

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra obchodního práva

Milan Vrba

ZÁKONNÉ RUČENÍ V PRÁVU KAPITÁLOVÝCH SPOLEČNOSTÍ

**STATUTORY SECONDARY LIABILITY IN THE LAW
OF LIMITED COMPANIES**

DISERTAČNÍ PRÁCE

Praha 2014

Vedoucí práce: prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.

Studijní obor: Obchodní právo

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracoval samostatně za použití zdrojů v ní uvedených, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 8. 2014

.....

Obsah

Obsah	i
Seznam zkratk právních předpisů	iv
Úvod.....	1
I. Ručení.....	4
1. Vznik ručení.....	5
1.1. Smluvní ručení.....	5
1.2. Zákoné ručení	8
2. Akcesorita ručení	10
2.1. Existence, platnost a charakter hlavního závazku	10
2.2. Rozsah a podmínky ručení.....	16
3. Subsidiarita ručení	21
4. Obsah ručení	25
4.1. Práva a povinnosti ručitele a věřitele.....	25
4.2. Práva a povinnosti ručitele a dlužníka	31
5. Subrogace.....	33
5.1. Konstrukce práva ručitele vůči dlužníku	33
5.2. Obsah subrogačního regresu	37
5.3. Procesní souvislosti.....	42
6. Spoluručení	43
6.1. Historický exkurs.....	43
6.2. Charakter spoluručitelského vztahu.....	44
6.3. Postižní práva.....	46
7. Zánik ručení	49
7.1. Zánik ručení při zániku hlavního závazku.....	49
7.2. Trvání ručení při zániku hlavního závazku.....	49
7.3. Zánik ručení bez zániku hlavního závazku.....	51
8. Promlčení	55
8.1. Právo věřitele proti ručiteli	55
8.2. Právo ručitele proti dlužníkovi	57
II. Ručení společníků	59
1. Ručení za dluhy společnosti	60
1.1. Ručení akcionáře.....	63
1.2. Ručení společníka společnosti s ručením omezeným.....	64
1.2.1. Funkce ručení.....	65
1.2.2. Okruh zajištěných dluhů a rozsah ručení	66
1.2.3. Výzva věřitele	68

1.2.4. Splnění dluhu společnosti ručícím společníkem.....	73
1.2.5. Nároky společníka při splnění dluhu společnosti	74
1.3. Ručení po zániku společnosti	80
1.4. Ručení správce vkladů	83
2. Ručení za pohledávky společnosti	88
2.1. Ručení při převodu podílu	88
2.1.1. Převod podílu v akciové společnosti a evropské společnosti	89
2.1.2. Převod podílu ve společnosti s ručením omezeným.....	91
2.1.3. Společné otázky	96
2.2. Ručení při zániku účasti ve společnosti jinak než převodem	101
2.2.1. Ručení společníka společnosti s ručením omezeným.....	101
2.2.2. Ručení akcionáře.....	102
3. Ručení za vrácení předmětů vkladů	104
III. Ručení členů orgánů	106
1. Ručení při nenahrazení škody společnosti	108
1.1. Osobní působnost.....	108
1.2. Předpoklady vzniku ručení	110
1.2.1. Nesplněná povinnost nahradit škodu	110
1.2.2. Nemožnost domoci se plnění na společnosti	113
1.2.3. Vztah předpokladů vzniku ručení	115
1.3. Rozsah ručení.....	115
1.4. Spoluručení	116
1.5. Meze funkčnosti právní úpravy	117
1.5.1. Důkazní břemeno a vysvětlovací povinnost žalovaného	118
1.5.2. Projev porušení povinnosti vůči věřiteli	119
1.5.3. Insolvenční řízení.....	120
1.6. Shrnutí.....	121
2. Ručení při úpadku společnosti	122
2.1. Koncepce ručení <i>ex actu</i>	123
2.2. Příslušnost soudu	124
2.3. Aktivní legitimace.....	125
2.3.1. Věřitelé.....	125
2.3.2. Insolvenční správce.....	131
2.4. Pasivní legitimace	135
2.4.1. Členové statutárních orgánů a jejich zástupci.....	135
2.4.2. Osoby v obdobném postavení jako členové statutárních orgánů.....	136
2.4.3. Osoby vlivné, ovládající a řídící	140
2.5. Předpoklady vzniku ručení	140
2.5.1. Porušení povinnosti odvracet úpadek	140
2.5.2. Rozhodnutí o úpadku	152
2.5.3. Judikatorní předpoklady	156
2.6. Důsledky založení ručení.....	157

3. Ručení ve zvláštních případech	160
3.1. Ručení za náklady valné hromady svolané akcionáři	160
3.2. Ručení při zjednodušeném snížení základního kapitálu akciové společnosti	163
3.3. Ručení při nezpracování stanoviska k veřejnému návrhu smlouvy na koupi nebo směnu účastnických cenných papírů	166
3.4. Ručení v insolvenčním řízení	168
3.4.1. Ručení členů orgánů insolvenčního dlužníka	168
3.4.2. Ručení členů orgánů insolvenčního věřitele	174
IV. Ručení vlivných osob	178
1. Ručení při neschopnosti ovlivněné osoby splnit dluh	183
1.1. Předpoklady vzniku ručení	183
1.1.1. Ovlivnění k újmě ovlivněné osoby	183
1.1.2. Neschopnost ovlivněné osoby splnit dluh	184
1.1.3. Příčinná souvislost mezi újmou a neschopností splnit dluh	185
1.2. Koncernová výjimka	190
1.2.1. Důvody odlišného režimu řídicích osob	190
1.2.2. Vyrovnání újmy v přiměřené době	193
1.2.3. Uveřejnění existence koncernu	196
1.2.4. Úpadek řízené osoby	197
1.3. Rozsah a trvání ručení	198
2. Ručení při úpadku ovlivněné osoby	202
2.1. Předpoklady vzniku ručení	203
2.1.1. Povinnost odvracet úpadek	203
2.1.2. Povinnost péče řádného hospodáře	207
2.1.3. Další předpoklady	214
2.2. Rozsah a trvání ručení	214
3. Ručení při nedodržení podmínek diskvalifikace	215
3.1. Předpoklady vzniku ručení	216
3.1.1. Vyloučení při úpadku obchodní korporace	216
3.1.2. Vyloučení při porušení péče řádného hospodáře	221
3.1.3. Porušení zákazu plynoucího z rozhodnutí o vyloučení	222
3.1.4. Doba vzniku dluhu	223
3.2. Rozsah a trvání ručení	223
V. Závěr	224
Anotace	227
Abstract	228
Shrnutí	229
Summary	232
Seznam literatury	235
Seznam judikatury	248

Seznam zkratk právních předpisů

IZ	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OZO	císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
ZZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

Právo kapitálových společností patří k oblastem, jimž je věnována stálá a intenzivní pozornost. Není divu, vždyť triáda kapitálových společností, tedy společnost s ručením omezeným, akciová společnost a evropská společnost patří v tuzemsku k nejatraktivnějším formám obchodních korporací a k nejčastěji zřizovaným právnickým osobám vůbec. Projekt čtvrté kapitálové společnosti, tj. evropské soukromé společnosti sice prozatím skončil neúspěchem, když Komise v květnu 2014 návrh statutu této společnosti stáhla z dalšího legislativního procesu, lze se však nadít, že v budoucnu i tato forma rodinu kapitálových společností rozšíří.

Problematika zákonného ručení v právu kapitálových obchodních společností je značně rozsáhlá, neboť jednotlivé jeho případy jsou poměrně četné. Významně se jednotlivé případy zákonného ručení liší okolnostmi, za nichž toto ručení vzniká, charakterem dluhů, jež jsou tímto způsobem zajištěny, osobami, kterým jako ručitelům, věřitelům nebo dlužníkům ze zákonného ručení vznikají práva a povinnosti, a v neposlední řadě také důvody, které zákonodárce vedly k tomu, aby ručební povinnost zakládal.

Nelze říci, že by se odborná literatura zákonnému ručení v oblasti práva kapitálových společností nevěnovala, ale výklady jsou to spíše dílčí a zřejmě právě kvůli popsané rozmanitosti zatím schází dílo, jež by se touto problematikou zabývalo komplexně a dostatečně podrobně. Cílem předkládané disertační práce je proto takovéto komplexní zpracování tématu nabídnout.

Před psaním práce byly vytčeny tři hlavní hypotézy.

Za prvé je nutno vyjít z toho, že ručení je komplexním, uceleným institutem obligačního práva. Přitom okolnosti, za nichž ručení ze zákona vzniká, jsou značně různorodé. Je otázkou, zda je paušální užití jednotného institutu ručení vždy vhodné k dosažení cílů, jež zákonodárce v tom kterém konkrétním případě sleduje. V některých případech se s těmito cíli může míjet, jindy může být přímo kontraproduktivní.

Za druhé platí, že přestože je ručení nástrojem zajištění dluhů, posilujícím kreditní pozici věřitele, jeho funkční potenciál se tím nevyčerpává. U ručení, jež zákon dotčeným osobám obligatorně vnucuje, může být jeho zajišťovací funkce dokonce zastíněna funkcemi jinými. Typicky půjde o funkci sankční, i ta se ale může projevovat různými způsoby.

Za třetí je zřejmé, že hypotézy právních norem zakládajících zákonné ručení bývají často formulovány poměrně komplikovaně. Lze předpokládat, že naplnění všech podmínek, na něž je vznik ručení vázán, bude někdy natolik náročné, že reálně se dispozice (tj. vlastní pravidlo o ručení) uplatní jen v dosti úzce vymezených případech. Navíc platí, že podmínky, za nichž zákonné ručení v oblasti práva kapitálových společností vzniká, obvykle vycházejí z poměrů uvnitř společnosti. Je-li věřitelem, v jehož prospěch je ručení vytvářeno, osoba stojící mimo společnost, může být pro něj krajně obtížné splnění těchto podmínek prokázat a tím se ručení dovolat.

Metodologicky práce vychází zejména z analýzy obecné úpravy institutu ručení, jakož i dalších norem, jimiž se řídí jednotlivé případy zákonného ručení. Práce tyto normy rozebírá za užití všech uznávaných výkladových postupů. Gramatický výklad doplňuje interpretace založená na užití logických argumentů. Historický a komparativní výklad byl uplatněn tam, kde se právní úprava navrácí k úpravám dřívějším, resp. tam, kde se tvůrci nové úpravy odvolávají na zahraniční vzory.

Cílem vždy bylo podat výklad respektující smysl a účel právní úpravy (interpretace *e ratione legis*). K tomu byly na místech, kde se to jevilo jako účelné a vhodné, využity i poznatky ekonomické vědy, a to zejména při popisu ekonomických vztahů uvnitř obchodních společností nebo uvnitř jejich skupin. Předkládaný text přesto není prací multidisciplinární, nýbrž čistě právní.

Systematicky práce postupuje od obecných výkladů o institutu ručení k rozboru jednotlivých případů zákonného ručení společníků, členů orgánů a vlivných osob. Ty se pak snaží vsadit do širšího kontextu, který mnohdy překračuje rámec obchodního a občanského práva a zasahuje zejména do oblasti práva úpadkového. Podtrhuje se tím důležitost jednoty práva překonávající izolované nahlížení na jeho dílčí oblasti. Pozornost je ovšem věnována i vazbám na obecné procesní právo a také, byť spíše okrajově, na právo trestní.

Argumentačně se práce opírá o shromážděnou literaturu vážící se k danému tématu a rovněž o judikaturu, byť zejména v posledně uvedeném případě je limitujícím faktorem krátká doba účinnosti rekodifikované úpravy. K oběma zdrojům práce přistupuje kriticky, závěry zde vyslovené nepřebírá bez dalšího a mnohdy se s nimi i rozchází. Snahou vždy bylo odlišný názor náležitě odůvodnit.

Práce je zpracována podle stavu právní úpravy k 1. srpnu 2014.

I. Ručení

Ručení je jakožto prostředek osobního zajištění dluhů poskytovaného třetí, od dlužníka odlišnou osobou typickou institucí smluvního práva. Jedná se o klasický právní institut, jehož kořeny lze nalézt již v římském právu.¹

Pro ručení vznikající obligatorně bez ohledu na vůli dotčených subjektů ze zákona či z rozhodnutí soudu vydaného na jeho podkladě v zásadě žádná zvláštní úprava neexistuje, a proto je pro ně přiměřeně využitelná obecná úprava smluvního ručení (§ 1723 odst. 2 OZ). Přesto se setkáváme s jistými modifikacemi danými jednak povahou věci, jednak speciální úpravou jednotlivých případů zákonného ručení.

¹ Římskoprávními předchůdci dnešního ručení byli v raném období *sponsio*, později *fidepromissio* a konečně *fideiussio*. Zvláště *fideiussio* bylo velmi propracovaným právním institutem, a tak rozhodně není nikterak překvapující, že pravidla, jimiž se v jednotlivých právních řádech ručení řídí v současnosti, jsou v zásadě táž, s kterými přišli již římscí právníci. Blíže viz ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 114 a násl.

1. Vznik ručení

V závislosti na právním důvodu vzniku ručitelského vztahu lze rozlišovat ručení smluvní, vznikající z vůle ručitele a věřitele a jejich právním jednáním, a ručení zákonné, k jehož vzniku se vůle ani její projev žádné z dotčených osob nevyžaduje.

1.1. Smluvní ručení

Podle občanského zákoníku vzniká ručení především na základě smlouvy uzavřené mezi ručitelem a věřitelem (§ 2018 OZ). Jednoznačnou úpravou rukojemské smlouvy nový kodex navazuje na předchozí občanskoprávní kodifikace (srov. již § 1346 OZO), rozchází se však s úpravou obsaženou v obchodním zákoníku, podle které (či alespoň její převažující interpretace) mohlo ručení vzniknout už jen z jednostranného právního jednání ručitele.² Vzhledem k tomu, že obsahem rukojemského závazku jsou též povinnosti věřitele, vyhovuje soukromoprávní zásadě, že právní povinnost nelze jinému jednostranně vnutit, právě jen smluvní základ ručení.

Formu rukojemské smlouvy kodex přímo nepředepisuje, pouze požaduje, aby prohlášení ručitele o převzetí ručení bylo učiněno písemně. Naproti tomu projev vůle věřitele akceptující ručitelovo prohlášení může být učiněn i konkludentně.³

² Převažující část nauky zastávala stanovisko, že ručení podle § 303 a násl. ObchZ nevznikalo na základě smlouvy, nýbrž z jednostranného právního jednání osoby, která se tímto hodlá stát ručitelem. Srov. např. DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3327; ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 904; PLÍVA, S. Ručení v obchodních vztazích. *Bulletin advokacie*. 1995, roč. 25, č. 6 – 7, s. 20 - 28; PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 87; ELIÁŠ, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. *Právní praxe*. 1995, roč. 43, č. 7, str. 394 a násl. Důvodová zpráva k obchodnímu zákoníku dávala těmto hlasům za pravdu: „Podle ustanovení § 303 spočívá vznik ručení na jednostranném písemném prohlášení ručitele, takže se nevyžaduje souhlas ani věřitele, ani dlužníka. Tento způsob vzniku ručení odpovídá obchodní praxi. Zájmy dlužníka na vyloučení možnosti plnění ručitele bez souhlasu dlužníka nejsou tím dotčeny, poněvadž ručitel může podle § 332 odst. 1 plnit závazek dlužníka, jen když dlužník porušil zajištěný závazek.“ Naneštěstí bylo hledisko zájmů věřitele zcela opomenuto. Je sice pravda, že nelze věřitele nutit, aby se domáhal splnění dluhu na ručiteli, ale to samo o sobě z něj nijak nesnímá povinnosti vůči ručiteli, a to včetně případných sankčních důsledků, pakliže věřitel těmito povinnostem nedostojí. Právě tyto důvody vedly I. Pelikánovou k závěru, že také obchodněprávní ručení vyžadovalo ke svému vzniku smlouvu. Viz PELIKÁNOVÁ, I. Ručení. *Právník*. 1996, roč. 135, č. 5, s. 401 a násl.

³ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1575. Shodně ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 968.

Zákoník tedy poměrně netypicky, leč v souladu s tradicí (§ 1346 OZO, § 546 OZ 1964), formuluje požadavek na zvláštní formu rukojemské smlouvy toliko ve vztahu k jednomu ze souhlasných projevů vůle.

Nedostatek formy ručitelského prohlášení je důvodem jeho neplatnosti a tím i neplatnosti celé smlouvy o ručení. Smlouva však bude neplatná pouze relativně, neboť nedodržení formy v daném případě sice odporuje zákonu, nelze však říci, že by zjevně narušovalo veřejný pořádek ve smyslu ust. § 588 OZ. Zvláštní forma prohlášení je stanovena výlučně na ochranu ručitele,⁴ a proto námitka neplatnosti svědčí jen jemu (§ 586 odst. 1 OZ). Dlužník, který není stranou rukojemské smlouvy, tuto námitku uplatnit nemůže, a to ani poté, co se na něj ručitel splnivší jeho dluh obrátí s požadavkem na splnění subrogované pohledávky. Ručitelovo oprávnění namítat neplatnost smlouvy pro nedodržení předepsané formy ručitelského prohlášení zaniká jednak dodatečným zhojením této vady (§ 582 odst. 1 OZ), jednak splněním dlužníkovu dluhu ručitelem (§ 582 odst. 2 OZ). Promlčení tohoto práva nastává v obecné tříleté promlčecí lhůtě (§ 611 ve spojení s § 629 odst. 1 OZ).⁵

Obecné zákonné pravidlo stanoví, že obsah právního jednání, pro nějž zákon předepisuje určitou formu, lze změnit jen projevem vůle v téže nebo přísnější formě (§ 564 OZ). Jak uvedeno vpředu, písemnou formu ručitelského prohlášení občanský zákoník předepisuje výhradně na ochranu ručitele, a proto pro změnu ručitelské smlouvy jdoucí ku prospěchu ručitele (zejména omezující rozsahu ručení) požadavek kvalifikované formy dovodit nemůžeme,⁶ a i kdyby ano, stejně by námitka neplatnosti náležela právě jen ručiteli, jenž ji v takovém případě zpravidla nebude motivován vznést. Na druhou stranu pro zpřísnění podmínek ručení je kvalifikovaná forma projevu vůle ručitele nutná.

⁴ Srov. ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 15.

⁵ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 263 – 264.

⁶ Shodně ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 15.

Náležitosti ručitelského prohlášení, kromě prohlášení uspokojit věřitele, nesplní-li svůj dluh sám dlužník, zákoník speciálně nestanoví, a proto je třeba vyjít z obecných požadavků kladených na právní jednání, jimiž jsou zejména určitost a srozumitelnost.

Z písemného prohlášení ručitele musí jednoznačně vyplývat povinnost ručitele plnit v případě, že tak neučiní sám dlužník.⁷ V rozhodnutí ze dne 23. října 2001, sp. zn. 33 Odo 68/2001 Nejvyšší soud ČR uzavřel, že přestože v daném případě ručitel učinil písemné prohlášení, „*toto prohlášení nesplňuje základní obsahový požadavek ručitelského prohlášení [...], neboť v něm není výslovně označen věřitel a neobsahuje ani výslovný závazek uspokojit konkrétní pohledávku věřitele, jestliže ji neuspokojí dlužník. Toto prohlášení tedy nemůže platný ručitelský závazek založit, byť by věřitel svůj souhlas s tímto prohlášením projevil.*“

Z obecného požadavku určitosti právních jednání (§ 546 a § 553 odst. 1 OZ) vyplývá nutnost přesného vymezení dluhu (resp. jemu korespondující pohledávky), jehož se má ručení týkat.⁸ Ze starší judikatury pak vyplývá, že zajišťovaný dluh nemusí být přímo jednoznačně určen, bude-li z ručitelského prohlášení alespoň určitelný,⁹ a stejně tak je možné při určení hlavního dluhu prostě odkázat na jinou listinu.¹⁰

Neurčitost ručitelského prohlášení je příčinou zdánlivosti celé rukojemské smlouvy, k níž pak nemůže být přihlíženo (§ 553 odst. 1 ve spojení s § 554 OZ). Jde nicméně o vadu zhojitelnou: dojde-li mezi stranami dodatečně k vyjasnění projevu vůle, na smlouvu se hledí, jako by tu byla od počátku (§ 553 odst. 2 OZ).

Ručitelské prohlášení je právním jednáním adresovaným věřiteli. Nepostačí tedy např. projevit vůli pouze vůči dlužníkovi, jenž ostatně ani není stranou rukojemské smlouvy. Ručitel ale může kohokoli pověřit, aby jeho projev vůle věřiteli zprostředkoval.

⁷ Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. června 2006, sp. zn. 29 Odo 145/2005

⁸ Problematice se věnuje i judikatura Nejvyššího soudu ČR: jak v rozhodnutí ze dne 9. února 2000, sp. zn. 32 Cdo 2384/98, tak v rozhodnutí ze dne 7. února 2001, sp. zn. 29 Cdo 320/2000 se soud vyslovuje v tom smyslu, že „*závazek dlužníka, za nějž je v prohlášení přejímáno ručení, musí být dostatečně identifikován, např. uvedením jeho konkrétní výše, jde-li o zajištění peněžního závazku, nebo smlouvou, z níž zajišťovaný závazek vyplývá, např. dále uvedením konkrétního závazku, který je zajišťován, jde-li o zajištění závazku, který vznikne v budoucnu apod.*“

⁹ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 5. 1924, sp. zn. Rv I 305/24 (Vážný č. 3840/1924) a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 5. 1924, sp. zn. Rv I 376/24 (Vážný č. 3918/1924).

¹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 4. 1921, sp. zn. Rv I 9/21 (Vážný č. 1004/1921).

1.2. Zákonné ručení

Ručení v hojně míře, zvláště v právu obchodních korporací, vzniká též jinak než na základě smlouvy uzavřené mezi ručitelem a věřitelem. Všechna tato ručení bývají označována jako zákonná, byť ani ona co do svého vzniku netvoří zcela sourodou skupinu. Používá-li se pojem zákonné ručení, odkazuje se tím k mimosmluvnímu původu ručitelského závazku, nikoliv nutně k tomu, že by ručení vznikalo pouhým přímým působením zákona.

Pokud z objektivního práva nevyplývá žádná další podmíněnost, vznikají subjektivní práva a právní povinnosti již samou účinností právní normy. Ve většině případů však subjektivní práva a právní povinnosti pouhou účinností právní normy nevznikají; právní norma k jejich vzniku ve své hypotéze zpravidla určuje další podmínky známé jako právní skutečnosti. Právními skutečnostmi závislými na lidské vůli jsou právní a protiprávní jednání, právními skutečnostmi nespočívajícími ve vědomém a volném lidském chování jsou právní události a protiprávní stavy.¹¹ Při podrobnější analýze okolností vedoucích k vzniku zákonného ručení lze identifikovat v zásadě všechny tyto druhy právních skutečností.

Pokud jde o právní jednání, nabízí se jednoduché konstatování, že z něj zákonné ručení nevzniká. To je sice pravda, je ale nutné ujasnit si, co přesně se pojmem právní jednání rozumí. Termín právní jednání, jak s ním při kategorizaci právních skutečností pracuje teorie práva, je širší než pojem právní jednání ve smyslu § 545 a násl. OZ. Do množiny právních skutečností založených na právo respektujícím vědomém a volném lidském chování, jež jsou teorií práva souhrnně označovány jako právní jednání, náleží vedle právních jednání v užším smyslu (v dřívější terminologii právních úkonů) též konstitutivní rozhodnutí orgánů veřejné moci.¹² Definujeme-li si zákonné ručení jako to, jež vzniká jinak než smlouvou, potom je nutno do této skupiny přiřadit i ručení vznikající z rozhodnutí soudu podle § 68 ZOK, tj. z právního jednání v širším smyslu.

¹¹ BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 126 – 128; DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 154 a násl.

¹² BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 128 – 130.

Právní událostí, jež může vést ke vzniku ručení, je například skutečnost, že v rozporu s původními předpoklady nedojde ke vzniku založené obchodní korporace (§ 27 odst. 2 ZOK). Sporným se naopak může jevit zařazení případů zákonného ručení převodce podílu (např. § 209 odst. 1 ZOK). Smlouva je sice typickým právním jednáním, avšak ve vztahu ke vzniku zákonného ručení za dluhy převedené spolu s podílem na nabyvatele má spíše povahu jiné právní skutečnosti, totiž právní události. Ručení není ujednáno převodní smlouvou a i kdyby snad bylo, stranou smlouvy není věřitel, nýbrž jen původní a nový dlužník.¹³

Právní skutečnost záležející v protiprávním jednání je podmínkou vzniku ručení správce vkladů podle § 24 odst. 2 ZOK. Rovněž zákonné ručení členů orgánů obchodních korporací je pravidelně nějak spojeno s jejich protiprávním jednáním.

Protiprávním stavem, který spočívá ve snížení hodnoty poskytnutého nepeněžitého předmětu vkladu v mezidobí od založení společnosti do nabytí vlastnického práva k předmětu vkladu obchodní korporací, je podmíněn vznik ručení společníka (vkladatele, zakladatele) podle ust. § 28 ZOK. Zde je však uvedený protiprávní stav pouhou složkou komplexní právní skutečnosti, když k tomu, aby ručení vzniklo, se navíc vyžaduje převod podílu.

¹³ Opřít se lze i o argumentaci vážící se ke vzniku ručení při převodu podniku (nově závodu). V rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 25. června 1996, sp. zn. 5 Cmo 505/95 se ohledně přechodu dluhů v souvislosti se smlouvou o prodeji podniku uvádí, že „skutečností, která tuto situaci vyvolala, je sice i zde smlouva o prodeji podniku, ale za ní pak následuje zákonem předvídaný přechod dluhů. Důvodem je zde tedy tato právní úprava, a nikoliv smlouva o převzetí dluhu podle § 531 ObchZ sama.“ Taktéž v odborné literatuře se setkáme s podobným pojetím: „[...] smlouva o prodeji podniku je právním titulem pro převod podniku (vlastnického práva k němu) z prodávajícího na kupujícího a právním titulem pro změnu v osobě majitele majetkových hodnot patřících k podniku není smlouva o prodeji podniku, ale právě převod vlastnického práva k podniku z prodávajícího na kupujícího jako jiná právní skutečnost [...] V důsledku převodu podniku (vlastnického práva k němu) tedy dochází k přechodu [...] práv, jež jsou součástí podniku, a k přechodu závazků ... Skutečností, která tuto situaci vyvolala, je zde sice smlouva o prodeji podniku, ale pro přechod práva a závazků, jakož i jiných hodnot je rozhodující právní skutečností převod vlastnického práva k podniku.“ Viz DĚDIČ, J., DEJL, P., KASÍK, P., KAŠPÁREK, M. K některým problémům akciového práva. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 2, str. 55 a násl. Na skutečnost, že tato konstrukce není v českém právu zcela výjimečná, je poukázáno např. též v nálezu Ústavního soudu ze dne 25. září 2007, sp. zn. Pl. ÚS 85/06.

2. Akcesorita ručení

Jedním ze základních znaků vztahu mezi ručitelem a věřitelem je jeho akcesorita. Ručení je právním vztahem akcesorickým, závislým na hlavním právním vztahu, jehož obsah tvoří mj. zajišťovaný dluh. Občanský zákoník ovšem nepřistupuje k principu akcesority ručení dogmaticky a tam, kde není účelný, od něj bez problémů odhlíží.¹⁴

2.1. Existence, platnost a charakter hlavního závazku

Z principu akcesority především vyplývá, že aby mohlo ručení vzniknout a trvat, vyžaduje existenci a platnost hlavního (základního) závazku. Neplatí to však absolutně.

Předpokladem ručitelského zajišťovacího závazku je v první řadě existentní hlavní dluh. Za jistých okolností však lze ručením zajistit i dluh, který ještě nevznikl nebo už naopak zanikl.

Ustanovení § 2019 odst. 1 OZ výslovně normuje, že způsobilým předmětem ručení jsou dluhy, jež mají v budoucnu teprve vzniknout nebo jejichž vznik je závislý na splnění podmínky. V tomto ohledu nový občanský zákoník navazuje na dosavadní úpravu.¹⁵ Důsledně vzato se o výjimku ze zásady akcesority nejedná, neboť zde nejde o nic jiného než o vázání ručitelského prohlášení na odkládací podmínku (§ 548 OZ), jíž je dodatečný vznik hlavního závazku a v jeho rámci i zajišťovaného dluhu. Bez něj ručení nikdy vzniknout nemůže, protože není dluhu, k jehož zajištění by sloužilo.

Ručení zpravidla zaniká spolu se zánikem dluhu, který zajišťuje (§ 2026 odst. 1 OZ), ale výjimečně může tento zánik i přečkat. Tyto případy vyplývají jak z obecného občanského práva, tak ze zvláštních předpisů.

Občanský zákoník stanoví, že ručení nezaniká tehdy, kdy hlavní dluh sice zanikl pro nemožnost plnění dlužníka, ale je nadále splnitelný ručitelem (§ 2026 odst. 2 OZ). Přirozeně se může jednat toliko o dodatečnou, následnou nemožnost plnění dlužníkem, jelikož právní jednání, jehož předmětem by bylo od počátku nemožné plnění, je

¹⁴ Viz též RICHTER, T. Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku - základní otázky a obecná úprava. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 7 – 8, s. 193 – 203.

¹⁵ Pro ručení spadající pod režim obchodního zákoníku to výslovně stanoví § 304 odst. 2 ObchZ, ale též závěr, třebaže o tom občanský zákoník mlčí, platí také v případě ručení, jež se řídí jím. Viz ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 968.

absolutně neplatné (§ 580 odst. 2 ve spojení s § 588 OZ).¹⁶ Jistou obtíž vyvolává ust. § 2006 odst. 1 OZ, podle nějž plnění není nemožné, lze-li je uskutečnit pomocí jiné osoby. Pokud nastanou na straně dlužníka okolnosti, pro něž není s to svůj dluh splnit (tzv. subjektivní nemožnost plnění), vznikne mu povinnost zajistit, aby bylo plněno s využitím někoho jiného.¹⁷ Možnost plnění dluhu pomocí jiné osoby v zásadě připouští § 1935 a § 1936 OZ; výjimečně takto nelze postupovat, bylo-li plnění vázáno na osobní vlastnosti dlužníka.¹⁸ Jestliže tedy hypotéza § 2026 odst. 2 OZ kumulativně žádá zánik dluhu pro nemožnost plnění dlužníkem, avšak splnitelnost dluhu jinou osobou – ručitelem, pak si zjevně protirečí; taková situace nemůže nastat.

Ručení nezaniká, zanikne-li hlavní dluh v důsledku zániku dlužníka, který je právnickou osobou (§ 2026 odst. 2 OZ). Na toto pravidlo, převzaté z § 311 odst. 2 ObchZ, pak navazují další ustanovení právního řádu (§ 39 ZOK, § 311 IZ). Judikatura již dříve dovodila, že tato výjimka ze zásady akcesority platí univerzálně a uplatní se u všech zajišťovacích prostředků poskytnutých třetími, od dlužníka odlišnými osobami.¹⁹ Uvedený závěr je aktuální i v poměrech rekodifikované úpravy. Formulace obdobného pravidla pro případ smrti dlužníka – člověka je nadbytečná. Smrtí dlužníka jeho dluhy zásadně nezanikají, ledaže jejich obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem (§ 2009 odst. 1 OZ). Tento typ dluhů ovšem z povahy věci nemůže být způsobilým předmětem ručení třetí osoby: příslušné ručitelské prohlášení by bylo absolutně neplatné pro počáteční faktickou nemožnost plnění (§ 580 odst. 2 OZ).

¹⁶ V případě rozhodnutí orgánů obchodních korporací způsobuje nemožnost plnění fikci jejich nepřijetí (§ 45 odst. 2 ZOK).

¹⁷ ELIÁŠ, K. Následná nemožnost plnění se zřetelem k obchodním závazkům. *Právní praxe v podnikání*. 1995, roč. 3, č. 10, str. 24 a násl.

¹⁸ Srov. i DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3383.

¹⁹ Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 9. února 2006, sp. zn. 21 Cdo 1198/2005 vysvětlil, že „*princip akcesority je [...] třeba vztáhnout jen k zajištěné pohledávce, a nikoliv k osobě dlužníka. Smysl zajištění pohledávky spočívá v tom, že věřitel, který nemůže být uspokojen dlužníkem z důvodů spočívajících v osobě dlužníka (včetně toho, že dlužník, který je právnickou osobou, zanikl bez právního nástupce), má nárok na uspokojení ze zajištění poskytnutého třetími osobami [...] Povinnost náhradního dlužníka uspokojit věřitele (v případě, že dluh odpovídající zajištěné pohledávce nebyl včas splněn) tedy není (nemůže být) dotčena tím, že dluh odpovídající této pohledávce nemůže splnit zaniklá právnická osoba, která je dlužníkem. [...] Uvedený závěr je obecně platný pro všechny právní prostředky zajištění závazků poskytnutého třetími osobami.*“

Zvláštní úpravu potlačující princip ručební akcesority obsahuje insolvenční zákon. Podle ust. § 356 odst. 1 IZ účinností reorganizačního plánu (§ 352 odst. 1 IZ) zásadně zanikají práva všech věřitelů vůči dlužníkovi. Současně je však stanoveno, že práva věřitelů vůči ručitelům insolvenčního dlužníka zůstávají reorganizačním plánem nedotčena (§ 356 odst. 3 IZ).²⁰ Řešení, kdy ručení v nezměněné podobě trvá, třebaže dluh hlavního dlužníka zanikne, je odůvodněno jednak snahou o minimalizaci dopadů reorganizačního plánu na věřitele, jednak skutečností, že reorganizace se týká jen insolvenčního dlužníka, nikoliv též jiných osob, byť jsou povinny plnit dlužnickovy dluhy z titulu zajištění nebo pasivní solidarity (srov. i § 183 odst. 2 IZ).

Vedle existence hlavního dluhu ručení zásadně předpokládá jeho platnost. Také z tohoto pravidla ale existuje výjimka. Ustanovení § 2019 odst. 2 OZ totiž umožňuje, aby ručitelství vzniklo také tenkrát, pokud je hlavní závazek neplatný jen pro nedostatek způsobilosti dlužníka zavazovat se k povinností, tj. pro nedostatek jeho (plné) svéprávnosti (§ 15 odst. 2 ve spojení s § 581 OZ). Podmínkou však je, aby o této okolnosti ručitel v době svého prohlášení o převzetí ručení věděl nebo musel vědět, což bude nutno zvažovat z hlediska objektivizovaného modelu průměrně rozumné a běžně obezřetné osoby (§ 4 OZ), zpřísněného u podnikatelů a jiných osob hlásících se k odbornému výkonu jako příslušníci určitého stavu nebo povolání (§ 5 odst. 1 OZ). V tomto směru je občanský zákoník vůči ručitelům značně přívětivější než obecný zákoník občanský, podle jehož § 1352 byl „ručitel“ v těchto případech zavázán jako solidární spoludlužník bez zřetele k tomu, zda o nesvéprávnosti původního dlužníka věděl, nebo ne.²¹ Text nového občanského zákoníku je v tomto ustanovení s drobnou formulační úpravou převzat ze zrušeného zákoníku obchodního (§ 304 odst. 1), a to včetně odkazu na neplatnost hlavního závazku, přestože se v režimu nového kodexu nedostatek vůle a jejího projevu spojuje se zdánlivostí právního jednání (§ 551 a násl. OZ); žádný relevantní výkladový problém tím však nevzniká (viz i § 2 odst. 2 OZ).

²⁰ V podrobnostech viz např. MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 1. vydání. Praha : Leges, 2011, str. 567-568; KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, str. 836-837.

²¹ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 30.

Nedostatek způsobilosti právně jednat se u člověka spojuje s neschopností tvorby a projevu vlastní vůle a neschopností uvědomit si dosah vlastního jednání: u nezletilých jde o nedostatečnou rozumovou a volní vyspělost (§ 31 OZ), u zletilých pak o duševní poruchu (§ 57 odst. 1 OZ). Právě na tyto případy, jež mohou a nemusejí být jiným osobám známé, ust. § 2019 odst. 2 OZ doléhá. Naopak nesvéprávnost právnických osob, akceptujeme-li *arguendo* tezi, že právnické osoby nesvéprávné skutečně jsou,²² plyne z toho, že samy nemohou utvářet svou vůli (vůle právnické osoby je podle § 151 odst. 1 OZ nahrazována členy jejich orgánů) a že nejsou s to tuto vůli projevovat navenek (k právnímu jednání právnická osoba podle § 161 OZ vyžaduje zástupce). Jde o objektivní omezení právnických osob dané samotnou jejich povahou, s nímž musí každý počítat. Proto dovolávat se nesvéprávnosti právnické osoby, o níž nevěděl, ručitel nikdy nemůže.²³

Ne všechny dluhy, byť by byly platné, jsou způsobilé k zajištění ručením. Zatímco v klasickém římském právu se připouštělo, aby byly ručením zajištěny i naturální obligace,²⁴ a kladně se k této možnosti stavěla i prvorepubliková právní nauka,²⁵ v právní nauce dnes v zásadě není sporu o tom, že takové závazky zajistit nelze.²⁶

²² Názor, že svéprávnost není novým kodexem právnickým osobám přiznána, zastává např. Havel, B. In MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář*. Svazek I. Praha: Leges, 2013, str. 272. Obdobně Pelikán, R. K úpravě právnických osob v novém českém občanském zákoníku. In Suchoža, J., Husár, J. (eds.) *Právo, obchodn, ekonomika II*. Praha: Leges, 2012, str. 615. Poněkud opatrněji tuto tezi přijímá i J. Hurdík. Viz HURDÍK, J. Kogentnost a dispozitivnost ustanovení nového občanského zákoníku o právnických osobách. Ke vzájemné použitelnosti ustanovení o nadacích a nadačních fondech. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 7, s. 229 – 233, str. 229 a násl. Obdobný názor vyjádřila též K. Eichlerová, která však své stanovisko později přehodnotila. Srov. ČERNÁ, S., PLÍVA, S. a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, str. 14.

²³ Otázka (ne)svéprávnosti právnických osob je doktrinálně značně složitá a na tomto místě není prostoru blíže se jí věnovat. Ostatně jak bylo ukázáno výše, její zodpovězení nemá pro účely výkladu zde rozebíraného zákonného ustanovení žádný praktický význam.

²⁴ Právník Iulianus píše: „*Quod enim solutum repeti non potest, conveniens est huius naturalis obligationis fideiussorem accipi posse. – K naturální obligaci, tedy když nemůže být vyžadováno splnění, může být přibrán rukojmí.*“ Citováno podle SKŘEJPEK, M. *Prameny římského práva – Fontes iuris romani*. 2. vydání. Praha: Lexis Nexis, 2004, str. 245.

²⁵ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha: Linhart, 1937, str. 29.

²⁶ ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 968; ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol.

Ohledně pohledávky ze sázky, hry a losu a pohledávky ze zápůjčky či úvěru poskytnutých vědomě k sázce, hře či losu to občanský zákoník dokonce výslovně stanoví (§ 2878 OZ, event. ve spojení s § 2881 a § 2882 OZ).²⁷

Poněkud sporná je otázka, je-li možné zajistit plnění z pohledávky, která je promlčená. K. Eliáš v té souvislosti uvádí, že by to možné bylo, avšak s tím, že by se pak jednalo o tzv. nepravé ručení. Závazek „ručitele“ by byl závazkem hlavním, takže na hlavního obligačního dlužníka i na „ručitele“ by bylo třeba hledět jako na spoludlužníky, přičemž vůči jednomu z nich by bylo právo promlčeno. Autor uzavírá, že věc by bylo třeba posoudit jako přistoupení k dluhu (§ 1892 OZ).²⁸

Odhlédneme-li od posledně zmíněných případů, lze ručením zajistit v zásadě jakýkoli existentní a platný dluh. Typicky půjde o ručení za peněžité plnění, ale ani nepeněžitý dluh zásadně není ručení na překážku.²⁹ Logickým omezením je pouze faktická možnost plnění ze strany ručitele. Vzhledem k tomu, že se ručitel nemůže platně zavázat k plnění, jež objektivně nemůže poskytnout (§ 580 odst. 2 OZ), jsou ručením nezajistitelné zejména dluhy, jejichž plnění je vázáno na osobu dlužníka.³⁰

Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 905; ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář.* 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1575.

²⁷ Ze starší judikatury viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. října 1919, sp. zn. Rv I 454/19 (Vážný č. 296/1919), kde je vyloženo, že „zřízení zástavy pro pohledávku ze hry a sázky není právně účinným, nechť si t. zv. naturální obligace míněny jsou v občanském zákoníku jako zvláštní prostředí mezi obligacemi platnými a neplatnými, jak bylo tomu v právu římském, či jsou rovněž obligacemi o sobě neplatnými, jimiž jen tolik jest vlastní, že při nich kondikce je vyloučena, jak z dějin vzniku dovozuje se pro zákon občanský (Staub-Pisko, Komentár zum HGB., čl. 357 § 24). Pro otázku právní účinnosti zástavy přichází v úvahu pozitivní předpis § 451 obč. zák., jakož i předpisy exekučního řádu, dle nichž realizace zástavního práva státi se může pouze na základě exekučního titulu, tudíž vykonatelného soudního výroku o jsoucnosti a objemu zástavní pohledávky. Jelikož však žaloba o pohledávku z hry a sázky přípustná není, jest vydobytí exekučního titulu a tudíž i vedení exekuce na zástavu právně vyloučeno a zástavnímu právu odňata možnost realizace, tudíž jeho vlastní a nejpodstatnější obsah. Důsledkem toho netrvá zástavní právo po právu.“ Zde si ovšem povšimněme, že je argumentováno specifickým mechanismem realizace zástavního práva, což je ale omezení, s nímž se u ručení nesetkáme.

²⁸ ELIÁŠ, K. In BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky.* 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, str. 135; ELIÁŠ, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. *Právní praxe.* 1995, roč. 43, č. 7, str. 394 a násl.

²⁹ Eliáš, K. In BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky.* 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 131.

³⁰ Pro ručení v režimu občanského zákoníku z roku 1964 srov. např. ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář.* 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1576; ŠVESTKA, J.,

Zvláštní úprava platí pro zákonné ručení. Podle ust. § 2028 OZ, inspirovaného úpravou finanční záruky (§ 2030 OZ), je zákonným ručením za nepeněžitý dluh zajištěna peněžitá pohledávka, která věřiteli přísluší při porušení zajištěného dluhu. Formulace zákona sice není nejšťastnější, výkladem, a to i s ohledem na výkladovou direktivu § 2 odst. 2 OZ, však lze tento nedostatek snadno překlenout. Z citovaného ustanovení vyplývá, že zákonné ručení ve skutečnosti nepeněžitě dluhy nikdy nezajišťuje a že namísto nich se zajišťují (druhotné) peněžitě dluhy vznikající v důsledku nesplnění nepeněžitých dluhů. V tomto ohledu se tedy úprava smluvního a zákonného ručení podstatně rozchází. Ručitel, jehož závazek vznikl ze zákona, v důsledku § 2028 OZ nikdy nebude poskytovat jiné než peněžitě plnění.³¹ V případě dobrovolně převzatého ručení je možné takto postupovat jen tenkrát, pokud se na tom věřitel a ručitel dohodnou.

Peněžitou pohledávkou, která věřiteli vzniká při prodlení dlužníka s plněním nepeněžitě dluhu, je v první řadě pohledávka na náhradu újmy. V případě majetkové újmy (škody) se může jednat o tzv. ručení za schodek, jenž spočívá v nedobytnosti zajištěné nepeněžitě pohledávky; škoda se pak rovná penězi vyjádřené hodnotě plnění, jehož se věřiteli nedostalo.³² Ručení se ale může vztahovat též k povinnosti k náhradě další (širší) škody, vznikla-li v příčinné souvislosti s nesplněním nepeněžitě dluhu dlužníkem. Vznik a výši škody musí prokazovat poškozený věřitel. Ručitel může na svou obranu namítat zejména to, že škoda nevznikla (např. proto, že nepeněžitě dluh, z jehož nesplnění měla škoda vzejít, nevznikl nebo je neplatný), ale zvláště pak též to, že vznik škody (spolu)způsobil svým jednáním nebo opomenutím sám věřitel.

JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 968. Ohledně ručení, jež se řídilo obchodním zákoníkem, srov. ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 904; PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 222.

³¹ Poskytne-li zákonný ručitel věřiteli plnění nepeněžitě dluhu dlužníka, nečiní tak z titulu svého ručení, nýbrž v obecném režimu plnění dluhu třetí osobou. Při samotném plnění pak může po věřiteli požadovat, aby na něj příslušnou pohledávku cedoval (§ 1936 odst. 2 OZ), čímž se ve výsledku dosahuje stejného stavu jako při ručitelské subrogaci podle § 1937 odst. 2 OZ. Pokud „ručitel“ o převod pohledávky na svou osobu věřitele nepožádá, vzniká mu vůči dlužníkovi právo na vydání bezdůvodného obohacení (§ 2991 odst. 2 *in fine* OZ).

³² Viz ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 25 a 27.

Uplatnění totiž nalezne jednak obecné pravidlo, podle něž se škoda vzniknuvší z okolností přičitatelných poškozenému nenahrazuje (§ 2918 OZ a také § 2903 odst. 1 OZ), jednak zvláštní pravidlo umožňující ručiteli odepřít ručení tenkrát, jestliže věřitel zavinil, že dluh nemohl splnit dlužník (§ 2022 OZ). Jedná se o projev obecnější zásady, že ručitel neručí věřiteli za újmu způsobenou věřitelovou neopatrností.³³

Peněžitou pohledávkou náležející věřiteli při nesplnění nepeněžitého dluhu může být rovněž pohledávka na zaplacení smluvní pokuty, jejíž sjednání pro případ prostého či kvalifikovaného prodlení dlužníka může být v těchto souvislostech pro věřitele praktické. Jiným příkladem může být náhrada nákladů spojených s uplatněním nepeněžité pohledávky, přestože tyto striktně vzato nejsou samostatnou pohledávkou, ale jen příslušenstvím (§ 513 OZ). V případě synallagmatických závazků může být předmětem zákonného ručení i peněžitý dluh na vrácení toho, co věřitel dříve dlužníku zaplatil. To se přitom netýká jen fixních závazků, jež při dlužníkově prodlení zanikají bez dalšího přímo ze zákona (§ 1980 OZ), ale též závazků zanikajících v důsledku odstoupení jakožto právního jednání věřitele (§ 1977 a násl. a § 2001 a násl. OZ).

2.2. Rozsah a podmínky ručení

Akcesorickou povahou ručení je dáno také to, že se ručitel nemůže věřiteli zavázat k plnění ve větším rozsahu nebo za horších podmínek (*in duriores causas*), než je ze zajištěného závazku zavázán hlavní dlužník. Ručitel se na druhou stranu může v prohlášení či ve smlouvě zavázat za výhodnějších podmínek než dlužník nebo omezit rozsah svého ručení toliko na zajištění části dlužníkovy dluhu.³⁴ Stejně tak může příznivější postavení ručitele vyplývat ze zvláštní zákonné úpravy, jako je tomu v četných případech omezeného zákonného ručení. Dodatečné rozšíření nebo jiné zhoršení podmínek hlavního dluhu se ručitele zásadně nedotýká, naopak následné zmenšení rozsahu dluhu či jiná změna ku prospěchu dlužníka půjde zásadně k dobru i ručiteli.³⁵

³³ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 53.

³⁴ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1576.

³⁵ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 32.

Výjimku z tohoto projevu akcesority ručení představují důsledky přechodu dluhů po smrti zůstavitele – původního dlužníka. Zůstavitelovy dluhy, jež jeho smrtí nezanikají (§ 2009 odst. 1 OZ), tvoří součást pozůstalosti a jako takové ze zákona přecházejí na dědice (§ 1701 odst. 1 OZ), a není-li dědiců, pak jako součást odúmrti přecházejí na stát (§ 1634 OZ). Dědicové podle nového občanského zákoníku zásadně hradí dluhy zůstavitele v plném rozsahu (§ 1704 OZ). Pro případ, že dědic uplatní výhradu soupisu pozůstalosti nebo tento soupis nařídí soud v zájmu osoby pod zvláštní ochranou [§ 1685 odst. 2 písm. a) OZ], hradí dědic přešlé dluhy jen do výše ceny nabytého dědictví (§ 1706 OZ). Totéž platí v případě odúmrti (§ 1634 odst. 2 OZ). Konečně vyzve-li soud zůstavitelovy věřitele, aby v přiměřené lhůtě ohlásili a doložili své pohledávky, a tito tak neučiní, není dědic zásadně povinován na přešlé dluhy hradit ničeho (§ 1712 odst. 1 OZ).

Již starší judikatura formulovala názor, že pro trvání ani rozsah ručení dobrodiní omezené odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele žádné důsledky nepředstavuje.³⁶ Tento závěr je dosud přijímaný a zřejmě není důvodu, aby tomu bylo v režimu nového kodexu jinak.³⁷ Ručiteli, jakkoliv je mu obecně přiznáno právo využít všech námitek, jichž se může dovolávat dlužník (§ 2023 odst. 1 OZ), tak ochrana dědiců ku prospěchu nejde.

³⁶ V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. ledna 1973, sp. zn. 1 Cz 78/72 se k této otázce uvádí: „Povinnost ručitele má akcesorickou povahu. Tuto akcesoritu nutno ovšem chápat [...] jen ve vztahu k pohledávce [...], nikoliv však ve vztahu k osobě dlužníka. Nezaniká-li tedy smrtí dlužníka [...] povinnost plnit, pak nemůže zaniknout ani závazek ručitele. Na tom nemůže nic změnit ani ustanovení § 470 o. z., neboť toto ustanovení upravuje toliko odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele a nikoliv přechod dluhů na ně. Nelze proto z něho dovodit ani to, že smrtí dlužníka zanikají jeho dluhy, pokud nejsou kryty aktivy, a ani to, že se vztahuje i na jiné osoby než dědice dlužníka. [...] Ustanovení § 470 o. z. je speciálním ustanovením, které omezuje odpovědnost dědiců dlužníka, takže jenom ti mohou uplatnit vůči věřitelům omezenou odpovědnost. Nelze proto námitku dědice, že odpovídá za dluh zemřelého jen v rozsahu daném tímto ustanovením, považovat za námitku uvedenou v ustanovení § 54 odst. 2 o. z. (podle něhož ručitel může vůči věřiteli uplatnit všechny námítky, které by měl proti němu dlužník), neboť nejde o námitku vyplývající z postavení dlužníka, právě tak jako nelze vyvodit z něho omezení odpovědnosti ručitele za dluh zemřelého dlužníka jen do výše úměrné odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele.“ Obdobně rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. února 2005, sp. zn. 21 Cdo 1640/2004 a ze dne 23. května 2007, sp. zn. 29 Odo 538/2006.

³⁷ Nutno nicméně dodat, že tento názor nepovažuje např. K. Eliáš za zcela nesporný. Viz ELIÁŠ, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. *Právní praxe*. 1995, roč. 43, č. 7, str. 394 a násl.

Do výhodnějšího postavení se dlužník oproti ručiteli dostává též v důsledku rozhodnutí insolvenčního soudu o osvobození dlužníka od placení pohledávek poté, co dlužník splní řádně a včas splní všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení a o toto osvobození požádá (§ 414 IZ). Osvobození se vztahuje nejen na pohledávky zahrnuté do oddlužení, ale i na ty, k nimž se v insolvenčním řízení nepřihlíželo nebo které do insolvenčního řízení nebyly přihlášeny, ač přihlášeny být mohly. Pohledávky, od jejichž plnění je dlužník osvobozen, nezanikají, dostávají se však do stejného režimu jako pohledávky naturální a dlužník k jejich plnění nemůže být donucován.³⁸

Jestliže insolvenční zákon v § 412 odst. 3 stanoví, že osvobození se vztahuje i na ručitele, nemá se tím na mysli, že je ručitel zbaven povinnosti k úhradě dlužnických pohledávek, nýbrž naopak to, že dlužník není povinen plnit ručiteli poté, co na něj bude subrogována věřitelova pohledávka. Samotný ručitel z osvobození dlužníka od placení dluhů žádný prospěch nemá a dovolávat se jej vůči věřiteli nemůže.³⁹

³⁸ V rozhodnutí ze dne 24. listopadu 2010, sp. zn. 29 Cdo 3509/2010 Nejvyšší soud ČR uzavřel, že „použitá terminologie („osvobození od placení pohledávek“ - rozuměj osvobození dlužníka) vybízí k závěru, že pohledávka sice v neuhrazeném rozsahu nadále existuje, dlužník však je rozhodnutím insolvenčního soudu zbaven povinnosti ji věřiteli zaplatit. Koncepce oddlužení nadto i při rozhodování o osvobození od placení pohledávek vychází z toho, že je na dlužníku, zda dobrodiní zákona dané úspěšně proběhnutím oddlužením využije (zda o osvobození od placení pohledávek požádá), čemuž v duchu těžce logiky odpovídá, že dlužníku, který se rozhodne pohledávky, od jejichž placení byl rozhodnutím insolvenčního soudu osvobozen, později uhradit dobrovolně, zůstane tato možnost zachována. Pohledávka v neuhrazeném rozsahu nezanikla, leč věřitel ji nemůže úspěšně vymáhat; v soudním či jiném řízení již nelze takovou pohledávku věřiteli přiznat (pohledávka má povahu naturální obligace - srov. obdobně režim promlčených pohledávek ve smyslu § 100 odst. 1 věty třetí obč. zák. a režim pohledávek ze sázek a her ve smyslu § 845 odst. 1 obč. zák.). Ve vykonávacím řízení má taková pohledávka stejný režim jako promlčená pohledávka. K tomu lze dodat, že takto nastavené účinky přiznaného osvobození jsou též ve shodě s úpravou obsaženou v ustanovení § 417 insolvenčního zákona, jež insolvenčnímu soudu dovoluje - za stanovených podmínek - přiznané osvobození dlužníku odejmout, aniž by bylo nutné řešit specifické důsledky, jež by odejmutím osvobození mělo na již „zaniklé“ neuhrazené části pohledávek (odejmutím osvobození se tak „pouze“ obnovuje soudní /či jiná/ vymahatelnost takových pohledávek).“ Obdobně vyznívá rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. září 2010, sen. zn. 29 NSČR 6/2008.

³⁹ Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 24. listopadu 2010, sp. zn. 29 Cdo 3509/2010 vyložil, že „osvobození přiznané dlužníku insolvenčním soudem podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona ohledně placení pohledávek [...] se vztahuje i na postížení práva ručitelů a jiných osob (např. zástavních dlužníků), vůči dlužníku. Jinak řečeno, dlužník je rozhodnutím insolvenčního soudu vydaným podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona osvobozen též od placení pohledávek svým ručitelům a jiným osobám, které za něj plnily [...]. Jinak by nemělo žádného smyslu vymezovat osoby označené v § 414 odst. 3 insolvenčního zákona jako ty, jež mají „právo postihu“ vůči „dlužníkovi“. Vedle jazykového a systematického výkladu ustanovení § 414 insolvenčního zákona lze výše uvedené

Z obecných principů občanského práva dále vyplývá, že postavení ručitele nemůže být k jeho tíži změněno jednostranným či dvoustranným právním jednáním dlužníka a věřitele.

Nejcitlivější je v tomto směru zřejmě změna osoby dlužníka. Má-li dojít ke změně osoby dlužníka v důsledku privativní intercese, vyžaduje pro trvání ručení souhlas ručitele (§ 1890 odst. 2 OZ), třebaže se jí obsah závazku nemění. Obdobně to platí u kumulativní intercese, kdy ručení bez ručitelova souhlasu nezajišťuje dluh přistoupišího dlužníka (§ 1892 odst. 2 OZ). Sřet zásady akcesority ručení a zásady, že právní jednání nemůže zřítit postavení třetích, nezúčastněných osob, byl tedy vyřešen ve prospěch druhé z nich.

Nový občanský zákoník výslovně neupravuje důsledky plynoucí pro ručení z převzetí majetku (§ 1893 a § 1894 OZ) a postoupení smlouvy (§ 1895 a násl. OZ). V prvním případě nastává situace obdobná jako při přistoupení k dluhu, druhý případ vyvolává důsledky srovnatelné s převzetím dluhu. Cestou analogie podle § 10 odst. 1 OZ je proto i zde nutno k trvání ručení vyžadovat ručitelův souhlas.

Obecné občanské právo oslabuje akcesorickou vazbu ručení na hlavní závazkový vztah v případě (kumulativní i privativní) novace a narovnání. Ručení sice bude *ex lege* zajišťovat splnění pohledávek věřitele vzešlých z novace a narovnání, ale ručitel, který

podpořit též poukazem na ustanovení § 183 insolvenčního zákona. Kdyby úprava obsažená v § 414 odst. 3 insolvenčního zákona měla vést k osvobození ručitelů a jiných osob zajišťujících svým majetkem pohledávky vůči dlužníku od placení pohledávek dlužníkovým věřitelům, pak by bylo namístě se ptát po logice úpravy, která až do skončení insolvenčního řízení (u oddlužení, dokud insolvenční soud nevydá rozhodnutí, jímž vezme na vědomí splnění oddlužení - § 413 insolvenčního zákona) dovoluje věřitelům (ve shodě s argumentací obsaženou v důvodové zprávě k insolvenčnímu zákonu) domáhat se vůči těmto osobám uspokojení své pohledávky bez ohledu na probíhající insolvenční řízení. Ostatně, logiku by v těchto souvislostech postrádala i úprava vlastního procesu osvobození dlužníka od placení zbytku neuhrazených pohledávek (odehrávající se mimochodem až po skončení insolvenčního řízení), jež by osvobození osob uvedených v § 414 odst. 3 insolvenčního zákona činila závislým na návrhu dlužníka (srov. § 414 odst. 1 větu druhou insolvenčního zákona). Přitom celý institut oddlužení směřuje k vypořádání majetkových poměrů dlužníka s jeho věřiteli. Závazky (dluhy) jiných osob (těch, jež věřitelům za splnění závazku odpovídají společně a nerozdílně s dlužníkem a těch, které svým majetkem zajišťují pohledávky věřitelů vůči dlužníku) předmětem vypořádání při oddlužení nejsou (uvedený institut k vypořádání těchto závazků /dluhů/ nesměřuje). Lze tedy uzavřít, že rozhodnutí vydané podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona, jímž insolvenční soud osvobodí dlužníka od placení pohledávek v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny, nezabavuje povinnosti k úhradě těchto pohledávek dlužníkovým věřitelům ani ručitele, ani jiné osoby, které měly vůči dlužníku pro tyto pohledávky právo postihu.“

k nim nepřistoupí, bude zavázán nejvýše v rozsahu původního závazku (tedy snížení rozsahu hlavního dluhu půjde ručiteli k dobru vždy⁴⁰) a zůstanou mu zachovány všechny námitky, které mohl proti pohledávce uplatnit, kdyby k novaci nebo k narovnání nebylo došlo (§ 1907 OZ). U privativní novace a narovnání jde navíc o zvláštní případ zachování vedlejšího ručitelského závazku při zániku závazku hlavního.

Postavení ručitele není dotčeno uznáním dluhu ze strany dlužníka (§ 2025 odst. 2 OZ). Vůči ručiteli se tak zakládá vyvratitelná domněnka trvání dluhu v době dlužníkovy právního jednání (§ 2053 OZ) až poté, co s ním vysloví souhlas. Stejně tak účinky přetržení promlčení věřitelovy pohledávky za dlužníkem (§ 639 a § 653 odst. 1 OZ) se vůči ručiteli projeví až s jeho souhlasem.

Projevem akcesority ručení je konečně rovněž to, že vedlejší ručitelský závazek sdílí společný osud s hlavním závazkem. Věřitel nemůže svá práva vůči ručiteli samostatně postoupit třetí osobě.⁴¹ K postoupení práva vůči ručiteli může dojít jedině při postoupení pohledávky z hlavního právního vztahu (§ 1880 odst. 1 OZ). Pakliže je cedována pohledávka zajištěná ručením, účinky vůči ručiteli nenastanou dříve, než jej o této skutečnosti postupitel zpraví nebo než mu ji postupník prokáže (§ 1883 OZ); do té doby se může ručitel své povinnosti zprostit plněním cedentovi.

⁴⁰ Viz ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 32.

⁴¹ ELIÁŠ, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. *Právní praxe*. 1995, roč. 43, č. 7, str. 394 a násl.

3. Subsidiarita ručení

Druhou charakteristickou vlastností ručitelského závazku je jeho subsidiarita. Ta je společná všem zajišťovacím prostředkům poskytnutým třetími osobami a vyplývá z toho, že primární je vždy závazek dlužníka, zatímco zajišťovací právní vztah má pouze povahu podpůrnou.

Jak uzavřel Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 8. 3. 2006, sp. zn. 29 Odo 136/2004, „vzniklo-li k zajištění věřitelovy pohledávky za dlužníkem ručení, má věřitel právo na plnění nejen od dlužníka, ale, v případě, že dlužník řádně a včas nesplní splatnou pohledávku, i od ručitele. Ručitel tedy v tomto vztahu vystupuje jako náhradní dlužník, neboť je povinen splnit věřiteli to, k čemu byl ručením zavázán. Na rozdíl od dlužníka, který je povinen splnit věřiteli vlastní dluh, ručitel je zavázán splnit věřiteli sice formálně svůj dluh (odvozený z jeho akcesorické a subsidiární povinnosti ručitele), ale materiálně cizí dluh, neboť plní věřiteli to, co mu byl jinak povinen plnit dlužník. Uvažováno z pohledu věřitele, je povinen jeho splatnou pohledávku uspokojit jednak dlužník (tzv. hlavní dlužník), jednak ručitel (tzv. náhradní dlužník), jestliže byly splněny předpoklady, za kterých je povinen plnit. Postavení dlužníka (tzv. hlavního dlužníka) a ručitele (tzv. náhradního dlužníka) se v tomto směru liší jen v tom, že zatímco dlužník ví, že bude muset věřitele uspokojit, je ručitel zavázán jen pro případ, že věřitele neuspokojí hlavní dlužník; ručitel tedy ví, že bude věřiteli plnit, jestliže věřitele neuspokojí dlužník.“⁴²

Věřitel se může domáhat splnění dluhu na ručiteli v zásadě jen tenkrát, jestliže dlužník nesplnil svůj splatný dluh v přiměřené lhůtě poté, co byl k tomu věřitelem písemně vyzván (§ 2021 odst. 1 OZ). Ručitel tedy není k plnění věřiteli povinen vedle dlužníka, ale až po něm, kteroužto konstrukcí se ručení pojmově odlišuje od kumulativní intercese podle § 1892 OZ.⁴³

Věřitelova výzva dlužníkovi je s výjimkami uvedenými v druhé větě § 2021 odst. 1 OZ předpokladem vzniku jeho nároku domáhat se uspokojení své pohledávky na ručiteli. I za nové úpravy proto bude aktuální závěr Vrchního soudu v Praze vyjádřený

⁴² Obdobně rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 10. 1999, sp. zn. 31 Cdo 870/99.

⁴³ ELIÁŠ, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. *Právní praxe*. 1995, roč. 43, č. 7, str. 394 a násl.

v rozhodnutí ze dne 21. října 1997, sp. zn. 5 Cmo 543/96, podle něhož „*pokud sice zmíněná písemná upomínka dlužníku zaslána byla, ale jen na část dlužné částky, lze proti ručiteli uplatnit nárok jen do výše, které se upomínka týká.*“

Občanský zákoník výslovně předepisuje, aby byla výzva adresovaná dlužníkovi učiněna písemně. Nedodržení formy vede k neplatnosti výzvy. Ten však může tuto vadu zhojit tím, že dodatečně dlužníka k plnění výzvy písemně. I kdyby však výzva byla neplatná, nelze tuto skutečnost věřiteli namítat poté, co mu již bylo plněno (§ 582 OZ).

Výzva, jakkoliv se jedná o hmotněprávní úkon, může být obsažena i v žalobě, kterou se věřitel domáhá proti dlužníkovi poskytnutí dlužného plnění (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. ledna 2005, sp. zn. 29 Odo 583/2004).

Tyto případy v praxi nejspíš nebudou příliš četné, když občanský soudní řád zásadně podmiňuje přiznání náhrady nákladů soudního řízení úspěšnému žalobci zasláním předžalobní výzvy k plnění žalovanému (§ 142a OSŘ). Proto lze předpokládat, že upomínka ke splnění dluhu bude žalobě pravidelně předcházet. Naproti tomu je vyloučeno, aby byl za výzvu ve smyslu § 2021 odst. 1 OZ považován rozsudek, jímž byla dlužníkovi uložena povinnost k poskytnutí plnění v pariční lhůtě, protože „*rozsudek je aktem rozhodovací činnosti soudu a nelze ho pokládat za jednostranný hmotněprávní úkon smluvní strany*“.⁴⁴

Právo věřitele domáhat se splnění dluhu na ručiteli je zásadně podmíněno jednak učiněním výzvy dlužníkovi, jednak uplynutím přiměřené lhůty, během níž má mít dlužník možnost svůj dluh splnit sám. Přiměřenost lhůty k plnění je třeba posuzovat podle povahy dluhu s tím, že plnění má být poskytnuto bezodkladně,⁴⁵ a podle okolností jeho plnění.⁴⁶ Za přiměřenou bychom mohli považovat lhůtu určenou ve věřitelově výzvě dlužníkovi, pokud s ní ručitel, v jehož zájmu je tato lhůta stanovena, souhlasí. V ostatních případech bude zapotřebí přihlédnout k výši dlužné částky, možnosti obstarání úvěru u peněžního ústavu, obchodním zvyklostem apod.⁴⁷

⁴⁴ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 12. 2007, sp. zn. 26 Odo 786/2006

⁴⁵ PLÍVA, S. Ručení v obchodních vztazích. *Bulletin advokacie*. 1995, roč. 25, č. 6 – 7, s. 20 – 28.

⁴⁶ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 906.

⁴⁷ CHALUPA, L. Otázka určitosti a promlčení ručení v režimu obchodního zákoníku. *Právní rádce*. 2005, roč. 13, č. 1, s. 31.

Nový občanský zákoník zná i dvě výjimky, kdy se věřitelova výzva k dodatečnému plnění adresovaná dlužníkovi nevyžaduje.

Ve shodě se zásadou *ultra posse nemo tenetur* není vyzvání třeba především za situace, kdy toto nemůže být věřitelem uskutečněno. Zejména tomu tak bude tehdy, bude-li dlužník neznámého pobytu (srov. např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 28. dubna 1998, sp. zn. 5 Cmo 549/97), nebo třeba tehdy, kdy dlužník není s to výzvu převzít ze zdravotních důvodů.⁴⁸

Výzva dlužníkovi dále není vyžadována v případech, kdy je nepochybné, že dlužník svůj dluh nesplní. To bude potřeba zvažovat podle konkrétních okolností případu. Nepochybná dlužníková neschopnost plnit dluh je dána tehdy, bylo-li insolvenčním soudem rozhodnuto o jeho úpadku (§ 136 IZ).⁴⁹ Na druhou stranu zahájení insolvenčního řízení samo o sobě o dlužníkově schopnosti dostát svým dluhům ještě nic nevyovídá.

S ohledem na dispozitivnost úpravy není zapovězeno, aby ručitel v prohlášení určil, resp. aby se věřitel a ručitel dohodli na dalších podmínkách, na něž bude vázána možnost věřitelova nástupu na ručitele (§ 548 OZ). Takto lze stanovit např. podmínku předchozího věřitelova domáhání se uspokojení pohledávky hlavním dlužníkem u soudu (tzv. dobrodiní pořádku).

Vedle odchylek jdoucích ve prospěch ručitele je možné stanovit též výjimky k jeho tíži, totiž další případy, kdy (i nad rámec druhé věty § 2021 odst. 1 OZ) výzva dlužníkovi nebude zapotřebí; krajní variantou takovéto dohody může být až úplné vyloučení povinnosti věřitele výzvu dlužníkovi uskutečnit.⁵⁰

⁴⁸ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 906.

⁴⁹ Prohlášení konkursu na majetek dlužníka bylo okolností vylučující povinnost činit výzvu k dodatečnému plnění dluhu podle § 306 odst. 1 ObchZ ve znění účinném do 1. 1. 2008, tj. v době účinnosti zákona o konkursu a vyrovnání. Usnesení o prohlášení konkursu v sobě podle § 12a ZKV kumulovalo jak rozhodnutí o způsobu řešení úpadku, tak rozhodnutí o samotném zjištění úpadku. V tomto smyslu je rozhodnutí o úpadku podle insolvenčního zákona ekvivalentem prohlášení konkursu podle zákona o konkursu a vyrovnání. Je však potřeba pamatovat i na to, že rozhodnutí o úpadku může insolvenční soud vydat i na základě vyvrátitelných domněnek platební neschopnosti podle ust. § 3 odst. 2 IZ, jichž se věřitel pro tyto účely dovolávat nemůže.

⁵⁰ PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 88.

V odborné literatuře se lze setkat s názory, že pokud by byla povinnost písemné výzvy dlužníkovi dohodou věřitele a ručitele vyloučena, stal by se ručitel ve skutečnosti dalším dlužníkem vedle původního dlužníka a jednalo by se tak zřejmě o přistoupení k dluhu ve smyslu § 1892 OZ.⁵¹ Shodné stanovisko, byť toliko jako *obiter dictum*, nalezneme např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. května 2004, sp. zn. 32 Odo 680/2003.

S tímto závěrem nelze souhlasit. Je sice zřejmé, že vyloučením nutnosti písemně vyzvat dlužníka je překonána subsidiarita ručení, ale na druhou stranu nelze nevidět, že se takováto odchylka od dispozitivního § 2021 odst. 1 OZ sama o sobě nikterak nedotýká akcesorické povahy ručitelského vztahu. Učinit z „ručitele“ a dlužníka solidární spoludlužníky podle § 1892 OZ by přitom znamenalo naprosté popření akcesorické povahy ručitelského závazku se závažnými důsledky např. pro jeho vznik, trvání a zánik. Rovněž následky uspokojení věřitele by byly upraveny zcela odlišně (subrogační regres ručitele podle § 1937 odst. 2 OZ versus následný regres solidárního spoludlužníka podle § 1876 odst. 2 OZ). Subsidiarita a akcesorita jsou dvě rozdílné vlastnosti ručitelského právního poměru; z vyloučení subsidiarity není nezbytně nutné a ani možné bez dalšího vyvozovat též vyloučení akcesority.

Pro ručení, které vzniklo ze zákona, platí § 2021 odst. 1 OZ přiměřeně (§ 1723 odst. 2 OZ). Dispozitivní povaha daného ustanovení dovoluje i u zákonného ručení dohodou věřitele a ručitele upravit okolnosti, za nichž lze požadovat plnění dluhu na ručiteli, odchýlně, a to jak ku prospěchu ručitele, tak k jeho tíži. Případná ujednání obcházející zákon by byla neplatná, to je ale záležitostí obecné regulace právních jednání.

⁵¹ Srov. např. ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 971, nebo GIESE, E., DUŠEK, P., PAYNE-KOUBOVÁ, J., DIETSCHOVÁ, L. *Zajištění závazků v České republice*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, str. 224.

4. Obsah ručení

Obsahem ručitelského právního vztahu jsou vzájemná (relativní) práva a povinnosti jeho subjektů. V souvislosti s ručením je třeba lišit vztah mezi věřitelem a dlužníkem, vztah mezi ručitelem a věřitelem a vztah mezi ručitelem a dlužníkem. Původní hlavní závazek mezi věřitelem a dlužníkem ponecháváme stranou pozornosti, neboť ten vzniká, trvá a zaniká bez ohledu na ručení, které pro něj má v podstatě pouze mimoprávní (ekonomický) význam.

4.1. Práva a povinnosti ručitele a věřitele

Základem vztahu mezi ručitelem a věřitelem je tak jako v jiných závazkových vztazích vzájemná loajalita, ohled k zájmům druhého a respekt k účelu, k němuž závazek slouží. To se podává z imperativu poctivosti, jak je vyjádřen v § 6 odst. 1 OZ.⁵² Tento výchozí princip se pak promítá do řady konkrétních povinností obou stran, pro něž pak zpětně má i důležitý interpretační význam.

Po dobu existence ručitelského právního poměru má věřitel vůči ručiteli informační povinnost záležející v seznámení ručitele s výší zajištěného dluhu. Tuto informaci je věřitel ručiteli povinen podat, kdykoliv o to ručitel požádá, a to bez zbytečného odkladu (§ 2011 OZ). Věřitel a ručitel mohou dohodou věřitelovu informační povinnost rozšířit, zúžit, popř. zcela vyloučit. Zneužití práva na informace ze strany ručitele by však právní ochrany nepoživalo (§ 8 OZ).

Vedle toho věřitele stíhá široký okruh povinností, jejichž společným účelem je ochrana ručitelova budoucího subrogačního regresu za dlužníkem (§ 1937 odst. 2 OZ).

Věřitel je především povinen dbát o to, aby svým zaviněným konáním či opomenutím nezpůsobil, že dluh nemůže být splněn (hlavním, primárním) dlužníkem. Jde tedy zejména o to, aby o svou pohledávku pečoval,⁵³ podle svých možností monitoroval

⁵² Srov. např. BALARIN, J. Poznámky k (absenci) principu dobré víry v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 41, č. 1 – 2, str. 25 – 34. Dále TÉGL, P. K úpravě dobré víry v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 41, č. 1 – 2, str. 35 – 42. Konečně např. TÉGL, P. Poctivost a důvěra jako jeden ze základních principů evropského smluvního práva. In PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. díl. Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2009, s. 99 – 121.

⁵³ Například uplatněním požadavku na uspokojení či zajištění pohledávky při snižování základního kapitálu akciové společnosti (§ 518 odst. 3 a 4 ZOK) apod.

dlužníka a rovněž řádně a včas svůj nárok uplatnil, ať už žalobou, nebo – což je vzhledem k přísné zákonné koncentraci uplatňování nároků v insolvenčním řízení nanejvýš důležité – přihláškou.⁵⁴ Sankcí za porušení této povinnosti je právo ručitele odepřít plnění, a přivodit tak zánik ručení (§ 2022 OZ).⁵⁵ Tohoto práva se musí ručitel

⁵⁴ Judikatura zatím přílišné pochopení pro tuto povinnost věřitele neprojevila. Tak např. z odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 9. 2008, sp. zn. 32 Cdo 4961/2007 se dozvídáme, že soud neshledal jako opodstatněnou námitku dovolatelky (ručitelky), „že pokud by se připustila nemožnost aplikace § 549 obč. zák. na obchodně závazkové právní vztahy, pak se měl odvolací soud zabývat z pohledu § 265 obchodního zákoníku a z pohledu § 3 odst. 1 obč. zák. tím, zda výkon práva žalobkyně nebyl v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku a nepoživá právní ochrany a není v rozporu s dobrými mravy, jestliže žalobkyně svým jednáním a opomenutím podstatně zhoršila situaci žalované 2), jako ručitelky, když nereagovala rychle a adekvátně na prodlení dlužníka.“ V dané věci dlužník nehradil splátky úvěru od prosince 1998 a věřitelka podala žalobu teprve v červnu 2003, sedm měsíců po splatnosti poslední splátky. Za zmínku však bezpochyby stojí také např. rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 17. 8. 2004, sp. zn. 15 Co 162/2004, kde tento soud ve vztahu k jinému zajišťovacímu (či lépe utvrzovacímu) prostředku, totiž smluvní pokutě, uzavřel, že „jestliže původní žalobkyně jako věřitelka z úvěrové smlouvy na jedné straně zapříčinila stav, kdy žalovaní jako dlužníci z úvěrové smlouvy nemohli nakládat se svými finančními prostředky uloženými na účtech vedených původní žalobkyní, a na druhé straně původní žalobkyně uplatnila žalobou nárok na zaplacení smluvní pokuty v souvislosti s porušením závazku žalovaných jako dlužníků z úvěrové smlouvy platit včas dohodnuté splátky úvěru, lze považovat takovýto výkon práva za rozporný s dobrými mravy a z toho důvodu nelze dle ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. v žalobě uplatněný nárok přiznat. Ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. je ustanovením, které reguluje v obecné rovině meze a způsob výkonu subjektivních práv a lze je tedy aplikovat i na předmětný závazkový vztah z úvěrové smlouvy, která je upravena obchodním zákoníkem.“

⁵⁵ Toto pravidlo navazuje na § 549 občanského zákoníku z roku 1964. Obchodní zákoník je výslovně neobsahoval, což vedlo k diskusím o možnosti subsidiární aplikace obecné občanskoprávní úpravy. Jakkoliv lze soudit, že toto pravidlo by bylo lze dovést dokonce i bez výslovné úpravy, nauka se vesměs stavěla za tezi o komplexnosti úpravy ručení v obchodním zákoníku vylučující subsidiaritu občanského zákoníku, a tedy tuto povinnost věřitele, resp. právo ručitele pro obchodněprávní vztahy neuznávala. Viz PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 88. Toto stanovisko si osvojila rovněž judikatura. V odůvodnění rozhodnutí ze dne 30. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 742/2005 Nejvyšší soud ČR jednoznačně konstatoval, že § 549 OZ 1964 v těchto případech není možné použít, „neboť úprava ručení v obchodním zákoníku je komplexní a ustanovení § 546 až § 550 obč. zák. o ručení nelze použít pro obchodní závazkové vztahy.“ Naproti tomu ve prospěch aplikovatelnosti tohoto ust. § 549 OZ 1964 se vyslovovala např. I. Pelikánová, argumentující přitom principem přísnější odpovědnosti v obchodních vztazích: „Pokud nebudeme § 549 obč. zák. považovat za aplikovatelný v obchodních vztazích, bude to znamenat, že ručitel nemůže odepřít plnění ani v případě, že věřitel zcela úmyslně způsobil dlužníkovu nemožnost plnění. Nebude to tedy zpřísnění odpovědnosti, ale bude to naopak naprostá neodpovědnost. Zpřísnění by logicky mělo znamenat spíše to, že by ručitel mohl odepřít plnění i v případě, kde věřitel způsobil nezaviněně dlužníkovu neschopnost splnit.“ Viz PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 225.

dovolat a jeho uplatnění případně prokázat soudu; sám soud z vlastní iniciativy k zaviněnému zmaření možnosti uspokojení pohledávky dlužníkem přihlížet nemůže.

Po dobu trvání ručení je věřitel povinen uchovávat všechny doklady a pomůcky nezbytné k řádnému vymáhání plnění po dlužníkovi. Po uspokojení pohledávky ze strany ručitele je pak povinen všechny tyto doklady ručiteli předat a zpravit jej o všem, co je k úspěšnému uplatnění pohledávky zapotřebí (§ 1937 odst. 2 i. f. OZ).⁵⁶ Nedodržení této zákonné povinnosti pak zakládá odpovědnost za újmu z toho vzešlou (§ 2010 OZ).

Jakkoliv o tom občanský zákoník výslovně nic neříká, je v případě zajištění pohledávky více ručiteli věřitel povinen poskytnout tomu ze spoluručitelů, který dluh splnil, doklady a pomůcky týkající se spoluručení ostatních osob.⁵⁷ Jsou-li totiž spoluručitelé zavázáni rukou společnou a nerozdílnou, což je dispozitivním pravidlem, pak k vyrovnání mezi nimi jsou takové doklady a pomůcky nezbytné.

Může být sporné, jak dalekosáhlá je v návaznosti na ochranu subrogačního regresu povinnost oblihační loajality věřitele vůči ručiteli. Má-li ručitel po splnění dluhu vstoupit do věřitelových práv a přejmout pohledávku za dlužníkem se všemi privilegii, měl by být věřitel povinován tato privilegia pro ručitele zachovat. Občanský zákoník v tomto ohledu výslovnou úpravu postrádá. Obecný občanský zákoník obsahoval ustanovení zakazující věřiteli zříci se zástavy na újmu ručitele (§ 1360 OZO). Dobová literatura toto pravidlo považovala za projev širší zásady, že věřitel nesmí svým jednáním ztížit ručiteli jeho subrogační regres, z čehož též dovozovala, že stejně tak je věřiteli zakázáno zříkat se jakýchkoli jiných výhod s pohledávkou spojených.⁵⁸ Obdobně se s tímto pravidlem setkáváme i v *common law* jurisdikcích.⁵⁹

⁵⁶ Právní nauka tuto povinnost věřitele pro ručení podléhající režimu občanského zákoníku z roku 1964 byla s to dovodit i bez výslovné právní úpravy. Viz KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2006, str. 138.

⁵⁷ PLÍVA, S. Ručení v obchodních vztazích. *Bulletin advokacie*. 1995, roč. 25, č. 6 – 7, s. 20 - 28.

⁵⁸ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 50 – 51.

⁵⁹ Viz ANDREWS, G. *Law of Guarantees*. 3rd edition. London : Sweet and Maxwell, 2000, str. 371 – 373, 382 a násled.

Výkladem bychom měli dospět k závěru, že též v poměrech nového občanského zákoníku, právě s ohledem na novou koncepci ručitelské subrogace, je věřiteli pohledávky zajištěné ručením zapovězeno volně nakládat s dalšími zajištěními či jinými výhodami, které jsou s pohledávkou spojeny. Věřitel musí neustále zvažovat, že v jeho práva může v budoucnu vstoupit ručitel, a tedy se nemůže ke své pohledávce chovat tak, jako by byl jejím jediným a konečným vlastníkem. Na ručitele lze pohlížet též jako na postupníka, jenž je povinen úplatně nabýt věřitelovu pohledávku, když jej o to věřitel požádá. Je pak jediné logické, že je povinností věřitele učinit vše pro to, aby bylo postavení jeho právního nástupce co nejkomfortnější.

Porušení povinnosti zachovat pro ručitele všechna privilegia související s pohledávkou lze postihnout odpovědností za újmu. Jedná se o povinnost zákonnou, jež je derivátem povinnosti poctivosti (§ 6 odst. 1 OZ) a zákazu působit bezdůvodnou újmu jinému (§ 2900 OZ). Pro vznik odpovědnosti se žádá zavinění věřitele, jež je ve formě nevědomé nedbalosti zákonem presumováno (§ 2910 až § 2912 OZ). Exkulpace přitom bude velmi těžká, protože věřitel bude stěžít s to prokázat, že o možné újmě ručitele plynoucí ze ztráty privilegií spojených s pohledávkou nevěděl a ani s ohledem na své postavení nemohl a neměl vědět. Možné to může být snad jediné v případě zákonného ručení, o němž věřitel teoreticky nemusí vědět, a riziko újmy hrozící ručiteli mu proto nemusí být vůbec známo.

K sankci v podobě neplatnosti právního jednání, jímž se věřitel zříká zástavního práva⁶⁰ nebo jiných výhod spojených s pohledávkou, se prvorepubliková nauka stavěla rezervovaně, ba ji přímo odmítala.⁶¹ Není ovšem patrně důvodu, proč relativní neplatnost právního jednání nepřipustit.⁶² Druhá strana, pakliže o neplatnosti nevěděla, může po věřiteli požadovat náhradu újmy (§ 579 odst. 2 OZ).

S ochranou ručitelova subrogačního regresu souvisí i to, že jestliže se proti dlužníku vede insolvenční řízení a věřitel se jej se svou přihlášenou pohledávkou účastní, je jeho povinností při zpětvzetí přihlášky pohledávky z důvodu uspokojení z titulu ručení třetí osoby na tuto skutečnost insolvenční soud upozornit (§ 184 odst. 2 IZ). Insolvenční

⁶⁰ Může jít o vzdání se zástavního práva či vrácení zástavy [§ 1377 odst. 1 písm. b) a c) OZ].

⁶¹ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 51

⁶² Neplatnosti se může dovolávat toliko zkrácený ručitel (§ 586 odst. 1 OZ).

soud potom vyzve plnivšího ručitele, aby navrhl svůj vstup do insolvenčního řízení namísto dosavadního věřitele (§ 183 odst. 3 a § 18 IZ) s tím, že teprve marným uplynutím lhůty, kterou k tomu účelu soud ručiteli určí, může podnikat kroky směřující k ukončení účasti věřitele v insolvenčním řízení (§ 184 odst. 3 IZ). Sankcí za neuvedení tohoto specifického důvodu při zpětvzetí přihlášky pohledávky je odpovědnost za újmu tím vzniklou (část věty za středníkem § 184 odst. 2 IZ).

Z hlediska naplnění vlastního účelu ručení je nejpodstatnější věřitelovo právo domáhat se na ručiteli za splnění zákonných podmínek uspokojení své pohledávky. V literatuře se dovozuje, že je povinností věřitele splnění těchto podmínek ručiteli prokázat.⁶³ Nejvyšší soud ČR naopak v rozhodnutí ze dne 28. června 2005, sp. zn. 29 Odo 405/2005 vyslovil názor, že na věřitele nedopadá povinnost informovat ručitele o tom, že dlužník svůj splatný dluh nesplnil a že podmínkou vzniku ručitelovy právní povinnosti poskytnout věřiteli plnění ze zajištěné pohledávky není ani předchozí výzva k plnění adresovaná ručiteli.

Věřitel se může domáhat plnění tím, že bude současně žalovat jak dlužníka, tak ručitele.⁶⁴ Skutečnost, že se věřitel stejnou žalobou domáhá plnění po dlužníkovi i ručiteli je třeba podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. ledna 2005, sp. zn. 29 Odo 583/2004 „*hodnotit s respektováním ustanovení § 154 odst. 1 o. s. ř., podle něhož je pro rozsudek rozhodující stav v době jeho vyhlášení, přičemž vzhledem k délce trvání soudního řízení nelze pochybovat o tom, že k datu vyhlášení rozhodnutí odvolacího soudu [...] již „přiměřená doba“ pro splnění závazku dlužníkem uplynula.*“

Občanský zákoník neobsahuje zvláštní ustanovení o době, v jaké je ručitel povinen splnit zajištěný dluh. Za těchto okolností je zapotřebí vyjít z obecného ustanovení § 1958 odst. 2 OZ: ručitel bude povinen splnit dluh bez zbytečného odkladu poté, kdy

⁶³ Viz PLÍVA, S. Ručení v obchodních vztazích. *Bulletin advokacie*. 1995, roč. 25, č. 6 – 7, s. 20 - 28. Dále též ELIÁŠ, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. *Právní praxe*. 1995, roč. 43, č. 7, str. 394 a násl.

⁶⁴ Možnost žalovat současně dlužníka i ručitele dovedla už starší judikatura. Lze zmínit např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 28. července 1967, sp. zn. 4 Cz 78/67: „*Po splnění podmienky uvedenej v § 54 ods. 1 o. z. nestojí nič v ceste tomu, aby sa veriteľ domáhal splatenia dlhu ako proti hlavnému dlžníkovi - ktorý sa existenciou ručiteľského záväzku svojej povinnosti nijako nezabavil - tak i proti ručiteľovi, ktorý podľa § 52 o. z. ručením vzal na seba povinnosť voči veriteľovi, že pohľadávku uspokojí, ak ju neuspokojí dlžník.*“

byl o plnění věřitelem požádán. Délka této lhůty bude vždy záviset na charakteru plnění, přičemž bude zejména nutné zohlednit tu skutečnost, že ručители musí být umožněno vyzkoušet dlužníka a spoluručitele o uplatnění nároků z ručení a že tito naopak musejí mít možnost ručители bez zbytečného odkladu sdělit své námítky (§ 2023, § 2024 a § 1876 odst. 1 OZ).⁶⁵

Výzva věřitele adresovaná ručители má význam též z toho pohledu, že se jí zachovává právo na plnění z ručení i tehdy, bylo-li ručení ujednáno na dobu určitou (§ 2021 odst. 2 OZ).⁶⁶ Aby bylo tohoto účinku dosaženo, je nezbytné, aby výzva nejpozději posledního dne, kdy má ručení trvat, ručители došla s tím, že pokud ručitel její dojití vědomě zmaří, uplatní se fikce, že řádně došla (§ 570 odst. 1 OZ). Prokázání dojití výzvy je věřiteli usnadněno vyvratitelnou domněnkou, podle níž došla zásilka odeslaná prostřednictvím provozovatele poštovních služeb došla třetí (a při doručování do zahraničí patnáctý) den po odeslání (§ 573 OZ).

Ručitel je oprávněn uplatnit vůči věřiteli veškeré námítky, které by mohly být uplatněny dlužníkem, a použít k započtení veškeré pohledávky dlužníka vůči věřiteli, které by mohl započíst sám dlužník, pakliže by věřitel vymáhal svoji pohledávku na něm (§ 2023 odst. 1 OZ). Ručitel je dále oprávněn použít k započtení i své pohledávky vůči věřiteli, jakož i vznášet další námítky, které se týkají jeho samého.

Vše shora uvedené o vzájemných právech a povinnostech věřitele a ručitele lze vztáhnout i na ručení, jež vzniklo ze zákona (§ 1723 odst. 2 OZ). Pochybnosti může budit toliko možnost odchýlné úpravy informační povinnosti věřitele vůči ručители. Jestliže může být věřiteli založena informační povinnost určitou, na věřitelově vůli nezávislou právní skutečností, je jistě vhodné a účelné dát stranám ručitelského vztahu možnost tuto právní povinnost zmírnit či dokonce zcela vyloučit. Stejný úsudek ale koneckonců platí i v případě, že se ručitel s věřitelem dohodnou na širším poskytování informací: nemůže-li být taková dohoda ručitelem věřiteli vnucena proti jeho vůli,

⁶⁵ PLÍVA, S. Ručení v obchodních vztazích. *Bulletin advokacie*. 1995, roč. 25, č. 6 – 7, s. 20 - 28.

⁶⁶ Překonává se tím názor Nejvyššího soudu ČR vyjádřený v rozhodnutí ze dne 24. března 2004, sp. zn. 29 Odo 301/2002, podle kterého „není rovněž opora pro to, aby jen z učiněné výzvy věřitele k plnění z ručení byla vyvozována změna závazku, na určitou dobu smluvně omezeného, na závazek v důsledku výzvy časově modifikovaný v tom smyslu, že nárok lze uplatnit i po době, na kterou byl závazek časově omezen.“

neexistuje důvod, proč by měla být znemožněna. Povědomí o výši zajištěného dluhu může mít ostatně význam též z hlediska ručitelovy schopnosti plnit dluh, pokud jej nesplní dlužník. Z tohoto pohledu by tak neumožnění dohody o rozšíření informační povinnosti nad rámec zákona šlo dokonce proti smyslu institutu ručení jako takového.

4.2. Práva a povinnosti ručitele a dlužníka

Jak smluvní, tak zákonné ručení vznikají bez ohledu na vůli dlužníka. Na tom nic nemění skutečnost, že v případě dobrovolně převzatého ručení to zpravidla bude právě dlužník, kdo osobu ručitele vyhledá. Mezi ručitelem a dlužníkem může být v těchto případech uzavřena i smlouva, na jejímž základě ručitel ručení převezme; v takovém případě se bude jednat o nepojmenovanou smlouvu,⁶⁷ ale může jít i o příkaz.

Dlužník má možnost vyloučit plnění ručitele tím, že svůj dluh nejpozději v přiměřené lhůtě poté, co k tomu byl věřitelem písemně vyzván, sám splní. Jsou-li však naplněny podmínky obsažené v ust. § 2021 odst. 1 OZ, může ručitel věřiteli poskytnout plnění na zajištěný dluh i bez dlužníkovy souhlasu, ba i bez jeho vědomí (§ 1937 odst. 1 OZ).

V případě plnění dluhu ručitelem bez vědomí dlužníka je nezbytné zabezpečit ochranu dlužníkových zájmů. Pakliže dojde k uspokojení věřitele ručitelem bez toho, že by o tom dlužník věděl, je dlužník oprávněn uplatnit vůči ručiteli veškeré námitky, jež by mohl uplatnit vůči věřiteli, kdyby na něm věřitel splnění vymáhal (první věta § 2024 OZ). Současně je nicméně zapotřebí pamatovat na zájmy ručitele. Proto tenkrát, když ručitel uspokojí pohledávku věřitele s dlužníkovým vědomím, není dlužníkovi umožněno uplatnit vůči ručiteli ty námitky, na něž ručitele neupozornil bez zbytečného odkladu poté, co mu byla doručena zpráva o tom, že věřitel u ručitele uplatnil své nároky z ručení (druhá věta § 2024 OZ).

Stane-li se, že dlužník sice ručiteli sdělí své námitky vůči věřiteli, ale tyto budou ručitelem následně uplatněny neúspěšně, je dlužník povinován nahradit ručiteli náklady, jež mu takto vznikly (§ 2023 odst. 2 OZ). Při interpretaci tohoto zákonného ustanovení nemůžeme než uzavřít, že neúspěšnost uplatnění námitek nesmí být způsobena nesprávností jejich uplatnění anebo nesprávností jejich konstrukce ručitelem, nýbrž

⁶⁷ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva*. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 131.

musí vyplývat výhradně z povahy námitek pocházejících od dlužníka. Na druhou stranu, kdyby ručitel uplatnil námitky, jež mu byly sděleny dlužníkem, správně a kdyby bylo toto uplatnění neúspěšné i přesto, že tyto námitky byly opodstatněné, lze mít za to, že povinnost nahradit náklady s uplatněním spojené bude dlužníka i tak stíhat.⁶⁸ Pakliže ručitel neúspěšně uplatní jiné námitky než ty, jaké mu sdělil dlužník, povinnost k náhradě vynaložených nákladů dlužníkovi nevzniká.⁶⁹

Všechna tato vzájemná práva a povinnosti ručitele a dlužníka vyplývají ze samé podstaty instituce ručení jako takové, a proto se v plné míře uplatní i v případě ručení vznikajícího ze zákona (§1723 odst. 2 OZ).

⁶⁸ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 227.

⁶⁹ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 907.

5. Subrogace

Vnáší-li nový občanský zákoník do regulace ručení něco vskutku nového, je to úprava ručitelské subrogace. Okamžik, kdy ručitel namísto dlužníka uspokojí pohledávku věřitele, je pro závazek z ručení zcela klíčový, neboť právě tehdy dochází k naplnění samotného jeho účelu. Právní vztah, v němž figurují tři subjekty, se splněním dluhu ručitelem transformuje na vztah mezi pouhými dvěma subjekty. Tato „transformace“ však může být realizována různými způsoby, přičemž každé řešení vede v detailu k jiným právním důsledkům.

5.1. Konstrukce práva ručitele vůči dlužníku

Původní římskoprávní řešení bylo ve své podstatě založeno na vztahu mezi ručitelem a dlužníkem. V něm byla spatřována příkazní smlouva (*mandatum*), tj. smlouva o bezplatném obstarání cizích záležitostí. Jakmile mandatář (ručitel) splnil dluh místo mandanta (dlužníka), vznikla mu *actio mandati contraria*, jíž se mohl domáhat náhrady nákladů, které mu v souvislosti s provedením mandantova příkazu vznikly. Nejednal-li ručitel na základě příkazu dlužníka, bylo na vztah mezi nimi pohlíženo jako na nepříkázané jednatelství (*negotiorum gestio*). Poté, co jednající (ručitel) uspokojil pohledávku věřitele, získal proti osobě, za níž jednal (dlužníkovi), *actio negotiorum gestorum contraria* opravňující jej požadovat náhradu nákladů. Postih dlužníka tak nebyl možný jedině v případě, kdy ručitel plnil dluh proti dlužníkovi vůli.⁷⁰

V pozdějším vývoji římského práva bylo toto řešení nahrazeno konstrukcí, podle níž měl plnivší ručitel získat věřitelovu pohledávku. Ručitel by tak získal nárok vůči dlužníkovi, jenž by byl zcela nezávislý na tom, jaký právní vztah mezi nimi dvěma existoval. Výhoda tohoto řešení spočívala především v tom, že uspokojený věřitel mohl mít oproti jiným věřitelům přednostní (privilegované) postavení, nebo třeba v tom, že věřitelova pohledávka mohla být zajištěna zástavním právem.⁷¹

Měl-li však ručitel získat věřitelovu pohledávku, bylo potřeba vypořádat se s problémem, že v okamžiku, kdy byl věřitel uspokojen, přestala jeho pohledávka

⁷⁰ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 133 – 134.

⁷¹ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 134.

existovat, protože nemohla být věřitelem cedována na ručitele. Právní konstrukce byla z tohoto důvodu inovována tak, že byla zavedena fikce koupě pohledávky: ručitel plnil dlužníkům dluh věřiteli, čímž jakoby kupoval věřitelovu pohledávku za cenu odpovídající výši plněného dluhu. Slabým místem této právní konstrukce byla skutečnost, že se vyžadovala existence zvláštní smlouvy o cesi uzavřené mezi věřitelem a ručitelem ještě předtím, než posledně jmenovaný poskytl věřiteli příslušné plnění. V některých pramenech se ale uvádí také to, že postačovalo, aby tato smlouva byla uzavřena též po vlastním splnění dluhu ručitelem. Případům, kdy se dlužník snažil vyvléci ze své povinnosti námitkou neuzavření smlouvy mezi věřitelem a ručitelem, čelili někteří právníci tím, že vůbec nevyžadovali uzavření jakékoliv smlouvy. Konečně teprve za Justiniána bylo ručitelům přiznáno tzv. *beneficium cedendarum actionum*, tj. právo požadovat cesi věřitelovy pohledávky před splněním ručitelského závazku.⁷²

V německém právu se *beneficium cedendarum actionum* časem vyvinulo v zákonnou cesi (*cessio legis*): jakmile ručitel uspokojí věřitele, věřitelova pohledávka za dlužníkem je automaticky postoupena ručiteli. V důsledku toho přecházejí na postupníka (ručitele) také všechna privilegia a také „pobočná“ práva, tj. zejména práva ze zajištění (zástavní právo apod.).⁷³ Tomuto pojetí odpovídalo i řešení v obecném občanském zákoníku.⁷⁴

Kontinuita byla v tomto ohledu přetržena občanským zákoníkem z roku 1950. Ten plnivšímu ručiteli přiznával pouze právo na náhradu proti dlužníkovi. K původnímu pojetí se sice později vrátil zákoník mezinárodního obchodu,⁷⁵ občanský zákoník z roku 1964 ale setrval na koncepci nastolené kodexem z roku 1950.⁷⁶

⁷² ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 134 – 136.

⁷³ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 144.

⁷⁴ Ustanovení § 1358 obecného občanského zákoníku znělo: „Kdo zaplatí cizí dluh, za který ručí osobně nebo určitými kusy majetku, vstoupí v práva věřitelova a může na dlužníku žádati náhradu zaplaceného dluhu. K tomu konci jest uspokojený věřitel povinen vydati plátcí všechny právní pomůcky a prostředky zajišťovací, které tu jsou.“

⁷⁵ Ustanovení § 203 zákoník mezinárodního obchodu znělo: „Ručitel, který uhradí závazek, za který ručí, vstupuje v práva věřitele a je oprávněn od něho požadovat všechny právní pomůcky potřebné k uplatnění nároku vůči dlužníkovi.“

⁷⁶ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 229.

Ustanovení § 550 OZ 1964 stanovovalo, že plnivší ručitel je oprávněn požadovat na dlužníku náhradu. Třebaže v literatuře bylo toto řešení označováno za zákonnou cesi,⁷⁷ dikce zákona tomu nenasvědčovala. Jde o to, co se „zákonnou cesí“ rozumí. Tak J. Dvořák uvádí, že právo na náhradu, které ručitel podle § 550 OZ 1964 získal, je „zvláště upraveným majetkovým právem“, nikoliv tedy právem, jehož nositelem byl dříve věřitel a jež přešlo na ručitele.⁷⁸ Hovořit o (zákonné) cesi se je tak zavádějící. Skutečností je, že původní závazek zanikal a místo něj vznikl závazek zcela nový.⁷⁹

Obchodní zákoník se zněním svého § 308 jakoby navracel zpět ke koncepci zákonné cese, když stanovil, že ručitel, který uspokojí pohledávku, již zajišťoval, nabývá vůči dlužníkovi práva věřitele. K. Eliáš k tomu vysvětluje: „Normativní konstrukce je postavena tak, že plněním ručitele je věřitel ve svém právu uspokojen, ale věřitelova pohledávka plněním ručitele nezaniká, nýbrž přechází na ručitele s týmiž účinky, jako by na něho byla cedována.“⁸⁰ Stejně tak S. Plíva vycházel z tradiční koncepce zákonné cese: „Z ustanovení § 308 vyplývá, že přechod práv věřitele na ručitele, jestliže ručitel splnil závazek, za který ručí, nastává ze zákona [...] Při splnění závazku ručitelem nedochází k zániku závazku, ale ke změně osoby věřitele. Nastává však zánik ručení.“⁸¹ Zcela shodně je zkoumané ustanovení vykládáno také v Komentáři J. Dědiče: „Uspokojením věřitele ručitelem zanikne jen ručitelský závazek. Zajištěný závazek trvá dál, pouze se ze zákona změní oprávněný. Stane se jím ručitel.“⁸² Konečně např. J. Payne-Koubová uvádí: „Při tomto přechodu nabývá ručitel všech práv věřitele v podstatě za podmínek postoupení pohledávky podle § 524 až § 530 obč. zák.“⁸³

⁷⁷ ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 974; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2006, str. 138.

⁷⁸ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2006, str. 138.

⁷⁹ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1584. PIHERA, V. Vztah dlužníka a ručitele. *Právní rádce*. 2000, roč. 8, č. 3, s. 33 – 34.

⁸⁰ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva*. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 136.

⁸¹ PLÍVA, S. Ručení v obchodních vztazích. *Bulletin advokacie*. 1995, roč. 25, č. 6 – 7, s. 20 – 28.

⁸² DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3334.

⁸³ GIESE, E., DUŠEK, P., PAYNE-KOUBOVÁ, J., DIETSCHOVÁ, L. *Zajištění závazků v České republice*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, str. 238.

Judikatura v této otázce též stavěla na koncepci zákonné cese, avšak soulad s právní naukou byl jen zdánlivý. Pojmu cese, jak je doktrínou v souvislosti s uspokojením věřitele ručitelem tradičně pojímán, vtiskl Nejvyšší soud ČR zcela odlišný a dlužno dodat, že zcela nepřesný, obsah. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 6. 2005, sp. zn. 29 Odo 563/2003 se k výkladu ustanovení § 308 ObchZ uvádí, že splněním dlužníkovu dluhu ručitelem „zanikla věřitelova pohledávka vůči dlužníku. Úprava obsažená v ustanovení § 308 obch. zák., která je tradičně pojímána jako zákonná cese, tomuto pojetí odpovídá. Od jiných způsobů přechodu nebo převodu pohledávky se zákonná cese věřitelových práv na ručitele, založená tím, že ručitel uspokojí věřitelovu pohledávku namísto dlužníka, liší právě tím, že pohledávka původního (přímého) věřitele tímto uspokojením zaniká (jinak by se ručitel svého závazku plnit nezprostil a k zákonné cesi předjímané ustanovením § 308 obch. zák. by nedošlo).“⁸⁴

Takováto konstrukce však cesi neodpovídala ani vzdáleně, poněvadž v ní vůbec nešlo o změnu závazkového právního vztahu záležející ve změně subjektu na straně věřitele. V pojetí Nejvyššího soudu ČR šlo ve skutečnosti o zánik jednoho právního vztahu a následný vznik právního vztahu zcela nového, v němž se na straně věřitele objevuje nový subjekt – plnivší ručitel. Nejvyšší soud ČR k tomuto závěru zřejmě mimo jiné vedla snaha nějakým způsobem vysvětlit a odůvodnit zánik právního poměru mezi věřitelem a ručitelem, jenž jej uspokojil. Nelze však ztotožňovat právní vztah mezi věřitelem a dlužníkem, jehož složkou je ručením zajištěná věřitelova pohledávka, a právní vztah mezi věřitelem a ručitelem, z něhož je ručitel za stanovených podmínek povinován věřitele uspokojit.⁸⁵ Ručitelství závazek zcela jistě může díky ručitelovu plnění zaniknout i za situace, kdy zajištěná pohledávka nadále existuje.

Toto historické ohlédnutí ukazuje, že co do důsledků splnění dluhu ručitelem lze lišit dva základní přístupy. Diskontinuitní přístup vychází z představy zániku původního (hlavního) závazku mezi dlužníkem a věřitelem a vzniku zcela nového práva (pohledávky) ručitele splnivšího dlužníkovu dluh na náhradu toho, co věřiteli poskytl.

⁸⁴ Shodný právní názor Nejvyšší soud ČR zaujal též např. v rozhodnutí ze dne 19. února 2009, sp. zn. 23 Cdo 148/2009.

⁸⁵ To ostatně opakovaně zdůraznil sám Nejvyšší soud. Srov. např. rozhodnutí ze dne 8. dubna 2008, sp. zn. 32 Cdo 2631/2007, ze dne 15. listopadu 2011, sp. zn. 20 Cdo 2973/2011 nebo ze dne 25. ledna 2012, sp. zn. 33 Cdo 624/2010.

Konkrétní právní oporu pro tuto novou pohledávku lze pak buď hledat v existujícím smluvním či kvazismulvnm vztahu mezi dlužníkem a ručitelem (příkaz, nepřikázané jednatelství), nebo ji lze konstruovat jako *ex lege* vznikající zvláštní právo na poskytnutí náhrady za vydané plnění. V kontrastu s tím je zde přístup založený na kontinuitě, trvání ručením zajištěné pohledávky a jejím (skutečném či fingovaném) převodu anebo zákonném přechodu na plnivšího ručitele.

Nový občanský zákoník se úpravou zvolenou pro ručení v ust. § 1937 odst. 2 hlásí ke kontinuitnímu principu v právě popsaném smyslu a navrácí se tak k pojetí z doby před socialistickými kodifikacemi. Podle tohoto ustanovení splněním dluhu vstupuje ručitel do práv věřitele a má právo, aby mu dlužník vyrovnal, co za něj plnil. V souladu s tradicí tak kodex s plněním formálně vlastního, leč materiálně cizího dluhu spojuje důsledek v podobě nevyhnutelné (nutné) cese pohledávky. Oproti tomu v případech, kdy třetí osoba plní formálně i materiálně cizí dluh, je postoupení pohledávky fakultativní v tom smyslu, že si o ně ten, kdo plní, musí aktivně říci (§ 1936 odst. 2 OZ).

5.2. Obsah subrogačního regresu

Pohledávka věřitele na ručitele ze zákona přechází včetně příslušenství, zajištění a dalších práv s pohledávkou spojených (§ 1937 odst. 2 OZ).

Zakotvením skutečné zákonné cese došlo k překonání dosavadní judikatury věnované otázce povahy práva plnivšího ručitele vůči dlužníkovi, a to s velice důležitými důsledky pro praxi. Právě tento případ dokládá, že ačkoliv je „stará“ judikatura v poměrech nového civilního kodexu obecně využitelná, zdaleka ne vždy se na ni lze spolehnout a její konfrontaci s novou normativní úpravou není radno podceňovat.

Především má pro praxi velký význam problematika souběhu zajištění téže pohledávky ručením a zástavním právem, resp. jiným zajišťovacím prostředkem. K následkům splnění dluhu ručitelem z hlediska trvání zástavního práva podle zákonné úpravy účinné do konce roku 2013 Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 9. 6. 2005, sp. zn. 29 Odo 563/2003 vyslovil názor, podle kterého *„tím, že ručitel splní věřiteli dlužníkuv dluh, zaniká právo věřitele domáhat se dále úhrady této pohledávky, a to nejen vůči dlužníku, nýbrž (případně) i vůči dalším osobám, které tuto pohledávku svým majetkem zajišťovaly [...] Jestliže splněním dluhu ručitelem zaniká – jak rozvedeno výše – právo*

věřitele domáhat se úhrady této pohledávky po dlužníku, pak tím nutně zaniká (ve smyslu ustanovení § 151g obč. zák.) i zástavní právo samotné; předmětem zajištění totiž byla právě ta pohledávka, kterou zajištěnému (zástavnímu) věřiteli uhradil ručitel.“

Zánik zástavního práva je jistě vzhledem k jeho akcesorické povaze logickým důsledkem zániku jím zajištěné pohledávky. V poměrech nového občanského zákoníku ovšem důsledně vzato k zániku věřitelovy pohledávky splněním nedochází. Jak obecně k pojmu subrogace uvádí I. Pelikánová, „splnění má normálně za následek zánik závazku. Jestliže však plní osoba odlišná od dlužníka [...], zanikne v případě subrogace závazek jenom ve vztahu k věřiteli, avšak trvá dál ve prospěch třetího [...], a to se vším příslušenstvím – zástavním právem, ručením, exekučním titulem atd.“⁸⁶ Přesně v tomto duchu vykládal ust. § 308 již zrušeného obchodního zákoníku rovněž V. Pihera: „[V] obchodních vztazích [...] ručitel vstupuje do práv věřitele a stává se tak jeho procesním i hmotněprávním nástupcem. To mu umožňuje vyžít veškerých práv ze zajišťovaného závazku, která přináležela věřiteli. [...] Oprávnění ze zástavy tak přechází na ručitele, který má tak výrazně usnadněné uspokojení své pohledávky.“⁸⁷

Citované doktrinální závěry sice v judikatuře Nejvyššího soudu ČR odezvu nenašly, vystihují však naprosto přesně úpravu zavedenou novým občanským zákoníkem. Pravidlo o přechodu pohledávky včetně zajištění je ale třeba korigovat v tom směru, že plnivšímu ručiteli nezůstává zachováno zajištění v podobě ručení dalších osob.⁸⁸ Je tomu tak proto, že kodex činí z osob ručících za týž dluh solidární spoluručitele (§ 2027 první věta OZ), přičemž splní-li některý z nich více, než kolik na něj podle vnitřního poměru připadá, vzniká mu proti ostatním právo na náhradu (§ 1876 odst. 2 ve spojení s druhou větou § 2027 OZ). Kdyby bylo ručení dalších osob zachováno, stala by se úprava následného regresu proti spoluručitelům obsoletní, když by plnivšímu ručiteli bylo umožněno požadovat celé plnění subrogované pohledávky po dalších ručitelích, až by nakonec celou tíži ručení nesl jen jeden ze spoluručitelů. Tím by byl zpochybněn, ba popřen sám princip spoluručiteléské solidarity.

⁸⁶ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 229.

⁸⁷ PIHERA, V. Vztah dlužníka a ručitele. *Právní rádce*. 2000, roč. 8, č. 3, s. 33 – 34.

⁸⁸ Opačně ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 43.

K přechodu pohledávky na plnivšího ručitele nedochází jen včetně zajištění, ale též včetně všech dalších práv s pohledávkou spojených. To bývá vykládáno poměrně široce.

Tak v rozhodnutí ze dne 26. 9. 2006, sp. zn. 32 Odo 473/2005 Nejvyšší soud ČR uzavřel, že *„postoupením pohledávky přechází ze zákona na nového věřitele pohledávka v té podobě, v jaké v okamžiku postupu existovala, tedy nejen s příslušenstvím, ale též včetně všech tzv. vedlejších práv, z nichž na prvním místě vystupují výhody práv zajišťovacích, i když tato práva nejsou výslovně ve smlouvě o postoupení pohledávky konkretizovaná [...]. Od účinnosti postoupení svědčí jistota postupníkovi a zároveň s pohledávkou přechází z postupitele na postupníka zajišťovací prostředky. Pohledávka, která je zajištěna smluvní pokutou, přechází na postupníka včetně práva na smluvní pokutu bez ohledu na to, zda toto právo spojené s pohledávkou bylo v době postoupení pohledávky již splatné, či dosud nesplatné, popřípadě se jednalo teprve o budoucí nárok. Není přitom rozhodné, zda právo spojené s postoupenou pohledávkou je či není samostatně uplatnitelné. Zajištění pohledávky trvá i nadále a svědčí postupníkovi.“*

V rozhodnutí ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2869/2011 šel Nejvyšší soud ČR ještě dál, když vyslovil právní názor, že *„s postoupenou pohledávkou přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená. Takovým právem (s ohledem na jeho účel) zásadně je, neplyne-li z postoupní smlouvy něco jiného, i úvěrovou smlouvou založené právo udílet souhlas k provedení právních, organizačních, ekonomických či jiných změn dlužníka, včetně práva na zaplacení smluvní pokuty sjednaného pro případ jeho porušení, a to i tehdy, jedná-li se teprve o budoucí nárok.“*

Obdobné závěry platí i pro jiný utvrzovací prostředek, totiž uznání dluhu (§ 2053 a § 2054 OZ). S tím se pojí nejen hmotněprávní následek v podobě přerušení (přetržení) promlčecí lhůty (§ 639, § 641, § 642 a § 653 odst. 1 OZ), ale též následek projevující se v rovině práva procesního, kdy se v důsledku vyvratitelné domněnky trvání dluhu v době uznání (§ 2053 OZ) posiluje procesní (důkazní) pozice věřitele – žalobce.⁸⁹ Ručitel, který vstoupí v důsledku splnění dlužníkovy dluhu ve věřitelova práva, těchto výhod požívá stejně jako původní věřitel.

⁸⁹ Věřitel, vůči němuž bylo uznání dluhu učiněno, nemusí být v soudní při nutně v postavení žalobce. Může jít též o žalovaného, jemuž presumpce existence pohledávky vůči žalobci může přijít vhod např. při procesní námitce započtení.

Subrogací se nemění podstata dosavadního věřitelova práva, nedochází k jeho nahrazení právem novým. Znamená to, že pohledávka na ručitele přechází včetně všech privilegií, která s ní jsou spojena. Výhody spojené s pohledávkou zdaleka nemusejí souviset nutně jen s jejím zajištěním či utvrzením, ale vyplývají často ze samotného jejího charakteru.

Nerovnost mezi různými typy pohledávek se nejzřetelněji projeví tehdy, není-li dlužník s to uspokojit je v době splatnosti všechny, tj. typicky (nikoli však výlučně)⁹⁰ při dlužníkově úpadku. Insolvenční právo je sice založeno na principu rovnosti věřitelů a jejich poměrného uspokojení [§ 1 písm. a) IZ], zásada *par conditio creditorum* (či též *pari passu*) je ale poněkud složitější: zcela rovni jsou si totiž jen věřitelé, jimž insolvenční zákon přiznává stejné nebo alespoň obdobné postavení [§ 5 písm. b) IZ].⁹¹ Insolvenční zákon pohledávky směřující vůči insolvenčnímu dlužníkovi kategorizuje, přičemž některým dává při uspokojení přednost před jinými. Privilegované, a tudíž přednostně uspokojované, jsou pohledávky za majetkovou podstatou (§ 168 IZ) a pohledávky postavené jim naroveň (§ 169 IZ) a i ty pak jsou uvnitř dále hierarchizovány (§ 305 odst. 2 IZ).⁹² Se zvýhodněním určitých druhů pohledávek před jinými se lze setkat i v mimoinsolvenčním vykonávacím (resp. exekučním) řízení. Také zde se zavádí skupina přednostních pohledávek (§ 279 odst. 2 OSŘ, příp. ve spojení s § 60 EŘ) a také zde se i mezi nimi dále rozlišuje různě výhodné pořadí (§ 280 OSŘ, příp. ve spojení s § 60 EŘ). Konečně ani smluvní základ zvýhodnění jedněch pohledávek před jinými nelze vyloučit, byť je v tomto ohledu vždy nezbytný souhlasný projev vůle dotčených věřitelů, kteří jím dobrovolně akceptují svou podřízenost.⁹³

⁹⁰ Definice úpadku ve formě platební neschopnosti zohledňuje pouze peněžité dluhy (viz § 3 odst. 1 IZ). Není-li dlužník schopen plnit nepeněžité dluhy, může to sice jeho aktuální či budoucí úpadek signalizovat, samo o sobě to však jeho úpadek nezakládá.

⁹¹ Viz např. MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 1. vydání. Praha : Leges, 2011, str. 36; KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, str. 21.

⁹² Odkaz na ustanovení řešící pořadí uspokojování pohledávek v konkursu je namístě. V reorganizaci, jež je v podnikatelském světě zásadně jedinou alternativou řešení úpadku konkursem (srov. § 389 IZ), je totiž nesplnění zapodstatovaných a jim naroveň postavených pohledávek důvodem pro přeměnu reorganizace v konkurs [§ 363 odst. 1 písm. g) ve spojení s § 348 odst. 1 písm. e) IZ].

⁹³ Souhlas s vlastní podřízeností věřitel může projevit jak dodatečně, kdy již pohledávku má, tak i předem. S posledně uvedeným případem bychom se setkali např. při úpisu podřízeného dluhopisu.

Vlastnost pohledávky záležející v jejím zvýhodněném pořadí při uspokojení, ať už má jakýkoli zákonný či smluvní základ, zůstává i po subrogaci zachována, a proto i ručitel, který uspokojil právem upřednostněnou pohledávku, má právo na přednostní uspokojení.⁹⁴

Zásada, že pohledávky podléhající zákonné cesi podle § 1937 odst. 2 OZ nepozbývají svých vlastností, má ovšem i opačný efekt, tj. uchování horšího pořadí při uspokojení či jiné nevýhody (závady) s pohledávkou spojené. To se týká jak pohledávek subordinovaných (srov. např. ust. § 172 IZ), tak třeba i pohledávek, jež byly samy použity jako zástava zajišťující zcela jiný dluh. Své důsledky má tato koncepce též z hlediska promlčení. Změna v osobě věřitele nemá na běh promlčecí lhůty jakýkoliv vliv,⁹⁵ což znamená, že ručitel rovněž z tohoto pohledu od věřitele převezme pohledávku takovou, jaká byla v okamžiku uspokojení věřitele.

Popsaná pravidla subrogace (resp. zákonné cese) bývají v právních řádech, kde mají jistou tradici, doprovázena systémem pravidel chránících regresní nárok ručitele proti dlužníku. Ochrana ručitelova subrogačního regresu se promítá do povinností věřitele počínat si tak, aby uplatnění regresu nebylo ručiteli jakkoli ztěžováno (v podrobnostech viz výklad o právech a povinnostech ručitele a věřitele). V českém právu jde v podstatě o novum, s nímž od účinnosti středního občanského zákoníku z roku 1950 nejsou žádné zkušenosti. V souvislosti se (znovu)zavedením institutu ručitelské subrogace je však nanejvýš důležité, aby zejména judikatura tyto povinnosti věřitele a následky jejich porušení náležitě reflektovala.

Splnil-li ručitel za dlužníka jen část dluhu, je jeho subrogační regres zásadně subordinován zbylé neuspokojené pohledávce původního věřitele. To neplatí jen tenkrát, pokud se věřitel se plnivším ručiteli zaručil, že mu bude nahrazeno, co za dlužníka vydal (§ 1938 odst. 1 OZ).

⁹⁴ Obdobně ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 43.

⁹⁵ Toto řešení je vedeno hlediskem právní jistoty v závazkových vztazích. Viz DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3420.

5.3. Procesní souvislosti

Nová úprava subrogace má svůj přesah i do procesního práva, konkrétně do řešení otázky procesního nástupnictví. Ustanovení § 107a o. s. ř. řeší případy, kdy v průběhu řízení dojde k převodu anebo přechodu práva, o které v tomto řízení jde (singulární sukcese). Typickým příkladem je přitom právě postoupení pohledávky. Za podmínek v citovaném ustanovení občanského soudního řádu obsažených může tuto hmotněprávní změnu následovat změna účastníků již probíhajícího soudního řízení.⁹⁶ Překonána je tak dosavadní judikatura, podle které k procesnímu nástupnictví v těchto případech nedochází.⁹⁷

Rovněž v insolvenčním řízení se má uspokojení pohledávky ručitelem za následek změnu v osobě účastníka řízení – přihlášeného věřitele (§ 183 odst. 3 ve spojení s § 18 IZ). Konstrukce procesního nástupnictví se v těchto souvislostech uplatňovala již před účinností nového občanského zákoníku, ale vzhledem k tomu, že ignorovala fakt, že podle původního hmotného práva o žádný převod ani přechod pohledávky nešlo, působila více problémů než užitku.⁹⁸ Sladěním hmotněprávní a procesní úpravy byly tyto problémy překonány.

⁹⁶ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha : Linde Praha, a. s., 2006, str. 160 – 161.

⁹⁷ Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 31. ledna 2008, sp. zn. 29 Cdo 212/2008 na základě výše rozebíraného judikatorního pojetí § 308 ObchZ formuloval stanovisko, podle kterého „zaniká plněním ručitele věřiteli věřitelova pohledávka vůči dlužníku a ručitel se stává novým věřitelem dlužníka v rozsahu, v jakém uhradil dlužníkům závazek. Ručitel tedy nabývá nového nároku na náhradu plnění, jež dlužníkovi věřiteli poskytl z titulu ručení. O případ podle § 107a o. s. ř., jenž řeší procesní nástupnictví při singulární sukcesi, proto nejde.“ Tomuto závěru přitakal Nejvyšší soud ČR v dalším svém rozhodnutí, jmenovitě v rozhodnutí ze dne 19. února 2009, sp. zn. 23 Cdo 148/2009, řka: „... v případě nároku vzniklého ve smyslu § 308 obch. zák., jenž je „novým“ nárokem na náhradu plnění poskytnutého věřiteli, nebyly ... splněny předpoklady pro vydání rozhodnutí podle ustanovení § 107a o. s. ř. ... Zákonná cesse podle ustanovení § 308 obch. zák. není právní skutečností, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod práva, o něž jde v tomto řízení, a není tak splněn jeden z předpokladů, za nichž lze vyhovět návrhu podle ustanovení 107a o. s. ř.“

⁹⁸ Viz ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. Pohledávky neuspokojované v insolvenčním řízení. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 3, str. 84.

6. Spoluručení

Vcelku běžným jevem, a to zejména v případech zákonného ručení, je pluralita subjektů osobně zajišťujících týž dluh. Otázky, jež v této souvislosti vyvstávají, souvisí jednak se vztahem věřitele ke spoluručitelům, jednak se vztahem mezi spoluručiteli navzájem.

6.1. Historický exkurs

Vztah mezi spoluručiteli prošel už v dobách římského práva poměrně komplikovaným vývojem. Původní řešení bylo takové, že spolurukojní byli zavázáni společně a nerozdílně. Proto *Lex Appuleia* zaváděla zvláštní žalobu, pomocí které se mohl ten ze spoluručitelů, který plnil více, než na něj připadalo, domáhat po ostatních adekvátní náhrady. Zásadní změnu přinesla *Lex Furia*, podle níž měl věřitel vždy rozdělit svou pohledávku mezi všechny spoluručitele, kteří byli v době splatnosti dluhu naživu. Věřitel tak mohl žalovat každého ze spoluručitelů jen z alikvotní části, která na něj připadala. Podíly všech spoluručitelů byly pevně určeny a nijak nezohledňovaly případnou nesolventnost některého z nich. Tato právní konstrukce pochopitelně nevyžadovala jakékoliv vyrovnání mezi spolurukojními, neboť každý plnil pouze to, co na něj připadalo.⁹⁹

Nové řešení přinesl reskript císaře Hadriána: spoluručitelé byli propříště zavázáni plnit celý dluh, ale mohli (nikoliv museli) využít tzv. *beneficium divisionis*. Věřitelova pohledávka nebyla *ipso iure* rozdělena mezi všechny spoluručitele, ale každý z nich, byl-li žalován, mohl takové rozdělení požadovat. Ku prospěchu věřitele šlo také to, že pohledávka se již nerozdělovala automaticky mezi všechny ručitele, nýbrž jen mezi ty, kteří byli v době sporu přítomní a solventní. Riziko nesolventnosti některého ručitele tak již nenesl věřitel, ale ostatní ručitelé.¹⁰⁰

Beneficium divisionis vedlo k tomu, že nevznikala potřeba zvláštní žaloby proti spoluručitelům. Pouze ve zcela výjimečných případech, kdy *beneficium divisionis* nebylo lze použít, bylo plnivšímu ručiteli přiznáno *beneficium cedendarum actionum*: stejně jako na něj věřitel musel převést svou pohledávku za dlužníkem, musel mu

⁹⁹ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 119 – 120.

¹⁰⁰ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 131 – 132.

postoupit též pohledávky za dalšími ručiteli. Za Justiniána bylo toto řešení zobecněno a *beneficium cedendarum actionum* přiznáno automaticky každému ručiteli (stejně jako každému solidárnímu dlužníkovi).¹⁰¹

6.2. Charakter spoluručitelského vztahu

Spoluručení je svou podstatou zvláštním případem společného závazku: nejde zde o nic jiného, než že na straně sekundárních dlužníků (ručitelů) figuruje více osob.

Společné závazky lze třídit z různých hledisek. Tradiční doktrinní členění pasivních společných závazků je založeno na dvou základních kritériích, jmenovitě dělitelnosti plnění, jež je jejich předmětem, a podílu zavázaných subjektů na dluhu jako celku.

Z hlediska dělitelnosti plnění lze lišit závazky dílné a nedílné. Z jiného pohledu je možno, jak naznačeno výše, pasivní společné závazky rozlišovat podle toho, jakým způsobem je vyjádřen podíl spoluzavázaných osob na celém dluhu. Potom je řeč o závazcích dílčích, kdy je každá z těchto osob zavázána toliko za určitou část dluhu, a závazcích solidárních, které se naopak vyznačují tím, že každý spoluzavázaný je povinen plnit celý dluh. Zvláštní typ pak představují závazky nerozlučné, jejichž specifikum záleží v tom, že společný dluh zde může být splněn pouze společnou činností všech spoluzavázaných; z povahy věci vyplývá, že nerozlučné závazky mohou mít povahu výhradně závazků nedílných, a tvoří tak jejich zvláštní podskupinu.¹⁰²

Kombinací výše naznačených třídících kritérií je možno vymezit čtyři základní kategorie společných závazků: (1) dílčí závazky,¹⁰³ (2) solidární dílné závazky, (3) solidární nedílné závazky a (4) nerozlučné závazky.

¹⁰¹ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 136 – 137.

¹⁰² Podrobněji ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1448 a násl. Dále BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 38 a násl.

¹⁰³ Nedílné dílčí závazky jsou pojmově vyloučeny, neboť není možné rozdělit dluh, jehož plnění je nedělitelné, na více samostatných částí. Proto je také možné o dílných dílčích závazcích hovořit toliko jako o dílčích závazcích, protože je z podstaty věci zřejmé, že jiné dílčí závazky než ty, jejichž plnění je dělitelné, ani existovat nemohou. Viz např. BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 39.

V případě dílčího spoluručení je každý z ručitelů zavázán jen za určitou část dluhu, jehož splnění je tímto způsobem zajištěno. Mezi věřitelem a ručiteli existuje tolik samostatných právních vztahů, kolik je ručitelů; mezi ručiteli navzájem naopak žádný právní poměr neexistuje.

Občanský zákoník s ohledem na znění § 2027 s dílčím spoluručením dispozitivně nepočítá, když výslovně normuje, že všichni spoluručitelé ručí za celý dluh.¹⁰⁴ Není ovšem vyloučeno, aby byl dílčí charakter závazku založen dohodou ručitelů a věřitele. V případě dobrovolného (smluvního) ručení tomu nebrání vůbec nic. Sporné to může být u ručení zákonného, a to zvláště tam, kde speciální ustanovení zákona vytváří spoluručitelenskou solidaritu (viz např. § 132 odst. 1 ZOK). Ani v těchto případech by však odchýlná dohoda neměla být *a priori* zapovězena: jestliže s tím všichni zúčastnění souhlasí, není důvodu je před takovou dohodou chránit (*volenti non fit iniuria*), a to tím spíše, že věřitel vždy může i vůči solidárním spoluručitelům postupovat jakoby šlo o ručení dílčí. Zneužívající dohody zakládající dílčí spoluručení sice vyloučit nelze, s nimi si však umí *ad hoc* poradit obecná úprava vad právních jednání.

Solidární dílné spoluručení se vyznačuje tím, že všichni ručitelé ručí za celý dluh a jsou vůči věřiteli povinni plnit jeden za všechny a všichni za jednoho. Věřitel může požadovat celé plnění nebo jeho libovolnou část na všech spoluručitelích, jen na některých, nebo na kterémkoli z nich. Ze zásady spoluručitelenské solidarity vychází i občanský zákoník (§ 2027 OZ)¹⁰⁵ a v případě zákonného ručení pasivní solidaritu spoluručitelů podtrhují i četná zvláštní ustanovení zákona (např. § 368 odst. 3 nebo § 545 odst. 2 ZOK).

¹⁰⁴ V tomto ohledu se nový občanský zákoník odlišuje od občanského zákoníku z roku 1964, který naopak podle části nauky vycházel zásadně z principu dílčího spoluručení. Viz např. ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 969. Je však třeba upozornit, že jiní autoři se s ohledem na historický a komparativní výklad, explicitní úpravu obchodního zákoníku a konečně též s ohledem na zájmy věřitele přikláněli k názoru, že spoluručitelé v režimu občanského zákoníku z roku 1964 byli zavázáni rukou společnou a nerozdílnou. Viz ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1577.

¹⁰⁵ Shodně jako tomu bylo v § 1359 OZO. Viz ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 49.

Nedílné a nerozlučné závazky mají společné to, že předmětem plnění nejsou peníze. Solidární nedílné a nerozlučné spoluručení je jistě možné u ručení převzatého smlouvou.¹⁰⁶ Naproti tomu zákonné ručení této povahy nikdy nabýt nemůže. Podle ust. § 2028 OZ je zákonným ručením za nepeněžitý dluh zajištěna peněžitá pohledávka, která věřiteli přísluší při porušení zajištěného dluhu. Formulace je to poněkud neobratná, vyplývá z ní však, že zákonné ručení zajišťuje vždy jen peněžité dluhy, tj. dluhy s dělitelným plněním. Solidární nedílné a nerozlučné zákonné ručení proto vzniknout nemůže.

6.3. Postižní práva

Ručitelská solidarita, jež je pro spoluručení typická, má vedle aspektu vnějšího, projevujícího se vůči věřiteli (§ 1872 odst. 1 OZ), též aspekt vnitřní, projevující se ve vztahu mezi spoluručiteli navzájem.

Zákon vyvratitelně presumuje, že podíly na dluhu u všech solidárních spoluručitelů jsou v jejich vzájemném poměru stejné (§ 1875 ve spojení s § 2027 OZ). Je sporné, zda lze v případě zákonného ručení vznikajícího bez ohledu na vůli ručitelů o jakémkoli důkazu opaku vůbec uvažovat. Rovnost vnitřních podílů by snad mohla být prolomena v případě sankčního zákonného ručení vznikajícího z předchozího z protiprávního jednání spoluručitelů. Analogicky by se dalo opřít o pravidlo o diferenciaci vnitřního podílu na dluhu k náhradě škody u solidárních škůdců (§ 2916 OZ), což odpovídá principu individualizace sankcí. Toto řešení by ostatně bylo ve shodě i se zásadou, podle níž nikdo nesmí těžit z vlastního nepoctivého či protiprávního jednání (§ 6 odst. 2 OZ): striktní lpění na rovnosti vnitřních podílů spoluručitelů by znamenalo přenos zátěže uložené sankce z toho, kdo původní povinnost porušil nejvíce, na toho, kdo se na jejím porušení podílel jen v relativně malé míře.

Domáhá-li se věřitel proti některému ze spoluručitelů plnění v rozsahu větším, než odpovídá jeho vnitřnímu podílu, uplatní se pravidlo o předběžném regresu: oslovený spoluručitel o tom vyrozumí ostatní a dá jim příležitost, aby uplatnili proti pohledávce

¹⁰⁶ V případě nerozlučného spoluručení je věc komplikována tím, že splnění dluhu může být vázáno na osobní vlastnosti (znalosti, schopnosti, dovednost, talent) konkrétních dlužníků. V takovém případě by ale ručení (sekundární, náhradní dlužnictví) nemohlo pro počáteční faktickou nemožnost plnění vůbec vzniknout (druhá věta § 588 OZ).

své námitky. Má právo požadovat, aby splnili dluh podle podílů, které na ně připadají, nebo aby ho v tomto rozsahu dluhu jinak zbavili (§ 1876 odst. 1 ve spojení s § 2027 OZ). Každý ručitel je oprávněn vůči věřiteli uplatňovat námitky svých spoluručitelů. Dokonce i tenkrát, kdy věřitel prominutím dluhu propustí ze závazku jednoho ze spoluručitelů, zůstávají ostatním spoluručitelům zachovány námitky, které mohl uplatnit spoluručitel, jehož povinnost byla prominuta (§ 1997 OZ).

Vyrovnal-li spoluručitel více, než činí jeho podíl, náleží mu od ostatních spoluručitelů náhrada s tím, že nemůže-li některý ze spoluručitelů splnit, rozvrhne se jeho podíl poměrným dílem na všechny ostatní (§ 1876 odst. 2 ve vazbě na § 2027 OZ).

Existence zvláštního následného regresu vůči spoluručitelům modifikuje subrogační regres za dlužníkem a současně se s ním střetává.

Jestliže obecně splněním dluhu vstupuje plnivší ručitel do práv věřitele a nabývá jeho pohledávku včetně veškerých práv ze zajištění (§ 1937 odst. 2 OZ), pak v případě solidárního spoluručení toto platit nemůže. Zvláštní následný regres za spoluručiteli by ztrácel jakýkoli význam, mohl-li by ručitel splnivší dlužníkům dluh požadovat celé splnění subrogované pohledávky po ostatních ručitelích. V tomto směru je nutno uzavřít, že v rozsahu, v jakém je dluh splněn jedním ze spoluručitelů, ručení ostatních zaniká. Plnivšímu ručiteli pak vůči zbývajícím spoluručitelům namísto akcesorického ručení svědčí neakcesorická pohledávka (či pohledávky) z následného regresu.

Následný regres za (bývalými) solidárními spoluručiteli vzniká a existuje paralelně se subrogačním regresem za dlužníkem. Vztah mezi těmito dvěma postižními právy přitom zákon nijak neupravuje. Z podstaty ručení vyplývá, že plnivší ručitel by měl primárně usilovat o uspokojení ze subrogačního regresu za dlužníkem, neboť on je tím, o jehož dluh se tu jedná. Na druhou stranu plnivšímu ručiteli v nástupu na spoluručitele nic nebrání. Formálně jsou obě postižní práva samostatná, materiálně jsou ale spolu svázána.

Na jedné straně platí, že plnivší ručitel nemůže žádat dvakrát totéž, a proto dojde-li k zániku subrogované pohledávky s jeho uspokojením (*cum satisfactione creditoris*),¹⁰⁷

¹⁰⁷ Za což bychom vedle vlastního splnění dluhu (soluce) považovali i započtení, jež je z hlediska věřitele způsobem zániku závazku srovnatelným se splněním. Viz BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva*. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 201.

musí nevyhnutelně zanikat i následný regres za spoluručiteli. Zanikne-li subrogovaná pohledávka, aniž by byl plnivší ručitel uspokojen, je situace složitější. Zřejmě je možno uzavřít, že pakliže došlo k zániku zaviněním (v širokém smyslu slova) plnivšího ručitele, měl by stejně tak zanikat i následný regres (typicky při prominutí dluhu).

Na druhé straně je zřejmé, že splněním následného regresu ze strany spoluručitele nemůže dojít k vyvázání dlužníka z povinnosti hradit svůj dluh. Na otázku přenosu práva na plnění vůči dlužníkovi z osoby ručitele splnivšího dlužníkuv dluh na osobu spoluručitele splnivšího následný solidární regres zákon speciálně nijak nepamatuje. Vzhledem k obecné definici bezdůvodného obohacení s neuzavřeným výčtem skutkových podstat (§ 2991 OZ) je jistě možné zvažovat využití tohoto institutu. Vhodnější je však analogická aplikace pravidla o zákonné cesi pohledávky za dlužníkem (§ 1937 odst. 2 OZ), při níž zůstane zachováno zajištění i další práva s pohledávkou spojená (§ 10 odst. 1 OZ).

7. Zánik ručení

Důvody zániku ručení, tak jako důvody zániku závazků vůbec, jsou velmi rozmanité. Vzhledem k tomu, že je ručení vedlejším závazkem, lze důvody jeho zániku třídit podle toho, zda současně dochází k zániku závazku hlavního, nebo ne.

7.1. Zánik ručení při zániku hlavního závazku

Akcesorickou povahou ručení je dáno mimo jiné to, že ručitelství závazek zásadně zaniká spolu se zánikem jím zajišťovaného (hlavního) závazku (§ 2026 odst. 1 OZ). V zásadě přitom nezáleží na důvodu, z něhož hlavní závazek zaniká. Nejobvykleji hlavní závazek zaniká splněním dluhu dlužníkem (§ 1908 odst. 1 OZ), zaniknout však může z kteréhokoli z řady dalších důvodů (§ 1981 a násl. OZ).

Zajišťuje-li ručení pouze část hlavního dluhu, potom se částečným plněním nesnižuje rozsah ručení, zůstává-li hlavní dluh nesplněn ve výši, v jaké je zajištěn ručením (§ 2020 OZ). Týž princip by se však měl uplatnit obecně pro všechny případy částečného zániku hlavního závazku.¹⁰⁸

7.2. Trvání ručení při zániku hlavního závazku

Výjimečně může ručitelství závazek zánik hlavního závazku přečkat.

V prvé řadě jde o případy, kdy hlavní závazek sice zanikl pro nemožnost plnění dlužníka, ale je nadále splnitelný ručitelem. Přirozeně se může jednat toliko o dodatečnou, následnou nemožnost plnění dlužníkem, jelikož právní jednání, jehož předmětem by bylo *ab initio* nemožné plnění, je absolutně neplatný (§ 580 odst. 2 ve spojení s § 588 OZ). Jistou obtíž vyvolává ust. § 2006 odst. 1 OZ, podle něž plnění není nemožné, lze-li je uskutečnit pomocí jiné osoby. Pokud nastanou na straně dlužníka okolnosti, pro něž není s to svůj dluh splnit (tzv. subjektivní nemožnost plnění), vznikne mu povinnost zajistit, aby bylo plněno s využitím někoho jiného.¹⁰⁹ Možnost plnění dluhu pomocí jiné osoby v zásadě připouští § 1935 a § 1936 OZ;

¹⁰⁸ Srov. ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 54.

¹⁰⁹ ELIÁŠ, K. Následná nemožnost plnění se zřetelem k obchodním závazkům. *Právní praxe v podnikání*. 1995, roč. 3, č. 10, str. 24 a násl.

výjimečně takto nelze postupovat, bylo-li plnění vázáno na osobní vlastnosti dlužníka.¹¹⁰ Jestliže tedy hypotéza § 2026 odst. 2 OZ kumulativně žádá zánik dluhu pro nemožnost plnění dlužníkem, avšak splnitelnost dluhu jinou osobou – ručitelem, pak si zjevně protirečí; taková situace nemůže nastat.

Ručení dále nezaniká ani tehdy, zanikne-li hlavní dluh v důsledku zániku dlužníka, který je právnickou osobou (§ 2026 odst. 2 OZ). Na toto pravidlo pak navazují další ustanovení právního řádu (§ 39 ZOK, § 311 IZ). Judikatura již dříve dovodila, že tato výjimka ze zásady akcesority platí univerzálně a uplatní se u všech zajišťovacích prostředků poskytnutých třetími, od dlužníka odlišnými osobami.¹¹¹ Uvedený závěr je aktuální i v poměrech rekonstruované úpravy.

Formulace obdobného pravidla pro případ smrti dlužníka – člověka je nadbytečná. Smrtí dlužníka jeho dluhy zásadně nezanikají, ledaže jejich obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem (§ 2009 odst. 1 OZ). Tento typ dluhů ovšem z povahy věci nemůže být způsobilým předmětem ručení třetí osoby: příslušné ručitelské prohlášení by bylo absolutně neplatné pro počáteční faktickou nemožnost plnění (§ 580 odst. 2 OZ). Zůstavitelovy dluhy, jež jeho smrtí nezanikají, tvoří součást pozůstalosti a jako takové ze zákona přecházejí na dědice (§ 1701 odst. 1 OZ), a není-li dědiců, pak jako součást odúmrti přecházejí na stát (§ 1634 OZ); pak není ani důvodu, aby zanikalo ručení.¹¹²

¹¹⁰ Srov. i DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3383.

¹¹¹ Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 9. února 2006, sp. zn. 21 Cdo 1198/2005 vysvětlil, že „*princip akcesority je ... třeba vztáhnout jen k zajištěné pohledávce, a nikoliv k osobě dlužníka. Smysl zajištění pohledávky spočívá v tom, že věřitel, který nemůže být uspokojen dlužníkem z důvodů spočívajících v osobě dlužníka (včetně toho, že dlužník, který je právnickou osobou, zanikl bez právního nástupce), má nárok na uspokojení ze zajištění poskytnutého třetími osobami ... Povinnost náhradního dlužníka uspokojit věřitele (v případě, že dluh odpovídající zajištěné pohledávce nebyl včas splněn) tedy není (nemůže být) dotčena tím, že dluh odpovídající této pohledávce nemůže splnit zaniklá právnická osoba, která je dlužníkem. ... Uvedený závěr je obecně platný pro všechny právní prostředky zajištění závazků poskytnutého třetími osobami a ustanovení § 311 odst. 2 obch. zák. není ... výjimkou potvrzující zásadu ..., ale projevem uvedeného závěru, který byl – v zájmu právní jistoty – výslovně zmíněn v právní úpravě ručení v obchodních závazkových vztazích a který samozřejmě platí rovněž při zajištění pohledávky zástavním právem nebo jiným právním prostředkem zajištění poskytnutého třetí osobou.*“

¹¹² K tomu srov. též rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. ledna 1973, sp. zn. 1 Cz 78/72, kde se uvádí: „*Povinnost ručitele má akcesorickou povahu. Tuto akcesoritu nutno ovšem chápat [...] jen ve*

Zvláštní úpravu potlačující princip akcesority ručení obsahuje insolvenční zákon. Podle ust. § 356 odst. 1 IZ účinností reorganizačního plánu (§ 352 odst. 1 IZ) zásadně zanikají práva všech věřitelů vůči dlužníkovi. Současně je však stanoveno, že práva věřitelů vůči ručitelům insolvenčního dlužníka zůstávají reorganizačním plánem nedotčena (§ 356 odst. 3 IZ).¹¹³ Řešení, kdy ručení v nezměněné podobě trvá, třebaže dluh hlavního dlužníka zanikne, je odůvodněno jednak snahou o minimalizaci dopadů reorganizačního plánu na věřitele, jednak skutečností, že reorganizace se týká jen insolvenčního dlužníka, nikoliv též jiných osob, byť jsou povinny plnit dlužnickovy dluhy z titulu zajištění nebo pasivní solidarity (srov. i § 183 odst. 2 IZ).

Důvodem zániku ručitelského závazku není ani dohoda věřitele a dlužníka na privativní novaci či narovnání hlavního závazku. Ručení zajišťuje nový závazek, avšak pokud s tím ručitel nevysloví souhlas, trvá ručení pouze v rozsahu původního, již zaniklého závazku a veškeré námitky proti tomuto závazku zůstávají zachovány (§ 1907 OZ). Výklad, že by první odstavec § 2026 OZ byl zvláštním ustanovením ve vztahu k § 1907 OZ a že by tedy mělo ručení zaniknout rovněž v důsledku privativní novace nebo narovnání, nezohledňuje smysl těchto institutů a zjevně není správný.¹¹⁴

7.3. Zánik ručení bez zániku hlavního závazku

Ručení jako vedlejší závazkový právní vztah může zaniknout i tehdy, nezanikne-li hlavní závazek. Lze pak lišit případy, kdy ručení zaniklo s uspokojením věřitele, a ty, kdy věřitel uspokojen nebyl.

S uspokojením věřitele zaniká ručení při splnění ručební povinnosti, tj. při splnění dluhu za dlužníka. Jak uvádí I. Pelikánová, „splnění má normálně za následek zánik závazku.

vztahu k pohledávce [...], nikoliv však ve vztahu k osobě dlužníka. Nezaniká-li tedy smrtí dlužníka [...] povinnost plnit, pak nemůže zaniknout ani závazek ručitele. Na tom nemůže nic změnit ani ustanovení § 470 o. z., neboť toto ustanovení upravuje toliko odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele a nikoliv přechod dluhů na ně. Nelze proto z něho dovodit ani to, že smrtí dlužníka zanikají jeho dluhy, pokud nejsou kryty aktivy, a ani to, že se vztahuje i na jiné osoby než dědice dlužníka.“

¹¹³ V podrobnostech viz např. MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 1. vydání. Praha : Leges, 2011, str. 567-568; KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, str. 836-837.

¹¹⁴ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 234; ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 1050.

*Jestliže však plní osoba odlišná od dlužníka [...], zanikne v případě subrogace závazek jenom ve vztahu k věřiteli, avšak trvá dál ve prospěch třetího [...], a to se vším příslušenstvím – zástavním právem, ručením, exekučním titulem atd.*¹¹⁵ Zatímco tedy ručitelství závazek zanikne splněním, hlavní závazkový vztah nadále trvá, byť napříště již mezi odlišnými subjekty, neboť do práv původního věřitele vstupuje ručitel (§ 1937 odst. 2 OZ).

Obdobný důsledek jako poskytnutí plnění z titulu ručení má i uplatnění kompenzační námitky ručitelem, týkala-li se jeho vlastní pohledávky za věřitelem. Započtení je způsobem zániku závazku (ekonomicky) srovnatelným se splněním,¹¹⁶ a proto i v těchto případech jednak nastává uspokojení věřitele a tím i zánik ručení, jednak dochází k subrogaci pohledávky na osobu ručitele, neboť mu musí být ze strany dlužníka vyrovnáno, oč započtením přišel.

Bez uspokojení věřitele může ručení zaniknout takřka z jakéhokoli obecného důvodu zániku závazků (§ 1981 a násl. OZ), přičemž hlavního závazku se zánik ručení nijak nedotkne. Tak např. splyne-li právo věřitele s povinností ručitele, nezaniká tím hlavní dluh (§ 1993 odst. 2 OZ). Obdobně promine-li věřitel povinnost ručiteli, nemá prominutí účinky vůči hlavnímu dluhu (§ 1997 OZ).

Vedle obecných důvodů zániku ručení zná úprava i důvody zvláštní.

Tak ust. 2022 OZ stanoví, že ručitel může odepřít plnění tenkrát, když věřitel zaviniel, že pohledávka nemůže být uspokojena dlužníkem. Poté, co ručitel plnění odepře, jeho závazek zaniká.¹¹⁷

Smrt ručitele zásadně k zániku ručení nevede. Výjimečně tato právní událost způsobuje zánik ručitelství závazku tehdy, nevznikla-li ručiteli za jeho života povinnost splnit zajištěný dluh místo dlužníka.¹¹⁸ Pokud byla věřitelem ještě za ručitelova života učiněna

¹¹⁵ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 229.

¹¹⁶ Jde o názor vyslovovaný v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu ČR hojně, nikoli však konstantně. Viz ČECH, P. Započtení - rovnocenná alternativa splnění? *Právní rádce*. 2008, roč. 16, č. 7, str. 4 a násl.

¹¹⁷ Podrobněji viz ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1582 – 1583.

¹¹⁸ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2006, str. 139.

výzva dlužníkovi podle § 2021 odst. 1 OZ anebo byly naplněny okolnosti, kdy této výzvy není zapotřebí, povinnost poskytnout věřiteli plnění z titulu ručení spadá do pozůstalosti a takto přechází na dědice nebo na stát.

K zániku ručení by nepochybně došlo také tenkrát, splynula-li by v jedné osobě povinnost z ručení s povinností z hlavního závazku, protože podstatou ručení je existence třetí, od dlužníka odlišné osoby, která má plnit v případě, že svůj dluh nesplní sám dlužník.¹¹⁹ Dlužník nemůže být ručitelem za splnění vlastního dluhu.

Se změnou v osobě věřitele zásadně není zánik ručení spjat. Je nicméně možné, aby v prohlášení o převzetí ručení bylo jeho trvání omezeno toliko na jednoho konkrétního věřitele.¹²⁰ V případech zákonného ručení tento důvod zániku ručitelského závazku relevantní není.

Při privativní intercesi (převzetí dluhu) ručení zaniká za předpokladu, že ručitel nevyslovil se změnou v osobě dlužníka souhlas (§ 1890 odst. 2 OZ). Týž závěr při měl platit také při převodu povinností při cesi smlouvy (§ 1890 odst. 2 OZ *per analogiam*). Na druhou stranu pokud by šlo o změnu v osobě dlužníka nastalou ze zákona, tj. při zákonném přechodu dluhů, ručení by v naprosto nezměněné podobě dál trvalo, a to i bez ručitelova souhlasu.

Co se týče zániku zákonného ručení, lze odkázat na vše, co bylo shora uvedeno ohledně zániku ručení kontraktního (§ 1723 odst. 2 OZ). Avšak vzhledem k tomu, že zákonné ručení zákon zakládá v rozmanitých případech, není s podivem, že sám v některých případech stanoví zvláštní způsoby zániku ručení, které se jinde neuplatní.

¹¹⁹ Viz ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937, str. 55.

¹²⁰ Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 8. ledna 2003, sp. zn. 29 Odo 667/2001 uzavřel, že jestliže právní úprava ručení tento postup výslovně nezakazuje, „není v rozporu s touto zákonnou úpravou, ani ji neobchází (ust. § 39 obč. zák.), je-li ručitelství omezeno právě jen na dobu, po kterou bude resp. byla věřitelem banka. [...] Je namístě připomenout, že umožňuje-li zákon zajištění pouze části závazku ručením (ust. § 307 odst. 2 obch. zák.), nelze ani zánik ručení, jehož trvání je vázáno jen na dosavadního věřitele, způsobený postoupením pohledávky dlužníka na dalšího věřitele, považovat za nedovolený. Není tedy možno ani přisvědčit námitce dovolatele, že by se v daném případě jednalo o obcházení úpravy postoupení pohledávky v ust. § 524 odst. 1 obč. zák.“ Tento názor pak Nejvyšší soud ČR potvrdil v rozhodnutí ze dne 24. března 2004, sp. zn. 29 Odo 301/2002.

Zákonné ručení pak může zanikat v důsledku zvláštních právních událostí. Tak např. ručení společníka společnosti s ručením omezeným zaniká zápisem úplného splnění vkladové povinnosti všech společníků této společnosti do obchodního rejstříku (§ 132 odst. 1 ZOK). Zákonné ručení člena orgánu právnické osoby podle ust. § 159 odst. 3 OZ zaniká, jakmile tento právnické osobě nahradí škodu, kterou jí porušením své právní povinnosti způsobil. Výjimečně se lze setkat rovněž s časovým omezením trvání zákonného ručení: sankční ručení správce vkladů trvá pouze po dobu pěti let od vzniku obchodní korporace (§ 24 odst. 2 ZOK).

8. Promlčení

Otázku promlčení je třeba v souvislosti s ručením zkoumat u dvou různých práv. Jde jednak o věřitelovo právo na plnění vůči ručiteli, které vzniká, nesplní-li dluh samotný dlužník, jednak o ručitelovo regresní právo vůči dlužníkovi.

8.1. Právo věřitele proti ručiteli

Právo věřitele proti ručiteli se promlčuje v obecné promlčecí lhůtě, jež činí tři roky (§ 611 ve spojení s § 629 odst. 1 OZ). Pro počátek běhu promlčecí lhůty je určující den, kdy toto právo mohlo být poprvé uplatněno, jímž se myslí den, kdy se věřitel dozvěděl o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty anebo se o nich sice nedozvěděl, ale dozvědět se o nich mohl a měl (§ 619 OZ). Jde o poněkud tautologickou formulaci.

Rozhodující je, že občanský zákoník speciálně neupravuje splatnost práva věřitele vůči ručiteli. Proto je třeba vyjít z obecného § 1958 odst. 2 OZ: ručitel bude povinen splnit dluh bez zbytečného odkladu poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán. Délka této lhůty bude vždy záviset na charakteru plnění, přičemž bude zejména nutné zohlednit to, že ručiteli musí být umožněno vyrozumět dlužníka a spoluručitele o uplatnění nároků z ručení a že tito naopak musejí mít možnost ručiteli bez zbytečného odkladu sdělit své námítky (§ 2023, § 2024 a § 1876 odst. 1 OZ).¹²¹

Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 28. 1. 2011, sp. zn. 33 Cdo 2634/2008 v případech, kdy není sjednána splatnost práva, neztotožnil den, kdy může být právo vykonáno poprvé, s jeho splatností, nýbrž se dnem, kdy věřitel mohl svou výzvou právo poprvé zesplatnit. V poměrech ručení to znamená, že počátek běhu promlčecí lhůty věřitelova práva vůči ručiteli je vázán na den, kdy marně uplynula dodatečná přiměřená lhůta po doručení písemné výzvy věřitele prodlévajícímu dlužníkovi k splnění splatného dluhu, resp. kdy nastala skutečnost, která nutnost takovéto výzvy vylučuje (§ 2021 odst. 1 OZ). Právo vůči ručiteli se tedy při tomto pojetí může promlčet, i když ani nedospělo.¹²² V každém případě však platí, že promlčecí lhůta věřitelova práva za

¹²¹ PLÍVA, S. Ručení v obchodních vztazích. *Bulletin advokacie*. 1995, roč. 25, č. 6 – 7, s. 20 – 28.

¹²² Srov. též ČECH, P. Promlčení práv vůči dlužníkovi a ručiteli v obchodních závazkových vztazích. *Právní rádce*. 2012, roč. 20, č. 8, str. 29.

ručitelem proto počíná běžet později než ta, která se vztahuje k věřitelově pohledávce za dlužníkem.¹²³

Běh promlčecí lhůty věřitelova práva vůči ručiteli se řídí obecným režimem § 645 a násl. OZ. V poměrech zákonného ručení může stát za zmínku zvláštní důvod stavení promlčecí lhůty záležející v tom, že ručitel či osoba jemu blízká listivě uvede věřitele v omyl, čímž způsobí, že své právo neuplatní (§ 650 OZ). Důvody, na něž zákon vznik zákonného ručení váže, nemusejí být věřiteli začasté známy a tímto způsobem je mu informační asymetrie vůči zákonnému ručiteli alespoň zčásti kompenzována.

Pokud jde o vztah věřitelova práva z ručitelského a hlavního závazku z hlediska promlčení, pak zásadně platí, že každé z těchto práv se může promlčet samostatně.

Běh promlčecí lhůty práva vůči dlužníkovi je vždy nezávislý na běhu promlčecí lhůty práva vůči ručiteli. Ručení je totiž závislé na hlavním závazku, nikoliv naopak. Proto i když dojde k prodloužení, stavení či přetržení promlčecí lhůty práva vůči ručiteli, právních poměrů dlužníka se to nijak nedotýká.¹²⁴

V této souvislosti je ovšem podstatné, že ručitel se proti věřiteli může bránit námitkou promlčení práva z hlavního závazku (§ 2023 odst. 1 OZ). I kdyby proto věřitel dosáhl prodloužení, stavení či přetržení svého práva za ručitelem, není mu to nic platné, nedosáhne-li téhož ohledně práva za dlužníkem. Oprávnění ručitele vznášet námitky příslušející dlužníkovi je výrazem akcesority ručení, již v tomto ohledu zákon a ani dosavadní rozhodovací praxe soudů nijak neprolamuje.¹²⁵ Nedostatečná iniciativa

¹²³ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 909; PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 231.

¹²⁴ Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. října 2000, sp. zn. 30 Cdo 2507/99.

¹²⁵ V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 6. 2007, sp. zn. 32 Cdo 2024/2007 je vyjádřen právní názor, že ručitel může vznést námitku promlčení hlavního dluhu i tehdy, je-li tato námitka zapovězena dlužníkovi: „[R]učitel od okamžiku, kdy je podle § 306 odst. 1 obchodního zákoníku (dále též jen "obch. zák.") věřitel na něm oprávněn domáhat se splnění závazku, nevstupuje do závazkového vztahu na místo dlužníka, nýbrž je povinen plnit tentýž dluh vedle dlužníka. Závazek ručitele je přitom relativně samostatným nárokem a od závazku dlužníka se odlišuje jak v právní skutečnosti, která ho zakládá, tak i dobou vzniku a splatností, přičemž nejde o společný solidární závazek. Dále platí, že ručitel může vůči věřiteli vznést jak námitky ze svého (ručitelského) závazku, tak i námitky, k jejichž uplatnění je oprávněn dlužník (srov. § 306 odst. 2 obch. zák.). To platí i o námitce promlčení práva věřitele. To znamená, že ručitel tak může vůči věřiteli namítat, že právo věřitele proti dlužníku je promlčeno, a to bez ohledu na to, zda-li dlužník má či nemá možnost takovou námitku vůči věřiteli

věřitele při obraně jeho práv musí jít k tíži věřitele, nikoliv ručitele.¹²⁶ Dovolává-li se ručitel promlčení hlavní pohledávky, činí tak pouze s účinky pro sebe. Vznese-li naopak námitku promlčení hlavní pohledávky sám dlužník, účinky promlčení nastávají jak vůči němu samotnému, tak vůči ručiteli.¹²⁷

Ze zásady, že se práva vůči dlužníku a ručiteli promlčují nezávisle na sobě, existuje jedna významná odchylka, podle níž se právo věřitele vůči ručiteli nepromlčí před promlčením práva vůči dlužníkovi (§ 2025 odst. 1 OZ). Znamená to, že prodloužení, stavení či přerušování běhu promlčecí lhůty pohledávky za dlužníkem vždy odpovídajícím způsobem ovlivňuje běh promlčecí lhůty práva vůči ručiteli. Z právě uvedeného se pak uplatní výjimka při uznání dluhu ze strany dlužníka: účinky přetržení promlčení věřitelovy pohledávky za dlužníkem (§ 639 a § 653 odst. 1 OZ) se vůči ručiteli se projeví jedině s jeho souhlasem (§ 2025 odst. 2 OZ).

8.2. Právo ručitele proti dlužníkovi

Splněním dluhu namísto dlužníka ručitel vstupuje do práv uspokojeného věřitele a přejímá jeho pohledávku ve stavu, v jakém v daném okamžiku byla (§ 1937 odst. 2 OZ).¹²⁸ Běhu promlčecí lhůty pohledávky směřující vůči dlužníkovi se tak změna v osobě věřitele nijak nedotýká.¹²⁹

uplatnit, nebo zda-li již bylo či nebylo právo věřitele proti dlužníku přiznáno rozhodnutím soudu. Jiný závěr učinit nelze, neboť žádné takové omezení zákon ručiteli nestanoví a nelze jej ani dovodit z akcesorické povahy ručitelského závazku, jak nesprávně činí dovolatelka, mylně se domnívající, že svou povahou deklaratorní rozhodnutí soudu ukládající povinnost dlužníku či ručiteli může cokoli měnit na hmotněprávním charakteru těchto vztahů. Z uvedeného plyne, že ručitel může vůči věřiteli vznést námitku promlčení nezávisle na tom, zda-li tak může či nemůže učinit dlužník (jedinou výjimku upravuje § 310 obch. zák., podle něhož právo věřitele vůči ručiteli se nepromlčí před promlčením práva vůči dlužníkovi – o tento případ však v dané věci nešlo).“

¹²⁶ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 32 Cdo 3911/2010. Dále též ČECH, P. Promlčení práv vůči dlužníku a ručiteli v obchodních závazkových vztazích. *Právní rádce*. 2012, roč. 20, č. 8, str. 31. Ke kritice tohoto přístupu srov. např. VLASTNÍK, J. Námitka promlčení závazku dlužníka uplatněná ručitelem. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 7, str. 249 – 252.

¹²⁷ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. I. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 289.

¹²⁸ Je třeba znovu zopakovat, že zavedení zákonné cese při splnění dluhu ručitelem je novum, které překonává dosavadní pojetí, podle kterého původní (hlavní) závazek splněním zaniká a namísto něj mezi plnivším ručitelem a dlužníkem, za nějž bylo plněno, vzniká závazek zcela nový. Neplatí již proto závěr, že právo ručitele vůči dlužníku na náhradu poskytnutého plnění je samostatným právem s vlastní, od splnění dluhu běžící promlčecí lhůtou. Viz KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J.

Riziko, že by byla na ručitele cedována promlčená pohledávka, je eliminováno jeho oprávněním vznést námitku promlčení náležející dlužníku (§ 2023 odst. 1 OZ), na níž jej musí dlužník pod sankcí ztráty této námitky upozornit (§ 2024 OZ).

Na druhou stranu však nelze vyloučit, že ručitel splněním dluhu nabyde pohledávku, jejíž promlčecí lhůta je takřka u konce. Analogická aplikace pravidla, podle něž splní-li věřiteli dluh za obligačního dlužníka zástavní dlužník, nepromlčí se jeho právo vůči obligačnímu dlužníkovi dříve než za šest měsíců po splnění dluhu (§ 644 OZ), možná není, neboť zákonodárce zjevně zamýšlel zakotvit je jen pro splnění dluhu zástavním dlužníkem, nikoliv generálně pro všechny případy splnění dluhu osobou odlišnou od dlužníka. Nejedná se tedy o nezamýšlenou mezeru v právu, již by bylo nutné (a možné) vyplnit cestou analogie.¹³⁰

Bude tak vždy na ručiteli – novém věřiteli, aby se promptně ujal vymáhání pohledávky, když v opačném případě by si přivodil ztrátu nároku (*vigilantibus iura scripta sunt*). Jestliže mu to věřitel svou liknavostí při předávání dokladů a pomůcek nezbytných k řádnému vymáhání pohledávky znemožní (§ 1937 odst. 2 OZ), bude odpovídat za škodu (§ 2910 OZ).

a kol. *Občanské právo hmotné*. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2006, str. 138. A dále ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 974.

¹²⁹ V rozhodnutí ze dne 31. května 2006, sp. zn. 33 Odo 1221/2004 Nejvyšší soud uzavřel, že „[s] postoupenou pohledávkou přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená. V § 524 občanského zákoníku je upraveno postoupení pohledávky (*cese*) na základě smlouvy (*cessio voluntaria*), kterou dochází ke změně v osobě věřitele. Do právního vztahu mezi věřitelem a dlužníkem nastoupí namísto původního věřitele nový věřitel, aniž jinak tento poměr doznal změny; pohledávka přechází ve stavu, v jakém existuje v době postoupení, včetně příslušenství. Smlouvu uzavírá původní věřitel (*postupitel*) a jiný subjekt (*postupník*), který nastupuje na místo původního věřitele. Postoupením dochází k singulární sukcesi; právním nástupcem původního věřitele, a tedy novým věřitelem, se stává postupník. Předmětem postoupení je jen určitá pohledávka, tj. právo na plnění od dlužníka. Obsah závazku se nemění, rozsah a obsah povinností dlužníka je stejný a nic se nemění ani na běhu promlčecí doby.“ Obdobně rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 1. 2014, sp. zn. 32 Cdo 3844/2012.

¹³⁰ Viz BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 183 – 184.

II. Ručení společníků

Se společníky kapitálových obchodních společností si ručení obvykle nespojujeme. Přesto nelze říci, že by s sebou členství v kapitálové společnosti ručební povinnost nikdy neneslo. Případy to jsou sice spíše výjimečné, brát ze zřetele je však nelze.

Společník především může ručit za dluhy obchodní společnosti. V takovém případě jeho ručení směřuje navenek vůči třetím osobám – věřitelům společnosti. V určitých případech působí ručení společníků i v opačném směru, tj. dovnitř společnosti, a chrání ji coby věřitelku. Konečně zná zákonná úprava i případy vzájemného ručení společníků, resp. přesněji řečeno zakladatelů společnosti, která, ač jimi byla řádně založena, později nebyla z jakéhokoli důvodu zapsána do obchodního rejstříku.

1. Ručení za dluhy společnosti

Jestliže základním nástrojem věřitelské ochrany v osobních společnostech je neomezené ručení jejich společníků (vyjma komanditistů), pak v kapitálových společnostech, vyznačujících se vyšší mírou emancipace a nezávislosti na osobách společníků, se od ručení upouští a to je nahrazováno jinými ochrannými mechanismy. Nejde zdaleka jen o instituci základního kapitálu, který představuje (anebo snad má představovat) „*obecnou zástavu věřitelů společnosti*“,¹³¹ ale stále více i o pravidla řízení a správy společností, s mnohdy vně orientovanými sankčními důsledky.

Lze říci, že společník kapitálové společnosti za její dluhy neručí, což u akciové společnosti s výjimkou ručení po zániku společnosti platí vždy a u společnosti s ručením omezeným zásadně. Standard ochrany věřitelů společnosti je sice v tomto ohledu snížen, to je ale vyváжено nepochybnými klady, jež se s omezeným či dokonce nulovým ručením společníků pojí.¹³²

Za prvé omezené ručení umožňuje soustředit značné množství kapitálu od velkého počtu malých investorů. Kdyby ručení nebylo omezené, pak by i malá investice s sebou nesla riziko, že bude společník povinen plnit nepoměrně větší dluh společnosti. Stanovení limitu, který takováto povinnost k plnění nemůže překročit, tak umožňuje realizovat investice, k nimž by jinak nedošlo.

Za druhé omezené ručení snižuje náklady společníků, které by tito jinak museli vynaložit za tím účelem, aby se chránili před přehnaně riskantním chováním společnosti, potažmo jejího vedení. Při neomezeném ručení by společníci museli velice pozorně sledovat, jaká rozhodnutí se ve společnosti přijímají a jaké možné důsledky by tato rozhodnutí mohla mít z hlediska jejich ručební povinnosti. Limitované ručení je tak

¹³¹ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 48.

¹³² Níže uváděné důvody ospravedlňující koncept omezeného ručení se přirozeně neuplatní ve stejné míře ve všech typech společností. Jejich relevance je nesporná u společností, s jejichž podíly se obchoduje na veřejných trzích (*public corporations*), kdežto u společností s malým počtem členů, kteří se navzájem dobře znají a kteří v zásadě přímo participují na vedení společnosti (*closely held corporations*), význam každého z těchto důvodů klesá. MILLON, D. Piercing the Corporate Veil, Financial Responsibility and the Limits of Limited Liability. *Washington & Lee Legal Studies Paper No. 2006-08*. Dostupný také z WWW: <<http://ssrn.com/abstract=932959>>.

vlastně jedním z nástrojů snižování tzv. nákladů zmocnění (*agency costs*), jmenovitě jejich složky označované jako náklady monitorování (*monitoring expenditures*).¹³³

Za třetí omezené ručení eliminuje nutnost, aby společníci monitorovali sebe navzájem. Za situace, kdy ručení za dluhy společnosti není limitováno, odvíjí se pravděpodobnost, že jeden konkrétní společník ponese tíži celého dluhu anebo jeho podstatné části sám, od toho, jaké jsou majetkové poměry ostatních společníků. Společníci jsou tak logicky nuceni průběžně sledovat, jak se vyvíjí ekonomická situace dalších společníků.

Za čtvrté omezené ručení usnadňuje převod podílu ve společnosti. Za předpokladu neomezeného ručení by ochrana zájmů věřitelů vyžadovala existenci pravidel zapovídajících převod podílu na méně majetné osoby, nebo takových, která by zakládala ručení převodce poté, co by se převod uskutečnil.

Přes tato pozitiva se důsledné majetkové oddělení kapitálové společnosti od osob ji tvořících, projevující se vedle zásadní absence ručení za dluhy též např. odlišnými pravidly pro podíl na zisku a nesení ztráty, někdy stává terčem ostré kritiky.¹³⁴ Nelze popřít, a zkušenosti to spíše dokládají, že právní a majetková autonomie kapitálové společnosti může být zneužita na újmu věřitelů. Paradoxně se tak přitom zpravidla děje jednáním společníků, které tuto autonomii samo popírá.¹³⁵ Lze se pak legitimně ptát, zda v situaci, kdy společník sám nerespektuje majetkovou a zájmovou samostatnost společnosti, může požívat výhod této samostatnosti včetně omezeného ručení.

¹³³ Náklady zmocnění tvoří součet nákladů na monitorování činnosti zmocněnce, které vynakládá zmocnitel (*monitoring expenditures*), výdajů vynaložených zmocněncem na to, aby přesvědčil zmocnitele o tom, že nepřijme rozhodnutí, která by mohla zmocnitele poškodit, anebo že zajistí, aby zmocniteli byla škoda nahrazena (*bonding costs*) a výše tzv. reziduální ztráty (*residual loss*), která vznikne proto, že v zásadě vždy bude existovat určitá odchylka mezi skutečnými rozhodnutími přijatými zmocněncem a takovými optimálními rozhodnutími, která by maximalizovala užitek zmocnitele. Podrobněji RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 46 a násl.

¹³⁴ HURDÍK, J. *Právnícké osoby a jejich typologie*. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 72 – 73.

¹³⁵ Typickými důvody, jež americká judikatura považuje za dostatečné pro aplikaci tzv. doktríny průniku, jsou zejména směšování majetku společnosti a společníků, využívání majetku společnosti pro soukromé potřeby společníků, vyvolání nesprávné představy, že společník osobně ručí za dluhy společnosti. Viz. ČERNÁ, S. Lze prolomit hranice majetkové samostatnosti obchodní společnosti? In PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. díl. Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2009, str. 30 – 31. Dále např. GLÜCKSELIG, R. Průlom do právní autonomie obchodních společností. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 5, s. 219 a násl.

Úvahy na toto téma se v tuzemsku objevují, zatím jde ale pouze o úvahy akademické.¹³⁶ Zahraniční doktrína i praxe, zejména v jurisdikcích angloamerické provenience, v tomto ohledu došly mnohem dále. Je ovšem otázkou, lze-li tzv. doktrínu průniku,¹³⁷ neustálenou a značně nejednotnou, jednoduše přenést do systémů kontinentálně evropské právní kultury. Německé soudy v tomto směru jistý pokus sice učinily, velice brzy se však opět vydaly zcela jinou cestou,¹³⁸ a to zřejmě pod vlivem francouzské úpravy žaloby na doplnění pasiv a obdobných institutů v jiných evropských právních řádech.¹³⁹

Je nepochybné, že excesivní uplatňování doktríny průniku nemůže vyhovovat zásadám právní jistoty. Vždy by mělo zůstat v rovině výjimečného, ultimativního opatření, jež je vyhrazeno nejtěžším případům zneužití právní formy kapitálové společnosti. Současně by se mělo jednat o opatření subsidiární, uplatnitelné až po vyčerpání jiných ochranných prostředků, které objektivní právo nabízí. V poměrech nového českého korporálního práva je takovýmto prostředkem zejména institut (zneužívajícího) ovlivnění podle § 71 ZOK, který konstrukcí ručení za dluhy ovlivněné osoby v podstatě zavádí možnost jakéhosi „legálního průniku“.¹⁴⁰

¹³⁶ Viz např. PATĚK, D. K možnosti prolomení majetkové samostatnosti české společnosti s ručením omezeným. In PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. díl. Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2009, s. 46 – 54.

¹³⁷ Viz např. KOSTOHRYZ, M. Doktrína Piercing the Corporate Veil. In VRBA, M. (ed.) *Odpovědnost a ručení v právu obchodních společností*. 1. vydání. Praha : Univerzita Karlova Praha, Právnická fakulta, 2013, s. 21 a násl.

¹³⁸ ČERNÁ, S. Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů insolventní společnosti? *Právní rozhledy*. 2009, roč. 17, č. 2, s. 54 a násl.

¹³⁹ ČERNÁ, S. Lze prolomit hranice majetkové samostatnosti obchodní společnosti? In PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. díl. Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2009, str. 45.

¹⁴⁰ O průnik v pravém smyslu slova se nejedná, neboť ten je vyhrazen výlučně soudům. V německé terminologii se pro tyto případy užívá označení nepravý průnik (*unechte Durchgriffshaftung*). Viz LOKAJÍČEK, J. Doktrína Piercing the Corporate Veil neboli prolomení majetkové samostatnosti právnické osoby a její možnosti v českém obchodním právu. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 12, s. 425 a násl.

1.1. Ručení akcionáře

Jednou z hlavních charakteristik akciové společnosti je absence ručení akcionářů za její dluhy.

Zákon o obchodních korporacích tento princip sice na rozdíl od § 154 odst. 1 zrušeného obchodního zákoníku nevyjadřuje výslovně, tím ovšem jen podtrhuje jeho samozřejmost.¹⁴¹ Stanoví-li pak druhá věta čl. 1 odst. 2 nařízení Rady (ES) č. 2157/2001 ze dne 8. října 2001 o statutu evropské společnosti (SE), že „[k]aždý akcionář ručí jen do výše svého upsaného základního kapitálu“,¹⁴² jde jen o jistou formulační neobratnost, jež na podstatě věci nic nemění. Není tím totiž vyjádřeno nic jiného, než že akcionář v zásadě vystupuje jen jako investor, který vstupem do akciové, resp. evropské společnosti dává všanc pouze svůj vklad (resp. přesněji předmět vkladu) a který jinak nemůže být podnikatelským selháním společnosti nijak ohrožen.¹⁴³ Majetkové oddělení společníka a společnosti je tak v akciové společnosti ze všech obchodních společností nejdůslednější.

Model kombinující omezené ekonomické riziko společníka, jeho relativně malé zapojení do řízení společnosti spojené s utvářením profesionálních řídicích orgánů a snadný výstup z investice zásadně neomezeným převodem podílu se historicky ukázal jako velice úspěšný. Díky akumulaci kapitálu, jež je tímto umožněna v míře, která je s ostatními formami korporací obchodního práva nesrovnatelná, se akciové společnosti pravidelně řadí k hospodářsky nejsilnějším podnikatelským subjektům.

Odvracenou stranou izolace akcionáře od věřitelů akciové společnosti je riziko zneužití této společenské formy. Ochranu v těchto případech poskytuje jednak obecné deliktní závazkové právo (§ 2909 a § 2910 OZ), jednak nově zavedený institut (zneužívajícího) ovlivnění podle § 71 ZOK.

¹⁴¹ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 427.

¹⁴² V anglické verzi nařízení: „No shareholder shall be liable for more than the amount he has subscribed.“ Francouzsky: „Chaque actionnaire ne s'engage qu'à concurrence du capital qu'il a souscrit.“ Německy: „Jeder Aktionär haftet nur bis zur Höhe des von ihm gezeichneten Kapitals.“

¹⁴³ Shodně DVOŘÁK, T. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 2. vydání. Praha : ASPI, 2009, s. 814. Dále např. DĚDIČ, J., ČECH, P. *Evropské právo společností včetně úplného znění předpisů komunitárního práva*. 1. vydání. Praha: Polygon, 2004, s. 159.

1.2. Ručení společníka společnosti s ručením omezeným

Společnost s ručením omezeným je společenskou formou, která se v tuzemsku těší zdaleka největší oblibě. Za svou atraktivitu vděčí kombinaci ochrany společníků před rizikem eventuálního podnikatelského neúspěchu společnosti a relativně méně přísné regulace ve srovnání s akciovým právem.¹⁴⁴ Zákon o obchodních korporacích základní charakteristiku společnosti s ručením omezeným nejen respektuje, ale její výhody oproti jiným formám obchodních korporací v mnohých ohledech dále zvýrazňuje.¹⁴⁵

Zřetelným posunem, jež s sebou nová právní úprava přináší, je další oslabení ochranné (garanční) funkce základního kapitálu,¹⁴⁶ na niž praxe i doktrína už tak hledí dosti skepticky.¹⁴⁷ Konkrétním projevem tohoto přístupu je výrazné snížení minimální předepsané výše základního kapitálu společnosti s ručením omezeným. Na druhé straně, i když se umožní i v tuzemsku vznik společností s minimálním základním kapitálem (v krajním případě i jednorunových), praxi nic nebrání, aby zakládala i společnosti s relativně vysokým základním kapitálem či následně přistupovala k jeho výraznému zvýšení. Výše základního kapitálu v zásadě ponechaná na vůli společníků bude více než dříve ukazovat, nakolik oni sami důvěřují v podnikatelský úspěch společnosti, a vypovídat tak i o důvěryhodnosti společnosti navenek. Z tohoto úhlu pohledu neztrácí ani ručení společníků, nadále funkčně navázané na základní kapitál společnosti, resp. míru jeho splacení, zcela na významu.¹⁴⁸

¹⁴⁴ To ostatně byly též důvody, pro něž byla společnost s ručením omezeným jako typ obchodní korporace německou právní vědou v předminulém století vytvořena. Viz např. PELIKÁNOVÁ, I., ČERNÁ, S. a kol. *Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva*. II. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, s. 47.

¹⁴⁵ Srov. též např. HAVEL, B. Společnost s ručením omezeným na úsvitu rekonstrukce. *Obchodněprávní revue*. 2011, roč. 3, č. 12, s. 351 a násl.

¹⁴⁶ KLUNZINGER, E. *Grundzüge des Gesellschaftsrechts*. 13. Auflage. München : Vahlen, 2004, s. 154 a násl.

¹⁴⁷ Ke kritice garanční funkce základního kapitálu viz např. KUHN, P. In ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 66.

¹⁴⁸ Následující text vychází z článku VRBA, M. Zákonné ručení společníků společnosti s ručením omezeným podle zákona o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 6, s. 173 a násl.

1.2.1. Funkce ručení

Koncepční oslabení garanční funkce základního kapitálu nic nemění na tom, že se společnost s ručením omezeným řadí ke kapitálovým společnostem: rozlišení osobních a kapitálových společností nelze redukovat pouze na tento aspekt základního kapitálu sám o sobě.¹⁴⁹ Jedním ze základních rozlišujících momentů je nepochybně také ručení společníků za dluhy obchodní korporace, jíž jsou členy.

V případě osobních společností, je-li jim přiznána právní subjektivita jako v tuzemském právním řádu, představuje ručení společníků za jejich dluhy základní prostředek ochrany třetích osob vstupujících s nimi do právních vztahů.¹⁵⁰ Proto je také právní úprava postavena na zásadě, podle níž zajištění věřitelovy pohledávky zákonným ručením členů osobní obchodní společnosti nemůže být dotčeno následnými změnami, nad nimiž by tento věřitel neměl kontrolu.¹⁵¹

U kapitálových společností, resp. jmenovitě společnosti s ručením omezeným je situace značně odlišná. Zákonné ručení společníků zdaleka není nejdůležitějším nástrojem k ochraně věřitelů společnosti a je třeba připustit, že v kontextu jiných prostředků je jeho význam v daném ohledu spíše doplňkový.¹⁵² Jeho role se může poněkud paradoxně jevit

¹⁴⁹ Viz. např. PELIKÁNOVÁ, I., ČERNÁ, S. a kol. *Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva*. II. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, s. 48 – 49; Eliáš, ELIÁŠ, K., POKORNÁ, J., DVOŘÁK, T. *Kurs obchodního práva. Obchodní společnosti a družstva*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 9 – 10.

¹⁵⁰ Tam, kde osobní společnosti samostatnou právní osobnost postrádají, platí, že „jsou to veřejní společníci sami, kteří obchod provozují a veškerá právní jednání pro sebe uzavírají, práv nabývají a závazky na se berou, žalují a žalováni jsou, ovšem vše to pod společným jménem firmy“ (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 4. 5 1920, sp. zn. Rv II 58/20, In Vážný, č. II/1920, str. 275). Z recentních právních řádů je třeba v tomto ohledu zmínit především německý či rakouský. Srov. např. KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K., ZUNT, V. *Úvod do práva mezinárodního obchodu*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova : Aleš Čeněk, 2003, s. 56 a násl.

¹⁵¹ Rozsah ručení společníků veřejné obchodní společnosti a komplementářů komanditní společnosti je neomezený a neměnný. Jeho vznik zásadně spadá v jedno se vznikem příslušného dluhu společnosti. Zánikem členství v osobní obchodní společnosti ručení za její dosavadní dluhy nezaniká a naopak přistoupením nového společníka do společnosti se okruh ručitelů rozšiřuje. Nelze nevidět, že ručení je cíleně konstruováno tak, aby věřitelům osobní společnosti v plné míře kompenzovalo její právní a majetkovou samostatnost; „korporátní závoj“ zde fakticky nehraje žádnou roli.

¹⁵² Z pohledu věřitelů společnosti s ručením omezeným jsou v nové úpravě práva obchodních korporací zřejmě nejpodstatnější mimosmluvní zárukou řádného splnění jejich pohledávek nově zaváděné sankce za nesprávný výkon funkce člena orgánu. Ty mají dopad jak dovnitř obchodních korporací

jako mnohem podstatnější ve vnitřním vztahu mezi společníkem a společností, když hrozba nutnosti plnit dluhy společnosti je významným faktorem přispívajícím k řádnému a včasnému plnění vkladové povinnosti.

Právě uvedenému odpovídá odlišný přístup k zákonnému ručení společníků společnosti s ručením omezeným: jejich ručení za dluhy společnosti v průběhu času vzniká, zaniká a mění svůj rozsah, a to zcela nezávisle na vůli věřitelů.

1.2.2. Okruh zajištěných dluhů a rozsah ručení

Ustanovení § 132 odst. 1 ZOK vymezuje společnost s ručením omezeným jako „společnost, za jejíž dluhy ručí společníci společně a nerozdílně do výše, v jaké nesplnili vkladové povinnosti podle stavu zapsaného v obchodním rejstříku v době, kdy byli věřitelem vyzváni k plnění“.

Ze zákonné definice společnosti s ručením omezeným vyplývá, že okruh dluhů, jež jsou zajištěny ručením společníků, není nijak omezen. Půjde tedy o jakékoliv dluhy společnosti.

Při splnění příslušných podmínek za dluhy společnosti ručí všichni společníci, a to bez ohledu na to, zda konkrétní dluh vznikl v době jejich účasti na společnosti nebo už před ní. Zánik členství společníka ve společnosti s ručením omezeným zásadně znamená rovněž zánik jeho zákonného ručení, protože zákon upravuje toliko zákonné ručení společníků, nikoliv též bývalých společníků společnosti s ručením omezeným. Výjimku zde představuje pouze ručení posledních společníků, které podle ust. § 2026 odst. 2 OZ a § 39 ZOK trvá i po výmazu společnosti z obchodního rejstříku.¹⁵³

Zákon o obchodních korporacích výslovně stanoví, že společníci za dluhy společnosti ručí rukou společnou a nerozdílnou; norma je kogentní a společníci svůj poměr k věřitelům společnosti nemohou upravit jinak. Solidarita společníků je nicméně modifikována limitací ručení každého z nich. Výše zákonného ručebního limitu je sice stanoven pro všechny společníky jednotně, sám tento limit však platí pro každého

(regulace odměňování členů orgánů, vyloučení z výkonu funkce, odpovědnost za škodu atd.), tak i navenek (pravidlo *wrongful tradingu*, sankční ručení za dluhy obchodní korporace).

¹⁵³ Ohledně právní úpravy účinné do 31. 12. 2014 srov. PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, s. 346, nebo DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 967.

společníka samostatně a tedy plněním poskytnutým jedním ze společníků se rozsah ručení ostatních nesnižuje.¹⁵⁴ Z pohledu věřitele společnosti se tak společný závazek společníků může fakticky jevit jako dílčí: po každém společníkovi může věřitel požadovat pouze částečné splnění dluhu společnosti dané rozsahem jeho ručení.

Ručení společníků je omezeno výší souhrnu nesplacených částí vkladů všech společníků podle stavu zápisu v obchodním rejstříku. Smyslem této právní úpravy má být zvýšení sounáležitosti společníků ve vztahu ke společnosti a jejím věřitelům.¹⁵⁵ Touto konstrukcí jsou společníci motivováni působit na sebe navzájem ve směru řádného a včasného splnění vkladové povinnosti každého jednoho z nich. K tomu jsou vybaveni i odpovídajícími nástroji: vedle žaloby *ut singuli* (§ 157 ZOK) se nabízí např. možnost iniciace kadučního řízení (§ 151 odst. 2 ZOK).

Rozsah zákonného ručení společníků je proměnlivý a odvíjí se od výše nesplacené části základního kapitálu společnosti vyplývající ze zápisu v obchodním rejstříku.¹⁵⁶ K jeho zmenšení dojde na podkladě zápisu vyšší míry splacení, resp. vnesení vkladů společníků nebo snížení základního kapitálu realizovaného formou prominutí vkladové povinnosti. Naopak zvětšení rozsahu ručení bude způsobeno zápisem nižší než dosud uváděné míry splacení vkladů, což je představitelné při uvedení rejstříkového stavu do souladu se stavem skutečným, nebo zápisem zvýšení základního kapitálu převzetím povinnosti k vnesení peněžitého předmětu vkladu.¹⁵⁷ Ve všech případech má pro účely určení

¹⁵⁴ Toto pravidlo plyne z ust. § 2020 OZ, dle něž je-li ručením zajištěna pouze část dluhu, nesnižuje se rozsah ručení částečným plněním, zůstává-li dluh nesplněn ve výši, v jaké je zajištěn ručením.

¹⁵⁵ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 965.

¹⁵⁶ Jak vysvětlil Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 20. 6. 2000, sp. zn. 29 Cdo 281/2000, „[r]učení společníka společnosti s ručením omezeným upravuje ustanovení § 106 obch. zák. ve vazbě na zápis splacení vkladu do společnosti do obchodního rejstříku. Podmínky, za kterých vzniká a trvá ručitelství vztah společníka za závazky společnosti upravuje obchodní zákoník objektivně, aniž by je jakýmkoli způsobem vázal na porušení povinností společníkem či na jinou činnost, popřípadě nečinnost jeho anebo společnosti, než právě na splacení vkladu a následné podání návrhu na zápis do obchodního rejstříku, k čemuž přistupuje ještě rozhodnutí rejstříkového soudu o povolení zápisu splacení vkladu.“

¹⁵⁷ Nominální zvýšení základního kapitálu společnosti se výše nesplacených částí vkladů společníků nikterak nedotýká. Při efektivním zvyšování základního kapitálu prováděném převzetím povinnosti k vnesení nepeněžitého předmětu vkladu musí být celý vklad vnesen již před zápisem nové výše základního kapitálu do obchodního rejstříku (§ 23 odst. 2, § 29 ZOK). Ani v jednom případě se rozsah zákonného ručení společníků nemění.

rozsahu zákonného ručení zápis v obchodním rejstříku konstitutivní povahu.¹⁵⁸

Tytéž důvody, s nimiž jsou spojeny změny rozsahu ručení, mohou působit též ve směru jeho vzniku, resp. zániku. Zákonné ručení společníků za dluhy společnosti vznikne nejdříve spolu se vznikem samotné společnosti a za jejího trvání pak v zásadě jen v důsledku zápisu zvýšení základního kapitálu. Naproti tomu zánik ručení je vlastně krajní variantou zmenšení jeho rozsahu: nastane, jakmile bude v obchodním rejstříku ohledně základního kapitálu společnosti zapsáno jeho úplné splacení.

1.2.3. Výzva věřitele

Oproti ust. § 105 odst. 1 zrušeného obchodního zákoníku je ve formulaci normy zakládající zákonné ručení společníka na první pohled patrná odlišnost spočívající v dovětku, jenž odkazuje na výzvu věřitele ke splnění dluhu společnosti. Formulační změna nabízí hned tři možné výklady.

První možný výklad může být takový, že změna v textu zákonného ustanovení ve skutečnosti nepřináší vůbec nic nového. Vyjít zde lze z toho, že už za současného právního stavu platí, že věřitel, který hodlá požadovat vyrovnání své pohledávky za společností s ručením omezeným po jejím společníkovi, musí zásadně učinit dvě výzvy.

V souladu s principem subsidiarity ručení musí věřitel nejprve vyzvat k plnění samotnou společnost a poskytnout jí k tomu dodatečnou přiměřenou lhůtu. Výjimku z povinnosti učinit výzvu společnosti představují jen případy, kdy výzva není uskutečnitelná nebo kdy je jisté, že společnost dluh stejně nesplní. Subsidiarita je pojmovou vlastností ručitelského závazku a jako taková je přirozeně zachována i v novém kodexu (§ 2021 odst. 1 OZ).

Druhá věřitelova výzva je určena ručícímu společníkovi a je s ní spjata splatnost jeho povinnosti. V občanském zákoníku schází zvláštní ustanovení o době, v jaké je ručitel povinen splnit zajištěný dluh. Proto je zapotřebí vyjít z obecného ustanovení § 1958 odst. 2 OZ (ve spojení s § 1723 odst. 2 OZ) a uzavřít, že ručící společník bude povinen

¹⁵⁸ Viz. BARTOŠÍKOVÁ, M., ŠTENGLOVÁ, I. *Společnost s ručením omezeným*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 8; PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo*. I. díl. 1. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2005, s. 447; ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 344; DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 965.

splnit dluh bez zbytečného odkladu poté, kdy byl o plnění věřitelem společnosti požádán.¹⁵⁹ Má-li společnost více společníků, ručí za její dluhy všichni solidárně, čemuž není na překážku skutečnost, že splatnost ručební povinnosti každého z nich nastane v jiný okamžik.¹⁶⁰

Zdůrazněním toho, že společník ručí za dluhy společnosti v rozsahu, pro nějž je určující doba, kdy byl věřitelem vyzván k plnění, se pak pouze podtrhuje fakt, že teprve tenkrát se věřitelovo právo vůči ručícímu společníkovi stává dospělým. Společník sice za dluhy korporace, již je členem, ručí i předtím, ale jeho povinnost (dluh) v této době není splatná a on není povinen plnění poskytnout. Vzhledem k proměnlivosti rozsahu ručení je pro společníka relevantní teprve stav po dojití věřitelovy výzvy. To ovšem při této interpretaci na druhou stranu neznamená, že by se rozsah ručení nadále neměnil. I pak samozřejmě nastávají jeho změny na podkladě změn zápisů o míře splacení vkladů, resp. o výši základního kapitálu v obchodním rejstříku.

Jiný možný výklad může být založen na tom, že je s výzvou věřitele spojena fixace rozsahu ručení společníků. Podle této interpretace se rozsah ručení společníka za určitý dluh společnosti bez ohledu na cokoli dalšího ustálí v okamžiku, kdy mu dojde věřitelova výzva k plnění.

Lze argumentovat, že touto cestou by byl překonán jeden z neblahých rysů dosavadní úpravy, díky němuž je z pohledu věřitelů společnosti s ručením omezeným praktická využitelnost institutu zákonného ručení společníků velice limitovaná. Platí totiž, že dojde-li v době do vyhlášení rozhodnutí soudu ke změně zápisu rozsahu splacení vkladů v obchodním rejstříku, soud musí tuto skutečnost respektovat. V případě zápisu úplného splacení vkladů všech společníků v průběhu soudního řízení tak musí být žaloba na plnění směřující proti společníkovi – ručiteli vždy zamítnuta.¹⁶¹ Fixací rozsahu ručení k okamžiku dojití věřitelovy výzvy by byl tento problém překlenut.

¹⁵⁹ Obdobně byla vykládána i doposud platná a účinná právní úprava. Srov. např. PLÍVA, S. Ručení v obchodních vztazích. *Bulletin advokacie*. 1995, roč. 25, č. 6 – 7, str. 20 a násl.

¹⁶⁰ Z judikatury srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 2002, sp.zn. 33 Odo 716/2002. Z literatury viz např. LAVICKÝ, P. K historii, pojmu a vzniku solidárních závazků. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 2, s. 45 a násl.

¹⁶¹ V odůvodnění svého rozhodnutí ze dne 20. 6. 2000, sp. zn. 29 Cdo 281/2000 Nejvyšší soud ČR vysvětlil, že „*jestliže bylo v okamžiku, kdy [odvolací soud] rozhodoval o uplatněném nároku, již zapsáno splacení celého vkladu společníka, na němž žalobkyně požadovala plnění z titulu jeho ručení*

Na tomto místě je však záhodno vrátit se k funkci zákonného ručení společníků společnosti s ručením omezeným, jež je dvojí: navenek vůči věřitelům společnosti funguje jako dočasná náhražka základního kapitálu, jenž dosud není kryt vnesenými vklady, dovnitř vůči společnosti samotné působí jako faktor motivující společníky k řádnému plnění vkladové povinnosti. Právě posledně jmenovanou vnitřní (motivační) stránku zákonného ručení společníků je třeba považovat za primární, zatímco jeho vnější (zajišťovací) aspekt je v tomto ohledu spíše pouhým prostředkem k jejímu naplnění. Ve prospěch tohoto závěru vypovídá úprava zániku ručení, kdy platí, že jakmile jsou všechny vklady společníků vneseny a tato skutečnost je prověřena v rejstříkovém řízení, ztrácí jeho další existence význam, jelikož jeho účelu bylo dosaženo.¹⁶² Zároveň tomu nasvědčuje i kogentní úprava vypořádání mezi plnivším společníkem a společností, když jako primární způsob je stanoveno započtení společníkovy pohledávky právě na jeho vkladovou povinnost.

Z tohoto úhlu pohledu potom možnost dodatečného splacení vkladu společníkem není negativem současné úpravy, nýbrž jejím vlastním smyslem. Pozice věřitele společnosti, který se plnění z titulu ručení domáhá soudně, je sice ztížena, ale žaluje-li společníka

za závazky společnosti, do obchodního rejstříku, nebyl již oprávněn zkoumat okolnosti splacení vkladu. Zkoumat, zda došlo k platnému splacení vkladu mohl pouze rejstříkový soud v rámci rozhodování o povolení zápisu do obchodního rejstříku. O tom, že nebyl vklad do společnosti řádně splacen [...], nemůže rozhodovat soud ve sporu o zaplacení pohledávky z titulu ručení společníka, ale mohl by o tom rozhodovat pouze rejstříkový soud v řízení podle [§ 200b odst. 1] o. s. ř., popřípadě soud v řízení o žalobě společnosti na splacení vkladu, jehož splacení bylo zapsáno do obchodního rejstříku apod.“

¹⁶² Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 27. 1. 2004, sp. zn. 29 Odo 629/2003 vyložil, že „účelem zákonné konstrukce ručení společníků společnosti s ručením omezeným je poskytnout ochranu třetím osobám zajištěním jejich pohledávek vůči společnosti ručením společníků v době, kdy tito ještě nesplatili vklad, k jehož splacení se zavázali a společnost tedy nemůže použít k úhradě svých dluhů majetek, který se tito společníci zavázali vložit do společnosti a jehož hodnota se podílela na stanovení výše základního jmění (dnes základního kapitálu) společnosti. Právě výše základního kapitálu společnosti totiž může mít vliv na důvěryhodnost společnosti a rozhodování jejich potencionálních věřitelů o tom, zda se společností vstoupí do obchodních či jiných vztahů. Jakmile však společník splatil svůj vklad a splacení tohoto vkladu bylo zapsáno do obchodního rejstříku, pomíjí zákonem sledovaný účel zákonného ručení za závazky společnosti a toto ručení zaniká. Společnost nabývá majetek v hodnotě splacených vkladů společníků a tohoto majetku může použít ke splnění svých závazků, za které společníci dříve ručili.“

kapitálové společnosti, musí být s touto skutečností srozuměn. Jeho znevýhodnění je mu pak alespoň zčásti kompenzováno pravidly o náhradě nákladů řízení.¹⁶³

Kdybychom opravdu nově připustili paralelní existenci zákonného ručení společníků a úplně splaceného základního kapitálu společnosti (dle stavu zápisu v obchodním rejstříku), bylo by třeba smysl a účel zákonného ručení společníků společnosti s ručením omezeným určitým způsobem redefinovat. Základní funkce ručení by totiž byla zjevně posunuta ve směru od výše naznačené vnitřní stránky ke stránce vnější.

Přetržení vazby mezi rozsahem zákonného ručení a mírou splacení základního kapitálu by konkrétně znamenalo, že jednou vyzvaní společníci by se už své ručební povinnosti nemohli jakkoli zbavit. Ručení by trvalo v nezměněném rozsahu zcela bez ohledu na splacení základního kapitálu, a to i po zániku společnosti (§ 39 ZOK, § 2026 odst. 2 OZ). Nezapomínejme přitom, že ručení zajišťuje každý dluh společnosti jednotlivě a rovněž ručební limit se vztahuje ke každému dluhu zvlášť, a že tedy splnění jednoho dluhu společnosti se nedotýká ručení za ostatní. Z doposud doplňkového a náhradního prostředku ochrany věřitelů společnosti s ručením omezeným by se tak stal prostředek základní, což je typické pro osobní, nikoli kapitálové obchodní společnosti. Na tom v principu sám o sobě nic nemění ani fakt, že ručení za každý dluh by bylo limitované.¹⁶⁴ Naopak vnitřní (motivační) aspekt ručení by byl evidentně podstatně oslaben. Je otázkou, zda bylo úmyslem zákonodárce takto rázně zasahovat do koncepce ručení společníků společnosti s ručením omezeným.¹⁶⁵

S rozebíranou linií výkladu je ovšem spojena i řada dalších dílčích problémů. Tak například není jasné, jak naložit s ručením společníka předtím, než bude věřitelem

¹⁶³ Dozví-li se žalující věřitel společnosti, že došlo k zápisu úplného splacení základního kapitálu v obchodním rejstříku, může svou žalobu vzít zpět a po žalovaném požadovat plnou náhradu nákladů řízení (§ 146 odst. 2 OSŘ). Stejně může postupovat i po té, co již soud ve věci rozhodl, ale rozhodnutí dosud nenabylo právní moci (§ 96 odst. 2 OSŘ).

¹⁶⁴ Je jasné, že právně neomezené ručení společníků osobních společností (vyjma komanditistů) je vždy fakticky omezeno velikostí jejich majetku. Zákonný ručební limit může paradoxně skýtat daleko vyšší záruku alespoň částečného uspokojení pohledávky za obchodní společností, a to zvláště za situace, kdy tato skončí v úpadku a na společníka najednou nastoupí více konkurujících si věřitelů. Blíže k tzv. fenoménu obecní pastviny viz. HARDIN, G. The Tragedy of the Commons. *Science*. 1968, vol. 162, no. 3859, s. 1243 – 1248.

¹⁶⁵ V důvodové zprávě k zákonu o obchodních korporacích se uvádí: „Obsahově je zřetelné, že pojetí společnosti, její odpovědnosti za porušení povinností a ručení společníků zůstává nezměněno.“

vyzván k plnění. Lze se ptát, zda je možné, aby mezi společníkem a věřitelem společnosti existoval ručitelský právní poměr, aniž by byl určen rozsah ručení a potažmo tedy i celý obsah tohoto právního vztahu. Řešení patrně není možné nalézt ani v konstatování, že obsah právního vztahu je sice neurčitý, avšak určitelný na základě pravidla o věřitelově výzvě. Dotýkáme se zde totiž principu rovnosti subjektů soukromoprávních vztahů, když by konečné určení obsahu závazku záviselo výlučně na jednom z nich.

Poslední možný výklad dovětku o výzvě věřitele, který se nabízí, spojuje tuto výzvu se samotným vznikem ručení. Za doposud účinné právní úpravy platilo, že zákonné ručení společníků vzniká *ex lege* v momentě, kdy je v obchodním rejstříku zapsáno neúplné splacení základního kapitálu společnosti. Vázat jeho vznik na výzvu věřitele nedává valného smyslu a ve svých důsledcích popírá princip, podle nějž za dluhy společnosti ručí všichni společníci společně a nerozdílně.

Jednostranné adresované právní jednání, jímž věřitelova výzva ve smyslu § 132 odst. 1 ZOK bezesporu je, vůči adresátovi působí od okamžiku, kdy mu dojde (§ 570 odst. 1 OZ). Výzva k plnění adresovaná jednomu ze společníků nepochybně nemůže mít účinky vůči ostatním, a to tím spíše, že nikde není stanovena povinnost je o jejím uskutečnění informovat či jim ji dokonce prokazovat. Zde ovšem narážíme na úskalí naznačené interpretace. Kdyby měla věřitelova výzva skutečně způsobovat vznik ručení, nevyzvaní společníci by za konkrétní dluh společnosti neručili. V takovém případě by se ale zcela vytratila podstata ručitelské solidarity. Nešlo by zde o právo věřitele vybrat si, po kom ze solidárních spoluručitelů bude žádat splnění dluhu (§ 1872 odst. 1 ve spojení s § 2027 OZ), nýbrž o to, že věřitel svým jednostranným právním jednáním určí, komu ze společníků ručební povinnost jako taková vůbec vznikne. Otázku následného vypořádání mezi společníky (bez ohledu na to, zda by ten který z nich za konkrétní dluh společnosti ručil) by pak sice bylo lze vyřešit odkazem na speciální úpravu obsaženou v ust. § 134 odst. 2 ZOK, ale i tak by byl vyzvaný společník připraven přinejmenším o právo předběžného postihu (§ 1876 OZ ve spojení s § 2027 OZ).

Lze shrnout, že změna formulace základního ustanovení o společnosti s ručením omezeným otevírá prostor pro vícero možných výkladů, přičemž s každým z nich je

spojena řada dalších otázek. Odborná literatura se kloní k prostřední z výše naznačených interpretací, tj. k fixaci rozsahu ručení v okamžiku, kdy společníku dojde věřitelova výzva k plnění.¹⁶⁶ Z důvodů vpředu popsaných to není závěr prostý jistých nejasností, je ale třeba souhlasit, dikci zákona odpovídá nejlépe.

1.2.4. Splnění dluhu společnosti ručícím společníkem

Právní následky splnění dluhu společnosti ručícím společníkem jsou trojí, což odpovídá různým právním vztahům, jichž se společník účastní.

Předně jde o vztah společníka a společnosti, jejíž dluh je jeho zákonným ručením zajištěn. Občanský zákoník vnáší do právního poměru mezi dlužníkem a ručitelem nový prvek, když zavádí zcela novou úpravu ručiteléské subrogace. Podle ust. § 1937 odst. 2 OZ platí, že splněním dluhu společnosti na ručícího společníka přejde věřitelova pohledávka včetně příslušenství, zajištění a dalších práv s pohledávkou spojených. Jedná se o zřetelný odklon od dosavadního pojetí, podle kterého na plnivšího ručitele nepřechází pohledávka uspokojeného věřitele, ale vzniká mu nová pohledávka vůči dlužníkovi na poskytnutí náhrady toho, co místo něj plnil.¹⁶⁷

Popsaná konstrukce ručiteléské subrogace se přímo dotýká též vztahu mezi ručícím společníkem a věřitelem společnosti. Uspokojením věřitele jeho pohledávka nezaniká, ale je *ex lege* cedována na společníka-ručitele.¹⁶⁸ Zaniká však ručební povinnost společníka, a to v rozsahu, v jakém je splněna (resp. v jakém na společníka přejde věřitelova pohledávka).

Splnění dluhu společnosti jedním z jejích společníků se konečně promítá i do právního poměru mezi společníky navzájem. Vyrovná-li některý ze solidárních spoluručitelů více, než činí jeho podíl, náleží mu od ostatních spoluručitelů náhrada (§ 1876 odst. 2 ve spojení s § 2027 OZ); vzájemný poměr podílů jednotlivých společníků na společném ručiteléském závazku je určen druhou větou ust. § 134 odst. 2 ZOK.

¹⁶⁶ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 271 – 272.

¹⁶⁷ Viz. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 6. 2005, sp. zn. 29 Odo 563/2003, nebo rozhodnutí rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 1. 2011, sp. zn. 33 Cdo 3923/2008.

¹⁶⁸ Lze se setkat i s tím, že je záležitost pojímána jako fikce koupě pohledávky. Viz ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, s. 134 – 136.

Žádný dopad naopak nevysledujeme ve vztahu mezi společníkem, jenž jako ručitel splní dluh společnosti, a dalšími, dosud neuspokojenými věřiteli společnosti. V zákoně o obchodních korporacích schází ekvivalent třetí věty § 106 odst. 2 obchodního zákoníku, podle níž „[z]aplacením kterémukoliv z věřitelů ručení nezaniká ani se nesnižuje jeho rozsah“. Přesto je třeba uzavřít, že toto pravidlo bude platné i za nové právní úpravy. Jak uvedeno výše, zákonné ručení společníků zajišťuje jednotlivě každou pohledávku směřující proti společnosti a stejně tak i omezení jeho rozsahu se vztahuje samostatně ke každé jedné z nich. Je-li tomu tak, je jen logické, že splnění ručební povinnosti u jedné zajištěné pohledávky nemůže mít žádný vliv na existenci a rozsah ručení ve vztahu k dalším.

1.2.5. Nároky společníka při splnění dluhu společnosti

Vypořádání plnivšího společníka a společnosti jakož i spoluručících společníků navzájem je regulováno ust. § 134 ZOK. Konkurence subrogované pohledávky vůči společnosti na straně jedné a práva následného regresu vůči společníkům na straně druhé je řešena zásadně preferencí prvé z nich. Je tak respektována podstata institutu ručení, kdy majetková tíže dluhu má být v konečném důsledku alokována vždy u dlužníka. To odpovídá i dosavadní koncepci známé z ust. § 106 odst. 2 obchodního zákoníku.

Zcela konkrétně zákon o obchodních korporacích stanoví, že vypořádání nároků společníka splnivšího dluh společnosti se děje ve třech krocích. V prvním kroku má dojít k započtení vzájemných pohledávek společníka a společnosti. V druhém kroku pak má společníkovu pohledávku uspokojit společnost tím, že ji splní. Konečně ve třetím kroku je společníkovi dána možnost obrátit se s následným regresem na ostatní členy společnosti. Popsané pořadí způsobů vyrovnání nároků společníka je závazné v tom směru, že každý další způsob se může uplatnit teprve tenkrát, nepřichází-li do úvahy uskutečnění dříve jmenovaného.

Pokud jde o první krok, ust. § 134 odst. 1 ZOK stanoví, že „[p]lnění věřiteli poskytnuté společníkem z důvodu jeho ručení podle § 132 odst. 1 se započítává na splnění jeho nejdříve splatné vkladové povinnosti“. Primárním způsobem vypořádání mezi společníkem a společností je tedy započtení pohledávky přešlé na společníka po splnění ručitelské povinnosti proti pohledávce společnosti na splacení vkladu.

Zákon o obchodních korporacích na rozdíl od účinné právní úpravy zásadně nezapovídá započtení pohledávky společníka proti pohledávce společnosti na splacení vkladu do jejího základního kapitálu. Na ochranu společnosti je však stanoveno, že takové započtení lze provést jedině jako započtení dobrovolné (*compensatio voluntaria*), tj. na základě smlouvy mezi vzájemnými věřiteli. Vedle požadavku písemné formy takové smlouvy se navíc pod sankcí neplatnosti vyžaduje schválení jejího návrhu valnou hromadou jakožto nejvyšším orgánem společnosti (§ 21 odst. 3 ve spojení s § 48 ZOK).

Výše citované ust. § 134 odst. 1 ZOK popsané pravidlo modifikuje v tom směru, že k započtení zde dochází *ex lege*. Zákon o obchodních korporacích nevyžaduje a ani nepředpokládá žádné právní jednání ze strany kteréhokoli ze vzájemných věřitelů.¹⁶⁹ Tím pochopitelně padá i podmínka záležející v souhlasu valné hromady společnosti. Ustanovení je kogentní; společník a společnost nemohou uzavřít dohodu vylučující započtení vzájemných pohledávek.

Vkladovou povinností, na níž se má pohledávka plnivšího společníka započítat, se rozumí povinnost vložit do obchodní korporace určitou věc za účelem nabytí či zvýšení účasti v ní (§ 15 odst. 2 ZOK). Vzhledem k tomu, že společenská smlouva (resp. zakladatelská listina) bude nově moci upravit, aby jedna osoba vlastnila souběžně více podílů v téže společnosti s ručením omezeným (§ 32 odst. 1, § 135 odst. 2 ZOK), bude se běžně stávat, že společníka vůči společnosti bude stíhat najednou více vkladových povinností.

Zákon o obchodních korporacích blíže určuje, že pohledávka plnivšího společníka se započte na tu z jeho vkladových povinností, jež se stane nejdříve splatnou. Bude-li mít společnost za společníkem více pohledávek na splacení vkladu se stejnou splatností, pak bude namíste cestou analogické aplikace ust. § 1933 odst. 1 OZ k započtení upřednostnit pohledávku nejméně zajištěnou.

Důsledky zákonného započtení jsou shodné jako při započtení učiněném na základě právního jednání: obě pohledávky se ruší v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí (§ 1982 odst. 2 OZ). Pokud se pohledávky nekryjí zcela, započte se nižší pohledávka nejprve na

¹⁶⁹ Viz. např. PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, s. 345; DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 967 – 968; DVOŘÁK, T. *Společnost s ručením omezeným*. 3. vydání. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2008, s. 179.

příslušenství vyšší pohledávky a teprve pak i na její jistinu (§ 1982 odst. 2 ve spojení s § 1932 odst. 1 OZ). Účinky započtení nastávají zpětně k okamžiku, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení (§ 1982 odst. 2 OZ); odchýlně od obecné úpravy započtení zde podmínkou započitatelnosti pohledávky není její splatnost.¹⁷⁰

Druhý krok na cestě k vyrovnání nároků společníka, který z titulu svého zákonného ručení uhradí dluh společnosti, je upraven v první větě ust. § 134 odst. 2 ZOK. Zde je stanoveno, že „[v] případě, že započtení není možné, poskytne společníkovi náhradu za jeho plnění společnost.“ Také tento druhý krok, představující náhradní řešení vůči shora rozebíranému zákonnému započtení, sleduje vyrovnání ve vztahu mezi společníkem a společností-dlužnicí.

Společnost má svému společníkovi poskytnout náhradu za jeho plnění tenkrát, kdy započtení na jeho vkladovou povinnost není z jakéhokoli důvodu zcela nebo zčásti uskutečnitelné. Proveditelnost započtení přitom může být omezena fakticky nebo právně.

Fakticky nemožné bude započtení zejména tehdy, kdy společník svou vkladovou povinnost zcela splnil, neboť pak vůbec neexistuje pohledávka společnosti na splacení vkladu a není tak splněn základní předpoklad započtení spočívající ve věřitelské vzájemnosti. Zákonné započtení samo o sobě nevyřeší problém uspokojení plnivšího společníka ani tehdy, kdy společník z titulu ručení splnil více, než kolik činí jeho nesplacený vklad (resp. vklady). Jelikož v takovém případě společníkova pohledávka převyšuje pohledávku společnosti, přetrvává její část i po započtení.

Na pomezí faktické a právní nemožnosti započtení jsou případy, kdy plnění, jež si společník a společnost vzájemně dluží, není téhož druhu. Pohledávka společníka vůči společnosti bude vždy peněžitá, neboť podle nového ust. § 2028 OZ je zákonným ručením za nepeněžitý dluh zajištěna peněžitá pohledávka, která věřiteli přísluší při porušení zajištěného dluhu. Současně platí, že nepeněžitá pohledávka společnosti na splacení vkladu musí být vždy uspokojena už před vznikem společnosti, resp. před zápisem zvýšení jejího základního kapitálu do obchodního rejstříku (§ 23 odst. 2, § 29 ZOK). Sřet pohledávek různého druhu znemožňující jejich vzájemné započtení proto

¹⁷⁰ DVOŘÁK, T. *Společnost s ručením omezeným*. 3. vydání. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2008, s. 179.

nastane jen ve výjimečných případech, kdy do obchodního rejstříku bude nesprávně zapsána výše základního kapitálu odpovídající nepeněžitému vkladu, aniž by tento byl řádně splacen.

Lze klást otázku, zda zákonné započtení bude za všech okolností možné i právně. Problém vyvstává především v souvislosti s úpadkem společnosti, kdy pohledávka společnosti na splacení vkladu (resp. vklad sám) je aktivem, jež by mělo být použito k uspokojení všech věřitelů. Je zřejmé, že kdyby se uplatnilo pravidlo o automatickém započtení, fakticky by tím došlo k (úplnému či částečnému) uspokojení společníka na úkor ostatních věřitelů společnosti.¹⁷¹ Není přitom rozumného důvodu, proč společníka, který z titulu ručení splní dluh společnosti, tímto způsobem privilegovat. Vzhledem k základním cílům insolvenčního zákona, k nimž patří co nejvyšší a zásadně poměrné uspokojování pohledávek věřitelů insolvenčního dlužníka (§ 1 a § 5 insolvenčního zákona), lze soudit, že ta ustanovení insolvenčního zákona, která započtení zakazují nebo omezují, jsou vůči rozebíranému ustanovení zákona o obchodních korporacích speciální a tedy přednostně použitelná.¹⁷²

Nastane-li některá z okolností znemožňujících realizaci zákonného započtení podle ust. § 134 odst. 1 ZOK, má společníkovi za jeho plnění poskytnout náhradu společnost. Formulace nerespektuje novou úpravu ručitelství subrogace a spíše odpovídá dosavadnímu pojetí stavícímu na zániku závazku mezi dlužníkem a věřitelem a vzniku zcela nového závazku mezi dlužníkem a plnivším ručitelem, jehož obsahem je pohledávka posledně jmenovaného na poskytnutí náhrady toho, co plnil. Lze soudit, že jde jen o formulační nedostatek a že k zákonné cesi věřitelovy pohledávky na společníka v souladu s novou obecnou úpravou dochází i zde, neboť neexistuje věcný důvod, proč by tomu mělo být jinak.

¹⁷¹ Myšlenku, že započtení je způsobem zániku závazku srovnatelným se splněním, vyslovil i Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 16. 11. 2005, sp. zn. 32 Odo 901/2004.

¹⁷² Započtení vzájemných pohledávek insolvenčního dlužníka a jeho věřitele je po rozhodnutí o úpadku přípustné jen při splnění podmínek stanovených insolvenčním zákonem (§ 140 IZ). Započtení je dále zásadně zapovězeno po dobu trvání moratoria (§ 122 odst. 3 IZ) a v období mezi zveřejněním návrhu na povolení reorganizace v insolvenčním rejstříku a účinností reorganizačního plánu, resp. rozhodnutím o přeměně reorganizace v konkurs (§ 324 odst. 3, § 352 odst. 3, § 363 odst. 5 IZ). Kromě toho může být započtení zakázáno (nebo naopak povoleno) rozhodnutím insolvenčního soudu (§ 82 odst. 3 IZ).

Oproti obecné úpravě ručiteltské subrogace bychom zde přesto jeden významný rozdíl vysledovali. S ohledem na specifika spoluručiteltské solidarity je totiž třeba dovodit, že subrogovaná pohledávka nebude zajištěna zákonným ručením ostatních společníků. Vůči nim společník nabývá právo následného regresu (§ 134 odst. 2 druhá věta ZOK), jehož smysl by byl popřen, kdyby bylo možné po každém z nich současně žádat uspokojení pohledávky v celé výši z titulu ručení.

V třetím a posledním kroku je pozornost upřena na vzájemný vztah mezi solidárně spoluručícími společníky. Druhá věta § 134 odst. 2 ZOK stanoví, že „*[n]edosáhne-li společník náhrady plnění od společnosti, poskytnou mu náhradu za jeho plnění společníci v poměru, v jakém nesplnili svou vkladovou povinnost podle stavu zapsaného v obchodním rejstříku ke dni, v němž byl společník vyzván k plnění*“. Jde o zvláštní úpravu následného regresu mezi solidárními spoluručiteli.

Není úplně jednoznačné, co se rozumí slovy „*nedosáhne-li společník náhrady plnění od společnosti*“, a to vzdor tomu, že jde o formulaci převzatou ze stávajícího obchodního zákoníku. Na věc bychom měli pohlížet tak, že by neodpovídalo principům pasivní solidarity, kdyby majetkové důsledky neschopnosti či neochoty společnosti splnit svůj dluh nesl delší dobu jediný ze solidárních spoluručitelů. Nezapomínejme, že podstatou vnitřního vztahu mezi solidárně spoluzavázanými osobami je právě sdílení tíže společného závazku. Vzhledem k tomu lze soudit, že plnivší společník bude moci nastoupit na ostatní společníky buď tehdy, kdy společnost sama dluh nesplní ani v dodatečné době, jíž ji k tomu určí, nebo tehdy, kdy se ukáže, že společnost splnění dluhu objektivně není schopna (zejména je-li soudně zjištěn její úpadek).

Jak uvedeno shora, citovaná druhá věta § 134 odst. 2 ZOK zakotvuje zvláštní úpravu následného regresu mezi solidárními spoluručiteli. Zcela jistě ji nelze interpretovat tak, že by omezovala okruh zákonných ručitelů jen na ty společníky, kteří v době věřitelovy výzvy nesplnili svou vkladovou povinnost. Za dluhy společnosti navenek ručí společně a nerozdílně všichni společníci, tedy i ti, kteří v době věřitelovy výzvy podle § 132 odst. 1 ZOK svou vkladovou povinnost splnili. Zde se toliko stanovuje míra, v jaké se každý jeden z nich podílí na společném ručiteltském závazku.

Velikost vnitřního podílu jednotlivých společníků na společném ručiteltském závazku je dána poměrem nesplacených částí vkladů jednotlivých společníků podle stavu zápisu v

obchodním rejstříku v době, kdy byl plnivší společník vyzván věřitelem ke splnění dluhu společnosti. Nahlíženo z vnitřní stránky spoluručitelské solidarity to tedy znamená, že společníci, u nichž bylo v obchodním rejstříku v rozhodné době zapsáno úplné splacení vkladu, se na ručitelském závazku nepodílejí, resp. že velikost jejich vnitřního podílu je nulová. Navenek ve vztahu k věřiteli se nic nemění a za dluhy společnosti ručí bezvýjimečně všichni společníci společně a nerozdílně. Věřitel je i za této situace oprávněn požadovat plnění po kterémkoliv společníkovi, neboť z jeho pohledu jsou podíly solidárně zavázaných spoluručitelů na jejich společném závazku irelevantní.¹⁷³

Takto popsaná konstrukce v zásadě odpovídá první části poslední věty ust. § 106 odst. 2 obchodního zákoníku, podle níž nemůže-li společník dosáhnout náhrady od společnosti, může požadovat náhradu od společníka, jehož vklad nebyl splacen. Odlišnost nové právní úpravy je dána ve dvou podstatných ohledech.

Za prvé, nově nebude rozhodující reálný stav splacení vkladů, nýbrž stav zápisu v obchodním rejstříku.¹⁷⁴ Tím bude do značné míry usnadněna pozice plnivšího společníka, neboť ten nemusí být se skutečným stavem splacení vkladů ostatních společníků dopodrobna obeznámen.

Za druhé, rozhodnou dobou nebude doba splnění dluhu společnosti, jak bylo výkladem dovozováno doposud,¹⁷⁵ ale doba, kdy byl společník věřitelem ke splnění dluhu vyzván. Tím se jen potvrzuje správnost výkladu, podle něž se rozsah ručení fixuje k okamžiku, kdy danému společníkovi dojde věřitelova výzva k plnění, a nadále zůstává neměnný. V opačném případě by byl totiž naprosto rozvolněn vztah mezi rozsahem ručení a (vnitřní) mírou, v jaké se na něm společníci podílejí. Problém by bylo možno demonstrovat na příkladu společníka, který je věřitelem osloven, aby splnil dluh společnosti, avšak dříve, než tak učiní, je do obchodního rejstříku zapsáno úplné

¹⁷³ Obdobně je řešeno zákonné ručení společníka za dluhy veřejné obchodní společnosti, jež vznikly předtím, než se stal jejím členem (§ 87 odst. 1 obchodního zákoníku, § 110 odst. 2 ZOK). Také on navenek neomezeně ručí za všechny dluhy společnosti společně a nerozdílně s ostatními společníky, avšak poté, co z titulu ručení splní dluh vzniklý před jeho přistoupením do společnosti, může po ostatních společnících žádat plnou náhradu toho, co plnil. Jinými slovy, vnitřní podíl takového společníka na společném ručitelském závazku je nulový.

¹⁷⁴ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 968.

¹⁷⁵ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 968.

splacení jeho vkladu. Rozsah ručení tohoto společníka, byl-li by nadále proměnný, se díky zápisu splnění jeho vkladové povinnosti sníží, ale míra, v níž se na ručitelském závazku podílí spolu s ostatními společníky, zůstane nezměněna. Přestože by tedy dotyčný společník v době splnění dluhu společností již svou povinnost k vnesení vkladu splnil a tato skutečnost byla odpovídajícím způsobem promítnuta do zápisu v obchodním rejstříku, nadále by ve vnitřním vztahu mezi spoluručiteli poměrně nesl majtkové důsledky neschopnosti (či neochoty) společností svůj dluh uhradit.

Možnost požadovat náhradu po společnících, u nichž nebylo v obchodním rejstříku v době věřitelovy výzvy zapsáno splacení vkladů, je posledním krokem, který se společníkovi splnivšímu dluh společností nabízí. Opouští se tak pravidlo, dle něž se mohl v poslední řadě domáhat náhrady od každého ze společníků v rozsahu jeho účasti na základním kapitálu společností (§ 106 odst. 2 i. f. obchodního zákoníku). Riziko nesolventnosti některého ze společníků tak napříště nebudou sdílet všichni ostatní společníci, nýbrž je v plné míře ponese jen ten, který splnil dluh společností.

1.3. Ručení po zániku společností

Z obecného občanského práva vyplývá, že zánik kapitálové společností – dlužnice se nedotýká ručení společníků za její dluhy, nebyly-li před zánikem společností vypořádány (§ 2026 odst. 2 OZ). Samozřejmým pravidlem tak je, že společníci po zániku kapitálové obchodní společností za její dluhy ručí stejně jako za jejího trvání, přičemž opakování této zásady v ust. § 39 ZOK je již nadbytečné. Ostatně všem právním prostředkům zajištění dluhů, které poskytují třetí osoby, je společné to, že zánikem právnické osoby – dlužnice nezanikají.¹⁷⁶ Vzhledem k absenci osoby přímého dlužníka se ručení, formálně akcesorický a subsidiární zajišťovací prostředek, materiálně stává hlavním závazkem s ručitelem coby hlavním dlužníkem.

Obecné pravidlo o trvání ručení za stejných podmínek jako před zánikem dlužnické společností je ust. § 39 ZOK modifikováno v případě, kdy se kapitálová společnost zrušuje bez právního nástupce s likvidací. Tehdy je ochrana věřitelů společností posílena tím, že rozsah ručení společníků bude určen alternativně buď rozsahem jejich ručení za trvání společností, nebo výší jejich podílu na likvidačním zůstatku. Přitom zda

¹⁷⁶ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 2. 2006, sp. zn. 21 Cdo 1198/2005.

bude společník v konkrétním případě ručit do výše podílu na likvidačním zůstatku anebo v rozsahu, v jakém ručil za trvání společnosti, závisí na tom, co bude v daném případě pro věřitele příznivější.¹⁷⁷

Smysl této úpravy je třeba spatřovat v tom, že dokud přetrvávají neuspokojené dluhy společnosti, k ukončení likvidace by nemělo dojít. Likvidační zůstatek může být rozdělen mezi společníky, stojící se svým reziduálním nárokem v pomyslné frontě na majetek společnosti až na samém konci, v zásadě až po uspokojení všech dluhů, odpovídajících fixním nárokům věřitelů (§ 206 OZ). Vyjde-li teprve později najevo, že existuje ještě další dluh či dluhy, znamená to vlastně nesprávně provedenou likvidaci. Zákonné ručení společníků do výše podílu na likvidačním zůstatku tak můžeme vnímat jako jistou korekci nesprávného rozdělení likvidačního zůstatku.¹⁷⁸ Na rozdíl od případů, kdy dodatečně vyjde najevo další majetek zaniklé společnosti, není nutná obnova zápisu společnosti do obchodního rejstříku (§ 209 OZ) a celý problém je řešitelný pouze v rovině závazkového práva.

V literatuře věnované zákonné úpravě účinné do 31. 12. 2013 (§ 56 odst. 6 ObchZ) bylo dovozováno, že pakliže společníci ručí do výše podílu na likvidačním zůstatku, nejedná se o ručení solidární.¹⁷⁹ Věřitel podle tohoto názoru mohl požadovat plnění z titulu ručení na každém společníkovi toliko do výše jeho podílu na likvidačním zůstatku. Vycházet měl jednak z likvidátorovy zprávy o průběhu likvidace, jež obsahuje též návrh na rozdělení likvidačního zůstatku, jednak z likvidátorem sestaveného seznamu společníků, kterým byl vyplacen podíl na likvidačním zůstatku, kteréžto oba dokumenty se obligatorně zakládaly do sbírky listin [§ 38i odst. 1 písm. d) ObchZ].

Nová úprava tomu však neodpovídá. Především občanský zákoník obecně jako s pravidlem počítá se spoluručitelkou solidaritou (§ 2027 OZ), jež sice jistě může být dohodou nahrazena dílčím ručením, v poměrech zákonného ručení však bude taková

¹⁷⁷ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 194.

¹⁷⁸ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 36.

¹⁷⁹ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 342; ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 194; DĚDIČ, J., KRÍŽ, R., ŠTENGLOVÁ, I. *Akciové společnosti*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 42.

dohoda, jejíž stranou musí být nutně i věřitel, spíše výjimečná. Neodpovídá tomu ale ani znění poslední věty § 39 ZOK, která pro případ, že společníci za dluhy společnosti za jejího trvání neručili, vymezuje vnitřní vypořádací poměr mezi spoluručiteli tak, že je dán vzájemným poměrem podílů ke dni zániku společnosti. Přitom kdyby mělo jít o ručení dílčí, byla by reglementace vnitřního vypořádacího podílu zbytečná.

Ručení do výše likvidačního zůstatku se uplatní zejména u těch společníků, kteří v době zániku společnosti za její dluhy neručili. To bude v případě kapitálových společností typické, protože lze předpokládat, že společníci společnosti s ručením omezeným budou mít v době zániku společnosti splněny všechny své vkladové povinnosti a že tato skutečnost bude odpovídajícím způsobem promítnuta do zápisu v obchodním rejstříku.

Vždy se pravidlo o omezení rozsahu ručení výši podílu na likvidačním zůstatku uplatní u akcionářů, neboť tito za trvání akciové společnosti za její dluhy neručí. Průlom do zásady, že akcionář neručí za dluhy akciové společnosti, je v tomto případě fakticky jen zdánlivý. Je třeba vycházet z toho, že kdyby pohledávka, jíž mají akcionáři z titulu ručení podle § 39 ZOK uspokojit, byla řádně uspokojena v rámci likvidace, zmenšil by se o výši takové pohledávky likvidační zůstatek a přiměřeně by se snížily i podíly jednotlivých akcionářů na likvidačním zůstatku.¹⁸⁰

Vzájemné vypořádání mezi společníky, kteří solidárně ručí za dluhy zaniklé obchodní společnosti, se řídí stejnými pravidly jako za jejího trvání.

Pro společníky společnosti s ručením omezeným to znamená, že se mezi sebou mají vypořádat v poměru, v jakém nesplnili svou vkladovou povinnost podle stavu zapsaného v obchodním rejstříku ke dni, v němž byl společník vyzván k plnění (§ 134 odst. 2 ve spojení s § 39 ZOK). Vzhledem k tomu, že k výzvě dojde nejspíše až po výmazu společnosti, je třeba vyložit, že rozhodným okamžikem je právě tento výmaz. Koneckonců poté už změna zápisu o míře splacení základního kapitálu ani není možná.

U akciové společnosti způsob vyrovnání mezi společníky není stanoven, což plyne ze skutečnosti, že akcionáři za dluhy společnosti po dobu jejího trvání neručí. Akcionáři se pak mezi sebou vypořádají podle poměru jmenovitých či účetních hodnot svých akcií, tj. podle míry své účasti na základním kapitálu zaniklé společnosti, ke dni jejího zániku.

¹⁸⁰ DĚDIČ, J., KRÍŽ, R., ŠTENGLOVÁ, I. *Akciové společnosti*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 42.

1.4. Ručení správce vkladů

Za určitých okolností ručí za dluhy kapitálové společnosti i správce vkladů. Tím mohou být především zakladatelé anebo některý z nich, zákon však nevylučuje, aby se jím z rozhodnutí zakladatelů stala třetí osoba.¹⁸¹ Ačkoliv je tedy sankční ručení správce vkladů širší, resp. stíhá širší okruh osob než jen společníky (zakladatele), z hlediska věcné souvislosti je pojednání o něm zařazeno na toto místo.

Zákonné ručení správce vkladů souvisí s institutem prohlášení o splnění vkladové povinnosti podle § 24 odst. 1 ZOK. Správci vkladů je v citovaném zákonném ustanovení uložena povinnost vydat písemné prohlášení o splacení či vnesení předmětů vkladů jednotlivými společníky, které tvoří přílohu návrhu na (prvo)zápis do obchodního rejstříku. Pakliže správce vkladů v tomto prohlášení uvede vyšší částku, než ve které byla vkladová povinnost splněna, dolehne na něj ručební povinnost za dluhy dané obchodní společností.¹⁸²

První obtíž, s níž je zapotřebí se vypořádat, představuje obrat „*vedl v prohlášení [...] vyšší částku, než ve které byla vkladová povinnost splněna*“. Výraz „vyšší částku“ patrně nelze interpretovat tím způsobem, že by se tento vztahoval toliko k peněžitým předmětům vkladů. Rovněž nepeněžité předměty vkladů musejí být oceněny v penězích, a to na základě znaleckého posudku (§ 143 a § 251 ZOK). Peníze ostatně i u nepeněžitých předmětů vkladů sehrávají úlohu obecného denominátoru hodnoty (zúčtovací jednotky).¹⁸³ Na základě těchto důvodů se zdá, že také nesprávné udání výše vnesených nepeněžitých předmětů vkladů zakládá zákonné ručení správce vkladů.

¹⁸¹ V případě peněžitých předmětů vkladů půjde začasť o banku nebo spořitelni a úvěrní družstvo, jež vede zvláštní účet, na který se peněžité předměty vkladů obligatorně splácejí (§ 23 odst. 1 ZOK). Určení osoby správce vkladů je obligatorní náležitostí společenské smlouvy (resp. zakladatelské listiny) společnosti s ručením omezeným [§ 146 odst. 2 písm. c) ZOK] i stanov akciové společnosti [§ 250 odst. 3 písm. g) ZOK]; v obou případech může být toto ujednání po vzniku společnosti a splnění vkladové povinnosti ze zakladatelského právního jednání vypuštěno (§ 146 odst. 3 a § 250 odst. 4 ZOK).

¹⁸² Sankční ručení správce vkladů je třeba vnímat jako součást širší plejády právních nástrojů majících za cíl zajistit reálnou tvorbu základního kapitálu a tím předejít nebezpečí jeho fiktivnosti, resp. chránit věřitele společnosti.

¹⁸³ SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. *Ekonomie*. 18. vydání. Praha : Svoboda, 2007, s. 514; BAKEŠ, M. a kol. *Finanční právo*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 468.

Opačné stanovisko nicméně razí I. Pelikánová, podle které může ručení vzniknout při splácení peněžitých předmětů vkladů, nikoli však nepeněžitých. Argumentuje přitom následovně: „*Není jasné, co se v takovém případě má rozumět vyšší částkou, než která byla splacena. Společník předá nepeněžitý vklad a správce v prohlášení buď jenom uvede, že vklad byl předán, nebo uvede částku podle společenské smlouvy.*“¹⁸⁴

Můžeme si však klást otázku, co by se stalo, kdyby správce vkladů v prohlášení uvedl, že nepeněžitý předmět vkladu byl vnesen, přestože k jeho vnesení vůbec anebo částečně nedošlo. Přitom nelze zapomínat, že pro kapitálové společnosti platí z dobrých důvodů přísné pravidlo, podle něhož musejí být nepeněžité předměty vkladů v každém případě vneseny před zápisem výše základního kapitálu do obchodního rejstříku, resp. před (prvo)zápisem společnosti (§ 23 odst. 2 ZOK).¹⁸⁵

Sama I. Pelikánová chápe prohlášení o splnění vkladové povinnosti jako zvláštní druh kvitance, jehož funkce nesměruje k ochraně plnicích dlužníků (zde upisovatelů, vkladatelů), nýbrž ke kontrole rejstříkového soudu.¹⁸⁶ Jestliže by mělo být smyslem zákonného ručení v tomto případě podpořit obsahovou správnost prohlášení správce vkladů, potom je nerozumné vyjímát z působnosti zkoumaného ustanovení nepeněžité předměty vkladů. Přijmeme-li za svůj závěr, že ručení při vnášení nepeněžitých předmětů vkladů nemůže vzniknout, redukuje význam jedné ze záruk správnosti a pravdivosti prohlášení o splnění vkladové povinnosti, a to navíc zrovna u toho typu předmětů vkladů, jenž je českým i evropským právem vnímán nejcitlivěji.

Na tento problém je důležité podívat se s vědomím toho, že funkci zákonného ručení podle § 24 odst. 2 ZOK o poznání více sluší ten výklad, podle něhož ručitelský závazek správce vkladů vzniká také při nesprávném uvedení hodnoty vneseného nepeněžitého vkladu, resp. při nesprávné deklaraci o vnesení nepeněžitého předmětu vkladu v situaci, kdy ve skutečnosti vnesen nebyl. Kromě zabezpečení správnosti prohlášení správce vkladů nelze opomíjet ani hledisko ochrany zájmů věřitelů vznikající společnosti. Zdá se tak být správná taková interpretace zkoumaného ustanovení, podle níž se toto týká

¹⁸⁴ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 103.

¹⁸⁵ Jedná se o jeden z prvků reálné tvorby základního kapitálu.

¹⁸⁶ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 102.

jak předmětů vkladů peněžitých, tak těch, které spočívají v jiné penězi ocenitelné hodnotě.¹⁸⁷

V literatuře vážící se k dříve účinné právní úpravě, jež byla ovšem obsahově srovnatelná s tou stávající, se objevují názory, že předpokladem vzniku ručení je rovněž kauzální souvislost mezi nepravdivou deklarací správce vkladů o míře splnění vkladové povinnosti a neschopností společnosti dostát svému dluhu. I. Pelikánová vyjadřovala názor, že zákonné ručení pokrývalo jen ty dluhy společnosti, jež tato nebyla s to plnit právě v důsledku nesprávnosti v prohlášení o splacení vkladů. „*Chybí-li příčinná souvislost,*“ uzavírá autorka, „*není možné mluvit o ručení správce vkladu.*“¹⁸⁸

Lze však soudit, že zkoumané zákonné ustanovení požadavek kauzálního vztahu mezi nesprávností prohlášení a neschopností společnosti plnit své dluhy neobsahuje a ani z něj nijak nevyplývá. Naopak to, že ručení trvá bez zřetele k případnému dodatečnému splnění vkladové povinnosti, jejíž dřívější splnění správce vkladů nesprávně deklaroval,¹⁸⁹ logicky ukazuje na absenci jakékoli příčinné souvislosti tohoto typu.

Rozsah zákonného ručení je omezen výší rozdílu mezi skutečnou částkou splacených, resp. vnesených předmětů vkladů a částkou, kterou správce vkladů ve svém prohlášení nepravdivě uvedl.¹⁹⁰

Zákonné ručení správce vkladů je rovněž omezeno v čase: zaniká marným uplynutím pěti let od zápisu společnosti do obchodního rejstříku, nebyla-li v této lhůtě pohledávka

¹⁸⁷ Shodně PLÍVA, S. Majetkové vklady do obchodních společností – 2. část. *Právo a podnikání*. 1994, roč. 3, č. 6, s. 4 a násl. Dále též BŘEŇ, M. Správce vkladu u společnosti s ručením omezeným. *Právní rozhledy*. 2000, roč. 8, č. 5, s. 197 a násl.

¹⁸⁸ PELIKÁNOVÁ, I. Ochrana věřitelů v akciové společnosti. *Obchodní právo*. 1997, roč. 6, č. 7, s. 20 a násl.

¹⁸⁹ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 103.

¹⁹⁰ Toto omezení je převzato ze zrušeného obchodního zákoníku, ale ani v něm nebylo vždy. Ve znění před novelou č. 370/2000 Sb. bychom žádný limit ručení nenalezli. Ručební povinnost správce vkladů byla za takových okolností velmi tíživá, což obzvláště vynikne tehdy, představíme-li si, že by odchylka částky udávané v prohlášení o splacení vkladů od částky reálně splacených vkladů byla pouze nepatrná. Na rozsah ručení totiž neměl žádný vliv rozdíl mezi sumou vnesených hodnot předmětů vkladů, jak tuto uvádí správce vkladů ve svém prohlášení, a sumou skutečně vnesenou. Viz. ELIÁŠ, K. K některým sporným otázkám souvisejícím s vklady do obchodních společností. *Právní praxe v podnikání*. 1996, roč. 5, č. 4., s. 1 a násl.

vůči obchodní korporaci uplatněna u soudu.¹⁹¹ Společnost vzniká dnem, ke kterému byla zapsána do obchodního rejstříku (§ 126 odst. 1 OZ). Ve shodě s pravidly počítání času (§ 605 odst. 2 OZ) proto docházíme k závěru, že ručební povinnost správce vkladů zaniká zásadně v den, který se označením a číslem shoduje se dnem, kdy společnost vznikla.¹⁹² Jedná se o lhůtu hmotněprávní, což znamená, že nejpozději v poslední den této lhůty musí žaloba dojít soudu.

K prekluzi práva věřitele – žalobce na plnění vůči ručiteli – žalovanému je soud povinován přihlédnout *ex officio* (§ 654 odst. 1 OZ). Novem úpravy prekluze v novém civilním kodexu je odkaz na obdobné použití ustanovení o běhu promlčecí lhůty (§ 654 odst. 2 OZ). Z důvodové zprávy se nedozvíme, co bylo záměrem této nové úpravy, která v zásadě odporuje dodnes chápané koncepci prekluze; bude ji však nutno pravděpodobně vykládat tak, že nově se na prekluzivní lhůty mají použít i překážky běhu lhůty. Prekluzivní doba se tak relativizuje, může se neúměrně natahovat, s čímž se bude nutně i úměrně snižovat právní jistota zainteresovaných osob. Nebude možné aplikovat ani dosavadní konstantní judikaturu, která vycházela z toho, že „*propadná lhůta plyne nezávisle na okolnostech subjektivního i objektivního rázu a jejím uplynutím (na rozdíl od promlčení) nárok navždy zaniká.*“¹⁹³ Prekluzivní lhůta se tedy může stavět i jinak než podáním žaloby u soudu a může se i přerušovat. Úpravu obsaženou v části věty za středníkem § 24 odst. 2 ZOK bychom nicméně měli vnímat jako speciální omezení prekluzivní lhůty, jež se bez zřetele k jiným důvodům stavení, resp. přetržení prekluzivních lhůt uplatní přednostně.¹⁹⁴

¹⁹¹ Rovněž zmíněné časové omezení zákonného ručení správce vkladů zakotvila v obchodním zákoníku až novela č. 370/2000 Sb. a i ono představuje výrazné zmírnění do té doby velice přísné právní úpravy. Ručení podle původního znění § 60 odst. 4 ObchZ nebylo nikterak časově limitováno a mohlo trvat naprosto neomezeně i poté, co sama společnost zanikla (§ 311 odst. 2 ObchZ ve spojení s § 312 ObchZ). Viz. BŘEŇ, M. Správce vkladu u společnosti s ručením omezeným. *Právní rozhledy*. 2000, roč. 8, č. 5, s. 197 a násl.

¹⁹² S výhradou případů popsanych v § 605 odst. 2 druhá věta a § 607 OZ.

¹⁹³ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2011, sp. zn. 22 Cdo 1371/2009, ve kterém dovolací soud posuzoval charakter prekluzivní lhůty uvedené v § 9 odst. 13 zákona č. 222/1994 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o Státní energetické inspekci

¹⁹⁴ V režimu obchodního zákoníku se se zahájením soudního řízení nespojovalo žádné stavení pětileté doby trvání sankčního ručení podle § 60 odst. 4 ObchZ. Velice závažné důsledky pak mělo ustanovení § 154 odst. 1 OSŘ, podle kterého je pro rozsudek rozhodující stav v době jeho vyhlášení. Věřitel se

Pakliže by správce vkladů plnil až poté, co se ručení prekluduje, došlo by na straně věřitele, jemuž bylo toto plnění poskytnuto, k bezdůvodnému obohacení. Správce vkladů by již v té době nebyl ručitelem, což znamená, že by ve smyslu § 2991 odst. 2 OZ plnil z právního důvodu, který odpadl (*condictio causa data causa non secuta*).¹⁹⁵ V takovém případě by se mohl domáhat vrácení plnění.

Existence ručení správce vkladů není nikterak dotčena zánikem příslušné obchodní společnosti – dlužnice: časový limit pěti let ode dne vzniku obchodní společnosti platí také tehdy, pokud tato již dříve zanikla.

Na trvání ručení nemá vliv ani ta okolnost, zda budou předměty vkladů, ohledně kterých byla ve správcově prohlášení udána nepravdivá informace o jejich splacení, resp. vnesení, následně splaceny či vneseny ve větším rozsahu nebo dokonce plně.¹⁹⁶ Rozhodující je tady pouze fakt nesprávného údaje v prohlášení; jeho právní důsledky nemohou být popsáným způsobem dodatečně vyloučeny či zhojeny.

tedy musel svého práva vůči ručiteli domáhat s poměrně velkým časovým předstihem před zánikem jeho ručení, protože jinak riskoval, že v průběhu soudního řízení pozbude aktivní věcnou legitimaci a tudíž že se svou při prohraje.

¹⁹⁵ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2005, s. 574, 581 – 582.

¹⁹⁶ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 103.

2. Ručení za pohledávky společnosti

Hovoří-li se o zákonném ručení společníků kapitálové společnosti, má se tím obvykle na mysli ručení za dluhy společnosti. V některých případech ovšem nastupuje i ručení opačné, tj. ručení zajišťující pohledávky společnosti. Jistě je možno namítnout, že toto vyjádření je terminologicky nepřesné, když nový občanský zákoník normuje ručení za dluhy.¹⁹⁷ Na druhou stranu nelze nevidět, že ani sám kodex není v tomto ohledu zcela důsledný (srov. např. § 2028 nebo § 2030 OZ). Ostatně pojmy dluh a pohledávka jsou relativní: co je z pohledu věřitele pohledávkou, je z pohledu dlužníka dluhem a *vice versa*. S ohledem na pojmovou korelativnost práv a povinností tvořících obsah obligace (§ 1721 OZ) se proto formulace o ručení za pohledávky nejeví nepřesnou.

Ručení za pohledávky společnosti chrání společnost coby věřitelku.

2.1. Ručení při převodu podílu

Zákonné ručení společníků kapitálových společností zajišťující její pohledávky nastupuje především při převodech podílů. Zákonná definice vymezuje vnitřní stránku podílu, když říká, že podíl představuje účast společníka ve společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti (§ 31 ZOK). Vnější stránka podílu záleží v jeho pojetí coby (nepřímého) předmětu právních vztahů; v režimu nového občanského zákoníku je podíl v kapitálové společnosti movitou nehmotnou věcí (§ 489, § 496 odst. 2 a § 498 odst. 2 OZ).¹⁹⁸ Podíl tak může být předmětem právních dispozic, zejména jej lze za podmíněk stanovených zákonem převést.

¹⁹⁷ ČERNÁ, S., PLÍVA, S. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. 1. vydání. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, s. 79.

¹⁹⁸ Dosavadní striktní chápání věci v právním smyslu jako hmotného předmětu (*res corporales*) bránilo podřazení podílu pod tento pojem. Podíl se tak řadil do zbytkové kategorie tzv. jiných majetkových hodnot (§ 118 odst. 1 OZ 1964). Srov. např. ELIÁŠ, K., BARTOŠÍKOVÁ, M., POKORNÁ, J. a kol. *Kurs obchodního práva. Právnické osoby jako podnikatelé*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 52, nebo ELIÁŠ, K. Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným. *Bulletin advokacie*. 1996, roč. 7, č. 8, s. 55 a násl. To ovšem soudní praxi nebránilo, byť za využití analogie, podrobovat podíl obdobnému režimu jako věci movité (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2007, sp. zn. 29 Odo 1216/2005). Také v literatuře se bylo lze setkat s pojetím podílu jako nehmotné věci. Viz. PELIKÁNOVÁ, I., ČERNÁ, S. a kol. *Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva*. II. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, s. 72. Stejně tak PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 111.

S podílem nejsou spojena jen práva, ale zásadně také povinnosti. Jednou z nich je eventuelní ručení za dluhy společnosti, jinak se však jedná o povinnosti vůči společnosti samotné. Zákonné ručení související s převodem podílu má svůj význam právě vzhledem k posléze uvedeným povinnostem. Jestliže tyto sledují právní osud převáděného podílu, znamená to, že spolu s převodem podílu dochází ke změně osoby dlužníka v právních vztazích na tento podíl navázaných. Změna osoby dlužníka je zásadně možná jedině se souhlasem věřitele (viz úprava privativní intercese v § 1888 odst. 1 OZ). Existuje-li z tohoto pravidla výjimka, musí být doprovázena zvláštními garancemi pro věřitele, neboť tento podobnou dispozicí nemůže být znevýhodněn. V zájmu ochrany společnosti – věřitelky tak zákon o obchodních korporacích zakládá zákonné ručení převodců podílů jako svého druhu substituci věcně nepoužitelné obecné úpravy převzetí dluhu.

2.1.1. Převod podílu v akciové společnosti a evropské společnosti

Podíl v akciové společnosti je inkorporován do cenného papíru nebo zaknihovaného cenného papíru (akcie). Ust. § 256 odst. 3 ZOK sice zdánlivě naznačuje, že akcie po splacení emisního kursu nemusejí být vydány, výkladem je nicméně třeba dovodit, že tuto povinnost akciová společnost nadále má (§ 243 odst. 1 a § 256 odst. 1 ZOK).¹⁹⁹ Zvláštní úpravou nevydaných, leč splacených akcií se tak zákon o obchodních korporacích jen snaží překlenout mezidobí od splacení emisního kursu akcie do jejího vydání. Je-li splacen emisní kurs akcie, nejsou s ní zásadně spojeny žádné povinnosti (§ 256 odst. 1 ZOK),²⁰⁰ a proto nevystává ani zvláštní potřeba úpravy zákonného ručení. O výjimkách plynoucích z ust. § 26 odst. 2 a § 28 ZOK je pojednáno níže.

Do splacení emisního kursu akcie představují akcionářská práva a povinnosti zásadně tzv. nesplacenou akcii (§ 256 odst. 2 ZOK). Vydání zatímního listu je napříště fakultativní v tom smyslu, že k němu akciová společnost přistoupí jen tehdy, určí-li tak stanovy (§ 285 odst. 1 ZOK). Jak nehmotná nesplacená akcie, tak zatímní list v sobě zahrnují povinnost vlastníka (akcionáře) splatit emisní kurs akcií. V obou případech je akciová společnost chráněna před rizikem plynoucím ze změny dlužníka zákonným ručením převodce akcie.

¹⁹⁹ Viz. ČECH, P. Akcie po rekonstrukci. *Právní rádce*. 2012, roč. 20, č. 10, s. 34 a násl.

²⁰⁰ Trvalou nemajetkovou povinností akcionáře je povinnost loajality (§ 212 odst. 1 OZ).

Nesplacená akcie se převádí podle ustanovení občanského zákoníku o cesi smlouvy (§ 256 odst. 2 ZOK ve spojení s § 1895 a násl. OZ). V obecné úpravě postoupení smlouvy je postoupená strana chráněna požadavkem na její souhlas, bez něž je vůči ní toto právní jednání neúčinné (§ 1895 odst. 1 ve vazbě na § 1897 odst. 1 OZ). Podmínku souhlasu akciové společnosti však zákon o obchodních korporacích výslovně vylučuje.²⁰¹ Ochrannou funkci ve vztahu ke společnosti tak přebírá zákonné ručení převodce nesplacené akcie: převodce ručí za dluhy, které byly s nesplacenou akcií na nabyvatele převedeny (§ 256 odst. 2 ve spojení s § 285 odst. 3 ZOK). Speciální úprava zákonného ručení též z povahy věci vylučuje aplikaci obecného ust. § 1899 OZ o odmítnutí osvobození postupitele od povinností vůči postoupené straně.

Stejně jako převodce nesplacené akcie ručí i převodce zatímního listu za dluhy vůči společnosti sledující při převodu jeho osud (§ 285 odst. 3 ZOK). Zákonné ručení převodce zatímního listu vzniká v okamžiku, kdy dojde ke změně osoby povinné splatit emisní kurs akcií, jež nahrazuje, tj. v okamžiku vlastního převodu zatímního listu. Při převodu zatímního listu, jenž může být vydán jen jako cenný papír ve formě na řad (§ 285 odst. 2 ZOK), je titulem smlouva a modem rubopis a předání zatímního listu jeho nabyvateli (§ 1103 odst. 2 OZ). O ručení převodce zatímního listu může být řeč teprve po splnění všech náležitostí, jež zákon k převodu vyžaduje.²⁰²

²⁰¹ Sporné může být, zda se vyloučením podmínky souhlasu společnosti prolamuje případná vinkulace akcií na jméno (§ 270 a násl. ZOK). Teleologie normy tomu nenasvědčuje. Omezením převoditelnosti akcií na jméno a jeho případným podmíněním souhlasem akciové společnosti (resp. některého jejího orgánu) je sledován zájem na zabránění nekontrolovatelným proměnám v akcionářské struktuře. Oproti tomu souhlas postoupené strany při cesi smlouvy má stejný význam jako souhlas věřitele při převzetí dluhu. V obou případech jde o jiný cíl. Jestliže souhlas akciové společnosti jakožto postoupené strany nahrazuje zákonné ručení převodce neplacené akcie, pak event. vyloučení podmínek převoditelnosti určených stanovami není společnosti kompenzováno vůbec nijak. Řečeno jinými slovy: pakliže podmínkou souhlasu postoupené strany (resp. zákonným ručením převodce) právo chrání společnost před změnami v osobách, jež jsou vůči společnosti zatíženy určitými majetkovými povinnostmi, potom vinkulací akcií na jméno se společnost naopak chrání před změnami v osobách, jež mohou vůči společnosti uplatňovat svá práva. Vinkulace akcií na jméno proto ust. § 256 odst. 2 není dotčena. K tomu ostatně nepochybně směřuje i ust. § 256 odst. 4 ZOK. Obdobně ČECH, P. Akcie ve víru rekonstrukce aneb nevtělené, zaknihované a kusové akcie v návrhu zákona o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*. 2011, roč. 3, č. 10, s. 294 a násl.

²⁰² Převoditelnost zatímního listu může být stanovami akciové společnosti omezena za týchž podmínek jako převoditelnost akcií, jež zatímní list nahrazuje (§ 256 odst. 4 ve vazbě na § 270 a násl. a § 274 odst. 1 ZOK). Omezují-li stanovy společnosti převoditelnost zatímního listu nahrazujícího akcie na jméno, pak naplnění těchto předpokladů je vyžadováno pod sankcí neplatnosti převodní smlouvy

Není vyloučeno, aby zákonné ručení převodce zatímního listu výjimečně nevzniklo. Tato situace by mohla nastat tenkrát, převedl-li by vlastník zatímního listu tento cenný papír až poté, co by plně splatil emisní kurs příslušných akcií.²⁰³ Za těchto okolností by sice mělo dojít k neprodlené výměně zatímního listu za akcie, avšak časový rozestup mezi splacením emisního kursu akcií a touto výměnou může být dostatečný pro to, aby se převod zatímního listu uskutečnil. Dluh spojený se zatímním listem by podle § 1908 odst. 1 OZ zanikl splněním již před převodem zatímního listu, protože by zákonné ručení převodce za splnění tohoto dluhu nemohlo být z podstaty věci založeno.

Vše, co bylo uvedeno ve vazbě na akciovou společnost, platí *mutatis mutandis* rovněž pro evropskou společnost.

2.1.2. Převod podílu ve společnosti s ručením omezeným

Pro podíl ve společnosti s ručením omezeným je dlouhá léta vžito označení obchodní podíl.²⁰⁴ Zákon o obchodních korporacích sice učinil pokus tento termín opustit, zcela důsledný v tom však není.²⁰⁵ Z důvodu úspornosti vyjadřování, jež nejde na úkor jeho přesnosti, bude podíl ve společnosti s ručením omezeným označován i jako obchodní podíl též v následujícím textu.

Druhá věta § 209 odst. 1 ZOK stanoví, že převodce obchodního podílu ze zákona ručí společnosti za dluhy, které byly s obchodním podílem na nabyvatele převedeny. Totéž pravidlo se pak cestou odkazu v ust. § 210 odst. 1 ZOK uplatní i v případě převodu kmenového listu.

Zákonné ručení převodce obchodního podílu vzniká s účinností platné smlouvy o převodu. To je dáno tím, že ručení může vzniknout teprve poté, co dluhy, jež sledují právní osud převáděného obchodního podílu a jejichž splnění je tímto způsobem

(§ 271 odst. 3 ZOK). Jestliže by ale podmínka záležela v souhlasu orgánu společnosti, je převodní smlouva platná, není však účinná (§ 271 odst. 1 ZOK). Udělení souhlasu orgánu akciové společnosti tak má povahu odkládací podmínky; smlouva nabývá účinnosti až dnem dojití oznámení o udělení souhlasu žadateli (§ 570 odst. 1 OZ), ledaže by smlouva sama stanovila jiný, pozdější okamžik účinnosti. Viz. DVOŘÁK, T. *Akciová společnost a Evropská společnost*. Praha : ASPI Publishing, 2005, s 223.

²⁰³ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, s. 779.

²⁰⁴ Viz ust. § 114 odst. 1 ObchZ.

²⁰⁵ Viz ust. § 206 odst. 1, § 209 odst. 3 a § 213 odst. 1 ZOK.

zajištěno, přejdou na osobu nabyvatele. Smlouvě o převodu obchodního podílu je přiznán translační účinek; jde o soluční úkon, jehož účinností dochází k převodu obchodního podílu z převodce na nabyvatele.²⁰⁶ Okamžik účinnosti smlouvy je proto též okamžikem vzniku zákonného ručení podle druhé věty § 209 odst. 1 ZOK.²⁰⁷

Na rozdíl od právní úpravy účinné do konce roku 2013, podle níž mohl být cenným papírem představován toliko podíl v akciové společnosti (§ 61 odst. 1 ObchZ), rozšiřuje zákon o obchodních korporacích tuto možnost také na společnost s ručením omezeným (§ 32 odst. 2 ZOK); cenný papír, do něž je inkorporován podíl ve společnosti s ručením omezeným, se označuje jako kmenový list (§ 137 odst. 1 ZOK). Zatímco v případě akcie je jí podíl v akciové společnosti představován obligatorně ze zákona (§ 243 odst. 1, § 256 odst. 1 ZOK), kmenový list společnost s ručením omezeným vydá pouze tenkrát, určí-li tak (fakultativně) její společenská smlouva nebo zakladatelská listina (§ 137 odst. 1 ZOK).

Zákon o obchodních korporacích umožňuje vydat kmenový list pouze k podílu, jehož převoditelnost není jakýmkoli způsobem omezena nebo podmíněna (§ 137 odst. 2 ZOK). Neuplatní se u něj tedy obecná dispozitivní úprava, podle níž je podíl ve společnosti s ručením omezeným volně převoditelný jen na jiného společníka, zatímco převod na extranea lze provést jedině se souhlasem valné hromady (§ 207 a § 208 ZOK). Společník společnosti s ručením omezeným, jehož podíl byl vtělen do

²⁰⁶ ČECH, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu II. *Právní rádce*. 2007, roč. 15, č. 6, s. 23 a násl.

²⁰⁷ Účinnost smlouvy o převodu podílu mohou strany vázat na odkládací podmínku. Podmínkou účinnosti pak může být dle společenské smlouvy či zákona souhlas orgánu společnosti (§ 207 odst. 2 a § 208 odst. 1 ZOK). V odůvodnění svého rozhodnutí ze dne 27. 2. 2007, sp. zn. 29 Odo 1278/2005 Nejvyšší soud ČR uzavřel, že „*dospěl-li odvolací soud k závěru, že valná hromada následně [...] vyslovila souhlas s převodem obchodního podílu na jiného společníka, pak posoudil podmínky převodu obchodního podílu v souladu s ustanovením § 115 odst. 1 obch. zák. [...] a dosavadní judikaturou. Nejvyšší soud již v [v jednom svém dřívějším] rozhodnutí [...] formuloval a odůvodnil závěr (jenž se obdobně uplatní i v této věci), podle něhož vyžaduje-li zákon k účinnosti právního úkonu souhlasu valné hromady, může být souhlas dán (nevžaduje-li zákon předchozí souhlas), před i po uzavření smlouvy.*“ Z citovaného rozhodnutí, jehož závěry jsou využitelné i v poměrech zákona o obchodních korporacích, lze dovodit, že pakliže dojde k udělení souhlasu valné hromady se smlouvou, kterou se obchodní podíl převádí, až po uzavření této smlouvy, vzniká ručení převodce až s tímto souhlasem. Blíže ČECH, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu I. *Právní rádce*. 2007, roč. 15, č. 5, s. 16 a násl.

kmenového listu, nemůže být ze strany společnosti jakkoli omezován ve svém oprávnění kmenový list převést na jinou osobu.²⁰⁸

Smlouva o převodu kmenového listu sama o sobě translační účinek nemá. Kmenový list je cenným papírem na řad, k jehož převodu se vedle titulu, jímž je smlouva, pro kterou zákon nepředepisuje žádnou zvláštní formu, vyžaduje též modus v podobě rubopisu a předání (§ 1103 odst. 2 OZ). V jiné formě než jako orderpapír kmenový list vydat nelze a nelze jej vydat ani jako zaknihovaný cenný papír (§ 137 odst. 3 ZOK). Zákonné ručení převodce kmenového listu tak vznikne vždy tradicí indosovaného cenného papíru na podkladě účinné převodní smlouvy.

Výjimku z výše uvedeného představuje převod (nevtěleného) obchodního podílu či kmenového listu v rámci převodu obchodního závodu (dřívější terminologií podniku), tj. organizovaného souboru jmění, který podnikatel vytvořil a který z jeho vůle slouží k provozování jeho činnosti (§ 502 OZ).

Nejvyšší soud ČR již ve svém rozhodnutí ze dne 30. 10. 2002, sp. zn. 29 Odo 314/2001 vyslovil a odůvodnil stanovisko, že *„právní úpravu smlouvy o prodeji podniku je ve vztahu k právní úpravě zákona o cenných papírech o převodu listinných cenných papírů i k odpovídající úpravě zákona směnečného a šekového třeba považovat za právní úpravu zvláštní, a že z ní vyplývá, že k převodu listinných cenných papírů, které jsou součástí podniku, postačuje uzavření smlouvy o prodeji podniku, aniž by bylo třeba uplatnit další postup stanovený pro převod cenných papírů v těchto předpisech“*. Na to navázal Vrchní soud v Praze, když v rozhodnutí ze dne 14. 8. 2003, sp. zn. 14 Cmo 41/2003 uzavřel, že *„[k] převodu obchodního podílu, který je součástí podniku, tak dochází účinností smlouvy o převodu podniku, aniž by bylo třeba krom toho postupovat podle § 115 obch. zák. Úprava smlouvy o prodeji podniku (§ 476 a násl. obch. zák.) je úpravou speciální ve vztahu k úpravě smlouvy o převodu obchodního podílu.“*

²⁰⁸ To se ovšem nijak nedotýká možnosti převoditelnost kmenového listu omezit dobrovolně, právním jednáním učiněným mimo společenskou smlouvu nebo stanovy dané společností s ručením omezeným. Je představitelné např. ujednání o předkupním právu, právu zpětné koupě nebo zákazu zcizení kmenového listu po určitou dobu. Porušení právní povinností, jíž vlastník kmenového listu takto dobrovolně převezme, však rozhodně nemůže zpochybnit platnost či účinnost příslušného zcizovacího úkonu; důsledkem může být nanejvýš vznik povinnosti k náhradě újmy či např. k zaplacení smluvní pokuty, byla-li pro ten případ sjednána (srov. např. důvody rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 12. 2005, sp. zn. 29 Odo 1339/2004).

Není důvodu, aby se citované závěry neprosadily i za právního stavu po nabytí účinnosti nového občanského kodexu.²⁰⁹ Znamená to, že (nehmotný) obchodní podíl i kmenový list sledují osud závodu, jehož jsou součástí. K nabytí vlastnického práva k obchodnímu podílu nebo kmenovému listu kupujícím závodu dochází shodně s nabytím vlastnického práva k závodu jako takovému, aniž by se zvlášť vyžadovaly další náležitosti. Vlastnické právo k závodu kupující získá zásadně účinností příslušné kupní smlouvy; v případě, že je kupující zapsán ve veřejném rejstříku, dochází k nabytí vlastnického práva až zveřejněním údaje, že uložil doklad o koupi závodu do sbírky listin podle zvláštního právního předpisu (§ 2180 odst. 1 a 2 OZ). Tím okamžikem vzniká i ručení.

Zákon o obchodních korporacích stanoví, že převodce podílu ve společnosti s ručením omezeným, ať vtěleného či nevtěleného do cenného papíru, ručí vůči společnosti za dluhy, jež jsou spolu s podílem převedeny na nabyvatele. Povinnosti tvořící součást obchodního podílu ve smyslu § 31 ZOK mají svůj původ ve společenské smlouvě či zakladatelské listině. Právě tato zakládající právní jednání společnosti s ručením omezeným jsou právním titulem jejich vzniku, a to spolu s příslušnými ustanoveními zákona.²¹⁰ Povinnosti plynoucí z účasti na společnosti s ručením omezeným lze rozdělit do dvou základních skupin: jednak na povinnosti vůči společnosti, jednak na povinnosti vůči třetím osobám.

K povinnostem společníka vůči společnosti patří především ilační povinnost (§ 150 a násl. ZOK), povinnost poskytnout plnění na vkladové ážio (§ 144 odst. 2 spolu s § 148 ZOK), příplatková povinnost (§ 162 a násl. ZOK) nebo povinnost připlatit do rezervního fondu, určí-li tak společenská smlouva. Jmenované povinnosti tvoří součást obchodního podílu a jako takové přecházejí spolu s převádným podílem na osobu nabyvatele.²¹¹ Speciální úprava je pak věnována povinnostem dle § 26 a § 28 ZOK,

²⁰⁹ Opačný přístup by byl ostatně v rozporu se samou podstatou institutu převodu závodu. Jeho základním (ekonomickým) smyslem je umožnění převodu závodu jako funkčního celku bez nutnosti převodu každé jednotlivé položky, jež k němu náleží. Z pohledu ekonomické teorie práva se jedná o instrument snižující transakční náklady, tj. náklady realizace tržní transakce, jež by jinak byly zcela neúměrné a v některých případech až prohibitivní. Blíže viz. COASE, R. The Problem of Social Cost. *Journal of Law and Economics*. 1960, vol. III, s. 1 – 44. Dostupný také z WWW: <www.econ.ucsb.edu/~tedb/Courses/UCSBpf/readings/coase.pdf>.

²¹⁰ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 1021.

²¹¹ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 1021.

kteře nově rovněž vstupují do souboru povinností tvořících obsah podílu v obchodní korporaci.²¹² Všechny tyto povinnosti mají charakter dluhu: jedná se o majetkové povinnosti tvořící obsah závazkového vztahu mezi společníkem a společností.

Součástí obchodního podílu je však též povinnost vůči třetím osobám, jmenovitě věřitelům společnosti. Jedná se o ručení za dluhy společnosti podle § 132 odst. 1 ZOK. Rovněž tato ručební povinnost přechází v důsledku převodu obchodního podílu na jeho nabyvatele. V tomto bodě ovšem zaznamenáváme odchylku od dosavadní právní úpravy.

Za účinnosti obchodního zákoníku, jenž stanovil, že „[p]řevodce ručí za závazky, které přešly převodem obchodního podílu“ (§ 115 odst. 3 i. f. obch. zák), nebylo těžké dovést, že převodce obchodního podílu se v důsledku jeho převodu ze zákona stal vůči věřitelům společnosti područitelem, pro nějž je ručitel'ský závazek nabyvatele obchodního podílu závazkem hlavním. Ručební povinnost nového společníka tak byla zajištěna ručením toho původního.²¹³

Zákon o obchodních korporacích oproti tomu nově zákonným ručením převodce explicitně zajišťuje jen dluhy vůči společnosti. Ručební povinnost, jež se také řadí k povinnostem plynoucím z účasti ve společnosti, zákonným ručením výslovně zajištěna není. V kontextu nové úpravy ručení společníků společnosti s ručením omezeným, která význam tohoto ručení zavedením fixace jeho rozsahu posiluje, to nepůsobí příliš systémově. Ručením zavázaný společník bude moci před svou povinností snadno utéct převodem podílu. Věřitel sice bude moci napadnout platnost převodu, bude však muset být připraven unést důkazní břemeno o tom, že převodem bylo primárně sledováno jeho zkrácení.

Aplikace obecné úpravy privativní intercese (§ 1888 odst. 1 OZ), jež by byla jinak na změnu v osobě ručitele použitelná, je z povahy věci vyloučena. V opačném případě by se totiž k převodu podílu vyžadoval souhlas všech věřitelů společnosti. To je prakticky

²¹² Mezi pravidelné povinnosti společníků vůči společnosti, které nejsou součástí obchodního podílu a existují nezávisle na něm, se řadí ručební povinnost za dobytost vložené pohledávky podle § 21 odst. 2 ZOK nebo ručební povinnost plynoucí z vkladu závodu do společnosti (§ 21 odst. 1 ZOK ve spojení s § 2177 odst. 1 OZ). Uvedené povinnosti při převodu obchodního podílu na nabyvatele nepřecházejí a jejich nositelem zůstává bývalý společník. Viz. DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 1022.

²¹³ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998, s. 209.

nesplnitelná podmínka, už proto ne, že samotnému společníkovi nemusejí být všichni věřitelé společnosti ani známi. Nová regulace převodu podílu ve společnosti s ručením omezeným jde navíc cestou liberalizace a převody zjednodušuje, ať už zmírněním podmínek jejich převoditelnosti (§ 207 odst. 1, § 208 odst. 1 ZOK), nebo přípustěním jejich inkorporace do neomezeně převoditelného kmenového listu (§ 137 ZOK). Požadavek na vyslovení souhlasu se zcizením obchodního podílu ze strany všech věřitelů společnosti by nakládání s obchodním podílem naopak *de facto* znemožnil.

Naplnění cílů právní úpravy ručení společníků za dluhy společnosti s ručením omezeným by svědčilo alespoň analogické dovození ručení převodce podílu za splnění ručební povinnosti, kterou od něj jako součást obchodního podílu přebírá nabyvatel. To už je však věcí soudní praxe, jejíž závěry mohou dotčení věřitelé obchodní společnosti předjímat jen obtížně.

2.1.3. Společné otázky

Ručení převodce podílu v (kapitálové) obchodní společnosti zakládá zákon o obchodních korporacích dále ve dvou speciálních případech.

Za prvé zákon pamatuje na situaci, kdy na obchodní společnost nepřejde vlastnické právo k nepeněžitému předmětu vkladu, přestože byl ve smyslu § 19 až § 22 ZOK vnesen. Potřeba dosáhnout stavu, kdy společnost opravdu získá majetek odpovídající základnímu kapitálu, vede k založení povinnosti toho společníka, který se k poskytnutí tohoto předmětu vkladu zavázal, zaplatit hodnotu nepeněžitého předmětu vkladu v penězích; společnost je oproti tomu povinna tomuto společníkovi vrátit nepeněžitý předmět vkladu, který od něj převzala, a to kromě případů, kdy by jej byla povinna vydat oprávněné osobě (§ 26 odst. 1 ZOK).

Na rozdíl od právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 není popsána povinnost zvláštní povinností vkladatele, vázanou výhradně na jeho osobu,²¹⁴ ale stává se součástí podílu a sleduje i jeho osud.²¹⁵ Převodem podílu proto dochází ke změně dlužníka společnosti,

²¹⁴ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 366.; ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 208.

²¹⁵ Zastánkyní tohoto pojetí byla i za účinnosti minulé právní úpravy I. Pelikánová. Viz. PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 68.

aniž by ta nad tím měla jakoukoli kontrolu. Aplikace obecného § 1888 odst. 1 OZ, podmiňující převzetí dluhu souhlasem věřitele, nepřichází v úvahu, když v opačném případě by šlo o omezení převoditelnosti podílu i tam, kde to zákon zapovídá (§ 137 odst. 2 nebo § 274 odst. 1 ZOK). Z toho důvodu zákon stanoví, že převede-li společník podíl na jiného, ručí za splnění povinnosti zaplatit hodnotu nepeněžitěho předmětu vkladu v penězích.

Za druhé s ohledem na časový rozestup mezi založením společnosti a jejím vznikem, resp. nabytím vlastnického práva k nepeněžitěmu předmětu vkladu, k němuž může dojít i později (§ 25 ZOK), reaguje zákon o obchodních korporacích na problém snížení skutečné hodnoty nepeněžitěho předmětu vkladu oproti ceně, jíž tento dosahoval v době založení. Vedle faktických vad nepeněžitěho předmětu vkladu může být faktorem způsobujícím jeho nižší cenu v době vzniku společnosti např. též záměrné nadhodnocení jeho ceny při jejím založení nebo obecný pokles ceny daných věcí. Na tyto případy pamatuje ustanovení § 28 ZOK, v němž tak lze opět spatřovat jeden z prostředků, jež směřují k zabezpečení reálné tvorby základního kapitálu, potažmo naplnění jeho ochranné (garanční) funkce.

Dojde-li k situaci, že je hodnota nepeněžitěho předmětu vkladu v době, kdy k němu společnost nabyla vlastnické právo, nižší, než výše vkladu a případného emisního nebo vkladového ážia uvedená ve společenské smlouvě, ukládá zákon o obchodních korporacích tomu společníkovi, který daný vklad vnesl, povinnost rozdíl doplatit.

Úprava je co do nutnosti kompenzovat společnost kogentní a odchýlení od ní není přípustné. Jinou věcí je, že pokud by snížení ceny předmětu vkladu způsobila sama společnost, bylo by nepochybně namístě zvažovat použití § 6 a § 8 OZ.²¹⁶ Na druhou stranu lze na základě srovnání se zněním § 59 odst. 7 zrušeného obchodního zákoníku argumentovat, že citované ustanovení co do způsobu náhrady dává společníkům volnost, když dovoluje i jinou formu než doplacení rozdílu v penězích.²¹⁷ Vždy je ale třeba trvat na tom, aby se společnosti dostal skutečný ekvivalent toho, oč byla

²¹⁶ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 211.

²¹⁷ Obchodní zákoník na druhou stranu kogentně ukládal povinnost společníka hradit újmu v penězích, spočíval-li nepeněžitý předmět vkladu ve zřízení či převedení práva užívání nebo požívání na dobu určitou a toto právo před uplynutím určené doby zaniklo (§ 59 odst. 7 třetí věta ObchZ).

v důsledku poklesu ceny předmětu vkladu zkrácena (§ 150 odst. 2 a § 344 odst. 3 ZOK *per analogiam*).

Povinnost podle § 28 ZOK je zvláštní povinností tvořící součást podílu a jako taková též sdílí jeho právní osud při převodu. Nabyvatel podílu se okamžikem přijetí podílu do svého vlastnictví stává přímým (hlavním) dlužníkem společnosti, v kteréžto roli nahrazuje převodce. Převodce sám pak za splnění této povinnosti ručí, což vyplývá z odkazu obsaženého v ust. § 28 ZOK. Ten sice směřuje k obdobné aplikaci prvního odstavce § 26 ZOK, výkladem je však nutné dospět k závěru, že jde jen o legislativní pochybení a odkaz správně míří na druhý odstavec. Věcně totiž obdobné použití § 26 odst. 1 ZOK nedává žádný smysl. Teleologie normy je přitom zřejmá: vylučuje-li se ochrana společnosti – věřitelky obecným režimem převzetí dluhu, musí být tato ochrana garantována jinak, přičemž ručení podle § 26 odst. 2 ZOK je k tomu účelu velmi vhodné. Konečně ani srovnání se zrušeným obchodním zákoníkem nedovoluje jiný závěr.²¹⁸

Ručení převodce za povinnosti nabyvatele podle § 26 odst. 1 a § 28 ZOK výjimečně nevzniká tehdy, dochází-li k převodu podílu na evropském regulovaném trhu, tj. na trhu uvedeném v seznamu regulovaných trhů členského státu EU, který vede Evropská komise (§ 55 odst. 2 zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu).²¹⁹ Z povahy věci se tato výjimka týká pouze akcií kótovaných společností. Odůvodněna je ztrátou znalosti nositele primární povinnosti.²²⁰

Potřeba zabezpečit, aby společnost skutečně nabyla majetek, jenž odpovídá výši základního kapitálu, je aktuální nejen při vzniku společnosti, ale též při zvyšování

²¹⁸ Poslední věta § 59 odst. 7 obchodního zákoníku zněla: „*Převede-li společník podíl na jiného, ručí za splnění těchto povinností nabyvatel podílu, nejde-li o nabytí podílu na evropském regulovaném trhu nebo zahraničním trhu obdobném regulovanému trhu či v evropském mnohostranném obchodním systému.*“ V poměrech obchodního zákoníku ale povinnost nahradit společnosti rozdíl netvořila obsah podílu, jejím nositelem zůstával převodce a zákonné ručení vznikalo nabyvateli. Viz. ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 212.

²¹⁹ Srov. též směrnici Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES ze dne 21. dubna 2004 o trzích finančních nástrojů, o změně směrnice Rady 85/611/EHS a 93/6/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES a o zrušení směrnice Rady 93/22/EHS

²²⁰ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 63.

základního kapitálu. Povinnost uhradit společnosti cenu předmětu vkladu, jehož převod se při zvyšování základního kapitálu nezdařil, resp. vyrovnat společnosti rozdíl mezi hodnotou nepeněžitěho předmětu vkladu, na jakou byl oceněn, a jeho skutečnou hodnotou v době, kdy jej společnost nabývá do svého majetku, proto nutně doléhá také na společníka, jehož vkladem se takto základní kapitál zvyšuje (§ 29 ZOK).

Vzhledem k dikci zákona („převede-li vkladatel podíl na jiného“) platí, že při přechodu podílu ručení bývalého vlastníka podle § 26 odst. 2 ZOK (event. ve spojení s § 28 ZOK) nevzniká, a to ani pokud bývalý vlastník nezemře nebo nezanikne.²²¹

Ručení převodců podílů za povinnosti sledující osud převáděného podílu se může za určitých okolností týkat i více osob.

Podíl v kapitálové společnosti může být ve spoluvlastnictví více vlastníků (§ 32 odst. 4 ZOK), jež se zásadně řídí obecnými ustanoveními občanského zákoníku o spoluvlastnictví (§ 1115 OZ). Obecně platí, že z právního jednání týkajícího se společné věci jsou všichni spoluvlastníci oprávněni a povinni rukou společnou a nerozdílnou (§ 1127 OZ). Ručení za dluhy spjaté s podílem ovšem na základě žádného právního jednání nevzniká. K převodu podílu je sice smlouva nezbytná, jejím přímým následkem však ručení není. Ručení vzniká bez ohledu na vůli stran *ex lege*, přičemž v hypotéze normy, jež je zakládá, se převod podílu nechápe jako právní jednání, ale jako jiná právní skutečnost (zvláštní právní událost).²²² Přesto lze ručitelskou solidaritu dovést i zde,

²²¹ V režimu obchodního zákoníku viz. DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 366.

²²² K obdobným závěrům dospěla ohledně přechodu dluhů v souvislosti se smlouvou o prodeji podniku (nově obchodního závodu) podle obchodního zákoníku, potažmo vzniku ručení prodávajícího za tyto dluhy i judikatura. V rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 6. 1996, sp. zn. 5 Cmo 505/95 se uvádí, že „skutečností, která tuto situaci vyvolala, je sice i zde smlouva o prodeji podniku, ale za ní pak následuje zákonem předvídaný přechod dluhů. Důvodem je zde tedy tato právní úprava, a nikoliv smlouva o převzetí dluhu podle § 531 ObchZ sama.“ Taktéž v odborné literatuře se setkáme s podobným pojetím: „[S]mlouva o prodeji podniku je právním titulem pro převod podniku (vlastnického práva k němu) z prodávajícího na kupujícího a právním titulem pro změnu v osobě majitele majetkových hodnot patřících k podniku není smlouva o prodeji podniku, ale právě převod vlastnického práva k podniku z prodávajícího na kupujícího jako jiná právní skutečnost [...] V důsledku převodu podniku (vlastnického práva k němu) tedy dochází k přechodu [...] práv, jež jsou součástí podniku, a k přechodu závazků [...] Skutečností, která tuto situaci vyvolala, je zde sice smlouva o prodeji podniku, ale pro přechod práva a závazků, jakož i jiných hodnot je rozhodující právní skutečností převod vlastnického práva k podniku.“ Viz. DĚDIČ, J., DEJL, P., KASÍK, P., KAŠPÁREK, M. K některým problémům akciového práva. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 2, s. 55

ne-li ze speciálního § 1127 OZ, pak z obecného § 2027 OZ. Totéž bude platit i pro podíl tvořící součást společného jmění manželů v zákonném režimu (§ 709 odst. 3 ve spojení s § 713 odst. 2 OZ).

Zákon o obchodních korporacích zvlášť neupravuje důsledky následného dalšího převodu podílu v kapitálové společnosti pro zákonné ručení prvního převodce. Lze mít za to, že v takovém případě ručení prvního převodce nezaniká a že tento za splnění povinností spojených s podílem ručí spolu s dalším převodcem (dalšími převodci).²²³ Vždy ale půjde pouze o ručení za splnění povinností, jež existovaly už v době původního převodu, protože zákonné ručení původního převodce nelze rozšiřovat také na povinnosti, které vznikly teprve poté, co už nebyl společníkem. S ohledem na obecný § 2027 OZ je třeba spoluručení převodců považovat za solidární.²²⁴

Nelze zapomínat, že funkcí zákonného ručení je v tomto případě ochrana společnosti jako věřitelky, neboť převodem obchodního podílu dochází ke změně jejího dlužníka, a to aniž by se k tomu vyžadoval její souhlas. V této souvislosti můžeme poukázat na určitou podobnost s ručením převodce závodu podle § 2177 odst. 1 OZ, jelikož v tomto případě jeho zákonné ručení také představuje jakousi náhražku obecné úpravy převzetí dluhu, podle níž se změnou osoby dlužníka věřitel musí vyslovit souhlas. V principu jde v obou případech o totéž, a proto argumentace soudů odůvodňující závěr, že první prodávající závodu ručí taky poté, co kupující tento závod dál prodá, má nepochybně svou váhu i v námi zkoumané otázce ručení převodce podílu.²²⁵

a násl. Přímou ve vazbě na prodej závodu podle nového občanského zákoníku bude třeba citované závěry zkorrigovat s ohledem na to, že nově jsou součástí závodu i dluhy.

²²³ Ohledně zatímního listu srov. PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, s. 779.

²²⁴ Opačný názor v případě vícenásobného převodu zatímního listu v poměrech staré úpravy vyjadřuje T. Dvořák. viz. Dvořák, T. DVORÁK, T. *Akciová společnost a Evropská společnost*. Praha : ASPI Publishing, 2005, s. 244.

²²⁵ V odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. listopadu 2006, sp. zn. 29 Odo 953/2004 stojí: „Úpravou obsaženou v § 477 odst. 3 obch. zák. je u smlouvy o prodeji podniku prolamována obecně platná zásada, podle které se dlužník nemůže zbavit závazku vůči svému věřiteli smlouvou uzavřenou bez účasti věřitele se třetí osobou, jež se takto stane „novým“ věřitelovým dlužníkem [...] Ustanovení chrání práva věřitele [...] proto musí být vykládána v duchu uvedené zásady způsobem co nejméně poškozujícím věřitele.“ Podobně v rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 3. 2003, sp. zn. 1 Ko 77/2003 se uvádí: „Ručení původního vlastníka za splnění převedených závazků trvá i v případě, kdy kupující prodá jeho podnik třetí osobě. Lze dovodit, že v takovém případě se každý další

2.2. Ručení při zániku účasti ve společnosti jinak než převodem

S ručením za pohledávku kapitálové společnosti na splnění vkladové povinnosti, resp. splacení emisního kursu upsaných akcií se setkáváme i při zániku členství povinného společníka ve společnosti za jejího trvání jinak než převodem.

2.2.1. Ručení společníka společnosti s ručením omezeným

Ve společnosti s ručením omezeným se podíl takového společníka považuje za uvolněný podíl a v závislosti na ujednání ve společenské smlouvě, resp. omezení převoditelnosti podílu jej společnost jako zmocněnec buď zpeněží (§ 213 ZOK), nebo rozhodne o jeho přechodu na zbývajících společníky či o odpovídajícím snížení základního kapitálu (§ 215 odst. 1 ZOK).

Výše vypořádacího podílu společníka se při postupu podle § 213 ZOK určí jako rozdíl mezi výtěžkem prodeje uvolněného podílu a náklady, jež byly s tímto prodejem spojeny. Vylučuje-li omezená převoditelnost podílu nebo zvláštní ujednání ve společenské smlouvě prodej uvolněného podílu, nebo nepodaří-li se uvolněný podíl prodat ve lhůtě 3 měsíců ode dne zániku členství společníka ve společnosti, určí se výše vypořádacího podílu zásadně poměrem podílů z vlastního kapitálu zjištěného z účetní závěrky sestavené k tomuto dni (§ 214 odst. 1 ve vazbě na § 36 odst. 2 a 4 ZOK), jinak z hodnoty čistého obchodního majetku společnosti, liší-li se reálná hodnota majetku podstatně od jeho ocenění v účetnictví (§ 36 odst. 3 ZOK).²²⁶

Nebyla-li ke dni zániku účasti společníka ve společnosti splněna vkladová povinnost, dochází spolu se samotným podílem k jejímu převodu na nabyvatele podílu nebo přechodu na zbývajících společníky.²²⁷ V takovém případě jsme opět svědky změny osoby vůči společnosti zavázané a opět tudíž vyvstává potřeba její zvláštní ochrany.

prodávající stává vedle původního vlastníka též ručitelem za převedené závazky. Jiný výklad by měl za následek ztížení nebo úplně znemožnění věřiteli domoci se uspokojení své pohledávky v důsledku několika (případně i zcela účelových) prodejů podniku a byl by v rozporu se smyslem právní úpravy zákonného ručení uvedené v citovaném ustanovení.“

²²⁶ Výslovná úprava § 36 odst. 3 ZOK navazuje na judikaturu Nejvyššího soudu ČR zdůrazňující, že vypořádání vztahů mezi společníkem a společností musí být poctivé. Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2011, sp. zn. 29 Cdo 752/2011.

²²⁷ Dochází-li ke snížení základního kapitálu o vklad společníka, jehož účast na společnosti s ručením omezeným zanikla, vkladová povinnost jako taková zaniká a ručení za ni je bezpředmětné.

Pro případ nabytí podílu při jeho zpeněžení podle § 213 ZOK zákon přímo normuje, že nezanikne-li započtením pohledávky na vypořádací podíl proti pohledávce společnosti na splnění ilační povinnosti tato povinnost zcela, ručí za její splnění nabyvatelem podílu ten, komu vzniklo právo na vypořádací podíl (§ 213 odst. 3 ZOK).

Opominutím zákonodárce však týž důsledek v podobě vzniku zákonného ručení za splnění vkladové povinnosti pro případ přechodu uvolněného podílu na zbývajících spolčníky podle § 215 odst. 1 ZOK zákon nestanoví. Vzhledem k tomu, že závěr, podle něž by společnost zůstala nechráněna, nemůže obstát, je na místě uzavřít, že zákonné ručení osoby, jíž svědčí právo na vyplacení vypořádacího podílu (tj. zásadně bývalého spolčníka), vzniká i zde. Opřít se lze o analogické užití § 213 odst. 3 ZOK.

2.2.2. Ručení akcionáře

V úpravě akciového práva je obdobně řešeno zákonné ručení bývalého akcionáře za splacení emisního kursu jím upsaných akcií. Prodlévá-li akcionář s plněním vkladové povinnosti, lze vůči němu iniciovat kaduční řízení podle § 345 ZOK. Představenstvo nebo statutární ředitel prodlévajícího akcionáře vyzve k plnění v náhradní dodatečné lhůtě, po jejímž marném uplynutí jej může ohledně akcií, u nichž nesplnil vkladovou povinnost, ze společnosti vyloučit. Současně jednak přechází nesplacená (nevtělená) akcie na společnost, jednak vzniká akcionáři povinnost vydat společnosti zatímní list, byla-li do něj nesplacená akcie podle stanov inkorporována. Nesplacená akcie a vrácený nebo zneplatněný zatímní list se stávají vlastnictvím akciové společnosti.²²⁸

Akciová společnost v návaznosti na to může o jmenovitou či účetní hodnotu nesplacené akcie nebo zatímního listu snížit základní kapitál, nebo po úplném splacení emisního kursu vydá akcie novému upisovateli, jež schválí valná hromada (§ 346 odst. 2 ZOK).

V tomto ohledu je ale pravidlo o ručení vyloučeného akcionáře za splacení emisního kursu jím upsaných akcií pochybné. Při snížení základního kapitálu společnosti dojde k zániku povinnosti splatit emisní kurs a podmínkou nabytí akcií novým upisovatelem je úplné splacení emisního kursu.²²⁹ Jinak řečeno společnost buď za akcie, jichž se

²²⁸ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 528.

²²⁹ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 529.

vyločení týkalo, získá emisní kurs od nového upisovatele, nebo úměrně výši jejich jmenovité či účetní hodnoty sníží svůj základní kapitál a akcie zničí (§ 522 ZOK). Ať tak či onak, povinnost splatit emisní kurs, jež má být ručením zajištěna, zanikne.

Reálně lze proto o ručení uvažovat jen v období od přechodu nesplacené akcie nebo zatímního listu do majetku společnosti do doby, než společnost s takto nabytou vlastní akcií zákonem předvídaným způsobem naloží. V tomto období je společnost sama sobě dlužnicí, což obecně vede k zániku povinnosti splnutím (§ 1993 odst. 1 OZ), v tomto případě ale zákon počítá s výjimkou.

Jestliže se v osobě akciové společnosti dočasně stran splacení emisního kursu spojuje osoba povinná i oprávněná, je třeba zvážit, jaké to má důsledky pro samo ručení. Především je zřejmé, že vyloučený akcionář je *de facto* v postavení hlavního dlužníka, neboť skutečný hlavní dlužník dluh sám sobě plnit nebude a vlastně ani nemůže. Co je však podstatnější, případným splněním ručební povinnosti dochází k subrogaci pohledávky na splacení emisního kursu na vyloučeného společníka. Zde ale vidíme zásadní nedomyšlenost právní úpravy: toho, co vyloučený akcionář společnosti z titulu ručení uhradí, se může okamžitě domáhat zpět.

Ručení pak ztrácí jakýkoliv praktický význam. Jediným jeho výsledkem je totiž to, že akciové společnosti vznikne nejen povinnost vyplatit vyloučenému akcionáři plnění, které dříve uhradil na emisní kurs akcií, ohledně nichž byl později vyloučen (§ 347 odst. 1 ZOK),²³⁰ ale také povinnost poskytnout vše, co vyloučený akcionář po svém vyloučení na emisní kurs uhradil jakožto zákonný ručitel. V posledně uvedeném případě nejde o nic jiného než o přelévání prostředků od vyloučeného akcionáře do akciové společnosti a zpět.

²³⁰ Po vyloučení akcionáře ze společnosti mu musí být vydáno plnění, které uhradil na emisní kurs akcií, jichž se vyloučení týkalo. To je jen logické, neboť akcie je pro něj protiplněním za plnění vynaložené z titulu vkladové povinnosti. Vyloučením akcionáře tedy v tomto smyslu na straně společnosti vzniká bezdůvodné obohacení. Dispozitivní úprava splacení emisního kursu počítá s tím, že pokud částka placená na splacení emisního kursu nebo cena vneseného nepeněžitěho vkladu určená stanovami nebo valnou hromadou podle tohoto zákona nepostačuje na splacení splatné části jmenovité nebo účetní hodnoty všech upsaných akcií, započítává se postupně na splacení splatné části jmenovitých nebo účetních hodnot jednotlivých akcií (§ 248 odst. 2 ZOK). Emisní kurs upsaných akcií je proto zásadně buď zcela splacen, nebo zcela nesplacen, a to s výjimkou jedné jediné akcie, u níž je emisní kurs splacen jen zčásti. Vrácení plnění na emisní kurs se pak logicky může týkat jen jí.

3. Ručení za vrácení předmětů vkladů

S přijetím normativního (registračního) systému zakládání obchodních společností je nutně spojeno oddělení okamžiku ustavení (založení) společnosti (§ 122 OZ) a jejího vzniku (§ 126 odst. 1 OZ).²³¹ Právní úprava proto musí reagovat na eventualitu, kdy společnost, jež byla založena a měla podle společenské smlouvy, zakladatelské listiny nebo stanov vzniknout, nakonec nevznikne. Důsledky této skutečnosti se dotýkají zejména předmětů vkladů, které již byly splaceny či vneseny.

Za těchto okolností ohledně vnesených předmětů vkladů platí, že tyto musejí být bez zbytečného odkladu spolu s plody a užitky z nich vráceny těm společníkům, kteří ohledně nich již dříve v souladu se zákonem o obchodních korporacích a zakladatelským právním jednáním splnili svou vkladovou povinnost; za splnění této právní povinnosti správce vkladů ručí bez jakéhokoli omezení rukou společnou a nerozdílnou všichni zakladatelé (§ 27 odst. 2 ZOK).

Takto konstruované ručení je ovšem problematické. Správce vkladů má předměty vkladů ve své detenci, vlastnické právo k nim před vznikem společnosti i po vnesení vždy svědčí zakladatelům (§ 25 ZOK). Pakliže založená společnost nevznikne, odpadá právní důvod i kauza vkladu a předmět vkladu musí být vrácen vlastníkovi. Povinnost správce vkladů vydat předměty vkladů je tak projevem vlastnického práva vkladatele (§ 1012 a § 1040 OZ), z pohledu správce vkladů tedy nejde o obligační povinnost (dluh).²³²

Ručení je ale nástroj zajištění dluhů a zajištění právních povinností absolutní povahy pojmově sloužit nemůže. Doslovný jazykový výklad, podle něž by zakladatelé ručili za splnění povinnosti vrátit předměty vkladů, proto nemůže obstát. S ohledem na interpretační příkaz vyjádřený v § 2 odst. 2 OZ však lze uzavřít, že ručení bude zajišťovat případné dluhy, které správci vkladů vzniknou coby důsledek protiprávního zásahu do vlastnického práva vkladatelů. V úvahu přichází zejména povinnost (dluh) k náhradě újmy, jež je univerzální sankcí za porušení (jakékoli) právní povinnosti.

²³¹ ELIÁŠ, K., POKORNÁ, J., DVOŘÁK, T. *Kurs obchodního práva. Obchodní společnosti a družstva*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 13 – 14.

²³² Shodně ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 64.

Ručební povinnost pochopitelně nedoléhá na toho ze zakladatelů, který byl ve společenské smlouvě či stanovách pověřen správou vnesených předmětů vkladů, neboť on sám zde vystupuje jako dlužník. Podstata ručení přitom spočívá právě v tom, že existuje osoba od dlužníka odlišná, jež má plnit teprve tenkrát, pokud dlužník sám není schopen či ochoten dostát své povinnosti. Kromě toho se ručitelem dále nestává ani ten ze zakladatelů, jemuž má být jím dříve vnesený předmět vkladu vrácen, protože je pojmově vyloučeno, aby věřitel ručil za splnění své vlastní pohledávky. I kdyby teoreticky došlo ke splynutí ručitelského povinnosti a práva na plnění od ručitele v jedné osobě, uvedená povinnost i jemu odpovídající právo by zanikly, byť bez důsledků pro hlavní dluh (§ 1993 OZ).

Lze uzavřít, že účel ručení podle § 27 odst. 2 ZOK netkví v ničem jiném než v posílení jistoty, že zakladatelé, jimž svědčí právo na vrácení vnesených předmětů vkladů včetně plodů a užitků z nich, budou uspokojeni. Zákonné ručení zakladatelů lze vnímat i jako výraz jakési vzájemné „předkorporační loajality“, kterou na sebe zakladatelé přijímají projevem své *affectio societatis* manifestované založením společnosti.

III. Ručení členů orgánů

Důležitým znakem kapitálové společnosti je relativně vysoký stupeň institucionalizace projevující se silnou nezávislostí na osobách společníků. S tím potom souvisí i profesionalizace orgánů společnosti, jejichž členy jsou začasť osoby, jež společníky nejsou buď vůbec, anebo jen s poměrně malým podílem.

Ekonomická teorie popisuje pro kapitálové společnosti typický problém tzv. oddělení vlastnictví od řízení (*separation of ownership and control*).²³³ Odtržení společníků jako „konečných vlastníků“ nesoucích rizika neúspěchu společnosti od osob reprezentujících řídicí složku společnosti přirozeně vede ke dvěma základním typům problémů. Jde jednak o problém morálního hazardu (*moral hazard problem*), kdy daný reprezentant nemusí být ochoten jednat v nejlepším zájmu společníků, jednak o problém nesprávného výběru (*adverse selection problem*), kdy reprezentant takového jednání nemusí být schopen.²³⁴ Často bývá na tyto problémy nahlíženo optikou tzv. problému zmocnění (*agency problem*),²³⁵ ale v literatuře se lze setkat i s názory, že tento přístup není vždy zcela případný.²³⁶

Jednou z možných cest, jak čelit nastíněným problémům, je stanovení sankcí za porušení povinností členů orgánů při výkonu jejich funkce.²³⁷ Typickou sankcí je

²³³ Srov. např. ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 268 – 269.

²³⁴ MARKS, S. The Separation of Ownership and Control. In Bouckaert, B., De Geest, G. (eds.) *Encyclopedia of Law and Economics. Volume III. The Regulation of Contracts*. Cheltenham : Edward Elgar, 2000, str. 698. Dostupné také z WWW: <<http://encyclo.findlaw.com/5630book.pdf>>.

²³⁵ Problémy zmocnění vznikají v každém vztahu mezi „zmocnitelem“ (*principal*) a „zmocněncem“ (*agent*), pokud tento vztah zahrnuje delegaci určité rozhodovací pravomoci ze zmocnitele na zmocněnce. Náklady, které vznikají v jejich důsledku, se označují jako náklady zmocnění (*agency costs*). Podrobněji RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 46 a násl.

²³⁶ MARKS, S. The Separation of Ownership and Control. In Bouckaert, B., De Geest, G. (eds.) *Encyclopedia of Law and Economics. Volume III. The Regulation of Contracts*. Cheltenham : Edward Elgar, 2000, str. 696 a násl.

²³⁷ Podrobněji včetně úvah o vhodnosti kogentního či naopak dispozitivního zakotvení takových sankcí v příslušných právních předpisech viz MARKS, S. The Separation of Ownership and Control. In

odpovědnost za újmu, již společnost nesprávným výkonem funkce utrpí, právo kapitálových společností se ale vyznačuje též jistým specifickým spočívajícím v relativně četném užití ručení jako sankce za porušení povinnosti.²³⁸ Odpovědnost a ručení se z povahy věci liší, a to už tím, že ručení je vztahem akcesorickým, vázaným na existenci jiného právního vztahu. S tím pak souvisí i to, že zatímco institut odpovědnosti působí především uvnitř obchodní společnosti, zákonné ručení obvykle zajišťuje dluhy společnosti, a projevuje se tím pádem navenek. V obou případech však jde o prostředky směřující k témuž cíli, jímž je ochrana práva a postih protiprávnosti.

Právo účinné od 1. 1. 2014 co do úpravy sankčního zákonného ručení členů orgánů v lecčems navazuje na úpravu dosavadní, v mnohých ohledech však přichází i s konstrukcemi zcela novými.

Bouckaert, B., De Geest, G. (eds.) *Encyclopedia of Law and Economics. Volume III. The Regulation of Contracts*. Cheltenham : Edward Elgar, 2000, str. 703 a násl. Dostupné také z WWW: <<http://encyclo.findlaw.com/5630book.pdf>>.

²³⁸ S podobným ručením se nesetkáváme v osobních společnostech. Jejich neomezeně ručící společníci jsou nadáni jednatelským oprávněním, jsou oprávněni k obchodnímu vedení a podílejí se na rozhodování o záležitostech týkajících se společnosti. Z toho plyne, že osobní společnosti v zásadě mají povahu tzv. společností řízených společníky (*owner managed firms*): společníci se přímo podílí na rozhodování o činnosti společnosti a současně mají nárok na podíl ze zisku (tzv. zbytkový nárok – *residual claim*). Vytvářet za této situace jejich další ručení není potřebné. Pokud jde o ručení za dluhy společnosti, toto je tak jako tak neomezené. Co se týče ručení za dluhy jiných osob ve prospěch společnosti – věřitelky, nutno vidět, že majetková situace společnosti má přímý vliv na výši zbytkového nároku společníků, potažmo na jejich vlastní majetkovou sféru.

1. Ručení při nenahrazení škody společností

Jedním z případů zákonného ručení členů orgánů za dluhy společnosti, v němž rekodifikovaná úprava navazuje na úpravu dosavadní, je ručení při protiprávním výkonu funkce, z nějž společnost utrpí škodu. Původní řešení, jež pro poměry kapitálových obchodních společností normoval obchodní zákoník (§ 194 odst. 6),²³⁹ bylo novým občanským zákoníkem v jeho § 159 odst. 3 zobecněno a s dílčími modifikacemi vztaženo na všechny formy právnických osob. Jakkoliv je dosah příslušného ustanovení širší, v následujícím textu bude o sankčním ručení při způsobení škody právnické osobě pojednáno z pohledu kapitálových společností.²⁴⁰

1.1. Osobní působnost

Osobní působnost § 159 odst. 3 OZ je – bráno ve vztahu ke kapitálovým společnostem – oproti ust. § 194 odst. 6 obchodního zákoníku vymezena odlišně.

V první řadě sankční ručení postihne jakoukoli osobu, která byla do funkce člena orgánu právnické osoby volena, jmenována či jinak povolána (§ 152 odst. 2 ve vazbě na § 159 odst. 3 OZ). Vztaženo na kapitálové společnosti to znamená, že nepříznivý důsledek nenahrazení způsobené škody dolehne na každého člena jejich statutárního, kontrolního či jiného (fakultativního) orgánu. Výjimku pochopitelně představuje nejvyšší orgán, tj. valná hromada, jehož členové nejsou voleni, jmenováni ani jinak povoláváni.

V druhé řadě sankční ručení dopadá na zástupce právnické osoby, která sama je členem orgánu společnosti (§ 46 odst. 4 ZOK ve vazbě na § 159 odst. 3 OZ). Toto rozšíření osobní působnosti rozebírané normy reaguje na skutečnost, že nově mohou funkci člena orgánu právnických osob zastávat nejen lidé, ale též právnické osoby, jež jsou ale pro

²³⁹ Příp. ve spojení s § 135 odst. 2, § 138 odst. 2, § 200 odst. 3 obchodního zákoníku.

²⁴⁰ Jen minimální je praktický význam sankčního ručení v osobních společnostech, kde jsou statutárním orgánem zásadně všichni společníci a kde každý z nich už jen z titulu své účasti na společnosti *ex lege* ručí za veškeré její dluhy. Souběh obou ručení sice teoreticky vyloučit nelze, avšak bude-li chtít věřitel společnosti se svým nárokem nastoupit na společníka, vždy pro něj bude jednodušší a výhodnější dovolat se jeho neomezeného ručení jakožto člena korporace než jeho limitovaného ručení jakožto člena statutárního orgánu. Tomu odpovídá i právní úprava účinná do 31. 12. 2013, kdy obchodní zákoník cestou zákonných odkazů rozšiřoval použitelnost § 194 odst. 6 na všechny členy statutárních a kontrolních orgánů kapitálových společností a družstev, nikoliv již na členy orgánů (společníky) osobních společností.

ten případ povinovány dát se při výkonu funkce zastoupit člověkem (§ 154 OZ). Podřízení fyzické osoby, která je zástupcem člena orgánu, témuž režimu, jakému je podroben člen orgánu sám, přirozeně brání zneužití této konstrukce k úniku před nepříznivými důsledky nesprávného výkonu funkce.

Na druhou stranu nelze přehlédnout, že toto rozšíření působnosti není plnohodnotné. Povinnost nahradit společnosti škodu, která je základním předpokladem ručení, může vyplývat z porušení jakékoli (primární) povinnosti, nikoli jen povinnosti zachovávat při výkonu funkce péči řádného hospodáře. Ust. § 46 odst. 4 ZOK však stanoví „jen“ to, že se na zástupce právnické osoby, která je členem orgánu, mají použít ustanovení právního předpisu o povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře a o následcích porušení této povinnosti. Dosah ust. § 159 odst. 3 OZ se tak zužuje, když zástupce člena orgánu dovoluje postihnout pouze pro porušení předepsaného standardu péče.

Na rozdíl od obchodního zákoníku, podle nějž faktičtí či stínoví vedoucí ručili za dluhy společnosti stejně jako členové orgánů (§ 66 odst. 6 obchodního zákoníku),²⁴¹ rekodifikovaná úprava s jejich podřízením shodnému režimu nepočítá. Pro faktické vedoucí tedy bude propříště využitelná především zvláštní úprava ručení vlivných osob podle § 71 odst. 3 ZOK,²⁴² přičemž předpoklady vzniku ručení budou v neprospěch věřitelů navíc zahrnovat mj. příčinnou souvislost mezi ovlivněním k újmě společnosti s její neschopností dostát svým dluhům. Vedle toho může faktické vedoucí stíhat i ručení podle § 66 odst. 2 a § 68 ZOK.²⁴³

²⁴¹ Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006: „*Skutečnost, že společník obchodní společnosti může za určitých okolností významně ovlivňovat poměry ve společnosti, ostatně vzal výslovně v úvahu zákon č. 370/2000 Sb., když začlenil do obchodního zákoníku ustanovení § 66 odst. 6, které určuje, že ustanovení tohoto zákona a zvláštních právních předpisů o odpovědnosti a ručení orgánů a členů orgánů společnosti se vztahují také na osoby, které na základě dohody, podílu na společnosti či jiné skutečnosti ovlivňují podstatným způsobem chování společnosti, přestože nejsou orgány ani členy orgánů společnosti, bez zřetele k tomu, jaký vztah ke společnosti mají. Takovou osobou nepochybně může být i jediný společník společnosti s ručením omezeným, který pak podle platné úpravy - ve vazbě na konkrétní okolnosti případu - bude při splnění podmínek ustanovení § 66 odst. 6 obch. zák. ručit za závazky společnosti.*“

²⁴² Viz PELIKÁNOVÁ, I. Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva. In Zoufalý, V. (ed.) *XX. Karlovarské právní dny*. Praha : Leges, 2012, s. 226.

²⁴³ ČERNÁ, S. Ručení členů statutárních orgánů českých obchodních korporací po rekodifikaci soukromého práva. In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds.) *Právo, obchod a ekonomika II*. Praha : Leges,

1.2. Předpoklady vzniku ručení

Občanský zákoník vznik sankčního ručení váže na splnění dvou základních předpokladů: nesplnění povinnosti člena orgánu nahradit společnosti škodu a nemožnost věřitele společnosti domoci se uspokojení pohledávky přímo na dlužníkovi.

1.2.1. Nesplněná povinnost nahradit škodu

Prvním předpokladem sankčního ručení je existence neuspokojené pohledávky právnické osoby na náhradu škody, která jí byla členem orgánu (resp. jeho zástupcem) způsobena porušením povinnosti při výkonu funkce.²⁴⁴

Primární právní povinností, jejíž porušení vede ke vzniku škody na straně obchodní korporace, může být jakákoli povinnost uložená členu orgánu při výkonu jeho funkce, nikoliv tedy pouze povinnost vykonávat funkci s péčí řádného hospodáře.²⁴⁵ Výjimku v tomto směru představují zástupci členů orgánů – právnických osob (§ 154 OZ), jež lze takto postihnout jen za porušení standardu péče, jenž musí výkonu funkce věnovat (§ 46 odst. 4 ZOK). Z dikce zákonného ustanovení je naopak patrné, že následkem porušení jiné povinnosti (tj. povinnosti, která sama o sobě netvoří obsah závazkového vztahu mezi korporací a členem jejího orgánu) ručení vzniknout nemůže.

Zákon tedy nechrání zájem korporace na náhradě jakékoli škody, kterou jí člen orgánu způsobí, nýbrž výlučně jen té, kterou jí způsobí při výkonu své funkce. Přitom je-li cílem této právní konstrukce vymožení náhrady škody na členovi orgánu, který tomu svým působením uvnitř právnické osoby může bránit, nemá takové rozlišování zdánlivě žádné opodstatnění. Dokonce lze jít ještě dál a ptát se, proč sankční ručení nespojit s jakýmkoli nesplněným dluhem člena orgánu vůči „své“ právnické osobě.

2012, s. 49; ČECH, P. Nad několika rekodifikačními nejasnostmi. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 11-12, s. 327 a násl. Opačně HAVEL, B. O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 1, s. 13 a násl.

²⁴⁴ Podmínka záležející v nenahrazení způsobené škody je jistě vhodnější než legislativní řešení, které platilo do účinnosti novely obchodního zákoníku č. 370/2000 Sb., kdy byl vznik zákonného ručení vázán na pouhé neuplatnění či nevymáhání pohledávky společnosti na náhradu škody. Tehdy bylo možné vyhnout se ručiteliskému závazku jednoduše tím, nárok na náhradu škody byl uplatněn anebo vymáhán jen liknavě, formálně. Změna v právní úpravě tak znamenala pozitivní posun ve standardu ochrany věřitelů společnosti. Srov. RADA, I. *Jednatel s. r. o. Představenstvo a. s.* 2. vydání. Praha : Linde, 2004, s. 192 – 193.

²⁴⁵ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 2421.

Omezení ručení jen na případy, kdy člen orgánu společnosti dluží náhradu škody způsobené výkonem funkce, ukazuje, že přinejmenším stejně důležitým cílem úpravy, jako je ochrana věřitelů, je i ochrana společnosti samotné. Ručení zastává úlohu doprovodné sankce doplňující primární sankci v podobě povinnosti k náhradě škody vzniknuvší protiprávním výkonem funkce.²⁴⁶ Posílení pozice věřitelů se tak jeví jen jako jakýsi vedlejší efekt zesílené ochrany společnosti; konstrukce podtrhuje význam, jaký je připisován řádnému výkonu funkce člena orgánu. Právní úprava si zde klade za cíl zabránit zneužívání funkce člena orgánu k tomu, aby společnost od něj či jeho kolegů nevyžadovala náhradu škody.²⁴⁷

Z tohoto hlediska je zarážející, že sankční ručení poněkud nedůsledně nenastupuje v případě, kdy člen orgánu společnosti dluží přiměřené zadostiučinění za způsobenou imateriální újmu. Na rozdíl od zákona o obchodních korporacích, který se snaží zásadně pracovat s pojmem újma zahrnujícím vedle škody i nemajetkovou újmu (§ 3 odst. 2 ZOK), občanský zákoník ručení explicitně spojuje jen s nenahrazenou újmou na jmění (škodou). Jestliže by se v daném kontextu s ohledem na regulaci obchodních korporací dalo uvažovat o rozšiřujícím výkladu užitého pojmu škoda právě ve vztahu k obchodním společnostem a družstvům, stěží bychom pro to našli oporu u jiných forem právnických osob. Štěpení výkladu jedné univerzální normy podle toho, jakého typu právnické osoby se dotýká, je ale těžko přijatelné, neboť bychom tím ve výsledku fakticky tvořili normy dvě. Lze tak uzavřít, že dikce § 159 odst. 3 OZ je jednoznačná a extenzivní výklad v tomto směru nepřipouští.

Jinou otázkou je, zda sankční ručení vzniká souběžně se vznikem odpovědnostního vztahu, tj. v momentě, kdy v kauzální souvislosti s porušením právní povinnosti dojde k nepříznivému zásahu do jmění poškozeného (§ 2894 odst. 1 OZ), nebo teprve až s dospělostí práva společnosti na náhradu škody. Oba okamžiky nespádají vjedno, když vzhledem k absenci zvláštní úpravy splatnosti náhrady škody je škůdce povinen plnit až

²⁴⁶ I. Pelikánová hovoří o ručitelském závazku jako o zvláštní součásti odpovědnosti člena orgánu. Viz PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. V. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 74.

²⁴⁷ DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ, I., ČECH, P., KRÍŽ, R. *Akciové společnosti*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 488.

bez zbytečného odkladu poté, co jej k tomu vyzve poškozený (§ 1958 odst. 2 OZ).²⁴⁸ Jinými slovy jde o to, zda ručení představuje sankci za porušení povinnosti při výkonu funkce člena orgánu a vzniká souběžně s povinností k náhradě škody, nebo je sankcí postihující až porušení povinnosti způsobenou škodu řádně a včas nahradit.

Spatřujeme-li základní smysl § 159 odst. 3 OZ ve snaze zajistit řádný výkon funkce člena orgánu, resp. zabránit zneužívání postavení ve společnosti k nevymáhání nároků na náhradu škody, musíme upřednostnit výklad, podle něž ručební povinnost vzniká současně s povinností nahradit škodu. Druhá varianta, vážící vznik ručení teprve na výzvu poškozené společnosti adresované škůdcům, by zmíněný cíl právní úpravy negovala a ve výsledku by ji učinila zcela nefunkční. I z tohoto úhlu pohledu je tedy ručení nutno vnímat jako paralelní, byť co do významu doplňkovou, sankci přistupující k povinnosti nahradit škodu.²⁴⁹

Zákon o obchodních korporacích do věci vnáší nový prvek v podobě dohody o vypořádání újmy (§ 53 odst. 3 ZOK). Jelikož se jedná o nový právní institut přicházející až s rekodifikací soukromého práva, není dosud jednoznačně zodpovězena otázka, co vše může být obsahem této dohody, resp. jaká je vazba této dohody k původnímu odpovědnostnímu závazkovému vztahu.²⁵⁰ V literatuře se lze setkat s názory, že smlouva o vypořádání újmy je právní skutečností vedoucí k zániku závazku k náhradě škody (či jiné újmy) a k jeho nahrazení zcela novým závazkem; má tak jít o svého druhu privativní novaci (§ 1902 OZ),²⁵¹ event. podle okolností snad i narovnání (§ 1903 OZ).²⁵²

²⁴⁸ Z dosavadní judikatury, přiměřeně využitelné i poměrech nového kodexu, srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2417/2007, nebo ze dne 27. 7. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1523/2004.

²⁴⁹ Lze mluvit o „zdvojení“ postihu člena orgánu. Srov. ČERNÁ, S. Důsledky porušení povinnosti členem představenstva akciové společnosti. *Právo a podnikání*. 1997, roč. 6, č. 7–8, s. 7 a násl.

²⁵⁰ Důvodová zpráva k zákonu o obchodních korporacích toho mnoho nenapovídá: „Zákon vychází z toho, že není nutné, aby byla případná újma způsobená členy orgánů hrazena, resp. přímo nahrazována. Umožňuje proto, aby nejvyšší orgán obchodní korporace rozhodl, že újma bude saturována jinak (snížením příštích odměn, započtením na jiné pohledávky apod.) – toto řešení však podléhá kvalifikovanému souhlasu.“

²⁵¹ Autoři se primárně opírají o úpravu derivativních žalob, kdy je společníkům výslovně přiznáno právo žalovat za společnost na náhradu škody (či jiné újmy), nebo na splnění povinnosti ze smlouvy o vypořádání újmy (viz § 108, § 157 a § 371 ZOK). Srov. PIHERA, V. Tvrdé jádro a měkká slupka. Úvaha o odpovědnosti managementu kapitálových společností. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4,

Je-li to tak, potom odpovědnostní závazkový právní vztah (a v jeho rámci povinnost nahradit škodu) s účinností dohody dle § 53 odst. 3 ZOK zaniká a spolu s ním vzhledem k akcesoritě ručení nevyhnutelně zaniká i vztah ručitelství (§ 2026 odst. 1 OZ).²⁵³ Teleologie § 159 odst. 3 OZ by nás však měla vést k závěru, že ručení účinnost dohody o vypořádání újmy přečká, protože v opačném případě by se tato dohoda stala jednoduše zneužitelným nástrojem k odstranění nežádoucí ručební povinnosti člena orgánu. Nevyhneme se proto rozšiřujícímu výkladu, kdy povinností k náhradě škody ve smyslu předmětné normy bude potřeba rozumět též povinnost vyplývající ze smlouvy dle § 53 odst. 3 ZOK.²⁵⁴

Existence neuspokojené pohledávky společnosti na náhradu škody není jen předpokladem vzniku sankčního ručení, ale také okolností podmiňující jeho trvání. I bez výslovné úpravy je třeba dovodit, že bude-li škoda ze strany členů orgánů plně nahrazena, ručení zanikne.²⁵⁵

1.2.2. Nemožnost domoci se plnění na společnosti

Druhým faktorem, na nějž občanský zákoník váže vznik ručení, je nemožnost domoci se plnění přímo na právnické osobě – dlužníkovi.

č. 5, s. 142 a násl. Dále např. HÁMORSKÁ, A. Povinnost členů orgánů obchodních korporací jednat s péčí řádného hospodáře po rekodifikaci. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 9, s. 250 a násl.

²⁵² Narovnání se svou podstatou privativní novaci velice blíží, byť s tím rozdílem, že původní závazek (jeho obsah, jakož i samotná existence) je pochybný nebo sporný (viz ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 2. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2008, s. 1706.). V praxi přitom bude nepochybně dosti často dohoda dle § 53 odst. 3 ZOK o vypořádání újmy uzavírána i tehdy, kdy se její účastníci nebudou plně shodovat na všech parametrech závazku k náhradě škody (resp. jiné újmy).

²⁵³ Princip zachování zajištění (§ 1907 OZ) se neuplatní. Nesplněná povinnost člena orgánu nahradit škodu právnické osobě totiž není předmětem sankčního ručení dle § 159 odst. 3 OZ (tj. dluhem, který ručení zajišťuje), nýbrž předpokladem (podmínkou, právní skutečností) jeho vzniku a trvání.

²⁵⁴ Obě zmíněné povinnosti by měly být z pohledu poškozené společnosti ekonomicky ekvivalentní (viz HAVEL, B. O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 1, s. 13 a násl.). Není-li účelem smlouvy o vypořádání újmy poskytnutí úlevy škůdcům, nýbrž toliko možnost sjednání jiného způsobu náhrady či vypořádání (vyrovnání) újmy, potom by jí ručení nemělo být dotčeno.

²⁵⁵ ŠTENGLOVÁ, I. Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností po rekodifikaci. In Zoufalý, V. (ed.) *XIX. Karlovarské právnícké dny*. Praha : Leges, 2011, s. 177; PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. V. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 75.

Formulace druhé podmínky nedovoluje pochybovat o tom, že dluhy společnosti, na něž lze ručení vztáhnout, mohou být jak peněžité, tak nepeněžité.²⁵⁶ V případě nepeněžitých dluhů se nicméně uplatní § 2028 OZ, podle něž zákonným ručením za nepeněžitý dluh je zajištěna peněžitá pohledávka, která věřiteli přísluší při porušení zajištěného dluhu. Typicky půjde o peněžitou pohledávku na náhradu škody či zaplacení smluvní pokuty.

Skutečnost, že se věřitel nemůže domoci plnění na společnosti, musí být zapříčiněna objektivní neschopností společnosti dostát svým dluhům. Pouhá nevěle k plnění nebo situace, kdy je pohledávka sporná, v tomto směru nepostačuje.²⁵⁷

Kodex druhou podmínkou podtrhuje postavení ručitele coby náhradního dlužníka.²⁵⁸ Nelze ji však zaměňovat se subsidiární povahou ručení. V tomto případě zákon stanoví předpoklady uvalení ručební povinnosti na člena orgánu, nikoli podmínky možnosti nástupu věřitele na ručitele. Jinými slovy okolností, že se věřitel nemůže domoci plnění na společnosti (dlužnici), občanský zákoník podmiňuje samotný vznik ručení, aniž by současně normoval vlastnost ručitelského závazku. Subsidiarita ručení zde bude naopak oslabena, neboť na věřiteli nebude požadováno, aby dlužníka opětovně vyzval ke splnění dluhu v přiměřené dodatečné lhůtě (§ 2021 odst. 1 věta druhá OZ).

²⁵⁶ Interpretací ust. § 194 odst. 6 obchodního zákoníku bylo částí nauky dovozováno, že ručení se může týkat jen peněžitých dluhů. Argumentovalo se dikcí zákona, kdy bylo ručení vázáno na nemožnost věřitelů společnosti dosáhnout uspokojení pohledávky z jejího majetku pro její platební neschopnost nebo z důvodu, že zastavila platby. U nepeněžitých dluhů přitom tato podmínka z povahy věci nemůže být splněna. Vypuštěním termínů užívaných insolvenčním zákonem (platební neschopnost, zastavení plateb) rovněž padají úvahy o tom, nakolik se jejich obsah oproti tomuto předpisu liší. Viz DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 2421.

²⁵⁷ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 2421.

²⁵⁸ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 3. 2006, sp. zn. 29 Odo 136/2004, v němž se mimo jiné uvádí, že „vzniklo-li k zajištění věřitelovy pohledávky za dlužníkem ručení, má věřitel právo na plnění nejen od dlužníka, ale, v případě, že dlužník řádně a včas nesplní splatnou pohledávku, i od ručitele. Ručitel tedy v tomto vztahu vystupuje jako náhradní dlužník, neboť je povinen splnit věřiteli to, k čemu byl ručením zavázán. Na rozdíl od dlužníka, který je povinen splnit věřiteli vlastní dluh, ručitel je zavázán splnit věřiteli sice formálně svůj dluh (odvozený z jeho akcesorické a subsidiární povinnosti ručitele), ale materiálně cizí dluh, neboť plní věřiteli to, co mu byl jinak povinen plnit dlužník. Uvažováno z pohledu věřitele, je povinen jeho splatnou pohledávku uspokojit jednak dlužník (tzv. hlavní dlužník), jednak ručitel (tzv. náhradní dlužník), jestliže byly splněny předpoklady, za kterých je povinen plnit. Postavení dlužníka (tzv. hlavního dlužníka) a ručitele (tzv. náhradního dlužníka) se v tomto směru liší jen v tom, že zatímco dlužník ví, že bude muset věřitele uspokojit, je ručitel zavázán jen pro případ, že věřitele neuspokojí hlavní dlužník; ručitel tedy ví, že bude věřiteli plnit, jestliže věřitele neuspokojí dlužník.“ Obdobně rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 10. 1999, sp. zn. 31 Cdo 870/99.

1.2.3. Vztah předpokladů vzniku ručení

Hypotéza ust. § 159 odst. 3 OZ je formulována tak, že z ní jednoznačně vyplývá nutnost kumulativního splnění obou podmínek, tj. jak existence neuspokojené pohledávky společnosti na náhradu škody utrpěné důsledkem nesprávného výkonu funkce člena orgánu, tak nemožnost věřitele společnosti domoci se uspokojení na ní samotné.

Na druhou stranu občanský zákoník nevyžaduje, aby mezi nimi byla dána příčinná souvislost. Stejně tak není nutný vztah mezi věřitelovou neuspokojenou pohledávkou a porušením povinnosti člena orgánu, jímž tento způsobil společnosti škodu.²⁵⁹ Obecně lze konstatovat, že důsledné vymáhání všech pohledávek společnosti je jednou významných záruk jejího hospodářského zdraví. Je-li společnost připravena o náhradu škody, kterou utrpěla, může mít zprostředkovaně tato skutečnost neblahý dopad na věřitele společnosti.²⁶⁰

1.3. Rozsah ručení

Ručení podle § 159 odst. 3 OZ je limitované: člen orgánu za dluhy společnosti ručí v rozsahu, v jakém trvá jeho povinnost nahradit společnosti škodu způsobenou protiprávním výkonem jeho funkce.

Je-li více členů orgánů (či jiných osob, na něž § 159 odst. 3 OZ rovněž doléhá) povinno nahradit společnosti škodu rukou společnou a nerozdílnou (§ 2915 odst. 1 OZ), potom se do rozsahu ručení každého jednoho z nich započítává celá výše takto způsobené škody, nikoliv jen její část připadající na jednotlivé solidární spoludlužníky podle § 2916 OZ (ve vazbě na § 1876 odst. 2 OZ). V rozsahu, v jakém kterýkoliv ze škůdců – solidárních spoludlužníků společnosti nahradí škodu, se automaticky snižuje také rozsah ručení ostatních.²⁶¹ Vzájemné vypořádání mezi členy představenstva je pak už jen otázkou vnitřního vztahu mezi nimi, jež je z hlediska zákonného ručení bez jakéhokoliv významu.

²⁵⁹ Tím se rozebírané sankční ručení odlišuje od ručení vlivné osoby dle ust. § 71 odst. 3 ZOK, které naopak zajišťuje pouze ty dluhy společnosti, jež nemohou být uhrazeny v důsledku ovlivnění.

²⁶⁰ ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, s. 252; ČERNÁ, S. Důsledky porušení povinnosti členem představenstva akciové společnosti. *Právo a podnikání*. 1997, roč. 6, č. 7–8, s. 7 a násl.

²⁶¹ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 2421.

Rozsah ručení je určen výhradně výší škody, za níž konkrétní člen orgánu odpovídá, a to ať už sám, nebo společně a nerozdílně s jinými. Nezapočítává se do něj škoda, za níž daná osoba odpovědnost nenese.²⁶² Ručební povinnost konkrétního člena orgánu proto není limitována celkovou výší veškeré škody, kterou společnost porušením právních povinností členy svého statutárního orgánu utrpěla, nýbrž vždy jen výší škody, za kterou tento konkrétní člen orgánu odpovídá.

Z uvedeného plyne rovněž to, že rozsah ručení je proměnný. Velikost ručebního limitu je zcela v rukou členů orgánů – škůdců, kteří jej ovlivňují (ne)plněním své povinnosti k náhradě škody. V případě soudního sporu musí soud rozsah ručení zjistit dokazováním, přičemž rozhodující je stav v době vyhlášení rozsudku (§ 154 odst. 1 OSŘ). Dojde-li ke snížení ručení či jeho zániku po vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně, může být tato skutečnost předmětem dokazování i před odvolacím soudem [§ 205a odst. 1 písm. f) OSŘ].

Částečná náhrada škody společnosti, potažmo snížení rozsahu ručení v průběhu soudního řízení nevyhnutelně vede k částečnému zamítnutí žaloby. Obdobně při zaplacení úplné náhrady škody musí být žaloba proti ručiteli zcela zamítnuta. Žalobce může na takový vývoj reagovat zpětvzetím žaloby s tím, že mu pak bude náležet plná náhrada nákladů řízení (§ 146 odst. 2 OSŘ), a to i poté, co již soud ve věci rozhodl, ale rozhodnutí dosud nenabylo právní moci (§ 96 odst. 2 OSŘ).

1.4. Spoluručení

Občanský zákoník neobsahuje zvláštní pravidlo upravující vztah mezi jednotlivými spoluručícími členy orgánů. Z obecného § 2027 OZ je nicméně zřejmé, že jejich ručení bude solidární.²⁶³

Vnitřní podíly jednotlivých spoluručitelů na společném ručení jsou – vyvratitelně – stejné (§ 1875 ve spojení s § 2027 OZ). Není ovšem jasné, v čem může v daném kontextu záležet důkaz opaku. Vnitřní podíl jednotlivých spoluručitelů na způsobené

²⁶² DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 2421.

²⁶³ Shodně ŠTENGLOVÁ, I. Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností po rekodifikaci. In *XIX. Karlovarské právnícké dny*. Praha : Leges, 2011, s. 177; PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. V. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 75.

škodě by neměl mít žádný význam, když ručení zde nepostihuje způsobení škody samo o sobě, nýbrž až opomenutí škodu řádně a včas nahradit. K náhradě společně způsobené škody přitom budou všichni členové orgánů povinni společně a nerozdílně, a tak nesplnění této povinnosti bude zcela rovnocenným pochybením každého z nich. Jiný argument, jímž by bylo lze domněnku stejně velkých podílů vyvrátit, se však nenabízí.

Svá specifika do věci dále vnáší limitovaný rozsah ručení. Vcelku jednoduchá je situace, kdy rozsah ručení konkrétního člena orgánu převyšuje nebo je roven výši zajištěného dluhu, neboť pak se ručební limit neprojeví a je možné od něj odhlédnout. Jinak tomu bude tehdy, kdy je omezený rozsah ručení daného ručitele nižší než celkový dluh. V takovém případě nastoupí § 2020 OZ, podle nějž je-li ručením zajištěna pouze část dluhu, nesnižuje se rozsah ručení částečným plněním, zůstává-li dluh nesplněn ve výši, v jaké je zajištěn ručením. O částečné plnění dluhu – lhostejno, zda je poskytuje sám dlužník nebo jiné osoby (zástavce, ručitel apod.) – se tedy dluh snižuje nejprve v části, v níž není zajištěn, resp. jež přesahuje ručební limit konkrétního ručitele. Teprve po úplném uspokojení nezajištěné části dluhu platí, že v rozsahu, v jakém jeden ze spoluručitelů plní společně zajišťovaný dluh, zaniká i povinnost ostatních.

Pro povahu vztahu mezi spoluručiteli je nerozhodné, zda všichni společností odpovídají za tutéž škodu, nebo se škody, jež výkonem jejich funkce společnost utrpěla, liší. Tato okolnost se projeví pouze tím, jaký bude vztah mezi členy orgánu jako škůdci: zatímco v prvním případě budou škůdci zásadně povinni škodu nahradit společně a nerozdílně, v druhém si povinnost k náhradě „své“ škody ponese každý sám (§ 2915 OZ). Pro solidaritu ručení je určující výlučně totožnost dluhu, který ručitelé zajišťují, nikoliv konkrétní právní skutečnost, na jejímž základě ručení toho kterého z nich vzniklo.

1.5. Meze funkčnosti právní úpravy

Význam sankčního ručení podle § 159 odst. 3 OZ je limitován tím, že v praxi bude pro kteréhokoliv věřitele společnosti takřka nemožné zjistit, zda je vůbec některý z členů orgánů z ručení zavázán, a i když se o této skutečnosti věrohodně dozví, může jen velmi obtížně určit, jaký je rozsah jeho ručitelství povinnosti.²⁶⁴

²⁶⁴ ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, s. 252; BEJČEK, J. *Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, s. 613 a násl.

1.5.1. Důkazní břemeno a vysvětlovací povinnost žalovaného

V případné soudní při je procesní odpovědností žalobce (věřitele), aby nejen tvrdil, ale také prokázal existenci hmotněprávního vztahu mezi ním a žalovaným členem orgánu. Přitom získat informace a důkazy o nesplněné povinnosti člena orgánu k náhradě škody, kterou společnosti způsobil, může být pro věřitele značně obtížné, ne-li nemožné.

Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 19. 6. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3542/2011 uzavřel, že „zákonné ručení jednatele společnosti s ručením omezeným za závazky společnosti na základě § 194 odst. 6 obch. zák. nemůže vzniknout, jestliže nebyly prokázány předpoklady jeho odpovědnosti za škodu způsobenou společností.“²⁶⁵ Má-li věřitel společnosti v soudním řízení prokazovat všechny předpoklady vzniku odpovědnosti každého z členů orgánů za jím způsobenou škodu ve stejném rozsahu jako společnost, vyjeví se naplno meze praktické využitelnosti daného zákonného ustanovení.²⁶⁶

Věřiteli příliš nepomůže ani zpochybnění plnění povinnosti péče řádného hospodáře, kdy je na členu orgánu obchodní společnosti – dlužnice, aby plnění péče řádného hospodáře prokazoval (§ 52 odst. 2 ZOK).²⁶⁷ Ani přesunutí důkazního břemene z žalujícího věřitele obchodní společnosti na žalovaného člena jejího orgánu totiž nezbavuje žalobce povinnosti tvrzení. Věřitel (žalobce) vždy musí být tím, kdo bude tvrdit konkrétní porušení právní povinnosti členem orgánu. Navíc vznik škody na straně společnosti ani příčinná souvislost se nijak nepresumují, a tak odpovědnost za jejich prokázání nemůže být z žalujícího věřitele jakkoli sňata.²⁶⁸

Jisté východisko lze najít v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010, dle něž „[o]becně platí, že důkazní břemeno ohledně určitých

²⁶⁵ Obdobně v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 3. 2011, sp. zn. 29 Cdo 4276/2009, ze dne 15. 9. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1657/2009, ze dne 20. 10. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4824/2007, ze dne 22. 1. 2009, sp. zn. 23 Cdo 4194/2008, ze dne 30. 7. 2008, sp. zn. 32 Cdo 683/2008 nebo ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 4 Tz 72/2007.

²⁶⁶ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 2421.

²⁶⁷ PEJŠEK, V. Ručení za závazky. *Právní rádce*. 2002, roč. 10, č. 8, s. 26-27.

²⁶⁸ Nejvyšší soud ČR k tomu např. ve svém rozhodnutí ze dne 19. 6. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3542/2011 uvedl: „*Odvolačí soud navíc přenesl na dovolatele důkazní břemeno nejen ve vztahu k posouzení, zda jako jednatel společnosti jednal s náležitou péčí, ale ve vztahu k prokázání všech předpokladů vzniku jeho odpovědnosti za škodu; takový přenos důkazního břemene však nezná ani stávající právní úprava.*“

skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí. V některých případech strana zatížená důkazním břemenem však objektivně nemá a nemůže mít k dispozici informace o skutečnostech významných pro rozhodnutí ve sporu, avšak protistrana má tyto informace k dispozici. Jestliže pak strana zatížená důkazním břemenem přednese alespoň „opěrné body“ skutkového stavu a zvýší tak pravděpodobnost svých skutkových tvrzení, nastupuje vysvětlovací povinnost protistrany; nesplnění této povinnosti bude mít za následek hodnocení důkazu v neprospěch strany, která vysvětlovací povinnost nesplnila.“²⁶⁹

Přestože může vysvětlovací povinnost žalovaného pomoci, její nástup je vždy vázán na přednes „opěrných bodů“ skutkového stavu, neboli konkrétní skutková tvrzení žalobce, o něž svůj žalobní nárok opírá. Povinnost tvrzení je doprovázena odpovídajícím břemenem: věřitel (žalobce) nese procesní odpovědnost za to, že se soud potřebnou rozhodnou skutečnost vůbec dozví. Nedozví-li se jí, jde tato okolnost k tíži věřitele.²⁷⁰

1.5.2. Projev porušení povinnosti vůči věřiteli

Věřitel se o tom, že člen orgánu společnosti porušil při výkonu své funkce některou svou povinnost, dozví typicky tenkrát, projeví-li se toto pochybení člena orgánu i vůči němu samotnému. Zpravidla půjde o případy, kdy v důsledku porušení povinnosti člena orgánu vznikne společnosti dluh, který by jinak nevznikl (úrok či poplatek z prodlení, smluvní pokuta, povinnost nahradit škodu nebo jinou újmu apod.).

Dosavadní úzké pojmání škody v judikatuře Nejvyššího soudu ČR,²⁷¹ kritizované naukou,²⁷² bylo v novém občanském zákoníku nahrazeno koncepcí škody jako újmy na

²⁶⁹ Viz též MACUR, J. Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*. 2000, roč. 8, č. 5, s. 200 a násl.

²⁷⁰ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha : Linde Praha, a. s., 2006, s. 276 a násl.

²⁷¹ Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001, v němž čteme, že „dokud dlužník nezaplatil dlužnou částku svému věřiteli, nemůže úspěšně uplatnit nárok na její náhradu z titulu odpovědnosti třetí osoby za škodu, neboť škoda mu zatím nevznikla; samotná existence pohledávky věřitele vůči dlužníku ani soudní rozhodnutí o povinnosti dlužníka zaplatit dluh není totiž skutečnou škodou ani ušlým ziskem.“

²⁷² Ke kritice tohoto přístupu viz např. ČECH, P. Smluvní pokuta versus úrok z prodlení. *Právní rádce*. 2008, roč. 16, č. 4, s. 21 a násl.

jmění (§ 2894 odst. 1 OZ), tj. souhrnu majetku a dluhů (§ 495 OZ). Sporná otázka, judikaturou již dříve kladně zodpovězená,²⁷³ zda lze pro účely posouzení předpokladů vzniku ručení považovat za škodu i vznik dluhu společnosti, se tak stává obsoletní.

Projeví-li se tedy porušení povinnosti člena orgánu vůči věřiteli tím, že společnosti v důsledku tohoto porušení vznikne dluh, pak věřiteli nic nebrání využít ručení dle § 159 odst. 3 OZ. Jak uvedeno výše, mezi dluhem společnosti, zajištěným sankčním ručením, a porušením povinnosti člena orgánu nemusí být žádná souvislost; ručení se vztahuje bezvýjimečně na všechny dluhy obchodní korporace.

1.5.3. Insolvenční řízení

Neprojeví-li se porušení povinnosti člena orgánu nějakým způsobem vůči věřiteli společnosti, jen obtížně si lze představit cestu, jak si věřitel obstará podklady, aby se nároku z ručení úspěšně domohl. Jistou nadějí pro něj nicméně může představovat insolvenční řízení vedené vůči dlužnické obchodní korporaci.

Vstupem společnosti do insolvenčního řízení, resp. nejpozději rozhodnutím o jejím úpadku a jmenováním insolvenčního správce, dochází do značné míry k odkrytí jejich vnitřních poměrů. Z titulu své funkce má správce přístup k účetnictví a všem dokumentům společnosti, k součinnosti s ním jsou vedle členů statutárních orgánů, včetně těch, jejichž funkce zanikla méně než 3 měsíce před zahájením insolvenčního řízení, likvidátorů a v určitém rozsahu též zaměstnanců a členů či společníků (§ 210 IZ) zavázány všechny orgány veřejné správy, notáři, soudní exekutoři a řada dalších osob

²⁷³ Nejvyšší soud ČR se s naznačeným problémem vypořádal v rozhodnutí ze dne 23. 10. 2007, sp. zn. 29 Odo 1310/2005 následovně: „V projednávané věci dovolatelka tvrdí, že i když uznává závazek k náhradě škody, která vznikla podilníkům v důsledku porušení povinnosti členy jejího statutárního orgánu, nemá dostatek prostředků k tomu, aby tuto škodu uhradila. Je-li toto tvrzení dovolatelky pravdivé ..., nelze vázat okamžik vzniku práva podilníků domáhat se na členech představenstva dovolatelky uspokojení z titulu ručení na to, že nejprve musí společnosti vzniknout škoda ve smyslu rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20.2.2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001, neboť při takovém závěru by v důsledku platební neschopnosti žalobkyně nikdy podilníkům vůči členům představenstva nárok na uspokojení z titulu ručení nevznikl. Takový závěr by byl v příkrém rozporu nejen s dikcí, ale i s účelem ustanovení § 194 odst. 6 obch. zák. Znamenal by totiž, že pro členy představenstva je výhodné navodit ve společnosti stav platební neschopnosti (a představenstvo se nepochybně na vzniku takového stavu podílet může) a tím se vyhnout důsledkům svého nezákonné jednání.“ Citované soudní rozhodnutí se týká investiční společnosti, tj. akciové společnosti podnikající v oblasti kolektivního investování; Nejvyšší soud ČR pak zde uvedený závěr zopakoval v rozhodnutí ze dne 24. 4. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2308/2008, a to ve vztahu k („obyčejné“) akciové společnosti.

(§ 43 a § 44 IZ). O výsledcích své činnosti správce pravidelně informuje soud a věřitelský orgán (§ 36 odst. 2 IZ). Zjištění týkající se majetku upadnuvší společnosti, a to včetně jejích pohledávek, se pak promítají do soupisu majetkové podstaty (§ 217 IZ). Jestliže se navíc věřitel stane členem věřitelského výboru či zástupcem věřitelů, má k účetnictví a dalším dokumentům insolvenčního dlužníka přístup ve stejném rozsahu jako insolvenční správce (§ 58 odst. 2, event. ve spojení s § 68 odst. 2 IZ).

Výhody plynoucí z insolvenčního řízení nicméně nelze přeceňovat. Pakliže insolvenční správce zjistí, že součástí majetkové podstaty upadnuvší společnosti je též pohledávka z titulu náhrady škody vůči členům jejích orgánů, je v případě, kdy je úpadek řešen konkursem, povinen tuto pohledávku sám vymáhat (§ 294 IZ). Je přitom možné předpokládat, že nebude-li s to na členech orgánů insolvenční správce vymoci náhradu škody, těžko se věřitelům podaří domoci se ve stejném rozsahu plnění z titulu sankčního ručení. Na druhou stranu platí, že zanikne-li po zrušení konkursu sama obchodní korporace – dlužnice, ručení tím nebude dotčeno (§ 311 IZ, § 2026 odst. 2 OZ). Věřitel se proto může svých práv domáhat i po skončení insolvenčního řízení, přičemž jediným jeho omezením bude promlčení.

1.6. Shrnutí

Sankční ručení podle ust. § 159 odst. 3 OZ představuje vedlejší, doprovodnou sankci postihující protiprávní výkon funkce člena orgánu ke škodě společnosti. Ručení vzniká a existuje paralelně se základní sankcí v podobě povinnosti nahradit škodu, jejíž naplnění též svým působením na členy orgánů posiluje. Z tohoto pohledu na ručení nelze nahlížet pouze jako na nástroj ochrany věřitelů, nýbrž také jako prostředek ochrany společnosti samotné.

Meze funkčnosti právní úpravy souvisejí s informačním deficitem, s nímž se budou věřitelé společnosti, nemající do jejích vnitřních poměrů zpravidla žádný či jen velmi omezený vhléd, obvykle potýkat. Obecné nástroje, jež právo věřitelům nabízí (přenos důkazního břemene stran výkonu funkce s péčí řádného hospodáře či vysvětlovací povinnost žalovaného), problém nejsou s to řešit plnohodnotně. Věřitel se dozví o rozhodných skutečnostech tehdy, projeví-li se porušení povinnosti člena orgánu při výkonu funkce navenek, vůči němu samotnému. Stejně tak bude informační deficit věřitelů obyčejně překonán vstupem společnosti do insolvenčního řízení.

2. Ručení při úpadku společnosti

Pro věřitele není většího nebezpečí než úpadek jeho dlužníka. Právo k řešení dlužníkovu úpadku přistupuje poměrně radikálně tím, že zavádí obligatorní kolektivní řízení, v jehož rámci se má rozhodnout, jak bude naloženo se zbylým majetkem dlužníka a jak budou vypořádány vzájemně si konkurující a zároveň zpravidla značně nesourodé nároky jednotlivých věřitelů.

Dosažení stavu úpadku a formální zahájení kolektivního insolvenčního řízení nikdy nespádají časově vjedno. Dlužník, resp. jeho společníci a management, je-li dlužníkem obchodní společnost, jsou zpravidla přirozeně motivováni pokračovat v činnosti bez ohledu nepříznivé hospodářské poměry. Při tom často podstupují riskantní strategie, a to jednoduše proto, že vzhledem ke „korporátnímu závoji“, který je chrání, již nemají, co ztratit. Jindy prostě jen využívají čas k tomu, aby vyvedli majetek společnosti mimo dosah věřitelů.²⁷⁴ Reálná míra uspokojení věřitelů v insolvenčních řízeních je pak tristní.²⁷⁵

Není proto překvapivé, že právní řády mnoha zemí obsahují mechanismy, jimiž se snaží čelit oddalování vstupu upadnuvší společnosti do insolvenčního řízení. V poměrech českého práva je jím ust. § 99 IZ, jenž ve spojení s § 98 odst. 2 IZ zakládá přímou odpovědnost členů orgánů upadnuvší společnosti za újmu způsobenou věřitelům pozdním podáním insolvenčního návrhu.

Zákon o obchodních korporacích si však klade vyšší ambice, když se snaží intenzivněji motivovat členy statutárních orgánů k tomu, aby úpadku společnosti předcházeli. Povinnost odvracet úpadek tvoří náplň povinnosti péče řádného hospodáře a jako taková není nová. Nové jsou ale sankce, jež členu orgánu za porušení této povinnosti hrozí. Vedle povinnosti vydat prospěch získaný od společnosti (§ 62 ZOK) je to především neomezené sankční ručení za její dluhy podle ust. § 68 ZOK.

²⁷⁴ Podrobnější popis motivací společníků a managementu přináší např. RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 136 – 138, 146 – 158.

²⁷⁵ K tomu srov. statistiky publikované v SCHÖNFELD, J., SMRČKA, L., KISLINGEROVÁ, E. Skutečné výsledky insolvenčních řízení v ČR – předběžná zpráva výzkumného týmu. In KISLINGEROVÁ, E., ŠPIČKA, J. (eds.) *Insolvenční řízení 2014: Hledání cesty k vyšším výnosům*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Oeconomica, 2014, str. 130. Dostupné také z WWW: <<http://www.vyzkuminsolvence.cz/data/files/vedecke-konference/cnb-2014/sbornik-2014-final.pdf>>.

2.1. Koncepce ručení *ex actu*

Zákon o obchodních korporacích v ust. § 68 zavádí zvláštní institut v podobě ručení vznikajícího z konstitutivního rozhodnutí soudu. Takové řešení je sice jistě představitelné, je ale na druhou stranu poměrně neobvyklé a z důvodové zprávy k osnově zákona ani z dostupné literatury se nedozvídáme, proč vůbec bylo zvoleno.

Přímým inspiračním vzorem úpravy obsažené v § 68 ZOK, jak je alespoň v důvodové zprávě deklarováno, je institut anglického insolvenčního práva označovaný jako *wrongful trading*. Spáchání tohoto deliktu spočívá v tom, že ředitel (*director*), přestože ví či alespoň má vědět, že neexistuje žádný rozumný předpoklad, aby se společnost vyhnula úpadku, pokračuje v její činnosti k újmě věřitelů a nečiní při tom vše pro to, aby tuto újmu minimalizoval. Sankcí, která má plnit spíše kompenzační nežli punitivní funkci, je pak soudem uložená povinnost ředitele přispět do majetkové podstaty společnosti částkou, již svou úvahou soud určí.²⁷⁶

Hlavní prvky anglického modelu spočívají v tom, že:

a) společnost se nachází v *insolvent liquidation*, jíž se rozumí likvidace v situaci, kdy majetek nedostačuje k vyrovnání dluhů a úhradě nákladů likvidace (naší terminologií jde v zásadě o konkurs),

²⁷⁶ Viz např. LOWRY, J., DIGNAM, A., PADFIELD, N. *Company Law*. 3rd edition. Oxford : Oxford University Press, 2006, str. 466 – 469. Dále např. GRIFFIN, S. *Company Law: Fundamental Principles*. Harlow : Pearson, 2006, str. 306 – 310. Obdobným institutem je australský *insolvent trading*. Tento delikt spáchá ředitel (*director*), který umožní zadlužování společnosti, která je insolventní nebo se vznikem dluhu insolventní stane, ačkoliv ví o okolnostech naznačujících, že společnost může být v úpadku nebo že se v důsledku takového zadlužování může v úpadku ocitnout. Viz např. KEAY, A., MURRAY, M. Making Company Directors Liable: A Comparative Analysis of Wrongful Trading in the United Kingdom and Insolvent Trading in Australia. *International Insolvency Review*. 2005, vol. 14, no. 1, s. 27 – 55. Obdobná zákonná ustanovení platí i v jiných *common law* jurisdikcích. V americkém právu se setkáváme s deliktem označovaným jako *deepening insolvency*, jenž je ovšem na rozdíl od vpředu zmíněných institutů produktem rozhodovací praxe amerických soudů a jehož kontury jsou proto logicky méně ostré. Viz např. WESTBROOK, J. *Global View of Business Insolvency systems*. Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2010, str. 55 – 56. Základní přehled příbuzných institucí v oblasti angloamerického i kontinentálního práva nabízí KEAY, A. *Company Directors' Responsibilities to Creditors*. Abingdon : Routledge-Cavendish, 2007, str. 78 – 80. Z české literatury srov. např. ČERNÁ, S. Ručení členů statutárních orgánů českých obchodních korporací po rekonstrukci soukromého práva (vybrané otázky). In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds.) *Právo, obchod, ekonomika II. Sborník vědeckých prac*. Praha : Leges, 2012, str. 47 – 49.

- b) návrh na uložení uhrazovací povinnosti podává *liquidator* (tedy *cum grano salis* insolvenční správce),
- c) povinnost vzniká z konstitutivního rozhodnutí soudu,
- d) soudu je přiznána široká diskreční pravomoc.

Je paradoxní, že přestože se český zákonodárce rozhodl nahradit uhrazovací povinnost vůči majetkové podstatě upadnuvší společnosti neomezeným ručením za její dluhy, v podstatě všechny tyto konstrukční prvky zachoval. Bližší analýza přitom odhaluje, že nic z toho se pro koncepci založenou na ručení nehodí, což působí řadu nezamýšlených problémů.

2.2. Příslušnost soudu

Věcná příslušnost k rozhodování sporu podle § 68 ZOK je svěřena okresním soudům (§ 9 odst. 1 OSŘ).²⁷⁷ Přitom vzhledem k poměrně složité problematice, spojující korporační právo s právem úpadkovým, by patrně bylo vhodnější, aby v těchto věcech v prvním stupni rozhodovaly krajské soudy.

Místně příslušným je obecný soud žalovaného (§ 84 OSŘ), určený podle pravidel uvedených v ust. § 85 OSŘ, tj. zejména dle kritéria bydliště fyzické osoby (člověka) či sídla právnické osoby. Nelze-li takto místní příslušnost určit, bude se místní příslušnost v případě žalovaného českého státního občana řídit posledním známým bydlištěm v ČR (§ 86 odst. 1 OSŘ) a v dalších případech umístěním majetku žalovaného (§ 86 odst. 2 OSŘ). Bude-li žaloba směřovat proti zahraniční osobě, lze místní příslušnost určit i dle umístění jejího závodu či jeho pobočky (§ 86 odst. 3 OSŘ).

²⁷⁷ S věcnou příslušností krajských soudů občanský soudní řád nepočítá. Pokud jde o oblast práva společností, krajské soudy mají být příslušné ve věcech vyplývajících z právních poměrů, které souvisejí se zakládáním obchodních korporací, a ve sporech mezi obchodními korporacemi, jejich společníky nebo členy, jakož i mezi společníky nebo členy navzájem, vyplývají-li z účasti na obchodní korporaci [§ 9 odst. 2 písm. e) OSŘ], a dále ve sporech mezi obchodními korporacemi, jejich společníky nebo členy a členy jejich orgánů nebo likvidátory, jde-li o vztahy týkající se výkonu funkce členů orgánů nebo likvidace [§ 9 odst. 2 písm. f) OSŘ]. Spor podle ust. § 68 ZOK pod tato ustanovení subsumovat nelze.

2.3. Aktivní legitimace

Aktivně legitimováni k podání žaloby na založení ručení dle § 68 ZOK jsou jednak věřitelé, jednak insolvenční správce.

2.3.1. Věřitelé

S volbou ručení za dluhy obchodní korporace coby sankce za porušení povinnosti odvracet její úpadek je logicky spojeno přiznání aktivní věcné legitimace věřitelům, jejichž pohledávky mají být tímto ručením zajištěny.

Zákon o obchodních korporacích, jako předpis mimoinsolvenčního práva, v tomto smyslu přirozeně nijak nerozlišuje mezi přihlášenými věřiteli a věřiteli pohledávek zapodstatových a jim naroveň postavených. Ani věřitelům, kteří se v insolvenčním řízení neuspokojují (ať již proto, že se se svou pohledávkou včas nepřihlásili, nebo proto, že jsou z uspokojení z insolvenčního řízení ze zákona vyloučeni), není tato ochrana upřena.²⁷⁸

Ve shodě se zásadou, že každý dbá o svá práva, mohou jednotliví věřitelé žalovat vždy jen ve své věci.²⁷⁹ Individuální postup věřitelů má ovšem svá úskalí. Vzhledem dosti pravděpodobnému předpokladu, že pakliže své dluhy neunesla obchodní korporace, nebude je s to unést ani ručící člen orgánu, vytváří se prostor pro vznik tzv. problému společného zdroje (*common pool problem*).

²⁷⁸ Shodně ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 165. Zcela správně se přitom poukazuje na to, že ručící člen statutárního orgánu bude moci věřiteli, který se opomněl včas a řádně přihlásit do insolvenčního řízení, odeprít plnění podle § 2022 OZ, a to v rozsahu, v jakém by byl za jiných okolností uspokojen přímo dlužníkem. Viz BOGUSKÝ, P. Ručení členů statutárního orgánu za dluhy obchodní korporace pro porušení povinnosti usilovat o odvrácení jejího úpadku. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 11 – 12, s. 313 a násl.

²⁷⁹ Shodně ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 165. Nelze naopak souhlasit s názorem, podle kterého může žalovat kterýkoli věřitel s účinky pro všechny. (Viz BOGUSKÝ, P. Ručení členů statutárního orgánu za dluhy obchodní korporace pro porušení povinnosti usilovat o odvrácení jejího úpadku. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 11 – 12, s. 313 a násl.). To neodpovídá zásadám soukromého práva ani civilního procesu. Není na to ostatně připraven ani občanský soudní řád, který na takovou možnost v úpravě litispendence a subjektivních mezi právní moci rozhodnutí nepamatuje. Schází i úprava odpovědnosti za řádné vedení sporu atd.

Podstata problému spočívá v rivalitní a nevylučitelné povaze společného zdroje, v daném případě majetku ručitele.²⁸⁰ Kombinace nelimitovaného přístupu ke společnému zdroji (žádný z věřitelů nemá vůči ručiteli lepší, silnější právo) a klesajícího mezního užítku (míra uspokojení z omezeného majetku ručitele se pro každého dalšího věřitele snižuje) svádí racionálně uvažující věřitele k nekooperativnímu „závodu o uchvácení ručitelova majetku“.²⁸¹ Výsledkem je nežádoucí přerozdělení ručitelových aktiv ve prospěch věřitelů, kteří se k nim dostanou nejdříve, na úkor všech ostatních.

Právo na problém společného zdroje reaguje tak, že nekooperujícím a vzájemně si konkurujícím věřitelům vnucuje obligatorní kolektivní postup v rámci insolvenčního řízení. Počátek závodu o majetek dlužníka (resp. v tomto případě ručitele) a zahájení insolvenčního řízení sice budou sotva spadat časově vjedno, insolvenční právo se ale danou prodlevu snaží maximálně zkrátit tím, že každému věřiteli přiznává právo závod kdykoli ukončit podáním insolvenčního návrhu (§ 97 odst. 3 IZ), a především tím, že podání takového návrhu pro upadnuvší právnické osoby a podnikající fyzické osoby formuluje jako povinnost (§ 98 IZ).²⁸²

Paradoxní je, že konstrukcí zvolenou v § 68 ZOK zákonodárce předpoklady pro vypuknutí onoho nežádoucího závodu o uchvácení majetku přímo vytváří. To navíc za situace, kdy je již vedeno kolektivní insolvenční řízení vůči upadnuvší společnosti. Přitom se nabízí možnost setrvat v již probíhajícím insolvenčním řízení a přijmout původní anglické řešení záležející v uhrazovací povinnosti ve prospěch majetkové podstaty, vymáhané insolvenčním správcem, jenž má na rozdíl od většiny věřitelů jak potřebné odborné znalosti, tak přístup k vnitřním informacím společnosti.

²⁸⁰ Vylučitelností rozumíme onu vlastnost statku, díky níž může být konkrétní osobě zabráněno v jeho užívání. Rivalita pak označuje skutečnost, že užívání daného statku jedním subjektem snižuje možnost jeho užívání ostatními, neboli mezní užitek s rostoucím počtem uživatelů klesá (blíže viz MANKIW, G. *Zásady ekonomie*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 1999, s. 232). Snadno představitelným příkladem je společné loviště ryb (RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 50-51) či zvěře (DEMSETZ, H. Towards a Theory of Property Rights. *The American Economic Review*. 1967, vol. 57, no. 2, s. 347 – 359) nebo společná pastvina (HARDIN, G. The Tragedy of the Commons. *Science*. 1968, vol. 162, no. 3859, s. 1243 – 1248).

²⁸¹ Jde o parafrázi Richterova „závodu o uchvácení dlužníkovu majetku“. Podrobněji RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 131-132.

²⁸² V případě dlužníků, kteří jsou právnickými osobami, navíc povinnost podat insolvenční návrh stíhá ve stejném rozsahu i členy jejich statutárních orgánů a likvidátory (§ 98 odst. 2 IZ). Sankcí za nedodržení tohoto zákonného příkazu je povinnost k náhradě škody či jiné újmy (§ 99 IZ).

Pomyslný závod o uchvácení ručitelova majetku je nadto naneštěstí rozdělen do dvou fází. Žaloba věřitele podle § 68 ZOK směřuje (pouze) na založení ručení. Výsledkem úspěšné pře bude konstitutivní rozhodnutí soudu o uložení ručební povinnosti těm, kdo neodvraceli úpadek obchodní korporace, ač k tomu byli ze zákona povinni.

Úprava je postavena tak, že věřitelé nemohou žalovat přímo na plnění.²⁸³ Podle § 154 odst. 1 OSŘ je pro rozsudek rozhodující stav v době jeho vyhlášení. Právní skutečností, s níž zákon spojuje vznik ručení, je přitom právotvorné rozhodnutí soudu, neboli hmotněprávní vztah mezi věřitelem a ručitelem, jehož obsahem je povinnost posledně jmenovaného splnit dluh dlužníka, vzniká až s právní mocí konstitutivního rozhodnutí zakládajícího ručení (§ 161 odst. 2 OSŘ). Až do tohoto okamžiku tedy úspěchu žaloby na plnění brání nedostatek aktivní věcné legitimity žalujícího věřitele.²⁸⁴

Zmíněná dvoufázovost postupu věřitelů je poněkud těžkopádná, ale co hůř, oslabuje prostředky, jimiž pozitivní právo problému společného zdroje čelí. Předně žádný věřitel nemůže podat insolvenční návrh, na jehož podkladě bude vydáno rozhodnutí o úpadku (§ 136 IZ), dříve, než ručení zajišťující jeho pohledávku vůbec vznikne, tj. než se sám stane nositelem práva vůči ručiteli.²⁸⁵ Předčasně podaný insolvenční návrh bude

²⁸³ Opačně se vyjadřuje P. Šuk, podle něž lze (či je snad dokonce nutné) žalovat na vznik ručení i plnění současně. Tuto myšlenku ovšem nijak nerozvádí. Viz Šuk, P. In ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 165.

²⁸⁴ Nejsem přesvědčen dokonce ani o tom, že by soud mohl řízení, jehož předmětem je nárok na plnění, přerušit s odkazem na to, že probíhá řízení, v němž je řešena otázka, která může mít význam jeho pro rozhodnutí [§ 109 odst. 2 písm. c) OSŘ]. Stejně jako soud v jiných řízeních nemá důvod vyčkávat, jestli žalobci právo na plnění vůči žalovanému přece jen nevznikne, nemůže ani v tomto případě čekat na pravomocné rozhodnutí, které je (jen) právní skutečností dodatečně měnící hmotněprávní realitu a zakládající žalobcovu (hmotné) právo. Citované ustanovení občanského soudního řádu typově dopadá na zcela jiné případy, kdy soud „přenechá“ zodpovězení předběžné otázky jinému orgánu.

²⁸⁵ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 3. 2006, sp. zn. 29 Odo 136/2004, v němž se mimo jiné uvádí, že „vzniklo-li k zajištění věřitelovy pohledávky za dlužníkem ručení, má věřitel právo na plnění nejen od dlužníka, ale, v případě, že dlužník řádně a včas nesplní splatnou pohledávku, i od ručitele. Ručitel tedy v tomto vztahu vystupuje jako náhradní dlužník, neboť je povinen splnit věřiteli to, k čemu byl ručením zavázán. Na rozdíl od dlužníka, který je povinen splnit věřiteli vlastní dluh, ručitel je zavázán splnit věřiteli sice formálně svůj dluh (odvozený z jeho akcesorické a subsidiární povinnosti ručitele), ale materiálně cizí dluh, neboť plní věřiteli to, co mu byl jinak povinen plnit dlužník. Uvažováno z pohledu věřitele, je povinen jeho splatnou pohledávku uspokojit jednak dlužník (tzv. hlavní dlužník), jednak ručitel (tzv. náhradní dlužník), jestliže byly splněny předpoklady, za kterých je povinen plnit. Postavení dlužníka (tzv. hlavního dlužníka) a ručitele (tzv. náhradního dlužníka) se v tomto směru liší jen v tom, že zatímco dlužník ví, že bude muset věřitele uspokojit, je

odmítnut (§ 128 odst. 2 IZ)²⁸⁶ nebo zamítnut (§ 143 odst. 2 IZ)²⁸⁷ bez zřetele k tomu, zda se dlužník (ručitel) objektivně ve stavu úpadku nachází. Navrhovatele pak dle okolností může navíc stíhat povinnost k náhradě škody či jiné újmy vzniklé dlužníku či jiným věřitelům (§ 147 IZ).²⁸⁸ Co se týče samotných členů orgánů či jiných osob, jimž může být postupem dle § 68 ZOK uložena ručební povinnost, těm je sice právo podat insolvenční návrh zachováno, ale vzhledem k tomu, že zpravidla nepůjde o podnikatele, nebudou ve většině případů k podání takového návrhu povinováni.

Ani zahájení insolvenčního řízení vůči ručiteli s následným rozhodnutím o jeho úpadku ale není pro věřitele bez rizika. Aby mohli být v insolvenčním řízení uspokojeni, musejí své pohledávky řádně přihlásit, a to ve lhůtě 2 měsíců od zveřejnění rozhodnutí o úpadku v insolvenčním rejstříku [§ 136 odst. 2 písm. d) IZ]. Pokud se věřitel nachází teprve v první fázi postupu proti členovi orgánu, tj. ve fázi žaloby na založení ručení soudem, nemá z pohledu hmotného práva žádnou pohledávku, již by mohl přihlásit. Pokud rozhodnutí soudu dle § 68 ZOK nenabude právní moci a vykonatelnosti před

ručitel zavázán jen pro případ, že věřitele neuspokojí hlavní dlužník; ručitel tedy ví, že bude věřiteli plnit, jestliže věřitele neuspokojí dlužník. Skutečnost, že pohledávka navrhuje věřitelky po lhůtě splatnosti je „pouze“ pohledávkou z titulu ručení, tedy z pohledu těchto judikatorních závěrů, s nimiž je napadené usnesení v souladu, sama o sobě v řízení o návrhu na prohlášení konkursu na majetek dlužníka - ručitele význam nemá.“

²⁸⁶ Podá-li insolvenční návrh věřitel, je povinen doložit, že má proti dlužníkovi splatnou pohledávku, a k návrhu připojit její přihlášku (§ 105 IZ). Přihláška pohledávky je tedy zákonem požadovanou přílohou insolvenčního návrhu, při jejíž absenci se insolvenční návrh doplňuje postupy popsány v § 128 odst. 2 insolvenčního zákona. Nebude-li návrh ve stanovené lhůtě doplněn, insolvenční soud jej odmítne. Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2011, sen. zn. 29 NSČR 23/2011.

²⁸⁷ Věřitelský insolvenční návrh soud zamítne, není-li osvědčeno, že sám insolvenční navrhovatel a alespoň jedna další osoba má proti dlužníku splatnou pohledávku.

²⁸⁸ Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 12. 7. 2012, sen. zn. 29 NSČR 15/2010 uzavřel, že „*dlužník nebo jiný dlužníkův věřitel má ve smyslu ustanovení § 147 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona právo na náhradu škody nebo jiné újmy, která mu vznikla zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu také vůči insolvenčnímu navrhovateli, jehož insolvenční návrh zamítl insolvenční soud proto, že nedoložil svou splatnou pohledávku proti dlužníku (§ 105 insolvenčního zákona). Insolvenční navrhovatel, jehož odpovědnost za škodu nebo jinou újmu vzniklou zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu je dovozována jen proto, že coby důvod zamítnutí insolvenčního návrhu v insolvenčním řízení vyšlo najevo, že sporné skutečnosti týkající se jeho pohledávky, nebude možné osvědčit pouze listinami a provedením věcně (okruhem sporných skutečností) opodstatněných důkazů by insolvenční soud nahrazoval sporné řízení o pohledávce, se však této odpovědnosti zproští, jestliže prokáže, že v době zamítnutí insolvenčního návrhu jeho splatná pohledávka proti dlužníku po právu existovala.“ Takový důkaz ovšem navrhuje věřitel obchodní korporace za výše popsané situace přinést nemůže.*

uplynutím prekluzivní lhůty k přihlašování pohledávek, věřitel se se svou pohledávkou insolvenčního řízení účastnit nebude. Institut kolektivního insolvenčního řízení, který má chránit „pomalejší“ věřitele, se tak rázem obrací proti nim. Stává se naopak nástrojem, s jehož pomocí se mohou nejrychlejší věřitelé snažit vyloučit z přístupu k majetku dlužníka své pomalejší konkurenty.²⁸⁹

Vzhledem k výrazným prvkům koncentrace řízení, kdy je přihlašování pohledávek za insolvenčním dlužníkem situováno do raného stadia insolvenčního řízení, a popsáním nepřiměřeným tvrdostem, jež tu případně hrozí, je na místě hledat takový výklad, který žádnému (potenciálnímu) věřiteli přístup do insolvenčního řízení neuzavře. Praxe insolvenčních soudů bude nepochybně dříve či později s tímto problémem konfrontována a bude zajímavé sledovat, jak se s ním vypořádá.

Jednou možností je vázat počátek běhu lhůty k přihlášení pohledávky k okamžiku jejího vzniku, třebaže tento nastane až dlouho po rozhodnutí o úpadku. K obdobnému řešení, byť ve zcela jiných souvislostech, se už v jednom ze svých rozhodnutí přiklonil Vrchní soud v Praze.²⁹⁰ Tím však už dochází k rozporu s výslovným zněním insolvenčního zákona [§ 136 odst. 2 písm. d), odst. 3 a 4 a § 173 odst. 1 IZ], a tedy k obecně nepřijatelné interpretaci *contra legem*.²⁹¹ Navíc je otázkou, zda je vhodné princip koncentrace insolvenčního řízení, funkčně odůvodněný, tímto způsobem relativizovat.

Jiným možným řešením je připustit přihlašování věřitelů do insolvenčního řízení i navzdory tomu, že jejich pohledávky až do právní moci a vykonatelnosti rozhodnutí dle

²⁸⁹ Nelze přitom přehlédnout, že dobu, v níž ten který věřitel získá zajištění své pohledávky ručením, může podstatným způsobem ovlivnit sám žalovaný člen orgánu (či jiná osoba žalovaná dle § 68 ZOK), a to ať už procesními obstrukcemi, nebo využíváním opravných prostředků.

²⁹⁰ V rozhodnutí ze dne 1. 8. 2011, sp. zn. KSPH 41 INS 2804/2010, 1 VSPH 663/2011-P226-10 Vrchní soud v Praze formuloval názor, že na zástavního věřitele, kterému svědčí zástavní právo k věci, která byla do soupisu majetkové podstaty insolvenčního dlužníka sepsána až po uplynutí lhůty k přihlašování pohledávek, se obecná lhůta k přihlašování pohledávek nevztahuje. Soud argumentoval, že před soupisem nemovitosti z důvodu neplatnosti smlouvy o jejím prodeji insolvenčním dlužníkem třetí osobě zástavní věřitel neměl právo, které by mohl do insolvenčního řízení přihlásit (§ 166 druhá věta IZ). Problém přitom spočíval v tom, že zástavní věřitel toto právo (alespoň dle svého přesvědčení) měl, pouze se v dobré víře v zápis v katastru nemovitostí domníval, že zástavcem (vlastníkem nemovitosti) je jiná osoba. Ve skutečnosti soud přehlédl, že zástavní právo k nemovitosti v daném případě vůbec nevzniklo, když k jeho založení bylo vždy třeba souhlasu skutečného vlastníka (§ 161 odst. 2 OZ 1964).

²⁹¹ Viz GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 135; BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 186.

§ 68 ZOK neexistují. Přestože se k tomu judikatura jinak staví odmítavě,²⁹² Vrchní soud v Olomouci už nejméně v jednom případě předčasné přihlašování předpokládaných, leč dosud nevzniklých, pohledávek jako pohledávek podmíněných připustil.²⁹³ I v literatuře se objevují názory, jež se k možnosti přihlašování „potenciálních“ pohledávek staví v principu kladně.²⁹⁴ Současně to ovšem znamená akceptovat odlišný obsah pojmu pohledávka dle insolvenčního zákona a obecného občanského (hmotného) práva.²⁹⁵

Lze uzavřít, že koncepce ručení konstituovaného rozhodnutím soudu, zvolená českým zákonodárcem, s sebou nese řadu problémů. Nejde jen o předpokládané vyšší zatížení soudů zapříčiněné individuálními žalobami jednotlivých věřitelů. Neméně závažné je to,

²⁹² Viz např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 11. 2012, sp. zn. 2 VSPH 227/2012-45, 139 ICm 57/2012 (KSPL 20 INS 17347/2011), v jehož odůvodnění stojí: „*Odvolací soud je se soudem prvního stupně zajedno v tom, že rozhodovací praxe soudů (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 238/2007 ze dne 27. 9. 2007) je při řešení otázky vzniku pohledávky z titulu náhrady nákladů řízení (o níž šlo i v této věci) ustálena v tom, že tento nárok má základ v procesním právu a vzniká až na základě pravomocného rozhodnutí soudu, které má v tomto směru konstitutivní povahu. Rozhodnutí o nákladech řízení (nároku na náhradu nákladů řízení) je totiž zpravidla závislé na rozhodnutí ve věci samé; v takovém případě pak platí, že nenabude-li rozhodnutí ve věci samé právní moci, nelze hovořit ani o vzniku práva na náhradu nákladů řízení. Soud prvního stupně nepochybil ani při úvaze, že pohledávka z titulu náhrady nákladů řízení nemá povahu pohledávky vázané na (odkládací) podmínku ve smyslu ust. § 173 odst. 3 IZ, již by podle názoru žalobkyně mělo být právě rozhodnutí nalézacího soudu o nákladech řízení. [...] Odvolací soud je tudíž toho názoru, že konstitutivní pravomocné rozhodnutí soudu o nákladech řízení není odkládací podmínkou vzniku pohledávky z titulu náhrady nákladů řízení, nýbrž, jak výše zdůrazněno, předpokladem jejího vzniku. [...] Důvodem ke změně napadeného rozsudku není ani okolnost, že po jeho vydání nalézací soud Pohledávku žalobkyni vskutku přiznal. Pro pohledávky, které věřitelé uplatňují vůči dlužníkovi v insolvenčním řízení podáním přihlášky platí, že musí existovat zpravidla ke dni rozhodnutí o úpadku, nejpozději však ke dni přihlášení provedeného v propadné lhůtě vymezené rozhodnutím o úpadku, což se v tomto případě nestalo.*“ V těchto souvislostech lze jen těžko najít rozdíl mezi rozhodnutím konstituujícím příslušenství pohledávky v podobě náhrady nákladů řízení a tím, jež zakládá ručení za dluhy obchodní korporace.

²⁹³ Srov. rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. KSBR 31 INS 2875/2009, 2 VSOL 417/2009-P339-8, ve kterém se tento soud mimo jiné zabýval otázkou přihlašování pohledávek ve smyslu ust. § 253 odst. 4 věta první IZ jako pohledávek podmíněných.

²⁹⁴ Viz RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 238-240.

²⁹⁵ To ale koneckonců není nic nového. Tak podle § 166 IZ se do insolvenčního řízení přihlašují i zajištění věřitelé, „kteří mohou pohledávku vůči dlužníkovi uspokojit pouze z majetku poskytnutého k zajištění“. Jedná se zejména o zástavní věřitele, vůči nimž je insolvenční dlužník v postavení „pouhého“ zástavce, nikoli obligačního dlužníka. Právo zástavního věřitele na uspokojení pohledávky cestou zpeněžení předmětu zástavy přitom zcela jistě není pohledávkou ve smyslu občanského zákoníku. Viz též PACHL, L., KOZÁK, J., BUDÍN, P., DADAM, A. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 1. vydání. Praha : ASPI, 2008, s. 213.

že jsou věřitelé provokováni k nežádoucímu závodu o uchvácení ručitelova majetku, přičemž institut kolektivního insolvenčního řízení, nebude-li korigován výkladem umožňujícím předčasné či naopak opožděné přihlašování pohledávek, v rozporu se svým účelem zvýhodňuje věřitele, kteří dosáhnou rozhodnutí o založení ručení nejdříve, na úkor těch, kteří se třeba i bez své viny oproti prvně jmenovaným opozdí.

2.3.2. Insolvenční správce

Zatímco v případě věřitelů má jejich aktivní legitimace věcnou povahu, insolvenční správce je k podání žaloby legitimován toliko procesně, neboť nehájí a neprosazuje práva svá ani práva dlužníka, nýbrž (mimoinsolvenční) práva dlužníkůvých věřitelů.²⁹⁶

To je samo o sobě poměrně neobvyklé, protože jinak jsou soukromé právo a jemu korespondující úprava civilního nalézacího sporného řízení ovládnány zásadou, že svá práva chrání a pečuje o ně každý sám. Vzácné výjimky sice v právním řádu nalezneme, ty jsou však zpravidla odůvodněny přítomností silného veřejného zájmu²⁹⁷ nebo specifickou povahou věci.²⁹⁸ Tyto důvody v tomto případě však přítomny nejsou.

Okruh věřitelů, v jejichž prospěch by mělo ručení přičiněním insolvenčního správce vzniknout, není zákonem vůbec vymezen. Je sporné, zda se může jednat i o věřitele, kteří se neúčastní insolvenčního řízení. Teoreticky by tomu nemělo nic bránit, neboť jak bude vyloženo níže, souvislost postupu insolvenčního správce podle § 68 ZOK se samotným insolvenčním řízením prakticky neexistuje. Vždy se však musí jednat o věřitele, kteří jsou insolvenčnímu správci známi, protože jejich pohledávky musejí být v petitu žaloby náležitě konkretizovány.²⁹⁹

²⁹⁶ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2011, s. 139.

²⁹⁷ Viz např. ust. § 35 OSŘ o právu státního zastupitelství podávat návrh na zahájení civilního soudního řízení. Půjde přitom zejména o nesporná řízení. Zcela výjimečně může jít i o návrh na zahájení sporného řízení: podle ust. § 42 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, státní zastupitelství může podat návrh na zahájení občanského soudního řízení o neplatnost smlouvy o převodu vlastnictví, jestliže při jejím uzavírání nebyla respektována ustanovení omezující volnost účastníků.

²⁹⁸ Tak podle ust. § 315 OSŘ je oprávněný procesně legitimován žalovat dlužníka povinného na splnění dluhu, resp. navrhnout proti dlužníku povinného výkon rozhodnutí (exekuci).

²⁹⁹ Objevil se ovšem i názor, že pozitivní rozhodnutí o žalobě podané insolvenčním správcem založí generálně ručení za veškeré dluhy společnosti. Viz BOGUSKÝ, P. Ručení členů statutárního orgánu za dluhy obchodní korporace pro porušení povinnosti usilovat o odvrácení jejího úpadku. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 11 – 12, s. 313 a násl.

Zákon zcela pomíjí rovněž problematiku postavení věřitelů. V řízení, kde se rozhoduje o jejich právech a povinnostech, by jistě měli mít možnost sami vystupovat. Není jasné, zda zahájení řízení insolvenčním správcem představuje pro řízení zahájené později samotným věřitelem překážku litispendence a *vice versa*. Mělo-li by se jednat o svého druhu hromadnou žalobu, bylo by třeba zvlášť upravit otázku litispendence, subjektivních mezí právní moci rozhodnutí, odpovědnosti insolvenčního správce za řádné vedení sporu atd.³⁰⁰ Nic z toho však v současné úpravě civilního sporného řízení nenalezneme.³⁰¹

Odhlédnuto od vpředu nastíněných formálních důvodů, lze proti přiznání aktivní legitimace insolvenčnímu správci vznést též námitky věcné, vyplývající z postavení a povinností insolvenčního správce coby subjektu insolvenčního řízení.

Aktivní legitimace insolvenčního správce upadnuvší obchodní korporace se na první pohled může jevit jako logická. Insolvenční správce se k tomu účelu zdá být skvěle vybaven: z titulu své funkce má přístup k účetnictví a všem dokumentům obchodní korporace, k součinnosti s ním jsou vedle členů statutárních orgánů, včetně těch, jejichž funkce zanikla v posledních 3 měsících před zahájením insolvenčního řízení, likvidátorů a v určitém rozsahu též zaměstnanců a členů či společníků (§ 210 IZ) zavázány všechny orgány veřejné správy, notáři, soudní exekutoři a řada dalších osob (§ 43 a § 44 IZ). Insolvenční správce je k prosazování žaloby dle § 68 ZOK odborně připraven (viz zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích) a svou funkci je povinen vykonávat svědomitě, s odbornou péčí a ve společném zájmu věřitelů (§ 36 odst. 1 IZ). Při porušení svých povinností správce odpovídá za škodu či jinou újmu z toho vzešlou (§ 37 IZ), pro kterýžto případ musí být též pojištěn (§ 23 IZ). Navíc bude-li insolvenční správce vymáhat ve prospěch majetkové podstaty prospěch, který členové orgánů upadnuvší obchodní korporace obdrželi v posledních dvou letech před právní mocí rozhodnutí o úpadku, bude tak jako tak prokazovat totožné znaky skutkové podstaty téhož deliktu neodvracení úpadku (§ 62 odst. 1 ZOK).

³⁰⁰ Srov. např. WINTEROVÁ, A., SMOLÍK, P. Hromadné žaloby. In PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2009, s. 353 a násl.

³⁰¹ Prvky skupinového řízení se v platném právu objevují v ust. § 83 odst. 2 OSŘ (litispendence) a ust. § 159a odst. 2 OSŘ (právní moc).

Přesto přiznání aktivní legitimace insolvenčnímu správci není vůbec vhodné, a to právě s ohledem zvolenou konstrukci sankčního ručení za dluhy obchodní korporace, a nikoliv přímé uhrazovací povinnosti vůči majetkové podstatě.

Nutno vyjít z toho, že insolvenční správce je subjektem insolvenčního řízení [§ 9 písm. d) IZ] a svou funkci vykonává jen v jeho rámci.³⁰² Má-li insolvenční správce vystupovat v jiných řízeních, děje se tak jen potud, nakolik je to nezbytné k naplnění účelu insolvenčního řízení.³⁰³ Spor, jehož cílem je zajištění pohledávek věřitelů insolvenčního dlužníka ručením třetích osob, však s insolvenčním řízením prakticky nijak nesouvisí. Vazbu ručení na probíhající insolvenční řízení vůči (hlavnímu) dlužníkovi normuje § 183 odst. 2 IZ, podle nějž odchylně od obecné zásady, že věřitelé jsou povinni zdržet se jednání směřujícího k uspokojení svých pohledávek mimo insolvenční řízení [§ 5 písm. d) IZ], není přihláškou pohledávky (či jiným jejím uplatněním v insolvenčním řízení - § 203 odst. 1 IZ) dotčeno právo věřitele domáhat se uspokojení pohledávky po ručiteli. Splnění dluhu ručitelem majetkové podstatě nic nepřináší a insolvenčního řízení se dotýká jen v tom smyslu, že je pro ten případ upraveno ručitelovo procesní nástupnictví (§ 183 odst. 3 IZ).³⁰⁴ Zatěžovat za těchto okolností majetkovou podstatu náklady spojenými s vedením sporu o založení ručení a vystavovat ji riziku možné náhrady nákladů řízení žalovanému, bude-li pře prohrána, není racionální a lze dokonce říci, že by takto insolvenční správce svou obecnou povinnost zastávat funkci s odbornou péčí spíše porušil, než že by jí tím dostal.³⁰⁵

³⁰² Insolvenční řízení je definováno jako soudní řízení, jehož předmětem je dlužníkův úpadek a způsob jeho řešení [§ 2 písm. a) IZ].

³⁰³ V konkursu insolvenční správce kupř. vymáhá ve prospěch majetkové podstaty pohledávky dlužníka (§ 294 IZ) nebo vede spor o vypořádání společného jmění manželů (§ 270 IZ).

³⁰⁴ Občanský zákoník nově upravuje ručitelskou subrogaci, tj. přechod pohledávky uspokojeného věřitele na plnivšího ručitele (§ 1937 odst. 2 OZ). Tím se nový kodex liší od dosavadní úpravy, kdy dle konstantní judikatury Nejvyššího soudu ČR splněním dluhu ručitelem k přechodu pohledávky nedochází (viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 6. 2005, sp. zn. 29 Odo 563/2003). V rovině procesní se to pak projevuje nesplněním předpokladů pro procesní nástupnictví dle ust. § 107a OSŘ (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 29 Cdo 212/2008, nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 2. 2009, sp. zn. 23 Cdo 148/2009). Jestliže insolvenční zákon v těchto případech změnu účastníků dovoloval již před účinností rekodifikovaného práva, přehlížel hmotněprávní podstatu věci. Změnou hmotného práva v tomto směru došlo ke sladění hmotného a procesního práva.

³⁰⁵ Zcela stranou nelze ponechat ani ekonomickou motivaci insolvenčního správce. Úspěšné zvládnutí sporu může vést nanejvýš ke změně v osobách věřitelů insolvenčního dlužníka a ve

Možnost, že by insolvenční správce spor vedl nezávisle na insolvenčním řízení, je neméně problematická. Úlohou insolvenčního správce nepochybně není poskytovat věřitelům úpadce právní služby, a to tím spíše, mělo by se tak dít mimo rámec insolvenčního řízení. Taková činnost insolvenčního správce by naopak měla zavdat důvod k pochybnostem o jeho nepodjatosti, a být tak příčinou jeho vyloučení z insolvenčního řízení (§ 24 IZ).³⁰⁶ Kromě toho je sporné, nakolik může insolvenční správce těžit z informací, které za insolvenčního řízení z titulu své funkce získá, a to i kdyby nebyl přímo vázán povinností mlčenlivosti (§ 45 IZ).

Přiznání aktivní procesní legitimace insolvenčnímu správci tedy žádné věcné opodstatnění nemá a je dokonce v rozporu s logikou daného ustanovení,³⁰⁷ odkazuje nás ale opět k anglickému *wrongful trading*, v jehož koncepci by své místo naopak mělo, protože výsledkem je tu rozhodnutí o povinnosti žalovaného doplnit přiměřenou částkou určenou soudem majetkovou podstatu upadnuvší společnosti. Skutečnost, že jde

správcově odměně, jež se zásadně odvíjí od výtěžku zpeněžení určeného k rozdělení mezi věřitele, se nikterak neprojeví (viz § 38 IZ ve spojení s vyhláškou Ministerstva spravedlnosti ČR č. 313/2007 Sb.).

³⁰⁶ Srov. náleží Ústavního soudu ČR ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 14/10, v němž se kromě jiného uvádí: „Teze, že insolvenční správce při uznání (pravosti, výše a pořadí) přihlášených pohledávek vystupuje jako zástupce věřitelů, je ovšem vyloučena i povahou věci, v insolvenčním řízení zpravidla vystupuje více věřitelů, jejichž pohledávky si ale vzájemně konkurují. Navíc i dle § 24 insolvenčního zákona se důvody podjatosti insolvenčního správce mohou týkat i účastníků řízení; tedy nejen dlužníka, nýbrž i jeho věřitelů. Jak by mohl být insolvenční správce podjatý z důvodu vlastního poměru k osobám věřitelů (nepodjatost v tomto směru vyžaduje § 24 insolvenčního zákona), když by současně platila teze, že insolvenční správce je zástupcem věřitelů.“

³⁰⁷ Objevuje se sice interpretace, podle níž je insolvenční správce aktivně legitimován k podání návrhu na založení ručení za svou vlastní pohledávku na odměnu a náhradu hotových výdajů, kterou za výkon funkce získá vůči upadnuvší korporaci. Ta však jen vyvolává dojem snahy zavřít oči před zásadním omylem právní úpravy. Vůbec není jasné, proč by měl zákonodárce ze všech věřitelů zvláště jmenovat právě jen insolvenčního správce. Ostatně uspokojení správcovy pohledávky za insolvenčním dlužníkem je i bez toho zajištěno řadou jiných nástrojů. V konkursu se odměna insolvenčního správce zásadně určuje jako podíl na výtěžku zpeněžení majetkové podstaty (§ 38 odst. 1 IZ a § 1 vyhlášky č. 313/2007 Sb., ve znění pozdějších novel). Absolutní přednost insolvenčního správce při uspokojování pohledávek v konkursu je zaručena (§ 305 odst. 2 a § 298 odst. 2 IZ) a i když žádného výtěžku nebylo v konkursu dosaženo, uspokojuje se správcová pohledávka ze složené zálohy na náklady insolvenčního řízení, nebo ji, byť v omezeném rozsahu, hradí stát (§ 38 odst. 2 IZ). V reorganizaci je pak předpoklad plné úhrady zapodstatnových pohledávek podmínkou schválení reorganizačního plánu [§ 348 odst. 1 písm. e) IZ], přičemž neuhrazení správcovy pohledávky dlužníkem je důvodem pro přeměnu reorganizace v konkurs [§ 363 odst. 1 písm. g) IZ]. Praktický význam tak ručení pro správce sice teoreticky mít může, lze však říci, že ze všech možných věřitelů insolvenčního dlužníka je potřebuje zdaleka nejméně.

o prvek nevhodně převzatý právě z anglického insolvenčního zákona, ostatně dokládá i znění vládního návrhu zákona o obchodních korporacích, v jehož navrhovaném § 73 je k podání návrhu legitimován dokonce likvidátor. Jde zjevně o nesprávný mechanický překlad ustanovení anglického předpisu, podle nějž sice návrh vskutku podává „liquidator“, leč pouze v rámci „insolvent liquidation“, což *cum grano salis* odpovídá našemu konkursu. Při projednávání návrhu zákona byla tato chyba odhalena, ale namísto úplného vypuštění došlo bohužel jen k nahrazení likvidátora insolvenčním správcem.

2.4. Pasivní legitimace

2.4.1. Členové statutárních orgánů a jejich zástupci

Pasivně věcně legitimováni ve sporu vyvolaném žalobou dle § 68 ZOK jsou v první řadě členové či bývalí členové statutárního orgánu obchodní korporace. Stejně jako u (bývalých) členů statutárních orgánů může být ručení založeno i u jejich zástupců, jsou-li samotní členové právníckými osobami (§ 154 OZ, § 46 odst. 4 ZOK).

Jakkoliv povinnost odvracet úpadek, byť v jiné podobě a jinými prostředky, dopadá i na členy kontrolních orgánů,³⁰⁸ tyto jsou z dosahu rozebírané normy vyloučeni. Obdobně to platí o jiných (fakultativních) orgánech a přirozeně též o valné hromadě (§ 70 ZOK).

Podle § 68 odst. 2 ZOK nelze založit ručební povinnost těm členům či bývalým členům statutárního orgánu (a jejich zástupcům), kteří byli do funkce prokazatelně ustaveni za účelem odvrácení úpadku nebo jiné nepříznivé hospodářské situace obchodní korporace a svou funkci vykonávali s péčí řádného hospodáře. Jde o ustanovení redundantní, když už sám první odstavec § 68 ZOK pro vznik ručení vyžaduje porušení předepsaného standardu péče.³⁰⁹ Jestliže navíc druhý odstavec vylučuje aplikaci prvního odstavce u osob, jež byly do funkce povolány jako krizoví manažeři a (kumulativně) zastávaly svou funkci s péčí řádného hospodáře, naznačuje se tím, že ti, jejichž funkce vznikly

³⁰⁸ Člen dozorčí rady je povinen zastávat svou funkci s péčí řádného hospodáře, jejímž obsahem je dbát o hospodářské zdraví společnosti. Obecným posláním kontrolního orgánu je dohlížet na činnost statutárních orgánů (§ 201 a § 447 ZOK). Vyžadují-li to zájmy společnosti, je dozorčí rada povinna svolat valnou hromadu (§ 183 a § 404 ZOK) a navrhnout potřebná opatření, jež mohou spočívat např. v posílení vlastního kapitálu společnosti nebo ve změnách v personálním složení statutárního orgánu.

³⁰⁹ Shodně ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 165.

dlouho před projevy hospodářských potíží obchodní korporace, ručení neuniknou, třebaže povinnost výkonu funkce s péčí řádného hospodáře splnili. Takovou interpretaci ale nelze přijmout, neboť ručení je vždy sankcí za protiprávní výkon funkce a z principu nemůže sloužit k (bezdůvodnému) přenášení podnikatelského rizika z obchodní korporace na členy jejích statutárních orgánů.

2.4.2. Osoby v obdobném postavení jako členové statutárních orgánů

Aplikační dosah ust. § 68 ZOK rozšiřuje zákon o obchodních korporacích i na osoby, jež se nacházejí v obdobném postavení jako členové statutárních orgánů (§ 69 odst. 2 ZOK). Zákon blíže nevysvětluje, jak toto obdobné postavení chápat.³¹⁰

Vyjít by se mělo z působnosti statutárního orgánu, již občanský zákoník vymezuje jako zbytkovou (§ 163 OZ) a jež je proto velice široká. Zjednodušeně lze působnost statutárního orgánu obchodní společnosti rozčlenit na působnost vnější, kdy je člen statutárního orgánu ze zákona oprávněn společnost zastupovat ve všech záležitostech (§ 164 odst. 1 OZ), a vnitřní, jež se dále rozpadá na působnost vázící se k obchodnímu závodu společnosti (obchodní vedení) a působnost týkající se vnitřních záležitostí společnosti jako organizovaného útvaru nadaného právní osobností (vedení seznamu společníků či akcionářů, vztah k jiným orgánům aj.).

Obdobné postavení ve smyslu § 69 odst. 2 ZOK by mělo být chápáno především materiálně, nikoli formálně. Jde o to, zda má určitá osoba ve společnosti vliv, jenž je kvalitativně srovnatelný s vlivem člena statutárního orgánu, bez ohledu na to, jestli pro to existuje nějaká právní opora. Navíc zcela jistě nemusí jít o obdobné postavení v celém spektru působnosti statutárního orgánu. To by bylo jen obtížně splnitelné. Postačující bude obdobné postavení alespoň v některé části působnosti svěřené statutárnímu orgánu, zejména ve vztahu k řízení obchodního závodu společnosti.

Osobou v obdobném postavení jako člen statutárního orgánu tak může být typicky likvidátor nebo prokurista. V případě likvidátora se to nepochybně podává z ust. § 193 OZ, podle kterého likvidátor nabývá působnosti statutárního orgánu okamžikem svého povolání, přičemž za řádný výkon funkce odpovídá stejně jako člen statutárního orgánu.

³¹⁰ Viz PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. V. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 68.

Vzhledem k tomu, že likvidátor je orgánem společnosti, vztahují se na něj stejné povinnosti, včetně vyžadovaného standardu péče, jako na členy jiných orgánů (§ 159 OZ ve spojení s § 51 a § 52 ZOK). Prokurista oproti tomu orgánem společnosti není. Ačkoliv je ale „pouhým“ zmocněncem společnosti, je zavázán vykonávat funkci s péčí řádného hospodáře shodně jako členové orgánů (§ 454 OZ, § 58 odst. 1 ZOK). V obou těchto případech je tedy povinnost péče řádného hospodáře, jejíž složkou je povinnost aktivně odvracet úpadek společnosti, přímo obsahem smluvního závazkového vztahu mezi nimi a společností.

Mezi osoby, jejichž postavení je srovnatelné s postavením členů statutárních orgánů, je dále třeba zařadit i vrcholné zaměstnance, typicky generálního ředitele, jenž sám není jednatelem, členem představenstva nebo statutárním ředitelem.³¹¹ Zde už je situace složitější, neboť od zaměstnanců se obecně výkon závislé práce s péčí řádného hospodáře nevyžaduje. Zákoník práce předepisuje, aby zaměstnanec vykonával práci řádně a v souladu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele [§ 1a písm. d) ZP]. Vzhledem k atypickým vlastnostem pracovního práva (paušální a někdy až kontraproduktivní „ochrana“ zaměstnance jako slabší smluvní strany projevující se značnou mírou kogentnosti) je dokonce sporné, zda si mohou strany pracovní smlouvy ujednat vyšší standard péče odchýlně od zákona. V takovém případě by ovšem navzdory obdobnému postavení ve smyslu § 69 odst. 2 ZOK zaměstnanci ručením postižení býti nemohli, neboť nesplní jeden ze znaků deliktu neodvracení úpadku, jímž je porušení péče řádného hospodáře.

³¹¹ Otázka přípustnosti výkonu funkce člena orgánu ve formě závislé práce v režimu zákona o obchodních korporacích je sporná. Výslovné ustanovení odpovídající § 66d obchodního zákoníku v zákoně nenalezneme. Jakkoli znějí hlasy, které s odvoláním na zásadu legální licence (čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR, čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod) argumentují ve prospěch závěru o možnosti výkonu funkce v pracovněprávním vztahu, nelze nevidět, že důvody, pro něž judikatura před novelou obchodního zákoníku účinnou k 1. 1. 2012 takovouto možnost vylučovala (vyšší standard péče, přísná odpovědnost za škodu), jsou relevantní i v poměrech rekodifikovaného soukromého práva. Navíc se stále přehlíží, že podstatou pracovního poměru je výkon závislé práce podle pokynů zaměstnavatele (§ 2 odst. 1 ZP), což tuto právní formu činí pro výkon funkce člena statutárního orgánu, jenž má naopak jednat v zásadě samostatně a žádné pokyny do obchodního vedení zásadně přijímat nemá (§ 195 odst. 2, § 435 odst. 3 ZOK), zcela nevhodnou. K tomu blíže ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. Nová úprava obchodních korporací a některé její souvislosti s insolvenčním právem. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 10, s. 360 a násl.; HAVEL, B. Společnost s ručením omezeným na úsvitu rekodifikace. *Obchodněprávní revue*. 2011, roč. 3, č. 12, s. 351 a násl.; ZÁDĚRA, F. Statutární orgán versus zaměstnanec ve vztahu k obchodní společnosti. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 12, s. 1347 a násl.

Právně nejsložitější je situace u tzv. faktických vedoucích. Jedná se o osoby, které mají na fungování společnosti takový vliv, že je lze srovnávat s členy statutárních orgánů, třebaže jimi formálně nejsou. Daný vliv se může opírat o určitý právní vztah mezi faktickým vedoucím (*de facto* statutárním orgánem) a společností. Faktickým vedoucím tak může být například dominantní (či dokonce jediný) společník nebo akcionář, nebo silný věřitel společnosti.³¹² V jiných případech ani zdrojem postavení faktického vedoucího žádný formálně právní vztah mezi ním a společností být nemusí.

Ať už však faktický vedoucí své postavení čerpá odkudkoliv, podstatné je, že tato skutečnost má jen mimoprávní význam. Jde jen o mimoprávní okolnost stavící danou osobu do situace, kdy se může vměšovat do záležitostí společnosti, aniž by pro to měla jakýkoli právní podklad. Závazek mezi společností a faktickým vedoucím je závazkem kvazikontraktním, v podstatě jen zvláštní typem nepřikázaného jednání.³¹³

³¹² Obsahem jejich právního vztahu ke společnosti však bude nanejvýš více či méně silně pojímaná povinnost loajality (§ 212 odst. 1 OZ) a poctivosti (§ 6 OZ). Viz např. JOSKOVÁ, L. Povinnost loajality v akciové společnosti. *Obchodněprávní revue*. 2011, roč. 3, č. 9, s. 259 a násl. A dále NOVÝ, Z. Princip „poctivosti“ dle Draft Common Frame of Reference jako inspirace pro výklad § 6 odst. 1 návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 2, s. 46 a násl.

³¹³ Podle ust. § 3006 OZ platí, že vmísí-li se někdo do záležitostí jiné osoby, ač k tomu není oprávněn, jdou k jeho tíži následky z toho vzniklé. Jak vysvětlil Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 31. 10. 2013, sp. zn. 20 Cdo 1574/2013, „[j]ednatelství bez příkazu definuje právní nauka jako vědomé obstarání záležitosti jiného, k němuž jednatel nemá dostatečný právní důvod. Na základě jednání nepřikázaného jednatele spočívajícího v tom, že se bez svolení dotčené osoby vmísí do cizí záležitosti, vzniká závazkový právní vztah (viz *Občanský zákoník II, Komentář*, 2. vydání 2009, C. H. Beck, str. 2237 a násl.). Obsah právního vztahu – práva a povinnosti jednatele a jiné osoby – je odlišný v závislosti na tom, zda jde o jednatelství nutné, při kterém se do cizí záležitosti zasahuje proto, aby se odvrátila hrozící škoda na majetku jiné osoby (§ 742 obč. zák.), nebo o jednatelství užitečné, při kterém jednatel zasahuje do záležitosti jiného bez jeho souhlasu a k jeho prospěchu, aniž by odvracel hrozící škodu (§ 743 odst. 1, 2 obč. zák.). V obou případech zákon hovoří o obstarání „cizí záležitosti“, resp. „záležitosti jiného“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. prosince 2010, sp. zn. 33 Cdo 1248/2009).“ Činnost faktického vedoucího bude mít zpravidla rysy jednatelství užitečného ve smyslu ust. § 3009 OZ. Nejvyšší soud ČR k tomu v rozhodnutí ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 33 Cdo 3480/2011 doplňuje, že „[ch]arakteristickými znaky jednatelství užitečného, o které v projednávané věci šlo, jsou - vedle úmyslu obstarat cizí záležitost k prospěchu jiného a absence právního důvodu k obstarání cizí záležitosti - vlastní činnost jednatele, která může mít faktickou nebo právní povahu, a okolnost, že jednatel obstarává nikoliv svoji záležitost, nýbrž záležitost jiné osoby. Spočívá-li činnost jednatele v právním jednání, tj. v tom, že činí právní úkon, musejí být předmětem takového právního úkonu věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty jiného, neboť nepřikázaným jednatelstvím se zasahuje do individuální sféry této jiné osoby. Jestliže jednatelství bez příkazu - pojmově - předpokládá zásah do cizího jmění, vypadají tak z jeho okruhu právní jednání, která byla provedena sice v úmyslu jednat na vrub druhého, ale jimiž majetkové hodnoty jiné osoby nebyly dotčeny.“

Obsah tohoto kvazismluvního závazku je oproti obecnému režimu jednání bez příkazu modifikován v tom ohledu, že s funkcí člena orgánu jakékoli právnické osoby je neoddělitelně spjata povinnost zvláštní péče – péče řádného hospodáře (§ 159 odst. 1 OZ).³¹⁴ Proto tím, že na sebe faktický vedoucí *de facto* přebírá působnost statutárního orgánu, aniž by jím *de iure* byl, dává najevo, že je schopen s péčí řádného hospodáře jednat;³¹⁵ jedná-li pak bez této péče, jde to k jeho tíži (§ 5 odst. 1 OZ).³¹⁶

Faktičtí vedoucí své působení realizují fakticky, mimoprávně, někdy dokonce snad i protiprávně, a povinnost aktivně zasahovat do vnitřních poměrů společnosti obecně nemají. Rozhodnou-li se tedy své působení ukončit, právo jim v tom zásadně neklade žádné překážky. K aktivnímu jednání ve prospěch společnosti jsou tyto osoby povinovány *ex lege* teprve až v souvislosti s krizovou situací, do níž společnost vstoupila. Jestliže se totiž v předkrizovém období tyto osoby stylizovaly do role *de facto* statutárního orgánu, nemohou se této role náhle zříci.³¹⁷

³¹⁴ Nemůže být sporu o tom, že ust. § 159 odst. 1 OZ je kogentní, a to přinejmenším v tom ohledu, že neumožňuje nároky kladené na členy orgánů právnických osob snížit. V opačném směru, tj. ve směru k zpřísnění až na úroveň odborné péče, sice smluvní modifikace možná jistě je, v poměrech rozebírané problematiky to ale není relevantní. Viz např. PETROV, J. *Obecná odpovědnost členů představenstva v česko-americko-německém srovnání*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2007, str. 37. Opačně VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 150.

³¹⁵ Přenos fiduciárních povinností na faktické vedoucí je z tohoto pohledu mírnější než v režimu obchodního zákoníku. Podle ust. § 66 odst. 6 ObchZ totiž platilo, že ustanovení právních předpisů o odpovědnosti a ručení orgánů a členů orgánů společnosti se vztahují také na osoby, které na základě dohody, podílu na společnosti či jiné skutečnosti ovlivňují podstatným způsobem chování společnosti, přestože nejsou orgány ani členy orgánů společnosti, bez zřetele k tomu, jaký vztah ke společnosti mají. Aplikovatelnost sankcí na faktické vedoucí logicky znamená, že jsou jim současně uloženy i právní povinnosti, jejichž nesplnění je těmito sankcemi stíháno, když v opačném případě sankce sama o sobě ztrácí jakýkoli význam. Faktičtí vedoucí tedy v poměrech obchodního zákoníku nesli totožné povinnosti jako členové orgánů, a to včetně celého rozsahu povinnosti péče řádného hospodáře.

³¹⁶ Ustanovení § 5 odst. 1 OZ navazuje na první větu § 1299 OZO, jež zněla: „*Kdo se veřejně hlásí k úřadu, k umění, k živnosti nebo řemeslu; nebo kdo bez nutnosti dobrovolně převezme jednání, jehož provedení vyžaduje zvláštních uměleckých znalostí nebo neobyčejné pile, dává tím na jevo, že důvěřuje své nutné pili a potřebným neobyčejným znalostem; musí tedy státí za jejich nedostatek.*“ Formulace obecného občanského zákoníku je možná o něco jednoznačnější alespoň v tom, že výslovně pamatuje na osoby, které bez nutnosti dobrovolně převezmou jednání vyžadující vyšší míru péče; vzhledem k § 5 odst. 1 OZ to má bezpochyby interpretační význam. K tomu srov. i rozhodnutí Vážný 5840/1926 a Vážný 16620/1938.

³¹⁷ Obdobně jako skuteční členové orgánů nemohou ze své funkce odstoupit v době, která je pro obchodní korporaci nevhodná (§ 59 odst. 5 druhá věta ZOK).

Skutečnost, že konkrétní osoba je faktickým či stínovým vedoucím, bude muset prokázat žalobce, tj. insolvenční správce upadnuvší obchodní korporace nebo její věřitel. Unést důkazní břemeno pro ně bude dosti náročné. Právo jim v tomto ohledu vstříc nevychází. Vzhledem k šíři onoho pojmu bude faktický vedoucí vždy vlivnou osobou (§ 71 odst. 1 ZOK). Opačně to ale neplatí, protože ne každá vlivná osoba svůj vliv vykonává natolik intenzivně, že ji můžeme fakticky ztotožnit se statutárním orgánem. Obdobně je tomu ve vztazích ovládnutí, jejichž existenci pomáhají prokazovat příslušné zákonné domněnky: sama skutečnost, že má určitá osoba postavení ovládající osoby ve smyslu § 74 ZOK, nic nevyovídá o tom, zda je faktickým nebo stínovým vedoucím ovládané společnosti. Totéž pak platí i o osobě řídící (§ 79 ZOK).

2.4.3. Osoby vlivné, ovládající a řídící

Zákon o obchodních korporacích formálně rozšiřuje aplikační dosah § 68 ZOK také na vlivné, ovládající a řídící osoby (§ 76 odst. 3 ZOK). Toto rozšíření je poněkud kontroverzní a je předmětem diskusí. V podrobnostech se na toto téma zaměřuje pasáž věnovaná ručení vlivných osob.

2.5. Předpoklady vzniku ručení

2.5.1. Porušení povinnosti odvracet úpadek

Zákon o obchodních korporacích v první řadě vyžaduje, aby osoba, již má stíhat ručení za dluhy společnosti, věděla nebo měla a mohla vědět, že společnost se nachází ve stavu hrozícího úpadku ve smyslu insolvenčního zákona.

Ust. § 3 odst. 4 IZ vymezuje hrozící úpadek jako stav, kdy lze se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník nebude s to řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých dluhů. Hrozící úpadek ve smyslu insolvenčního zákona je předstupněm úpadku ve formě platební neschopnosti, který nastává tenkrát, není-li dlužník schopen plnit peněžité dluhy vůči více věřitelům déle než 30 dnů po lhůtě splatnosti (§ 3 odst. 1 IZ).³¹⁸ Odkazem na hrozící úpadek „podle jiného právního

³¹⁸ Srov. např. KOLESÁR, P., HAVEL, B. Něco málo k hysterii okolo (staro)nové návrhové povinnosti pro předlužení. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 2, s. 42 a násl., nebo TARANDA, P. Nad definicí úpadku v novém insolvenčním zákoně. *Daňová a hospodářská kartotéka*. 2007, roč. 15, č. 3, s. 25 a násl.

předpisu“ je současně vyloučen postih neodvracení úpadku při hrozícím předlužení (§ 3 odst. 3 IZ).³¹⁹

Období, kdy se společnost nachází ve stavu hrozícího úpadku, je ohraničeno na jedné straně vznikem důvodných předpokladů o její nadcházející platební neschopnosti, na straně druhé alespoň 31 dnů trvajícím prodlením s úhradou peněžitých dluhů vůči nejméně dvěma věřitelům a objektivní neschopností těmto dluhům dostát.³²⁰ Zatímco v druhém případě lze daný časový okamžik určit poměrně přesně a jednoduše, ostrou hranici, odkdy je možné důvodně usuzovat na hrozící platební neschopnost, jednoznačně vytyčit nelze. Platí však, že čím více se platební neschopnost blíží, tím zřejmější je její hrozba.

Činí-li právní řád určitý následek závislým na něčí vědomosti, má se na mysli vědomost, jakou si důvodně osvojí osoba případu znalá při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení zřejmé (§ 4 odst. 2 OZ). Při dokazování, že určitá osoba o

³¹⁹ To ovšem není na škodu věci, ba naopak. Úpadek definovaný na základě tzv. rozvahového testu (*balance sheet test*) se poměrně obtížně zjišťuje, když už nastal, natož když teprve hrozí. Problém záleží ve stanovení hodnoty dlužníkovy majetku, jež se následně srovnává s výší jeho dluhů. I při statickém pohledu je stanovení hodnoty dlužníkových aktiv značně nejisté, protože reálnou cenu určuje vždy až střet nabídky a poptávky na trhu. Insolvenční zákon ale hodnotu dlužníkovy majetku chápe v dynamickém smyslu, neboť při jejím určování přikazuje zohlednit též další správu majetku, resp. další provozování závodu. Zjišťování stavu hrozícího předlužení by tak už hraničilo s ryzí spekulací. Viz RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 125-126, nebo KOLESÁR, P., HAVEL, B. Něco málo k hysterii okolo (staro)nové návrhové povinnosti pro předlužení. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 2, s. 42 a násl.

³²⁰ Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 21. 12. 2011, sen. zn. 29 NSČR 14/2011 vyložil, že „[j]estliže dlužníkuv věřitel jako insolvenční navrhovatel v rámci vyličení rozhodujících skutečností, které osvědčují úpadek dlužníka, v insolvenčním návrhu vedle údajů o své splatné pohledávce vůči dlužníku konkretizuje další věřitele [...], je tím ve spojení s ustanovením § 3 odst. 1 písm. a/ insolvenčního zákona naplněn z hlediska tvrzení, že dlužník je v úpadku, požadavek na uvedení "více věřitelů dlužníka", takový údaj však ještě není (ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 písm. b/ insolvenčního zákona) způsobilým tvrzením o tom, že dlužník má vůči alespoň dvěma věřitelům konkrétní peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti. K tomu Nejvyšší soud připomíná, že již v konkursních poměrech podle zákona o konkursu a vyrovnání při výkladu srovnatelné definice platební neschopnosti obsažené v § 1 odst. 2 věty první ZKV (toto ustanovení tehdy určovalo, že dlužník v úpadku, jestliže má více věřitelů a není schopen plnit své splatné závazky) pod bodem XIII. stanoviska, str. 181 (357), zdůraznil, že požadavek zákona na pluralitu věřitelů nelze posuzovat odděleně od požadavku plurality "splatných závazků", které dlužník není schopen plnit. K tomu tamtéž vysvětlil, že dlužník musí mít nejméně dva věřitele, z nichž každý má proti němu pohledávku po lhůtě splatnosti; o úpadek tedy nepůjde například tehdy, má-li dlužník jen jediného věřitele s (více) pohledávkami po lhůtě splatnosti, avšak pohledávky dalších věřitelů dosud splatné nejsou (doba plnění dosud neuplynula).“

hrozícím úpadku společnosti věděla, se tedy vychází z objektivního měřítka průměrné, věci znalé osoby, přičemž se navíc zohledňuje její zvláštní postavení v poměru ke společnosti. Po žalobci se tak nežádá, aby unesl důkazní břemeno o tom, že o hrozícím úpadku věděl konkrétní žalovaný. Postačí, podaří-li se mu prokázat, že by o kritické hospodářské situaci věděla osoba v takovém postavení, jaké vůči společnosti zaujímal žalovaný (srov. též § 52 odst. 1 ZOK).

Zákonným podmínkám pro vznik ručení vyhovuje i situace, kdy daná osoba o hrozícím úpadku společnosti nevěděla, ačkoli o něm vědět měla a mohla. Tím do skutkové podstaty deliktu neodvracení úpadku vstupuje prvek zavinění, byť toliko ve vztahu k vědomosti o kritické hospodářské situaci obchodní korporace. Dovození zaviněné neznalosti v daném případě předpokládá jednak povinnost znát hospodářskou situaci společnosti, jednak možnost opatřit si o ní informace. Povinnost sledovat hospodářský stav společnosti, řídit její likviditu a zajistit řádné a včasné plnění jejích peněžitých dluhů tvoří neoddělitelnou součást povinnosti péče řádného hospodáře. Možnost dozvědět se o hrozícím úpadku společnosti vyplývá z postavení člena statutárního orgánu, resp. osoby v obdobném postavení. Přesto objektivní nemožnost nabytí povědomí o hrozícím úpadku *a priori* vyloučit nelze, třebaže takové případy budou jistě velmi vzácné.³²¹ Žalobce existenci takové mimořádné okolnosti nicméně tvrdit nebude a vzhledem k tomu, že negativní skutečnosti nelze z povahy věci prokazovat,³²² bude na žalovaném, aby případně přinesl důkaz svědčící o překážce, jež mu bránila se o hrozícím úpadku společnosti dozvědět. Zavinění tak sice není explicitně presumováno,³²³ nakonec však přece jen bude na žalovaném, aby unesl důkazní břemeno stran toho, že o hrozícím úpadku nevěděl a ani nemohl vědět.

Jakmile se člen statutárního orgánu (resp. jiná osoba v mezích aplikačního dosahu § 68 ZOK) dozvěděl nebo měl a mohl dozvědět o hrozící platební neschopnosti společnosti,

³²¹ ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. Nová úprava obchodních korporací a některé její souvislosti s insolvenčním právem. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 10, s. 365.

³²² Podle tzv. negativní teorie subjektivního důkazního břemene negativní skutečnosti z povahy věci nemohou být dokazovány a ten, kdo je tvrdí, je od důkazního břemene osvobozen (viz WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2011, s. 252-253). Tento závěr jako obecné procesní pravidlo uznává i Ústavní soud, což vyjádřil např. v nálezu ze dne 27. 11. 2008, sp. zn. III. ÚS 307/06. Z judikatury Nejvyššího soudu ČR lze zmínit např. rozhodnutí ze dne 18. 1. 2012, sp. zn. 29 Cdo 2881/2010.

³²³ Viz např. presumpce zavinění v úpravě náhrady škody (§ 2911 a § 2912 OZ).

je povinován v souladu s péčí řádného hospodáře za účelem jeho odvrácení učinit vše potřebné a rozumně předpokladatelné. Posouzení, co rozumět „vším potřebným a rozumně předpokladatelným“, rozhodně není triviální záležitost. Judikatura anglických soudů obdobnou otázku nebyla s to uspokojivě zodpovědět ani více než 20 let poté, co byl *wrongful trading* uveden do tamějšího insolvenčního práva.³²⁴

Základní mantinely vytyčuje trestní právo, zejména zakotvením skutkových podstat trestných činů poškození věřitele (§ 222 TZ),³²⁵ zvýhodnění věřitele (§ 223 TZ)³²⁶ a způsobení úpadku (§ 224 TZ). Trestní právo je však mezním prostředkem postihu

³²⁴ Viz GRIFFIN, S. *Company Law: Fundamental Principles*. Harlow : Pearson, 2006, s. 308. Dále např. KEAY, A., MURRAY, M. Making Company Directors Liable: A Comparative Analysis of Wrongful Trading in the United Kingdom and Insolvent Trading in Australia. *International Insolvency Review*. 2005, vol. 14, no. 1, s. 44 a násl.

³²⁵ Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 5 Tdo 440/2007, v jehož odůvodnění stojí, že „[p]achatelem trestného činu poškození věřitele podle § 256 odst. 1 tr. zák. sice může být jen konkrétní subjekt, a to dlužník, který jedná ke škodě svých věřitelů, ovšem pokud je takovým dlužníkem právnická osoba (např. obchodní společnost), může být pachatelem – mimo jiné – fyzická osoba, která je statutárním orgánem této právnické osoby a v souvislosti s tímto svým postavením činila právní či jiné úkony za právnickou osobu.“ V rozhodnutí ze dne 7. 12. 2010, sp. zn. 5 Tdo 348/2010 tento závěr Nejvyšší soud ČR rozvádí, když dovozuje, že „[v] rámci posuzování trestní odpovědnosti členů jednotlivých orgánů kapitálových obchodních společností (např. akciové společnosti) se musí orgány činné v trestním řízení zabývat i tím, do jaké míry ovlivnilo rozhodnutí jednoho orgánu společnosti rozhodnutí jiného jejího orgánu a jakým způsobem se takové rozhodnutí promítlo do vzniku trestněprávního následku. Přitom za situace, kdy o příslušném úkonu rozhodlo více orgánů společnosti, lze za splnění i dalších podmínek dovést trestní odpovědnost u každého člena takového orgánu, který se podílel na uvedeném úkonu. Z tohoto hlediska není podstatné, zda normy civilního práva podmiňují platnost rozhodnutí jednoho orgánu společnosti souhlasem jiného jejího orgánu.“

³²⁶ Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 28. 7. 2010, sp. zn. 5 Tdo 724/2010 uzvažel, že „pachatelem (subjektem) trestného činu zvýhodňování věřitele podle § 256a tr. zák. mohl být jen dlužník (jde o tzv. konkrétní subjekt ve smyslu § 90 odst. 1, 2 tr. zák.). Byla-li dlužníkem právnická osoba, tj. typicky i obchodní společnost, mohl být pachatelem i její statutární orgán (např. jednatel společnosti s ručením omezeným) nebo osoba pověřená zastupovat právnickou osobu navenek. Byl-li statutární orgán kolektivní (např. představenstvo akciové společnosti), mohli být pachateli všichni členové tohoto orgánu (viz rozhodnutí publikované pod č. 47/2001 Sb. rozh. tr.). [...] Podle § 66 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, výkon funkce člena statutárního orgánu končí dnem, kdy jeho odstoupení projednal nebo měl projednat orgán, který ho zvolil nebo jmenoval do uvedené funkce, nestanoví-li společenská smlouva nebo stanovy, že postačí, projednal-li je nebo měl projednat orgán, jehož je členem. Proto podle názoru Nejvyššího soudu se obviněná nemůže zprostit své odpovědnosti za trestný čin zvýhodňování věřitele podle § 256a odst. 1 tr. zák., neboť - jak vyplývá z provedené dokazování - příslušný orgán jmenované obchodní společnosti projednal odstoupení obviněné z funkce jednatelky až dne 2. 5. 2007 (tedy několik dnů po spáchání zmíněného trestného činu) a tímto dnem současně došlo k zániku její funkce jednatelky.“

protiprávnosti, aplikovaným na ta nejzávažnější protiprávní jednání (§ 12 odst. 2 TZ).³²⁷ Z tohoto úhlu pohledu je § 68 ZOK přísnější, neboť na statutární orgán klade mnohem vyšší nároky. Hlavním vodítkem tak bude péče řádného hospodáře, v poměrech zákona o obchodních korporacích modifikovaná pravidlem podnikatelského úsudku.

Povinnost péče řádného hospodáře může být chápána ve dvou významech. V užším smyslu jde o stanovení standardu a kvality péče, s níž je člen orgánu povinován zastávat svou funkci, v širším smyslu pak vedle toho zahrnuje i povinnost loajality. Traktuje-li zahraniční nauka povinnost péče a povinnost loajality většinou samostatně,³²⁸ tuzemská teorie je v této otázce rozpolcena³²⁹ a rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ČR se kloní k pojetí loajality jako integrální součásti péče řádného hospodáře.³³⁰ Na každý pád je ale povinnost loajality vůči společnosti při odvracení úpadku přítomna,³³¹ a to ať už jako součást širší péče řádného hospodáře, nebo jako samostatná, souběžná povinnost.

Úzce chápaná povinnost péče řádného hospodáře „pouze“ vystihuje míru zákonem vyžadované pečlivosti (obezřetnosti, nasazení). V tomto ohledu se v období hrozícího úpadku společnosti nic nemění a standard péče zůstává týž jako za standardních

³²⁷ K souběhu soukromoprávních a trestněprávních sankcí srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soud ČR ze dne 8. 2. 2012, sp. zn. 3 Tdo 82/2012.

³²⁸ Viz ČERNÁ, S. K některým aspektům zájmu kapitálové společnosti. In ČERNÁ, S., ČECH, P. a kol. *Pocta Ivaně Štenglové k sedmdesátým narozeninám*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 65.

³²⁹ U řady autorů se lze setkat s odděleným pojetím povinností péče řádného hospodáře a loajality. Srov. např. ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, s. 241; ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, roč. 15, č. 3, s. 4 a násl.; DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, s. 2417; RADA, I. *Jednatel s. r. o. Představenstvo a. s.* 2. vydání. Praha : Linde, 2004, s. 78. Jindy se povinnost loajality podřazuje širší povinnosti péče řádného hospodáře. Viz ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, Praha, 2009, s. 669; BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, s. 613 a násl.; BROULÍK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku a riziko. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 6, s. 161 a násl.; HÁMORSKÁ, A. Povinnost členů orgánů obchodních korporací jednat s péčí řádného hospodáře po rekodifikaci. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 9, s. 250 a násl.; VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 202 a násl.

³³⁰ Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3864/2008.

³³¹ To lze dovodit z obecné povinnosti k poctivému jednání (§ 6 odst. 1 OZ), jakož i z regulace smlouvy o příkazu (§ 2432 odst. 1 OZ), která se přiměřeně použije na členy orgánů (§ 59 odst. 1 ZOK) i na jiné osoby, jež mají podle smlouvy nebo podle zákona povinnost zařídit záležitost na účet jiného (§ 2444 OZ). Explicitně to pak stanoví jak obecná (§ 159 odst. 1 OZ), tak zvláštní (§ 51 odst. 1 ZOK) úprava postavení členů orgánů právnických osob, resp. obchodních korporací.

okolností.³³² Zvýšenou pozornost si naproti tomu zaslouží povinná loajalita, tj. ohled na zájem a prospěch společnosti, která na rozdíl od péče řádného hospodáře v užším smyslu, jež je spíše jen „technickou“ kategorií, určuje směr a zaměření činnosti člena orgánu.³³³ Důležitým východiskem při posuzování, zda konkrétní osoba dostala povinnosti odvracet úpadek, je tak bližší vymezení povinnosti loajality, tj. povinnosti jednat v zájmu společnosti, resp. konkretizace tohoto zájmu.

Z principu právní a majetkové samostatnosti společnosti vyplývá, že zájem společnosti je třeba chápat jako zájem svébytný, oddělený od zájmů jednotlivých osob, které se na společnosti účastní nebo jsou s ní jakkoli jinak (právně i mimoprávně) spjaty. Tento zájem ovšem na druhou stranu nelze považovat za zájem nezávislý v tom smyslu, že by při jeho formulaci bylo lze od zájmů těchto „zainteresovaných osob“ (*stakeholders*) zcela odhlédnout.³³⁴ Naopak, zájem obchodní společnosti je ve skutečnosti výslednicí zájmů různých skupin dalších subjektů. To je podstatou koncepce zájmového pluralismu, jež se uplatňuje v okruhu evropského kontinentálního práva a jež je vzhledem k právně-kulturní blízkosti uznávána též v tuzemsku.³³⁵

Dílčí zájmy společně utvářející výsledný zájem společnosti nejsou rovnocenné. Za standardních okolností mezi nimi hrají prim zájmy společníků (akcionářů). Pro tento závěr je možné najít jak zdůvodnění ryze právní, tak argumenty právně-ekonomické.

Společnost je subjektem soukromého práva, vytvořeným na podkladě právního jednání zakladatelů, jímž je současně vymezen její cíl (účel). Z tohoto úhlu pohledu je společnost produktem právě jejich vůle a jejich zájmů. Zakladatelé navíc na sebe založením společnosti berou povinnost vybavit ji na počátku existence potřebným

³³² K vymezení pojmu péče řádného hospodáře srov. výše citovanou literaturu a dále pak např. ŘEHÁČEK, O. *Představenstvo akciové společnosti a postavení jeho členů*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 99 a násl., nebo VRAJÍK, M., HUML, O. Péče řádného hospodáře a povinnosti s tím spojené. *Daňová a hospodářská kartotéka*. 2011, roč. 19, č. 20, s. 18 a násl.

³³³ Jak uvádí P. Čech, „[z]atímco v souvislosti s povinnou péčí řeší právo otázku, jak si má statutární orgán, resp. jeho člen počínat při obchodním vedení společnosti a s jakou odbornou intenzitou o těchto věcech rozhodovat, kryje povinná loajalita celkové zaměření jeho činnosti a také ostatní aspekty výkonu jeho funkce.“ Viz ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, roč. 15, č. 3, s. 4 a násl.

³³⁴ GRIFFIN, S. *Company Law: Fundamental Principles*. Harlow : Pearson, 2006, s. 240.

³³⁵ Viz ČERNÁ, S. K některým aspektům zájmu kapitálové společnosti. In ČERNÁ, S., ČECH, P. a kol. *Pocta Ivaně Štenglové k sedmdesátým narozeninám*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 63 a násl.

majetkem (to zejména ve společnostech kapitálových), nebo ručit za její dluhy (ve společnostech osobních). Společenci pak i rozhodnutí o tom, že se společnost zrušuje.³³⁶

Z právně-ekonomického pohledu se zdůrazňuje postavení společníků coby nositelů tzv. reziduálních nároků. Tímto pojmem se vyjadřuje skutečnost, že oproti věřitelům společnosti, jimž standardně svědčí tzv. fixní nároky, tj. nároky v každém okamžiku konkrétně vyčíslitelné a v tomto smyslu konečné, nemohou se společníci na výši svého zbytkového nároku spoléhat. Riziko podnikatelského úspěchu či selhání lpí na nich. Velikost čistého obchodního majetku (*equity value*), jenž je teoreticky k dispozici společníkům, je z hlediska věřitelů irelevantní, neboť ti na něj žádný ekonomický nárok nemají. Řečeno opačně, společníci jakožto přímí či nepřímí tvůrci vlastního kapitálu společnosti jsou v ekonomickém smyslu nejpodřízenějšími věřiteli společnosti a v pomyslné frontě na její majetek stojí až na samém konci. Odtud se odvozuje, že právě jejich slovo má při profilaci zájmu společnosti největší váhu, neboť jsou to oni, kdo nejsilněji pociťuje vývoj hospodářského stavu společnosti, a kdo je proto (přínejmenším v dlouhém období) motivován sledovat a usilovat o její maximální prosperitu.³³⁷

V úpadkové situaci se hierarchie dílčích zájmů determinujících zájem společnosti dramaticky mění. Čistý obchodní majetek (jemuž s jistým zjednodušením odpovídá vlastní kapitál na pravé straně bilance) přestává existovat buď zcela, nebo je jeho existence ohrožena. Jakmile je nárok společníků vymazán, nastupují na jejich místo věřitelé, jejichž fixní nároky se z důvodu nedostatečnosti majetku společnosti transformují v nároky reziduální. Rázem jsou to věřitelé, jejichž ekonomické nároky³³⁸ se stávají závislými na velikosti majetkové podstaty společnosti.³³⁹

Popsaný zásadní posun reflektuje insolvenční zákon tím, že společnosti – dlužníci, jež drží dispoziční oprávnění k majetkové podstatě (§ 229 odst. 3 IZ), přikazuje od rozhodnutí o úpadku, nebo dokonce již od okamžiku zahájení insolvenčního řízení, je-li sama insolvenčním návrhatelem, jednat ve společném zájmu věřitelů [§ 229 odst. 5 IZ ve spojení s § 36 odst. 1 IZ a § 2 písm. j) IZ]. Tomu bychom neměli rozumět tak, že

³³⁶ Viz ČERNÁ, S. K některým aspektům zájmu kapitálové společnosti. In ČERNÁ, S., ČECH, P. a kol. *Pocta Ivaně Štenglové k sedmdesátým narozeninám*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 76 a násl.

³³⁷ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 69 a násl.

³³⁸ Právně bychom řekli dosažitelná míra uspokojení pohledávek.

³³⁹ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 121 a násl.

se loajalita člena orgánu ke společnosti nahrazuje loajalitou k věřitelům: člen orgánu je nadále zavázán jednat v zájmu společnosti, ten se ale kvalitativně mění, když hlavním (přednostním) jeho determinantem se stává společný zájem věřitelů.³⁴⁰

Skutečnost, že insolvenční zákon popsany důsledek váže na zachování dispozičních oprávnění dlužníka k majetkové podstatě, je poněkud zavádějící. Dlužník (a potažmo jeho statutární orgán) je nepochybně povinen sledovat společný zájem věřitelů bez ohledu na to, zda je či není oprávněn spravovat majetkovou podstatu a nakládat s ní. Je samozřejmé, že správa a nakládání s majetkovou podstatou jsou činnosti nejcitlivější, přece však nelze říci, že by mimo jejich rámec dlužník hledisko společného zájmu věřitelů mohl ztrácet ze zřetele.³⁴¹

Zavádějící je rovněž to, že je dlužníku uloženo jednat ve společném zájmu věřitelů až od zahájení insolvenčního řízení na podkladě dlužnického návrhu, resp. dokonce až od rozhodnutí o úpadku, bylo-li řízení zahájeno návrhem věřitelským. V období mezi zahájením insolvenčního řízení a rozhodnutím o způsobu řešení úpadku je dlužník nositelem dispozičních oprávnění k majetkové podstatě vždy [§ 229 odst. 3 písm. b) IZ].³⁴² Proto je naprosto nelogické, aby k posunu v zájmu společnosti nedošlo při zahájení insolvenčního řízení k návrhu věřitele,³⁴³ a to tím spíše, že věřitelský návrh indikuje potenciální porušení dlužníkovy povinnosti neprodlužovat úpadkový stav nad nezbytně nutnou dobu (§ 98 odst. 1 IZ). Prostřednictvím institutu moratoria, jež lze vyhlásit i před zahájením insolvenčního řízení (§ 125 a § 126 IZ), se pak dokonce dostáváme už do (formálně) předinsolvenční fáze.

³⁴⁰ Již před novelou insolvenčního zákona účinnou k 1. 1. 2014 insolvenční zákon zakotvoval obdobné pravidlo pro právnické osoby, jejichž úpadek je řešen reorganizací. Je třeba souhlasit s T. Richterem, že dané pravidlo se cestou analogie uplatnilo rovněž v dalších situacích, kdy jsou v insolvenčním řízení ponechána dispoziční oprávnění v rukou managementu společnosti (§ 229 odst. 3 IZ). Viz RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 156.

³⁴¹ Srov. též rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 9. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1657/2009.

³⁴² Srov. i *K otázce dispozičních oprávnění k majetkové podstatě v mezidobí od rozhodnutí o úpadku do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku*. Výkladové stanovisko č. 1 ze zasedání expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo ze dne 10. 1. 2008. Dostupné z WWW: <http://insolvenčni-zakon.justice.cz/downloads/vykladove_stanovisko_01_2008.pdf>.

³⁴³ S tím koresponduje i diskvalifikační důvod dle ust. § 64 odst. 2 ZOK, podle nějž bude vyloučen z výkonu funkce ten člen statutárního orgánu, jenž byl do funkce povolán po zahájení insolvenčního řízení a jenž svým jednáním zřejmě přispěl ke snížení majetkové podstaty a k poškození věřitelů. Skutečnost, zda bylo řízení zahájeno na podkladě návrhu dlužníka, nebo věřitele, nehraje žádnou roli.

Je třeba si uvědomit, že kvalitativní posun v profilaci zájmu společnosti ve skutečnosti nastává bez ohledu na to, zda se vůči společnosti vede insolvenční řízení. Rozhodující je objektivní stav jejího úpadku nebo hrozícího úpadku. Obsah závazku člena statutárního orgánu se v době hrozícího úpadku společnosti formálně nemění: i nadále je povinován zastávat svou funkci s patřičnou loajalitou ke společnosti. Materiálně však ke změně dochází, když dominantním faktorem ovlivňujícím výsledný zájem společnosti, který je člen orgánu povinen prosazovat, napříště nebude zájem společníků, nýbrž zájem věřitelů.³⁴⁴

Tato úvaha není jen akademická. Její praktický význam vystupuje do popředí právě v kritické hospodářské situaci společnosti, kdy se zájmy společníků a věřitelů zásadním způsobem rozcházejí a co vyhovuje zájmům jedněch, velice často jde proti zájmům druhých.

Záležitost bývá ilustrována na problému tzv. podinvestování (*underinvestment*) a přeinvestování (*overinvestment*). V situaci, kdy je čistý obchodní majetek společnosti „vymazán“ nebo alespoň ohrožen, nejsou společníci motivováni provádět investice (v nejšířším smyslu slova), jejichž potenciální výnos by byl využit pouze k zaplacení dluhů společnosti, a jež jim osobně tudíž nic nepřinesou. Za tohoto stavu hrozí, že investice, jež by jinak rozšířila aktiva společnosti a zvýšila možnost uspokojení jejich věřitelů, nebude realizována (podinvestování). Současně ale vzniká i nebezpečí opačného extrému. Společníci, kteří již svůj reziduální nárok ztratili, vědí, že více ztratit nemohou. Jsou tak motivováni podstupovat neadekvátní riziko a inklinují k prosazování takových investic, jež sice mohou být potenciálně natolik ziskové, že obnoví jejich reziduální nároky, současně jsou ale velice riskantní, přičemž toto riziko v podobě ztráty zbylého majetku společnosti či jeho podstatné části nesou věřitelé

³⁴⁴ K obdobnému závěru dospěla i judikatura soudů v USA, kde se jinak uplatňuje zájmově-monistický přístup, třebaže jistě ne ve zcela čisté podobě. V této souvislosti bývá hojně citováno rozhodnutí ve věci *Credit Lyonnais Bank Nederland, N. V. v. Pathe Communications Corporation*, v němž delawarský soud uzavřel, že v době blízkého se úpadku (*vicinity/zone of insolvency*) je management povinen jednat nikoli výlučně v zájmu společníků, nýbrž zohledňovat též zájmy věřitelů. Judikatura nicméně není jednotná a ani právní teorie nepřijímá tyto závěry jednoznačně. Viz CAMPBELL, R. B., FROST, C. W. Managers' Fiduciary Duties in Financially Distressed Corporations: Chaos in Delaware (and Elsewhere). *Journal of Corporation Law*. 2007, vol. 32, no. 3, s. 491 a násl. Dále např. SHEINFELD, M. M., PIPPITT, J. H. Fiduciary Duties of Directors of a Corporation in the Vicinity of Insolvency and after Initiation of a Bankruptcy Case. *Business Lawyer*. 2004, vol. 60, no. 1, s. 79 a násl.

(přeinvestování).³⁴⁵ Obdobné motivace se současně objevují i u managementu samotného.³⁴⁶ Příkazu odvracet úpadek společnosti proto nedostojí ten, kdo se pouští do riskantních operací a dává všanc i zbývající aktiva společnosti, ani ten, kdo rezignuje na snahu o jejich zachování či rozšíření.

V tomto duchu je třeba též přistupovat k citlivé otázce přebírání dalších dluhů společností ocitnuvší se ve stavu hrozícího úpadku. Na rozdíl od striktního australského přístupu³⁴⁷ české právo paušálně nezapovídá další zadlužování společnosti. V tomto má vskutku mnohem blíže anglické úpravě.³⁴⁸ Manévrovací prostor, jenž je managementu dán k dispozici, je poměrně široký a strategie zahrnující vznik nových dluhů společnosti *a priori* vyloučeny nejsou.³⁴⁹ Vždy se tak ovšem musí dít s péčí řádného hospodáře, poměřované testem obchodního úsudku, a v zájmu společnosti, silně formovaném zájmem (stávajících) věřitelů. Nový dluh by tedy měl být přijímán jen tenkrát, lze-li na základě dostupných a dostatečných informací v dobré víře důvodně předpokládat, že jím bude odvrácen úpadek a že jím nedojde ke snížení dobytnosti pohledávek existujících věřitelů. Stále však platí, že člen statutárního orgánu za výsledek odpovědnost nenese, a proto ani případné zhoršení postavení věřitelů *per se* neznamená spáchání deliktu neodvracení úpadku.

³⁴⁵ V podrobnostech srov. např. LA ROCCA, M., CARIOLA, A., LA ROCCA, E. T. Overinvestment and underinvestment problems: determining factors, consequences and solutions. *Social Science Research Network* [online]. 2005 [cit. 2014-08-01]. Dostupný z WWW: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=835364>.

³⁴⁶ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 136 a násl.

³⁴⁷ S. 588G australského zákona o obchodních společnostech z roku 2001 postihuje tzv. *insolvent trading*, který spočívá v dalším zadlužování společnosti v situaci, kdy se tato nachází v úpadku, nebo kdy převzetí dalšího dluhu povede k jejímu úpadku. Viz KEAY, A., MURRAY, M. Making Company Directors Liable: A Comparative Analysis of Wrongful Trading in the United Kingdom and Insolvent Trading in Australia. *International Insolvency Review*. 2005, vol. 14, no. 1, s. 34 a násl.

³⁴⁸ Anglický *wrongful trading* (S. 214 insolvenčního zákona z roku 1986) nespáchá ten, kdo usiluje o minimalizaci ztráty (škody, újmy) věřitelů, aniž by se tím automaticky zakazovalo další zadlužování společnosti. Blíže KEAY, A., MURRAY, M. Making Company Directors Liable: A Comparative Analysis of Wrongful Trading in the United Kingdom and Insolvent Trading in Australia. *International Insolvency Review*. 2005, vol. 14, no. 1, s. 34 a násl.

³⁴⁹ Obdobně BOGUSKÝ, P. Ručení členů statutárního orgánu za dluhy obchodní korporace pro porušení povinnosti usilovat o odvrácení jejího úpadku. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 11 – 12, str. 313 – 318.

Obdobně je třeba posuzovat zatěžování majetku společnosti. Těžko přijatelné je poskytnutí majetku společnosti k zajištění pohledávek stávajících věřitelů, neboť touto cestou společnost svou hospodářskou situaci nijak neposiluje a věřitelům (vyjma těch, pro něž je zajištění zřízeno) z toho nekyne žádný prospěch.³⁵⁰ Zatížení majetku za účelem zajištění nových dluhů ovšem může být za vpředu popsanych podmínek přípustné.

Je otázkou, kdy povinnost odvracet úpadek společnosti končí. Dostoupí-li nepříznivá ekonomická situace společnosti takového stupně, že tato se ocitne v úpadku, ať už v jakékoli formě, vzniká zákonná povinnost podat insolvenční návrh a zahájit tak insolvenční řízení (§ 98 odst. 1 IZ). Vedle samotné společnosti nesou tuto povinnost mj. i členové statutárního orgánu (§ 98 odst. 2 IZ), přičemž sankcí za její nesplnění je odpovědnost za škodu či jinou újmu vůči věřitelům (§ 99 IZ).³⁵¹ Přesto nelze jednoduše

³⁵⁰ Příslušné právní jednání nemusí být nutně neplatné, bude je však eventuálně možné napadnout odpůrcí žalobou podanou jak zkrácenými věřiteli (§ 590 odst. 1 a § 591 OZ), tak za insolvenčního řízení insolvenčním správcem (§ 240, § 241 a § 242 IZ). Judikatorní závěry, podle nichž zatížení dlužníkovu majetku zřízením zástavního práva nebo věcného břemene nelze úspěšně napadnout občanskoprávní odpůrcí žalobou (viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2041/2012), jsou zjevně nesprávné a budou snad v budoucnu opuštěny. Blíže PULKRÁBEK, Z. Vyhledky odpůrcího práva (tzv. relativní neúčinnosti) podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 11, s. 381 – 387. Jiná je však situace v odpůrcím právu insolvenčním, kde se přímo počítá s neúčinností právního jednání, jímž dlužník, jsa v úpadku, poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího dluhu, ledaže by šlo o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné [§ 241 odst. 3 písm. d) IZ]. K tomu se váže též důležité rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 29 ICdo 13/2012: „*Pro posouzení, zda smlouva o zřízení zástavního práva je zvýhodňujícím právním úkonem, je tak nevýznamné, zda šlo o právní úkon učiněný za podmínek obvyklých v obchodním styku a zda byly splněny další podmínky určené v ustanovení § 241 odst. 5 písm. b) insolvenčního zákona; podstatné je pouze to, zda za zřízení zajištění závazku dlužník současně obdržel přiměřenou protihodnotu. Za takovou hodnotu pak v žádném případě nelze považovat ani „prolongaci“ splátek (sporným právním úkonem zajištěné) pohledávky, ani „případné“ prominutí sankcí spojených s porušením povinnosti dlužníka k úhradě této pohledávky.*“

³⁵¹ Insolvenční zákon označuje sankční povinnost dle § 99 IZ za odpovědnost za škodu a jinou újmu. Ve skutečnosti je však takové označení teoreticky sporné. Odpovědnost za škodu je v českém právu tradičně postavena na koncepci náhrady škody: škůdce je povinen nahradit škodu utrpěnou poškozeným a uvést jej tak do stavu, jako by ke škodě bývalo nedošlo. Reparační funkce odpovědnosti za škodu tudíž svazuje existenci a rozsah sankční povinnosti škůdce s újmou, která vznikla na majetku poškozeného. Právě odtud se pak odvíjejí základní předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu: porušení povinnosti, vznik škody a příčinný vztah mezi nimi. Obdobně to platí u nemajetkové újmy s tím, že se nehovoří o její náhradě, nýbrž o poskytnutí satisfakce. Ustanovení § 99 IZ to však nerespektuje, když ukládá osobě, která nedostála své povinnosti podat insolvenční návrh, povinnost zaplatit věřiteli konkrétní částku bez toho, že by vůbec bylo třeba

uzavřít, že po dosažení stavu úpadku a vstupu společnosti do insolvenčního řízení povinnost odvracet úpadek netrvá.

I po zahájení insolvenčního řízení zůstávají dispoziční oprávnění (§ 229 odst. 1 IZ) zásadně v rukou dlužníka, resp. jeho statutárního orgánu. Omezení vyplývající z ust. § 111 IZ sice mohou odvracení úpadku komplikovat, neznamená to však, že by je vylučovala. Totéž platí o případných omezeních plynoucích z rozhodnutí insolvenčního soudu, který ustanoví předběžného správce (§ 112 odst. 1 IZ). Ke skutečné ztrátě dispozičních oprávnění a jejich přenosu na insolvenčního správce dochází až při prohlášení konkursu na majetek dlužníka (§ 246 odst. 1 IZ), ale jak správně dovodila judikatura,³⁵² ani tenkrát se z členů orgánů nesnímá povinnost zastávat funkci s péčí řádného hospodáře, třebaže jejich reálná působnost je značně zúžena. Povinnost odvracet úpadek společnosti tedy trvá i za insolvenčního řízení, ačkoli okolnosti už v takovém případě jejímu naplňování příliš nepřejí a nástroje, jimiž jsou za tím účelem členové statutárního orgánu vybaveni, jsou dosti limitované.³⁵³

prokazovat vznik materiální a imateriální újmy a kauzální vazbu mezi touto újmou a nepodáním insolvenčního návrhu. Jistý náznak sice nalezneme v prvním liberačním důvodu v § 99 odst. 3 IZ, ten ale povinnému dovoluje zprostit se povinnosti jen tehdy, prokáže-li, že v důsledku nepodání návrhu věřiteli žádná majetková újma nevznikla. Pokud bylo uspokojení věřitelovy pohledávky následkem porušení povinnosti dle § 98 IZ jakkoli, byť i zcela nepatrně, zkráceno, nastupuje sankční povinnost podle § 99 IZ v plném rozsahu. Vztah mezi částkou, kterou je „škůdce“ povinen zaplatit, a způsobenou škodou prakticky neexistuje (škoda může být podstatně vyšší i nižší) a v případě nemajetkové újmy z povahy věci ani existovat nemůže. Vlastně jde o jakýsi zvláštní typ paušalizované náhrady škody spojené s paušalizovaným zadostiučiněním za nemajetkovou újmu, rozhodně ale ne o odpovědnost za materiální a imateriální újmu v pravém smyslu slova.

³⁵² Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 15. 9. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1657/2009 uzavřel, že „[j]ednateli společnosti s ručením omezeným v důsledku konkursu prohlášeného na majetek této společnosti nezaniká jeho funkce. I po dobu probíhajícího konkursu je tudíž povinen ji vykonávat s péčí řádného hospodáře (být v důsledku účinků prohlášení konkursu na majetek společnosti dochází ke změně náplně funkce), a za porušení této povinnosti jej stihá odpovědnost podle ustanovení § 194 odst. 5 obch. zák. Nejvyšší soud neshledává žádného důvodu, proč by se v takovém případě nemělo prosadit i ustanovení § 194 odst. 6 obch. zák., upravující ručení (členů) statutárního orgánu za závazky společnosti. Skutečnost, že v důsledku prohlášení konkursu na majetek společnosti přechází oprávnění nakládat s jejím majetkem na správce konkursní podstaty (§ 14 odst. 1 písm. a/ zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání), neznamená, že statutární orgán (jeho člen) nemůže společnosti způsobit škodu neoprávněným nakládáním s tímto majetkem. Tak tomu může být např. tehdy, spotřebuje-li neoprávněně peněžní prostředky patřící společnosti, které byl povinen předat správci.“

³⁵³ Srov. též rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 4. 2011, sp. zn. 2 VSPH 313/2011, MSPH 60 INS 628/2011. Blíže ŘEHÁČEK, O. Odvracení úpadku platebně neschopného dlužníka po podání insolvenčního návrhu. *Bulletin advokacie*. 2012, roč. 42, č. 1, s. 27 – 28.

Důkazní břemeno o tom, zda v souladu s péčí řádného hospodáře odvracel úpadek společnosti, nese zásadně žalovaný člen orgánu (§ 52 odst. 2 ZOK) nebo prokurista (§ 58 odst. 1 ZOK). U jiných osob podléhajících působnosti § 68 ZOK k přenosu důkazního břemene nedochází, a prokázání skutečností, na něž je rozhodnutí o ručení vázáno, je tak věcí žalobce.

Vždy je nutno pamatovat, že člen orgánu (a ani jiná osoba zatížená vůči společnosti povinností péče řádného hospodáře) neodpovídá za výsledek, jehož bylo či nebylo dosaženo, nýbrž jen za svou činnost. Proto skutečnost, že se úpadek nakonec odvrátil nepodařilo, automaticky neznamená, že by člen statutárního orgánu své povinnosti odvracet jej nedostál.³⁵⁴

2.5.2. Rozhodnutí o úpadku

Dalším předpokladem rozhodnutí soudu o vzniku ručení je skutečnost, že bylo rozhodnuto, že obchodní korporace je v úpadku [§ 68 odst. 1 písm. a) ZOK].

Ručení je pojato jako sankce za porušení povinnosti odvracet úpadek. Přestože toto porušení může a nemusí vyústit v úpadek obchodní korporace, zákon sankci zásadně váže právě na její úpadkovou situaci, lhostejno zda ve formě platební neschopnosti nebo předlužení. Sankční ručební povinnosti se tak může vyhnout i ten, kdo povinnosti odvracet úpadek nedostojí, pokud úpadek korporace nenastane, ať už přičiněním ostatních osob, nebo příznivým vlivem vnějších okolností. Porušení povinnosti odvracet úpadek korporace v situaci, kdy k úpadku nakonec nedojde, pak může být postiženo jen vnitřně: statutární orgán (či jinou osobu v dosahu personální působnosti § 68 ZOK) bude stíhat povinnost nahradit škodu či jinou újmu korporaci, nebo jejím členům (§ 213 OZ).³⁵⁵

³⁵⁴ ČERNÁ, S. Ručení členů statutárních orgánů českých obchodních korporací po rekodifikaci soukromého práva (vybrané otázky). In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds.) *Právo, obchod, ekonomika II. Sborník vědeckých prac.* Praha : Leges, 2012, str. 47.

³⁵⁵ Budou-li pro to splněny zákonné předpoklady, půjde ruku v ruce s (vnitřní) povinností člena statutárního orgánu k náhradě újmy též jeho (vnější) ručební povinností za dluhy společnosti podle ust. § 159 odst. 3 OZ. Podrobněji VRBA, M. Sankční ručení členů orgánů při způsobení škody obchodní společnosti. In VRBA, M. (ed.) *Odpovědnost a ručení v právu obchodních společností.* 1. vydání. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, s. 105 a násl.

Rozhodování soudu podle § 68 ZOK se zákonodárce snaží usnadnit tím, že po něm nežadá prejudiciální posouzení, zda je obchodní korporace v úpadku, ale zavazuje jej respektovat v tomto smyslu rozhodnutí insolvenčního soudu. Uvedená podmínka pro založení ručení dle § 68 ZOK je tedy ryze formální a soud rozhodující o ručení zásadně vůbec (materiálně) nezkoumá, zda se společnost skutečně v úpadku nachází. Problém nicméně spočívá v tom, že rozhodnutí o úpadku společnosti může být v některých případech vydáno i tehdy, kdy společnost v úpadku není, a naopak nemusí být vydáno tehdy, kdy v úpadku zcela jistě je. Ztotožnění (formálního) rozhodnutí o úpadku s (materiální) úpadkovou situací společnosti je nesprávně zjednodušující a musí být překlenuto výkladem.

Zákonná formulace nevzbuzuje pochybnosti v tom smyslu, že rozhodnutím o tom, že obchodní korporace je v úpadku, se rozumí rozhodnutí o úpadku dle § 136 IZ. Vzhledem k tomu, že insolvenční soud svůj závěr o úpadku insolvenčního dlužníka namnoze opírá o některou z vyvratitelných domněnek platební neschopnosti (§ 3 odst. 2 IZ), nelze vyloučit, že o ručení bude rozhodnuto i tehdy, kdy společnost objektivně v úpadku nebude.³⁵⁶ Pak jde k tíži členů statutárního orgánu, že v insolvenčním řízení nebyli s to přinést důkaz opaku, který by presumpci úpadku vyvrátil.

Účinky rozhodnutí o úpadku nastávají jeho zveřejněním v insolvenčním rejstříku bez ohledu na jeho právní moc (§ 89 odst. 1 IZ). Ani § 68 ZOK nepodmiňuje rozhodnutí soudu o ručení člena orgánu právní mocí usnesení, jímž se zjišťuje úpadek dlužnické společnosti. Na druhou stranu bude-li toto usnesení na podkladě opravného prostředku zrušeno či změněno nadřízeným soudem, nelze mít podmínku rozhodnutí o úpadku pro účely rozhodnutí o ručení za splněnou (§ 158 odst. 5 IZ). Obdobně nelze sankční ručení členů statutárních orgánů založit ani poté, co insolvenční soud rozhodne, že společnost není v úpadku, protože její úpadek nebyl ani po rozhodnutí o úpadku osvědčen [§ 159 odst. 1 písm. a) IZ], nebo z téhož důvodu zruší prohlášený konkurs [§ 308 odst. 1 písm. a) IZ].

³⁵⁶ Zejména to bude případ, kdy společnost (potažmo její statutární orgán) vzdor výzvě soudu opomene předložit seznamy majetku, závazků a zaměstnanců [§ 3 odst. 2 písm. d) IZ]. Tato skutečnost nepochybně ukazuje na přístup dotyčných osob k plnění uložených povinností, o hospodářské situaci společnosti ale sama o sobě nevyovídá ničeho.

Jiné důvody pro rozhodnutí, že společnost není v úpadku, tj. absence přihlášených věřitelů a plná úhrada zapodstatovaných a jim naroveň postavených pohledávek [§ 158 odst. 1 písm. b) IZ], resp. návrh dlužnické společnosti doprovobený souhlasem věřitelů a insolvenčního správce (§ 158 odst. 2 IZ), správnost a opodstatněnost předchozího rozhodnutí o úpadku nijak nezpochybňují, a ručení dle § 68 ZOK by tudíž vylučovat neměly. Vydání těchto rozhodnutí sice může být výsledkem činnosti členů statutárního orgánu směřující k odvrácení úpadku i po vydání usnesení, jímž byl tento úpadek zjištěn, v takovém případě ale bude namíste žalobu na založení ručení zamítnout pro nesplnění podmínky § 68 odst. 1 písm. b) ZOK. Obdobné bude platit v případě zrušení konkursu dle § 308 odst. 1 písm. b) a § 308 odst. 2 IZ; o zrušení konkursu po splnění rozvrhového usnesení nebo pro nedostatek majetku [§ 308 odst. 1 písm. c) a d) IZ] není třeba v tomto smyslu ani uvažovat.

S jinými rozhodnutími o insolvenčním návrhu (§ 142 IZ) vznik ručení spojovat nelze. To platí i při zamítnutí návrhu dle § 143 odst. 3 IZ, kdy sice úpadek zjištěn je, ale má charakter druhotné platební neschopnosti, jež bude v době do 3 měsíců po splatnosti peněžitých dluhů společnosti překlenuta; v tom případě je členovi statutárního orgánu stále ještě dána příležitost úpadek odvracet. Rovněž tak ani zamítnutí insolvenčního návrhu podle druhé věty § 143 odst. 2 IZ není rozhodnutím, o něž lze opřít rozhodnutí o založení ručení. Úpadek společnosti je sice zjištěn i zde, je ale vyvolán převodem pohledávky či její části na jiný subjekt v době nepřesahující 6 měsíců před podáním insolvenčního návrhu. Uměle vytvořené věřitelské plurality se tak nelze dovolávat ani ve vztahu k ručení dle § 68 ZOK.

Poněkud sporné může být, zda ani zamítnutí insolvenčního návrhu poté, co dluhy upadnuvší společnosti převezme či se za ně zaručí stát nebo vyšší územní samosprávný celek (§ 143 odst. 4 IZ), není důvodem pro vydání rozsudku konstituujícího ručení. Je sice otázkou, jaký smysl by za daných okolností pro věřitele mělo domáhat zajištění svých pohledávek dalšími osobami, majetkově obvykle mnohem slabšími než je stát či kraj. Na druhou stranu nelze přehlédnout, že úpadek obchodní korporace zde objektivně přítomen je a pouhá skutečnost, že se stát nebo kraj rozhodnou korporaci ochránit před insolvenčním řízením, případné pochybení členů statutárních orgánů nijak nesnižují. Jejich vyvázání z obecného sankčního režimu § 68 ZOK by naopak posilovalo nežádoucí morální hazard. Lze soudit, že přísný jazykový výklad by měl ustoupit

výkladu teleologickému a že též usnesení insolvenčního soudu o zamítnutí insolvenčního návrhu podle ust. § 143 odst. 4 IZ je způsobilým předpokladem založení ručení podle ust. § 68 ZOK.

Mezi vlastním závadným jednáním člena statutárního orgánu a rozhodnutím insolvenčního soudu o úpadku společnosti by měla existovat příčinná souvislost. Kauzální vztah sice nemusí být příliš silný, jednání člena orgánu mohlo být jen jednou z řady příčin vedoucích k úpadku společnosti, jeho absolutní absence však aplikaci sankce dle § 68 ZOK brání. Pokud tedy člen orgánu v minulosti protiprávně neodvracel úpadek, jemuž se nakonec společnost vyhnula, nemůže být trestán za to, že tato společnost později bez jakéhokoli jeho přičinění a za zcela jiných okolností do stavu úpadku dospěla.

Zřejmě nic nebrání žalovat na založení ručení již před rozhodnutím, že společnost je úpadku, když pro soud bude rozhodující stav době, kdy vyhlásí rozsudek (§ 154 OSŘ). Pokud to bude nutné, může soud řízení o založení ručení i přerušit, aby vyčkal rozhodnutí insolvenčního soudu [§ 109 odst. 2 písm. c) OSŘ]. Podmínkou tu však bude alespoň podání insolvenčního návrhu proti společnosti, neboť soud nemůže vyčkávat na rozhodnutí, jestliže řízení, v němž má být vydáno, ještě ani nebylo zahájeno.

Vzhledem k tomu, že občanský soudní řád nedovoluje vydávat rozhodnutí vázaná na podmínku, nemůže být rozhodnutí dle § 68 ZOK vydáno dříve, než insolvenční soud ve shora popsaném smyslu rozhodne o úpadku obchodní korporace. Nejzazší termín, kdy lze o ručení rozhodnout, zákon výslovně nestanoví. Lze však dovodit, že se tak musí stát před zánikem obchodní korporace, zanikne-li bez právního nástupce. To je typické při řešení úpadku konkursem, kdy po zrušení konkursu po splnění rozvrhového usnesení nebo proto, že majetek insolvenčního dlužníka je zcela nedostatečný, dochází ke zrušení obchodní korporace a jejímu následnému zániku. Ručení sice může přečkat zánik právnické osoby, která je dlužníkem (§ 311 IZ, § 2026 OZ), to ale neznamená, že by po tomto zániku mohlo teprve vzniknout. Konstitutivní rozhodnutí dle § 68 ZOK tak bude muset v každém případě nabýt právní moci dříve, než se stane pravomocným usnesení rejstříkového soudu o výmazu společnosti z obchodního rejstříku.³⁵⁷

³⁵⁷ ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. Nová úprava obchodních korporací a některé její souvislosti s insolvenčním právem. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 10, s. 360 a násl.

Z výše uvedeného jasně vyplývá, že podmínka spočívající ve vydání rozhodnutí, že obchodní korporace je v úpadku, není právě vhodná a při striktní (doslovné) interpretaci může vést k nespravedlivým výsledkům. Věřitele, kteří by chtěli uplatnit nároky z ručení, nutí iniciovat insolvenční řízení vůči dlužnické společnosti, i když vědí, že možnost uspokojení z jejího majetku je mizivá.³⁵⁸ Jde opět o prvek vycházející z anglického modelu žaloby na doplnění majetkové podstaty, kde by naopak své místo měl. Právě rozhodnutí o úpadku podle § 136 IZ totiž uzavírá první fázi insolvenčního řízení, jejímž předmětem je zjišťování, zda se dlužník vůbec v úpadku nachází, a otevírá fázi další, v níž se zjištěný úpadek dlužníka řeší. Kdyby se vskutku přejala konstrukce uplatňovaná v anglickém právu, byla by podmínka vydání rozhodnutí o úpadku logická a vlastně i jediná možná.

2.5.3. Judikatorní předpoklady

Zákon o obchodních korporacích používá formulaci, že při splnění zákonných podmínek o ručení soud rozhodnout „může“. Tím zákonodárce soudu svěřuje možnost uvážení, zda ručení založí, nebo ne.³⁵⁹

Hodnotu důvěry v rozhodování soudů a jeho předvídatelnost stejně jako zásadu, že rozhodovací praxe by měla být za týchž skutkových okolností jednotná, vyzdvihuje občanský zákoník v ust. § 13, podle nějž každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.³⁶⁰

³⁵⁸ Navíc jim může být jakožto navrhovatelům uložena povinnost složit zálohu na náklady insolvenčního řízení ve výši až 50 000 Kč (§ 108 IZ).

³⁵⁹ Nelze si nevšimnout souvislosti s anglickým wrongful tradingem, kde je rovněž věcí úvahy soudu, jestli sankci uloží, ačkoli pro to jsou zákonné předpoklady splněny.

³⁶⁰ Srov. i náleží Ústavního soudu ČR ze dne 25. dubna 2012, sp. zn. I. ÚS 1607/11, v němž stojí: „*Jak již Ústavní soud v minulosti několikrát konstatoval (např. náleží Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2007 sp. zn. II. ÚS 2070/07), ke znakům právního státu patří zásada právní jistoty. Její nezbytnou součástí je jak předvídatelnost práva, tak i legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky. Tato předvídatelnost je vyjádřením postulátu, podle kterého se lze v demokratickém právním státě spolehnout na to, že ve své důvěře v platné právo nebude nikdo zklamán. Pouze takto předvídatelné chování naplňuje v praxi fungování materiálně chápaného demokratického právního státu a vylučuje prostor pro případnou svévoli. Ústavní soud k*

Jakkoli tedy bude ponecháno na úvaze soudu, zda sankci podle § 68 ZOK uloží, nemůže se tak dít zcela volně a v každém případě musí být sledována jednotná rozhodovací praxe. Nelze proto vyloučit, že judikatura vrcholných soudů, zejména Nejvyššího soudu ČR, časem vymezí další podmínky, na něž bude rozhodnutí o založení ručení vázáno. Z povahy věci by mělo jít spíše o podmínky negativní, jež výjimečně odůvodňují zamítnutí žaloby, než podmínky pozitivní, které by přistupovaly k podmínkám zákonným a musely by být splněny vždy, mělo-li by být žalobě vyhověno. Úlohou soudů by tedy mělo být korigovat případnou tvrdost zákona, nikoli doplňovat zákonnou normu o další pozitivní podmínky, jež sám zákonodárce nepředjímal.

Snad by mohlo jít o obdobu liberačního důvodu dle § 2913 odst. 2 OZ, který zde přímo aplikovatelný nebude. Je-li tento důvod způsobit členovi orgánu povinnosti k náhradě újmy vůči obchodní korporaci, měl by jej zprostit i ručení, když ostatně v obou případech může jít o porušení téže povinnosti péče řádného hospodáře. Představit si tak lze například zamítnutí žaloby z důvodu nepříznivého zdravotního stavu člena statutárního orgánu, jenž mu neumožnil aktivně odvracet úpadek společnosti.³⁶¹

Dospíváme-li k tomu, že soud může žalobu zamítnout jen ve výjimečných případech, pak by bylo záhodno v zájmu právní jistoty a předvídatelnosti práva formulovat tyto případy výslovně. Nečiní-li to problém v regulaci náhrady újmy, není důvodu, aby to činilo problém zde.

2.6. Důsledky založení ručení

Bude-li prokázáno splnění všech vpředu uvedených podmínek, soud rozhodne, že žalovaný ručí za splnění povinností upadnuvší společnosti. Namísto pojmu (právní) povinnost by v této souvislosti bylo vhodnější užít termín dluh. Pojem povinnost je širší než dluh, který představuje povinnost tvořící obsah relativního závazkového právního vztahu (§ 1721 OZ). Přitom jediné povinnost, která je dluhem, může být zajištěna

tomu dodává, že z toho plyne i požadavek shodné interpretace zákona ve srovnatelných případech, v čemž se zobrazuje - kromě právní jistoty - i ústavní princip rovnosti (srov. čl. 1 Listiny základních práv a svobod).“

³⁶¹ Pakliže soud žalobu výjimečně vzdor splnění formálních zákonných předpokladů zamítne, bude zpravidla na místě přiznat neúspěšnému žalobci plnou náhradu nákladů řízení (§ 142 odst. 3 OSŘ).

ručením. Z porušení jiné právní povinnosti jistě může na straně společnosti vzniknout dluh (typicky povinnost nahradit škodu); pak ovšem ručení zajišťuje až tuto druhotnou, sankční povinnost, která teprve má charakter dluhu.³⁶²

Koncepce ručení *ex actu* nevyhnutelně vede k nutnosti podstoupit pro získání exekučního titulu dvojí soudní řízení. Zdráhá-li se ručitel plnit dobrovolně, následuje po úspěšném zvládnutí sporu o žalobě dle § 68 ZOK řízení o žalobě na plnění.

Výrokem konstitutivního rozhodnutí o založení ručení bude soud v řízení o žalobě na plnění vázán (§ 159a odst. 4 OSŘ). Ohledně posouzení samotného žalovaného nároku to už však tak samozřejmé není. Soud rozhodující o vzniku ručení sice musí zodpovědět předběžnou otázku, zda osoba, v jejíž prospěch má být ručení založeno, je věřitelem příslušné obchodní korporace, toto prejudiciální posouzení však sotva může zavazovat jiný soud v rámci jiného řízení. Duplicitní posuzování pravosti a výše pohledávky, jejíž plnění se žalobce domáhá, je proto nevyhnutelné.³⁶³

Problémy nové právní úpravy nekončí ani okamžikem, kdy ručitel dluh společnosti splní. Jako subrogovaný věřitel společnosti by měl mít možnost domoci se na ní plnění dluhu. Věc je ovšem ztížena tím, že vůči společnosti je vedeno insolvenční řízení a že dokonce bylo rozhodnuto o tom, že je úpadku [§ 68 odst. 1 písm. a) ZOK].

Potíž nenastává, pokud původní věřitel svou pohledávku v insolvenčním řízení přihlásí, neboť se uplatní pravidlo o procesním nástupnictví a plnivší ručitel nastoupí v řízení na místo uspokojeného věřitele (§ 183 odst. 3 druhá věta IZ). Může však nastat situace, kdy věřitel pohledávku zajištěnou ručením nepřihlásí a jejího uspokojení se bude domáhat po ručiteli zcela mimo insolvenční řízení (§ 183 odst. 2 IZ). Pro tyto případy insolvenční zákon stanoví, že ručitel může svou pohledávku za úpadcem přihlásit jako podmíněnou (§ 183 odst. 3 první věta IZ), a to ve lhůtě 2 měsíců od rozhodnutí o úpadku.

³⁶² Popsané terminologické kolísání mezi povinností a dluhem nalezneme i na jiných místech zákona o obchodních korporacích. V některých případech se hovoří o ručení za splnění povinností (§ 66 odst. 2 ZOK), jinde o ručení za dluhy (např. § 71 odst. 3 ZOK).

³⁶³ V případě věřitelů, kteří svou pohledávku nepřihlásí do insolvenčního řízení vedeného vůči upadnuvší společnosti, vzniká nebezpečí promlčení jejich práva. Promlčecí lhůta se nestaví (srov. § 173 odst. 4 IZ) a ani stavět nemůže [§ 109 odst. 1 písm. a) IZ], protože reálně hrozí, že ještě před dosažením konstitutivního rozhodnutí o ručení, resp. před podáním následné žaloby na plnění, bude pohledávka promlčena. Už proto je nutné žalobou uplatněné právo opětovně přezkoumávat.

Je přinejmenším sporné, zda ručitel může v této lhůtě přihlásit svou pohledávku (byť jako podmíněnou), když právní skutečností, s níž se pojí její vznik, je až konstitutivní rozhodnutí soudu, které v tomto období zpravidla nikdy vydáno nebude. Dotyčný je ve skutečnosti tlačěn k tomu, aby z opatrnosti předčasně přihlašoval své neexistující pohledávky, neboť v opačném případě riskuje, že jeho případný regresní nárok vůči obchodní korporaci – insolvenčnímu dlužníkovi nikdy nebude ani zčásti uspokojen (srov. např. § 311 IZ).³⁶⁴ Jinou, neméně kontroverzní možností je připustit opožděné přihlašování až poté, co bude ručení založeno. Nebude-li však připuštěno ani jedno, stane se subrogace fakticky bezpředmětnou, čímž z ručitele ve skutečnosti učiníme finálního nositele daného dluhu.³⁶⁵

³⁶⁴ V eventuálním incidenčním sporu o pravost přihlášené pohledávky nebo v incidenčním sporu podle ust. § 178 IZ by pak příslušný (bývalý) člen statutárního orgánu měl paradoxně nejspíše argumentovat v tom směru, že měl za to, že u něj byly splněny podmínky pro založení ručební povinnosti podle § 68 ZOK.

³⁶⁵ Předčasné přihlašování pohledávek připustil Vrchní soud v Olomouci v rozhodnutí ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. KSBR 31 INS 2875/2009, 2 VSOL 417/2009-P339-8, ve kterém mimo jiné zabýval otázkou přihlašování pohledávek ve smyslu ust. § 253 odst. 4 věta první IZ jako pohledávek podmíněných. Naopak opožděné přihlášení pohledávky akceptoval Vrchní soud v Praze v rozhodnutí ze dne 1. 8. 2011, sp. zn. KSPH 41 INS 2804/2010, 1 VSPH 663/2011-P226-10 v případě, kdy věřitel v důsledku svého omylu v době vyhrazené pro přihlašování pohledávek nevěděl, že má pohledávku za insolvenčním dlužníkem.

3. Ručení ve zvláštních případech

Zákonné ručení členů orgánů vzniká rovněž v dalších, většinou velmi úzce vymezených a poměrně specifických situacích.

3.1. Ručení za náklady valné hromady svolané akcionáři

Akcionáři mají právo účastnit se řízení společnosti, a to skrze valnou hromadu. Akcionáři se mohou účastnit valné hromady, hlasovat na ní, žádat a dostat na ní vysvětlení, uplatňovat na ní své návrhy.³⁶⁶ Zákon o obchodních korporacích přiznává akcionářům, kteří mají kvalifikovaný podíl na základní kapitálu společnosti, právo valnou hromadu se zmocněním soudu i svolat.

Ustanovení § 366 odst. 1 ZOK stanoví, že tzv. kvalifikovaní akcionáři³⁶⁷ mohou požádat představenstvo (resp. statutárního ředitele - § 456 odst. 1 ZOK) o svolání valné hromady k projednání navržených záležitostí. Tato úprava si klade za cíl posílit postavení menšinových akcionářů.³⁶⁸

Statutární orgán akciové společnosti je na základě shora popsaného podnětu povinen valnou hromadu svolat s tím, že je přitom omezen podmínkami uvedenými v § 367 ZOK. Jelikož je povinnost představenstva svolat valnou hromadu v tomto případě stanovena přímo zákonem, pak za předpokladu, že se představenstvo na svolání valné hromady bez zbytečného odkladu neusnese, může ji svolat i jen jednotlivý člen představenstva (§ 402 odst. 2 ZOK).³⁶⁹ Nestane-li se tak, svolá valnou hromadu dozorčí rada (§ 404 ZOK), a v monistickém systému vnitřní organizace společnosti při nečinnosti statutárního ředitele správní rada (§ 456 odst. 2 ZOK).

³⁶⁶ Podrobněji ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 165 a násl.

³⁶⁷ Kvalifikovanými akcionáři jsou (1) ve společnostech se základním kapitálem nepřesahujícím 100 miliónů Kč akcionáři vlastníci akcie o souhrnné jmenovité či účetní hodnotě dosahující nejméně 5 % základního kapitálu, (2) ve společnostech se základním kapitálem vyšším než 100 miliónů Kč a nižším než 500 miliónů Kč akcionáři vlastníci akcie o souhrnné jmenovité či účetní hodnotě dosahující nejméně 3 % základního kapitálu a (3) ve společnostech se základním kapitálem ve výši alespoň 500 miliónů Kč akcionáři vlastníci akcie o souhrnné jmenovité či účetní hodnotě dosahující nejméně 1 % základního kapitálu (§ 365 ZOK). Poměrně nízký vyžadovaný podíl na základním kapitálu je reakcí na tzv. problém kolektivní akce (*collective action problem*).

³⁶⁸ ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 172.

³⁶⁹ ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 224.

Pokud statutární orgán svou povinnost nesplní a valnou hromadu nesvolá, rozhodne soud na žádost kvalifikovaného akcionáře nebo akcionářů o tom, že je zmocňuje ke svolání valné hromady a ke všem jednáním s tím souvisejícím (§ 368 odst. 1 první věta ZOK).³⁷⁰

Ve výroku usnesení³⁷¹ soud navrhovatele zmocňuje ke svolání valné hromady. Z judikatury přitom plyne, že svolání valné hromady není právním jednáním, z čehož mj. plyne, že je nemožné, aby oprávněná osoba či orgán k jejímu svolání udělili jiné osobě plnou moc (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 1061/2004).³⁷² Zmocnění soudu ke svolání valné hromady proto nelze chápat jako zmocnění k právnímu jednání.

Současně soud navrhovatele zmocňuje ke všem jednáním se svoláním valné hromady souvisejícím.³⁷³ Tímto způsobem jsou navrhovatelé zmocněni např. k rozeslání

³⁷⁰ Akcionáři nemají úplnou volnost ohledně navrhování záležitostí, jež má valná hromada projednat. Jak ve svém rozhodnutí ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 29 Odo 1205/2006 konstatuje Nejvyšší soud ČR, „v řízení o zmocnění akcionáře ke svolání valné hromady proto musí soud zkoumat, zda navrhované záležitosti již nebyly projednány valnou hromadou a v kladném případě zda usnesení této valné hromady, týkající se navrhovaných záležitostí, byla shledána neplatnými v řízení podle § 183 obch. zák. ve spojení s § 131 obch. zák. nebo v řízení před rejstříkovým soudem.“ Kromě toho je samozřejmé, že se uvedeným postupem nelze domáhat k projednání záležitostí, které vůbec nepatří do působnosti valné hromady (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2005, sp. zn. 29 Odo 407/2004). Velice významný je závěr, jenž Nejvyšší soud učinil v rozhodnutí ze dne 15. 5. 2002, sp. zn. 29 Odo 657/2001, o tom že „když akcionář v průběhu řízení přestane splňovat podmínku stanovenou v § 181 odst. 1 obch. zák. pro podání návrhu [...] ztrácí aktivní legitimaci v takovém sporu. To však neznamená, že když navrhovatel znovu nabude postavení, umožňující mu domáhat se svolání valné hromady, nelze jeho žalobě vyhovět jinak, než na základě nového návrhu [...] Proto byl odvolací soud povinen zkoumat, zda v době přijetí napadeného usnesení navrhovatel splňoval podmínky rozhodné pro zmocnění ke svolání valné hromady; jestliže tyto podmínky splňoval, byla jeho žaloba po právu.“ Samozřejmostí je i to, že ochranu práva akciové minority na svolání valné hromady nelze poskytnout tehdy, pokud tohoto práva zneužívá (§ 6 a § 212 odst. 1 OZ).

³⁷¹ V nesporném řízení podle § 85 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních soud rozhoduje usnesením (§ 25 odst. 1); usnesení je vykonatelné, jakmile bylo doručeno (§ 171 odst. 2 OSŘ), ledaže by soud jeho vykonatelnost odložil (§ 171 odst. 3 OSŘ).

³⁷² Detailněji viz ČECH, P., PAVELA, L. Právní povaha úkonů spojených s valnou hromadou. *Právní rádce*. 2006, roč. 14, č. 12, s. 24 – 31.

³⁷³ Přestože by návrh na takové zmocnění měl být součástí žalobního návrhu, je soud povinen o něm eventuálně rozhodnout i nad jeho rámeček, neboť to vyplývá přímo z § 368 odst. 1 ZOK. Viz ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 559. K dřívější úpravě srov. např. DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ, I., ČECH, P., KRÍŽ, R. *Akciové společnosti*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 257.

pozvánky na valnou hromadu, což nicméně opět není právním jednáním.³⁷⁴ O skutečném zákonném zastoupení akciové společnosti na základě soudního rozhodnutí může být řeč jen v případě právních jednání, jakými může být smlouva o nájmu prostor, kde se má valná hromada konat, dohoda o poskytnutí služeb notáře apod. Jde o případ přímého zastoupení: zmocnění akcionáři jednají za společnost jejím jménem a na její účet. Ze zastoupení tak vznikají práva a povinnosti přímo zastoupené akciové společnosti (§ 436 odst. 1 OZ).³⁷⁵ Tyto náklady valné hromady by tak měla hradit přímo akciová společnost.³⁷⁶

Ustanovení § 368 odst. 3 ZOK stanoví, že náklady spojené s konáním valné hromady nese akciová společnost s tím, že zvláště je podtržena povinnost společnosti nahradit zmocněným akcionářům náklady soudního řízení a další účelně vynaložené náklady. Za povinnost (dluh) společnosti uhradit náklady spojené se svoláním valné hromady pak ručí členové představenstva, resp. s ohledem na § 456 odst. 1 ZOK statutární ředitel. Má-li představenstvo více členů, je jejich ručení solidární. To bude pravidlem, neboť uzavře-li soud, valná hromada nebyla na žádost kvalifikované akciové minority včas svolána, k čemuž je oprávněn každý člen představenstva samostatně (§ 402 odst. 2 ZOK), pak tím bylo logicky shledáno porušení povinnosti každého z nich. Výjimky, kdy nebude možné dovést pochybení všech členů představenstva, a kdy tedy ručení zatíží jen některé z nich, budou spíše řídké (např. zdravotní indispozice konkrétního člena představenstva apod.).

Zákonné ručební povinnosti se člen statutárního orgánu nemůže zprostit, neboť zákon o obchodních korporacích pro tento případ žádný zprošťovací důvod nestanoví.³⁷⁷ Zákonné ručení členů představenstva a statutárního ředitele je třeba chápat jako právní následek porušení jejich právní povinnosti svolat valnou hromadu, tedy jako sankční, spíše než zajišťovací institut.³⁷⁸

³⁷⁴ ČECH, P., PAVELA, L. Právní povaha úkonů spojených s valnou hromadou. *Právní rádce*. 2006, roč. 14, č. 12, s. 24 – 31.

³⁷⁵ Viz např. KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. I. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2005, str. 244 a násl.

³⁷⁶ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 1819.

³⁷⁷ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 1819.

³⁷⁸ DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ, I., ČECH, P., KRÍŽ, R. *Akciové společnosti*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 259.

Vedle zákonného ručení stíhá členy statutárního orgánu také odpovědnost za škodu záležející v povinnosti společnosti uhradit náklady soudního řízení, resp. jiné zvýšené náklady vyplývající z postupu podle § 368 ZOK. Zde se vychází z toho, že běžné náklady konání valné hromady by společnost nesla i tehdy, pokud by členové orgánu svým povinnostem plně dostáli.³⁷⁹ Splní-li člen orgánu z titulu svého zákonného ručení dluh společnosti vzniklý v souvislosti se svoláním a konáním valné hromady svolané zmocněnými kvalifikovanými akcionáři, získá vůči společnosti pohledávku, proti které může společnost započíst svou pohledávku na náhradu škody.

3.2. Ručení při zjednodušeném snížení základního kapitálu akciové společnosti

Jednou ze zásad, z nichž vychází právní úprava obchodních společností, je ochrana třetích osob – věřitelů. K tomu slouží řada nástrojů, mezi které v regulaci kapitálových obchodních společností patří celý komplex přísných pravidel zabezpečujících reálnou tvorbu a udržení základního kapitálu, protože jedině takto je možno hovořit o jeho, byť zpochybňované, garanční funkci. Zvláštní pozornost je v právu kapitálových společností věnována ochraně věřitelů při snižování základního kapitálu.

Základním východiskem úpravy snižování základního kapitálu akciové společnosti je zásada, že se v jeho důsledku v žádném případě nesmí zhoršit dobytost pohledávek věřitelů (§ 517 odst. 2 ZOK). Ochrana věřitelů akciové společnosti při snižování základního kapitálu je potom konkrétně realizována uložením oznamovací povinnosti,³⁸⁰ uložením uhrazovací a zajišťovací povinnosti³⁸¹ a dvěma zápisy do obchodního rejstříku.³⁸²

³⁷⁹ DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ, I., ČECH, P., KRÍŽ, R. *Akciové společnosti*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 259.

³⁸⁰ Představenstvo či statutární ředitel, je povinen v zákonem předepsaných lhůtách písemně oznámit všem známým věřitelům společnosti skutečnost, že bylo rozhodnuto o snížení základního kapitálu; součástí oznámení musí být i výzva, aby přihlásili své pohledávky vůči společnosti (§ 518 odst. 1 ZOK). Dále je povinností statutárního orgánu zveřejnit v Obchodním věstníku nejméně dvakrát za sebou s alespoň třicetidenním odstupem rozhodnutí valné hromady o snížení základního kapitálu po jeho zápisu do obchodního rejstříku; součástí tohoto oznámení je opět výzva pro věřitele, aby přihlásili své pohledávky (§ 518 odst. 2 ZOK). Podrobněji viz ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 771. K dřívější právní úpravě srov. DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ, I., ČECH, P., KRÍŽ, R. *Akciové společnosti*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 583 – 584.

Uvedená ochranná opatření se neuplatní při zjednodušeném snižování základního kapitálu. Jedná se o případy, kdy akciová společnost snižuje základní kapitál jednak za účelem úhrady ztráty [§ 544 odst. 1 písm. a) ZOK], jednak za účelem převodu do rezervního fondu na úhradu budoucí ztráty a částka převáděná do rezervního fondu nepřesáhne 10 % sníženého základního kapitálu [§ 544 odst. 1 písm. b) ZOK].

V uvedených případech nedochází v důsledku snížení základního kapitálu ke zhoršení postavení věřitelů. Důvodem je skutečnost, že se jedná o nominální snížení základního kapitálu, kdy se nemění výše vlastního kapitálu a ani se neposkytuje žádné plnění akcionářům. V rozvaze na straně aktiv nedochází v důsledku této operace k žádné změně jak co do celkové sumy, tak co do struktury. Tento fakt odůvodňuje vyloučení obecných ochranných mechanismů.

³⁸¹ Věřitelé akciové společnosti jsou oprávněni požadovat do 90 dnů ode dne, kdy obdrželi oznámení o snížení základního kapitálu, jinak do 90 dnů ode dne druhého zveřejnění výzvy v Obchodním věstníku, aby jejich pohledávky, jež nebyly splatné v době, kdy jim byla výzva doručena, nebo v době jejího druhého zveřejnění, byly uspokojeny, přiměřeně zajištěny nebo aby ohledně nich byla uzavřena dohoda o jiném řešení, ledaže by snížením základního kapitálu nebyla jejich dobytnost nijak negativně dotčena (§ 518 odst. 3 ZOK). Nejobvyklejším způsobem zajištění je v tomto případě zástavní právo, ručení, event. finanční záruka. Neshodnou-li se věřitelé s akciovou společností na způsobu zajištění pohledávky, nebo domnívá-li se věřitel, že dobytnost jeho pohledávky byla snížena, rozhodne o dostatečném zajištění na návrh některého z nich soud, a to s ohledem na druh a výši pohledávky (§ 518 odst. 4 ZOK). Soud však nemůže zajištění svým rozhodnutím přímo zřídit, nýbrž jen rozhodne, zda je navrhované zajištění s ohledem na konkrétní okolnosti dostatečné. Podrobněji viz ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 771. K dřívější právní úpravě srov. DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ, I., ČECH, P., KRÍŽ, R. *Akciové společnosti*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 583 – 584.

³⁸² Usnesení valné hromady o snížení základního kapitálu se zapisuje do obchodního rejstříku. Návrh na zápis podává představenstvo, resp. statutární ředitel bez zbytečného odkladu od usnesení valné hromady (§ 519 odst. 1 ZOK). Návrh na zápis snížení základního kapitálu do obchodního rejstříku lze podat zásadně nejdříve 90 dnů po doručení oznámení známým věřitelům, popřípadě po posledním zveřejnění rozhodnutí valné hromady o snížení základního kapitálu v Obchodním věstníku, a to podle toho, která lhůta uplyne později. Oba návrhy je možno i spojit, to ovšem jen za předpokladu, že jsou splněny podmínky pro zápis snížení základního kapitálu (§ 467 odst. 2 ZOK), tj. zejména tehdy, pokud se společnost dohodne se všemi věřiteli na zajištění nebo uspokojení jejich pohledávek (§ 519 odst. 2 ZOK). Zápis o snížení základního kapitálu má konstitutivní povahu (§ 467 odst. 1 ZOK). Podrobněji viz ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 772. K dřívější právní úpravě srov. DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ, I., ČECH, P., KRÍŽ, R. *Akciové společnosti*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 586 – 588.

Ustanovení § 545 odst. 1 ZOK kogentně stanoví, že v souvislosti se zjednodušeným snížením základního kapitálu nesmí být ve prospěch akcionářů poskytnuto žádné plnění.³⁸³ Bylo-li akcionářům takové plnění poskytnuto, získává akciová společnost kondikci ze zakázaného plnění (*condictio ob iniustam causam*): akcionář je povinen takto vzniklé bezdůvodné obohacení akciové společnosti vydat (§ 545 odst. 2 ZOK).

Za splnění povinnosti akcionářů vrátit protiprávně poskytnuté plnění, ručí podle poslední věty § 545 odst. 2 ZOK členové představenstva, resp. s ohledem na § 456 odst. 1 ZOK statutární ředitel. Jelikož se jedná o ručení solidární, může se společnost poté, co neúspěšně nastoupila na akcionáře, obrátit na všechny členy představenstva nebo na kteréhokoliv z nich. Pokud jde o vnitřní vypořádání mezi jednotlivými členy představenstva – spoluručiteli, pak při absenci jiné právní úpravy se uplatní obecné pravidlo § 1875 OZ a podíly připadající na jednotlivé spoluručitele budou stejné. Zákonné ručení však vždy postihne jen toho člena orgánu, jenž svou činností (či nečinností) poskytnutí zakázaného plnění akcionářům umožnil.

I na tomto místě se setkáváme se zdvojením soukromoprávní sankce členů statutárního orgánu akciové společnosti. Není totiž vyloučeno, aby odpovídali za škodu, a to jak vůči společnosti, tak případně i vůči akcionářům, kteří neoprávněné plnění přijali.³⁸⁴ Předpokladem odpovědnosti za škodu, jíž takto případně utrpí akcionář, však bezpochyby bude jeho dobrá víra.³⁸⁵ Tento závěr jednoznačně plyne ze soukromoprávní zásady, že vlastní nepoctivosti se nemůže nikdo dovolávat.³⁸⁶

Splní-li člen statutárního orgánu dluh akcionáře, nabývá vůči němu práva věřitelky – akciové společnosti. Tehdy může nastat situace, kdy budou mít člen představenstva či statutární ředitel na straně jedné a akcionář na straně druhé vůči sobě vzájemné

³⁸³ Zákon o obchodních korporacích ve třetím odstavci § 544 stanoví, že rezervní fond vytvořený podle § 544 odst. 1 písm. b) ZOK lze mj. použít ke zvýšení základního kapitálu společnosti. Je nutno vyložit, že takovéto zvýšení základního kapitálu by nebylo lze považovat za zakázané poskytnutí plnění ve prospěch akcionářů ve smyslu § 545 odst. 1 ZOK, i kdyby byly na zvýšení základního kapitálu vydány nové akcie. DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 2722 – 2723.

³⁸⁴ DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 2722.

³⁸⁵ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 792.

³⁸⁶ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2006, str. 36 a 54.

pohledávky: člen orgánu z titulu splnění ručiteltské povinnosti, akcionář z důvodu jemu způsobené škody. Kterýkoliv z nich může provést jednostrannou kompenzaci anebo mohou oba přistoupit ke kompenzaci dohodou. Konečným nositelem majetkových důsledků neoprávněného poskytnutí plnění akcionářům, které se v jejich majetkové sféře případně objeví, bude v obou případech dotyčný člen orgánu.

3.3. Ručení při nezpracování stanoviska k veřejnému návrhu smlouvy na koupi nebo směnu účastnických cenných papírů

Podle zákona o obchodních korporacích má ručení členů statutárního orgánu akciové společnosti vznikat též v souvislosti s veřejným návrhem smlouvy na odkoupení nebo směnu účastnických cenných papírů³⁸⁷ postupem podle ust. § 322 a násl. ZOK.

Veřejný návrh je zásadně fakultativní, jde tedy o dobrovolnou aktivitu navrhovatele usilujícího o úplatné nabytí či směnu cenných papírů. V takovém případě je navrhovatel povinen uveřejnit návrh smlouvy obsahující předepsané minimální obsahové náležitosti postupem stanoveným zákonem či stanovami cílové společnosti pro svolání valné hromady (§ 323 ZOK). Navrhovatel, není-li jím sama cílová společnost, doručí návrh smlouvy ve lhůtě 10 dní před jeho uveřejněním cílové společnosti s žádostí o stanovisko jejího statutárního orgánu (§ 324 odst. 1 ZOK). Smyslem stanoviska, jež má být zpracováno do 5 dnů a zásadně uveřejněno společně s vlastním veřejným návrhem smlouvy (§ 325 odst. 1 ZOK), je poskytnout vlastníkům cenných papírů informaci o dopadech veřejného návrhu na jejich postavení ve společnosti a usnadnit jim tak rozhodování o veřejném návrhu smlouvy. Obsahové náležitosti stanoviska vyplývají z obdobně použitelného. § 16 zákona o nabídkách převzetí (§ 324 odst. 2 ZOK).³⁸⁸

V některých případech zákon ukládá povinnost učinit veřejný návrh na odkoupení či směnu účastnických cenných papírů (§ 327 ZOK). Pokud „navrhovatel“ tuto povinnost nesplní, nabývá oprávněný vlastník cenného papíru právo sám navrhnout uzavření smlouvy, přičemž „navrhovatele“ pak stíhá smluvní přímus (§ 329 odst. 1 ZOK). Pakliže není návrh smlouvy „navrhovatelem“ přijat do 15 pracovních dnů od jeho

³⁸⁷ Účastnickými cennými papíry jsou cenné papíry vydané akciovou společností, se kterými je spojen podíl na základním kapitálu nebo hlasovacích právech v této společnosti, a dále cenné papíry vydané akciovou společností, se kterými je spojeno právo takové cenné papíry získat (§ 245 ZOK).

³⁸⁸ Podrobněji ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 514.

doručení, může se oprávněný vlastník cenného papíru domáhat v prekluzivní lhůtě 6 měsíců od doručení návrhu nahrazení projevu vůle rozhodnutím soudu (§ 161 odst. 3 OSŘ) anebo náhrady utrpěné újmy (§ 329 odst. 2 ZOK).

Zákon v § 324 odst. 2 stanoví, že pokud členové statutárního orgánu akciové společnosti poruší povinnost zpracovat stanovisko k veřejnému návrhu smlouvy, ručí společně a nerozdílně za dluh z náhrady újmy vůči navrhovateli vzniklé podle § 329 ZOK. Zákonné ručení ovšem reálně podle tohoto ustanovení vzniknout nemůže.

Právo na náhradu újmy podle ust. § 329 odst. 2 ZOK vzniká vlastníkovému účastnického cenného papíru, pokud osoba, jež měla učinit veřejný návrh smlouvy na odkup či směnu cenných papírů, tuto povinnost nesplnila a současně neakceptovala nabídku vlastníka účastnického cenného papíru na odkoupení cenného papíru. Jinými slovy povinnost nahradit újmu vlastníkovému účastnického cenného papíru vzniká „navrhovateli“ právě proto, že žádný veřejný návrh smlouvy neučinil. Z toho ovšem logicky vyplývá, že členové statutárního orgánu cílové společnosti nemohou porušit povinnost zpracovat stanovisko k neexistujícímu veřejnému návrhu smlouvy, a tedy ani nemohou ručit.

Výklad, že by se snad ručení mělo vázat na nezpracování stanoviska k jednotlivým nabídkám vlastníků účastnických cenných papírů, obstát nemůže, a to nejen kvůli jasnému znění zákonného textu. Nedávalo by to smysl ani věcně. Smyslem stanoviska statutárního orgánu cílové společnosti je ochrana vlastníků jí emitovaných účastnických cenných papírů, nikoliv toho, kdo tyto cenné papíry chce dobrovolně nabýt anebo o jejich nabytí podle zákona musí povinně usilovat.³⁸⁹ Není proto důvod zpracovávat stanovisko k nabídkám vlastníků, kteří sami měli být adresáty veřejného návrhu.

Lze uzavřít, že hypotéza normy zakládající ručení členů statutárního orgánu akciové společnosti je v daném případě vnitřně rozporná a není možné, aby byla naplněna.³⁹⁰

³⁸⁹ Což zcela jasně plyne i z obsahových náležitostí stanoviska. Podle § 16 odst. 1 zákona o nabídkách převzetí (dle odkazu § 324 odst. 2 ZOK) se orgán cílové společnosti zejména „vyjádří k tomu, zda je nabídka převzetí v souladu se zájmy cílové společnosti, adresátů nabídky převzetí, zaměstnanců a věřitelů cílové společnosti; zejména se vyjádří i k druhu a výši nabízeného protiplnění.“

³⁹⁰ Odborná literatura si nicméně tohoto nedostatku nevšimla, a to ani při výkladech k ust. § 183a zrušeného obchodního zákoníku. Viz např. ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 13. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, str. 624. Stejně tak DVOŘÁK, T. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 2. vydání. Praha : ASPI, 2009, str. 251.

3.4. Ručení v insolvenčním řízení

Zákonné ručení členů orgánů za určitých okolností vzniká i v insolvenčním řízení. Insolvenční úprava je sice obecná a dopadá na všechny formy právnických osob, podléhají-li insolvenčnímu zákonu (§ 6 IZ), v praxi však nepochybně půjde zejména o obchodní korporace a z nich pak nejčastěji právě o kapitálové společnosti.

3.4.1. Ručení členů orgánů insolvenčního dlužníka

První dva případy zákonného ručení stíhají členy statutárního orgánu právnické osoby, která je insolvenčním dlužníkem. Za trvání moratoria ručí členové statutárního orgánu za povinnost dlužníka nahradit újmu, kterou utrpí věřitelé v důsledku porušení povinností stanovených dlužníkem insolvenčním zákonem (§ 127 odst. 2 IZ). Po povolení reorganizace pak ručí členové statutárního orgánu za újmu způsobenou věřitelům a třetím osobám tím, že dlužník bez souhlasu věřitelského orgánu činil právní jednání „zásadního významu“ (§ 330 odst. 2 IZ), resp. že bez tohoto souhlasu rozhodl o dalším osudu tzv. nesplněných smluv (§ 330a odst. 1 IZ).

Zvláštní úprava sankčního zákonného ručení členů orgánů souvisí s tím, že jak po vyhlášení moratoria, tak po povolení reorganizace je osobou s dispozičními oprávněními ve vztahu k majetkové podstatě dlužník [§ 229 odst. 3 písm. a) a d) IZ]. Nakládání s majetkovou podstatou (§ 228 IZ) a její správa (§ 230 IZ) je tak u insolvenčních dlužníků, kteří jsou právnickými osobami, zásadně v rukou členů statutárních orgánů.

Personální složení statutárního orgánu dlužníka – kapitálové společnosti se vyhlášením moratoria nemění. Vyloučení člena statutárního orgánu z výkonu funkce insolvenčním soudem není po dobu trvání účinků vyhlášeného soudního moratoria možné, protože podmínkou takového rozhodnutí je předchozí rozhodnutí o úpadku dlužníka, jež je ale v moratoriu zapovězeno (§ 63 odst. 1 ZOK a § 120 odst. 1 IZ). Diskvalifikační rozhodnutí podle § 65 ZOK sice vyloučit nelze, to ale nemá s insolvenčním řízením bezprostřední souvislost. Příslušnému orgánu společnosti nic nebrání statutární orgán personálně obměnit, ze zákona k tomu ale povinován není.

Ani s povolením reorganizace není automaticky spojen zánik funkce člena statutárního orgánu upadnuvší kapitálové společnosti. Relevantní tu již ale bude rozhodování o

diskvalifikaci členů statutárních orgánů, protože povolení reorganizace vždy musí předcházet rozhodnutí o úpadku (§ 148 odst. 2 a § 149 odst. 1 IZ); insolvenční soud přitom o vyloučení člena statutárního orgánu při splnění podmínek § 64 odst. 1 a 2 ZOK rozhodnout musí.³⁹¹

Působnost valné hromady (a v akciové společnosti případně dozorčí či správní rady) volit a odvolávat členy statutárního orgánu kapitálové společnosti zůstává povolením reorganizace zásadně nedotčena, k účinnosti příslušného rozhodnutí se nicméně vyžaduje souhlas věřitelského výboru (první věta § 333 odst. 2 IZ). Výjimku, kdy působnost volit a odvolávat členy orgánů přechází zcela na věřitelský výbor, představují případy, kdy byla reorganizace povolena na základě návrhu věřitele, resp. případy, kdy dlužník podle zákona nemá právo sestavit reorganizační plán (druhá věta § 333 odst. 2 IZ). Stejně tak právo volit členy orgánů přechází na věřitelský výbor tehdy, nestihnou-li je využít příslušný orgán společnosti do 30 dnů od zániku funkce předchozího člena orgánu (§ 333 odst. 3 IZ), což s ohledem na kogentně stanovenou minimálně třicetidenní lhůtu pro svolání valné hromady akciové společnosti (§ 406 odst. 1 ZOK)³⁹² bude u této společenské formy zřejmě spíše pravidlem.

Zásadní ponechání členů statutárního orgánu ve funkci označuje T. Richter za jakýsi „legální úplatek“, který by je měl motivovat k včasnému zahájení insolvenčního řízení.³⁹³ Nová koncepce obligatorní diskvalifikace člena statutárního orgánu insolvenčním soudem, jsou-li pro to splněny zákonné předpoklady, tento cíl poněkud zpochybňuje, optimista by ale mohl říci, že tím spíše bude statutární orgán tlačěn k podání insolvenčního návrhu již ve stadiu hrozícího úpadku, který k vyloučení podle § 64 odst. 1 ZOK nepostačuje.

Zachování funkcí členů statutárních orgánů těm, kdo je zastávali doposud, má nespornou přednost v tom smyslu, že jde o osoby obeznámené s vnitřními poměry společnosti a situací uvnitř jejího závodu. To umožňuje zachovat jistou kontinuitu v činnosti společnosti a zároveň eliminuje problém informační asymetrie, jemuž by

³⁹¹ Shodně PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. V. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 75.

³⁹² ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 625.

³⁹³ Viz RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 148 - 150.

jinak nové vedení společnosti nebo ustanovený insolvenční správce čelili.³⁹⁴ Na druhou stranu si to ale ze strany věřitelů žádá značný díl důvěry v řádný výkon funkce dosavadních členů orgánů.³⁹⁵

I po zahájení insolvenčního řízení jsou určující direktivou pro výkon funkce ve statutárním orgánu dlužníka, který je obchodní korporací, základní fiduciární povinnosti, tj. povinnost péče a povinnost loajality. Insolvenční zákon obsah těchto povinností modifikuje, když v ust. § 229 odst. 3 IZ stanoví, že o povinnostech dlužníka s dispozičními oprávněními od rozhodnutí o úpadku, resp. od zahájení insolvenčního řízení, je-li dlužník navrhovatelem, platí přiměřeně ust. § 36 a § 37 IZ upravující povinnosti insolvenčního správce a odpovědnostní důsledky vyplývající z jejich porušení.

Ust. § 36 odst. 1 IZ ukládá insolvenčnímu správci postupovat svědomitě, s odbornou péčí, usilovat o maximální uspokojení věřitelů a nade vše nadřadit společný zájem věřitelů. Přiměřená aplikace tohoto příkazu na insolvenčního dlužníka je zajímavá.

Od dlužníka, který je podnikatelem, se obecně očekává schopnost jednat se znalostmi a pečlivostí, jež jsou s postavením podnikatele spojeny (§ 5 odst. 1 OZ). Jakkoliv kodex tuto vyšší péči označuje za péči odbornou, zcela jistě nesnese srovnání se standardem znalostí a péče, které zákon předepisuje insolvenčnímu správci. V tomto duchu by měl být vykládán požadavek odbornosti insolvenčního dlužníka držícího dispoziční práva: jde jen o potvrzení povinnosti jednat úměrně svém zvláštnímu postavení způsobem překračujícím běžnou pečlivost (§ 4 odst. 1 OZ), nikoliv o zvýšení míry pečlivosti až na úroveň, která se – alespoň teoreticky – předpokládá u insolvenčního správce.

Formálně takovýto výklad umožňuje příkaz k toliko přiměřené (tj. nikoliv obdobné) aplikaci daného ustanovení. Také věcně se ale tento výklad jeví jako jediný možný, protože týž standard péče, který zákon předepisuje dlužníku, který je právnickou

³⁹⁴ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 148.

³⁹⁵ Kontrolu nad činností členů statutárních orgánů vykonává v reorganizaci především insolvenční správce (§ 331 IZ) a v moratoriu předběžný správce, byl-li soudem ustanoven (§ 123 IZ). Rozsáhlé pravomoci má v rámci dohlédací činnosti samozřejmě i insolvenční soud a ani kontrola ze strany věřitelských orgánů, jejichž souhlasu nadto přímo podléhají určité majetkové dispozice dlužníka, není zanedbatelná. Kontrola sama o sobě ale není samospasitelná.

osobou, logicky ukládá i členům jeho statutárního orgánu.³⁹⁶ Zvýšení péče řádného hospodáře, která se s výkonem funkce člena orgánu právnické osoby pojí (§ 159 odst. 1 OZ), až na péči odbornou by většině členů orgánů bránilo ve své funkci setrvat,³⁹⁷ čímž by se efekt výše zmiňovaného „legálního úplatku“ prakticky vytratil. Přitom není zcela zřejmé, čemu by takové zostření prospělo, když už z péče řádného hospodáře pro člena orgánu vyplývá povinnost rozpoznat potřebu odborného posouzení a toto posouzení si i opatřit.³⁹⁸

Jestliže co do míry požadované péče insolvenční zákon postavení členů orgánů nemění, pak povinnosti loajality se dotýká velice intenzivně. Otázka zájmu kapitálové společnosti je otázkou složitou a diskuse o ní určitě není uzavřena.³⁹⁹ Je jisté, že zájem kapitálové společnosti coby „emancipované“ společenské formy nelze jednoduše ztotožnit se zájmy jejich „ekonomických vlastníků“ držících tzv. reziduální nárok na její majetek. Nelze ale na druhou stranu popřít, že právě jejich zájmy budou mít při utváření zájmu společnosti hlavní a určující váhu. Obecně platí, že v ekonomickém smyslu jsou vlastníky společnosti její společníci. S blížícím se úpadkem společnosti se reziduální nárok společníků zmenšuje a v okamžiku úpadku dokonce úplně mizí. Dosažením stavu úpadku se doposud fixní nároky věřitelů překlápí do režimu nároků reziduálních. Tím se věřitelé stávají novými ekonomickými vlastníky společnosti, a proto právě jejich zájmy musí při formulaci zájmu upadnuvší společnosti jednoznačně dominovat.

Zákonná úprava tuto interpretační úvahu potvrzuje, když insolvenčnímu dlužníku nadanému dispozičními právy k majetkové podstatě explicitně ukládá jednat ve společném zájmu věřitelů, jímž se rozumí zájem nadřazený zájmům jednotlivých věřitelů, jehož cílem je spravedlivé a co nejvýnosnější řešení úpadku dlužníka [§ 229

³⁹⁶ V této souvislosti lze poukázat na ust. § 330 odst. 1 IZ ve znění účinném do 31. 12. 2013, podle něž se měl předpis o odborné péči insolvenčního správce přiměřeně použít i na dlužníka, který je fyzickou osobou, resp. statutární orgán dlužníka, který je osobou právnickou.

³⁹⁷ Slovy občanského zákoníku by z toho pro sebe museli vyvodit důsledky, tj. v daném případě odstoupit.

³⁹⁸ Viz ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 745. Obdobně ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 244.

³⁹⁹ Srov. např. ČERNÁ, S. K některým aspektům zájmu kapitálové společnosti. In ČERNÁ., S., ČECH, P. a kol. *Pocta Ivaně Štenglové k sedmdesátým narozeninám*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 63 a násl.

odst. 3 ve vazbě na § 36 odst. 1 a § 2 písm. j) IZ].⁴⁰⁰ S ohledem na znění § 229 odst. 3 IZ tento příkaz platí po povolení reorganizace vždy, v moratoriu ale jen tehdy, bylo-li vyhlášeno po zahájení insolvenčního řízení, v němž je dlužník navrhovatelem. Pro soudní moratorium, které bylo vyhlášeno v insolvenčním řízení zahájeném na podkladě věřitelského návrhu nebo dokonce vůbec před zahájením insolvenčního řízení, bychom toto pravidlo měli uplatnit analogicky.

Přestože se obsah povinné loajality členů orgánů orientuje k osobám věřitelů, loajalita sama zůstává složkou závazkového vztahu mezi členem orgánu a společností. Insolvenční zákon nezakládá přímý vztah mezi členem orgánu a věřitelem, nýbrž jen kogentně ztotožňuje zájem společnosti se společným zájmem věřitelů. Obdobně to platí i o dalších, konkrétních povinnostech, pro něž má obecná povinnost loajality interpretační a výjimečně snad i derogační význam.

Porušení povinností členy orgánů se přičítá společnosti (§ 167 OZ) a jakkoliv nelze v případě způsobení újmy věřitelům vyloučit ani přímou odpovědnost členů orgánů (zejména dle § 2913 odst. 1 OZ), odpovědnostní důsledky typicky ponese společnost sama. Zákonné ručení členů orgánů za povinnost společnosti k náhradě újmy věřitelům tento problém překlenuje a dává pocítit sankční důsledky protiprávního jednání jeho přímým původcům.

Nelze nevidět, že institut ručení zde fakticky prolamuje právní subjektivitu společnosti,⁴⁰¹ což je o to zřejmější, uvědomíme-li si, že člen orgánu málokdy dosáhne cestou subrogace plného vyrovnání toho, co na náhradu újmy za společnost plnil. Tomu bude bránit jednak faktický stav úpadku společnosti, jednak principiálně neprolomitelná úprava prekluzivních lhůt k přihlašování pohledávek, jež mají být v insolvenčním řízení uspokojeny. K tomu, aby vůbec bylo lze uvažovat o uspokojení subrogované

⁴⁰⁰ Na tomto místě záměrně pomíjíme složitou otázku, co vlastně je společným zájmem věřitelů v uvedeném smyslu. To musí být vždy věci posouzení konkrétního případu. K diskusi na toto téma srov. např. ŽIŽLAVSKÝ, M. Kvadratura kruhu - společný zájem věřitelů a pokyny zajištěného věřitele při provozu podniku dlužníka v insolvenční. *Bulletin advokacie*. 2013, roč. 43, č. 7 – 8, s. 41 – 45.

⁴⁰¹ Konstrukce odpovědnosti člena orgánu za újmu způsobenou společností třetím osobám představuje částečné protřazení právní osobnosti společnosti. Srov. i PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. V. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 66. Cestou ručení se zde docílí stejného výsledku.

pohledávky člena orgánu, musel by poškozený věřitel tuto pohledávku včas přihlásit do insolvenčního řízení, nebo by ji musel jako podmíněnou přihlásit sám člen orgánu (§ 183 odst. 3 IZ). Ani jedno přitom není příliš pravděpodobné: poškozený věřitel se nemusí o protiprávnosti a újmě z ní vzniklé dozvědět včas a člen orgánu stěžít bude sám sebe veřejně usvědčovat z porušení povinnosti.

Ručení členů orgánů za povinnost společnosti nahradit újmu věřitelům není univerzální sankcí a vzniká jen při porušení určitých (primárních) právních povinností.

V moratoriu se ručí za újmu způsobenou porušením povinností stanovených insolvenčním zákonem (§ 127 odst. 1 a 2 IZ).⁴⁰² Jde zejména o výše popsanou povinnost loajality a z ní vyplývající respektování zásady *pari passu*, byť v zájmu zachování provozu závodu zčásti modifikované (§ 122 odst. 1 IZ), a dodržování omezení při nakládání s majetkovou podstatou (§ 111 až § 113 IZ). Sankcí v podobě ručení však bude postiženo jakékoli jednání členů orgánů zakládající zneužití institutu soudního moratoria k újmě věřitelů [viz i § 124 odst. 2 písm. b) IZ].

V reorganizaci členové orgánů ručí za povinnost společnosti nahradit újmu, jejíž příčinou jsou právní jednání společnosti mající z hlediska nakládání a správy majetkové podstaty zásadní význam, tj. taková, jejichž důsledkem se významně změní hodnota majetkové podstaty nebo postavení věřitelů anebo míra uspokojení věřitelů (§ 330 odst. 2 a 3 IZ). Obdobně členové orgánů ručí i tehdy, způsobí-li společnost věřitelům nebo třetím osobám újmu tím, že svým právním jednáním nebo opomenutím ukončí, nebo naopak umožní pokračování nesplněných smluv (§ 330a odst. 1 IZ).

Princip individualizace sankcí uvedené koriguje v tom směru, že sankčním ručením mohou být postiženi pouze ti členové, kteří svým (aktivním či pasivním) chováním k újmě věřitelů přispěli. Ačkoliv to tedy zákonná úprava výslovně nezdůrazňuje, rozumí se samo sebou, že ručit za dluhy upadnuvší společnosti budou jen ti členové statutárního orgánu, kteří měli na protiprávním jednání dlužníka bezprostřední podíl.

⁴⁰² POHL, T. Odpovědnost za škodu podle insolvenčního zákona. *Bulletin advokacie*. 2010, roč. 40, č. 7 – 8, str. 42.

3.4.2. Ručení členů orgánů insolvenčního věřitele

Zákonné ručení členů statutárních orgánů insolvenční zákon využívá jako prostředek prolomení právní osobnosti právnické osoby i tehdy, vystupuje-li tato právnická osoba v insolvenčním řízení v postavení věřitele.

S prvním případem se setkáváme v souvislosti s opatřeními na ochranu před šikanózními insolvenčními návrhy. Podáním insolvenčního návrhu se zahajuje insolvenční řízení (§ 97 odst. 1 IZ), a to se všemi z toho plynoucími důsledky. Aktivuje se automatické (zákonné) moratorium, jež zásadně pozastavuje možnost dlužníka žalovat, provádět vůči němu exekuci či výkon rozhodnutí a zřizovat k jeho majetku zajištění (§ 109 IZ). Dlužník je automaticky omezen v nakládání se svým majetkem (§ 111 IZ) s tím, že další omezení mu mohou být uložena z rozhodnutí insolvenčního soudu (§ 112 a násl. IZ). Jakkoliv to není příliš vhodné, na zahájení insolvenčního řízení bývá mnohdy smluvně vázána akcelerace splatnosti dlužnickových dluhů a další právní následky. Co však na dlužníka zpravidla doléhá vůbec nejtíživěji, je újma na pověsti, kterou vzhledem k publicitě v insolvenčním rejstříku zahájením insolvenčního řízení vždy utrpí. Obdobně jako dlužníka, může insolvenční návrh poškodit i jeho věřitele, jakož i další osoby (zaměstnance a jiné smluvní partnery atd.).

Na nešvary v podobě zneužívání práva na podání insolvenčního návrhu reaguje insolvenční zákon mj. konstrukcí zvláštních skutkových podstat odpovědnosti za újmu (§ 147 IZ).

Podle první skutkové podstaty bylo-li řízení o insolvenčním návrhu zastaveno nebo byl-li insolvenční návrh odmítnut vinou insolvenčního návrhovatele, má kdokoli, komu zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu vznikla škoda nebo jiná újma, právo na náhradu takové škody nebo jiné újmy vůči insolvenčnímu návrhovateli. V pochybnostech se zavinění insolvenčního návrhovatele presumuje. Zavinění je nutno chápat v procesním smyslu, tj. z hlediska procesního výsledku, nikoliv jako subjektivní stránku deliktu;⁴⁰³ odpovědnost za újmu je proto objektivní.⁴⁰⁴

⁴⁰³ Obdobně jako je posuzováno „zavinění“ zastavení soudního řízení podle ust. § 146 odst. 2 OSŘ. Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 1982, sp. zn. 3 Cz 14/82 nebo rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 21. 10. 2009, sp. zn. II. ÚS 2199/09. Z literatury viz např. BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 661 – 664.

Druhá skutková podstata spojuje právo na náhradu škody nebo jiné újmy i se zamítnutím insolvenčního návrhu, jež je – na rozdíl od rozhodnutí zmiňovaných v první skutkové podstatě – rozhodnutím ve věci samé. Podmínkou, byť výslovně nevyjádřenou, je opět procesní zavinění insolvenčního navrhovatele, což vyplývá z toho, že odpovědnost podle zákona nevzniká, jestliže byl insolvenční návrh zamítnut proto, že dlužník po jeho podání splnil dluhy, které osvědčovaly jeho úpadek, nebo proto, že se s věřiteli dohodl na jiném způsobu plnění těchto dluhů, anebo z důvodu druhotné platební neschopnosti dlužníka, u níž je rozumný předpoklad, že bude vbrzku překonána. Ač to zákon výslovně nestanoví, logicky by měla být odpovědnost vyloučena i při zamítnutí insolvenčního návrhu z důvodu, že dlužník dluhy převezme nebo se za ně zaručí stát nebo kraj (§ 143 odst. 4 IZ).⁴⁰⁵ Odpovědnost je též zde budována na objektivním principu.

Podle ust. § 147 odst. 3 IZ platí, že je-li insolvenčním navrhovatelem – škůdcem právnická osoba, ručí za dluh k náhradě škody nebo jiné újmy rukou společnou a nerozdílnou členové jeho statutárního orgánu. Zvláštním liberačním důvodem, jehož se členové orgánu mohou dovolat, je skutečnost, že bez zbytečného odkladu po podání insolvenčního návrhu informovali insolvenční soud o tom, že insolvenční návrh není podán důvodně, nebo o tom, že není splněn některý z dalších předpokladů stanovených zákonem pro vydání rozhodnutí o úpadku. Naplnění liberačního důvodu prokazují členové orgánu.

Právo na náhradu újmy se prekluduje, není-li žaloba proti škůdci podána ve lhůtě 6 měsíců, jež běží v případě insolvenčního dlužníka ode dne, kdy mu bylo doručeno rozhodnutí, jímž se insolvenční řízení končí, a v případě dalších osob ode dne zveřejnění tohoto rozhodnutí v insolvenčním rejstříku. Prekluzi pak podléhá i na právo na plnění z titulu zákonného ručení, a to se shodnými lhůtami.

⁴⁰⁴ Opačně KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, str. 311.

⁴⁰⁵ Shodně POHL, T. Odpovědnost za škodu podle insolvenčního zákona. *Bulletin advokacie*. 2010, roč. 40, č. 7 – 8, str. 41.

Prekluzivní lhůty k uplatnění obou práv jsou lhůtami hmotněprávními, a žaloba proto musí být soudu v tomto čase doručena.⁴⁰⁶ S ohledem na princip akcesority ručení, kterou v daném případě zákon nijak neprolamuje, musí poškozený, hodlá-li pro sebe zachovat právo na uspokojení z ručení, žalovat jak právnickou osobu (škůdkyni, dlužnici), tak i ručící členy orgánů. Jestliže by se poškozený soudně domáhal plnění jen na členech statutárního orgánu, ručení by zaniklo spolu se zánikem hlavního (zajištěného) dluhu.

Druhý případ zákonného ručení členů statutárních orgánů právnické osoby, která je insolvenčním věřitelem, představuje prvek ochrany před zneužívajícím přihlášením pohledávky do insolvenčního řízení. Insolvenční řízení je řízením kolektivním, v němž jsou si věřitelé při uplatňování svých nároků vůči zpravidla nedostačující majetkové podstatě dlužníka konkurenty.

Přihlásí-li věřitel pohledávku v částce více než dvojnásobně převyšující výši, v níž byla pohledávka následně zjištěna, může mu insolvenční soud na návrh insolvenčního správce uložit, aby ve prospěch majetkové podstaty zaplatil částku, kterou určí se zřetelem ke všem okolnostem přihlášení a přezkoumání pohledávky, nejvýše však částku, o kterou přihlášená pohledávka převýšila rozsah, ve kterém byla zjištěna (§ 178 odst. 1 IZ). Obdobně přihlásí-li věřitel pohledávku, jež bude posléze zjištěna tak, že věřitel má právo na uspokojení této pohledávky v rozsahu menším než 50 % její výše nebo že má právo na uspokojení ze zajištění v pořadí horším, než uvedl v přihlášce pohledávky, může mu insolvenční soud na návrh insolvenčního správce uložit, aby ve prospěch zajištěných věřitelů, kteří přihlásili pohledávku se zajištěním ke stejnému majetku, zaplatil částku, kterou určí se zřetelem ke všem okolnostem uplatnění a přezkoumání práva na uspokojení ze zajištění, nejvýše však částku, o kterou hodnota zajištění uvedená v přihlášce převýšila hodnotu zjištěného zajištění (§ 179 odst. 1 IZ).

Insolvenční soud přihlášenému věřiteli tuto sankční povinnost neuloží, nevykonával-li v průběhu řízení práva spojená s nezjištěnou pohledávkou (§ 180 IZ).⁴⁰⁷ Stejně tak

⁴⁰⁶ KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, str. 315.

⁴⁰⁷ Ohledně otázky, co je či není „výkonem práv“ ve smyslu § 180 IZ, nepadají názorová shoda. Existují názory, že výkonem práv je už sama (pasivní) přítomnost na schůzi věřitelů, potenciálně ovlivňující hlasovací kvóra. Jiní autoři za výkon práv považují teprve aktivní hlasování. Je jisté, že obecný závěr

nemůže být tato sankce uložena tomu přihlášenému věřiteli, který vzal účinně zpět část přihlášené pohledávky nebo právo na výhodnější pořadí předtím, než nastaly účinky zjištění pohledávky v nižší než udávané výši, resp. v horším než deklarovaném pořadí (§ 178 odst. 2 a § 179 odst. 2 IZ). Výjimečně zpětvzetí přihlášené pohledávky věřitele před sankcí neochrání tenkrát, učinil-li v insolvenčním řízení úkon, který zhoršil nebo mohl zhoršit postavení jiného věřitele nebo vyjde-li v průběhu insolvenčního řízení najevo, že nepřihlásil pohledávku v dobré víře (§ 182 IZ).⁴⁰⁸

Ručení za uhrazovací povinnosti podle § 178 a § 179 IZ upravuje § 181 IZ. Podle něj za splnění těchto povinností ručí osoby, které přihlášku pohledávky podepsaly anebo k jejímu podpisu jiného zmocnily. Ustanovení je to tedy širší a nedopadá jen na členy statutárních orgánů, nýbrž na jakékoli zákonné zástupce přihlášeného věřitele. Pravdou však je, že u statutárních zástupců právnických osob – a kapitálových společností obzvlášť – nalezne uplatnění patrně nejčastěji.

Insolvenční správce nebo přihlášený zajištěný věřitel se může domoci splnění uhrazovací povinnosti na ručícím členu statutárního orgánu kapitálové společnosti až poté, co tuto povinnost společnosti jakožto přihlášené věřitelce v rámci incidenčního sporu konstitutivně založí insolvenční soud. Do úspěšného pravomocného zvládnutí incidenčního sporu taková povinnost neexistuje, a tudíž logicky neexistuje ani akcesorické ručení ji zajišťující. Spor s ručitelem na druhou stranu incidenčním sporem není a k jeho projednání bude věcně a místně příslušný okresní soud, který je obecným soudem žalovaného.

Ize učinit jen těžko a že rozhodující bude vždy konkrétní dopad jednání přihlášeného věřitele na insolvenční řízení a postavení ostatních věřitelů. K diskusi srov. např. KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, str. 398 – 399; MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 1. vydání. Praha : Leges, 2011, str.281.

⁴⁰⁸ Srov. též rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 1. 2010, sp. zn. 1 VSPH 771/2009, KSPA 48 INS 1513/2009.

IV. Ručení vlivných osob

Charakteristickým rysem kapitálových společností je vysoká míra jejich emancipace. Kapitálová společnost se odděluje od osoby svého společníka, jenž se pro ni stává v zásadě jen investorem, přínosem kapitálu. Právní, majtkové a zájmové oddělení kapitálové společnosti od jejích společníků je ze všech forem společností, resp. obecněji všech forem korporací, nejdůslednější. Nejdále tento proces došel v akciové společnosti (resp. SE), vyznačující se pokročilou institucionalizací, ale ani ve společnosti s ručením omezeným, přestože jde o jistou přechodnou formu s osobními prvky, nelze tento jev nevidět.⁴⁰⁹

S tím pojmově souvisí omezené nebo dokonce nulové ručení členů za dluhy korporace. Ručení společníka společnosti s ručením omezeným je jen omezené a navíc dočasné. V akciovém právu se pak s ručením akcionáře za dluhy společnosti v zásadě nepočítá vůbec. Věřitel kapitálové společnosti tak se svými nároky může nastupovat jen na tuto společnost, jen z jejího majetku, nikoliv z majetku jejích společníků, může dosáhnout uspokojení. Právní osobnost obchodní korporace je pro její členy štítem chránícím je před vnějším světem.

Realita hospodářských vztahů ukazuje, že právní, majtková a zájmová autonomie podnikajících právnických osob bývá mnohdy zpochybňována externím působením jiných subjektů. Ovlivňující osoba, jíž bývá v kapitálových společnostech v první řadě právě společník, se svými zásahy vlamuje do sféry, která jí má být zapovězena, často k újmě nejen samotných ovlivněných obchodních korporací a jejich členů (společníků), ale i osob s nimi obligačně svázaných. Klasické obligační právo si s touto skutečností poradit neumí, nebo přinejmenším ne dost dobře,⁴¹⁰ protože ve vztazích věřitelско-dlužnických jednoduše není pro třetí („ovlivňující“) subjekty místo.

⁴⁰⁹ PELIKÁNOVÁ, I. Struktura právnické osoby jako forma aktivity ve společnosti. In ČERNÁ, S., ČECH, P. a kol. *Pocta Ivaně Štenglové k sedmdesátým narozeninám*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 213 a násl.

⁴¹⁰ Jednání k újmě jiného je protiprávní (§ 3 odst. 1 a § 2900 OZ) a jako takové je lze vždy postihnout odpovědností za újmu. Prokázání všech znaků obecných skutkových podstat (§ 2909 a § 2910 OZ) ale

Zákonodárce si tento problém uvědomuje a reaguje na něj zvláště, v převážné míře kogentní, úpravou podnikatelských seskupení. Zavedením široce pojatého institutu ovlivnění jsou, zdá se, pokryta všechna myslitelná zneužívající jednání, a to nejen ze strany členů (společníků) obchodní korporace, ale kohokoli, kdo je s to takovýto zneužívající vliv uplatnit.

Regulace podnikatelských seskupení je systematicky zařazena v hlavě I. zákona o obchodních korporacích, je tedy společná pro všechny obchodní korporace. Vzhledem k počtům kapitálových společností, jež ostatní společenské formy mnohonásobně převyšují, a též jejich výše popsáním znakům lze soudit, že případy, jež bude přinášet praxe, se budou týkat takřka výlučně jich. Neomezené ručení společníků osobních společností (s výjimkou komanditistů) ostatně bude jejich věřitele stěžejně motivovat domáhat se uspokojení svých pohledávek prostřednictvím institutu zneužívajícího ovlivnění.

Výchozím pojmem nové regulace podnikatelských seskupení je (zneužívající) ovlivnění. Vlivnou osobou je podle zákona kdokoli, kdo rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní korporace k její újmě (§ 71 odst. 1 ZOK). Definice je to poměrně široká a současně dosti vágní. Má-li být vliv rozhodující, pak by tedy měl být určujícím faktorem usměrňujícím chování ovlivněné obchodní korporace. Zákon však zároveň vyžaduje, aby to byl vliv i významný, tedy *a contratrio* nikoliv nevýznamný, který sice přispěl k tomu, že se obchodní korporace zachovala určitým způsobem, nebyl to však příspěvek natolik relevantní, aby jej právo mělo brát v potaz.⁴¹¹

Přesné vymezení obsahu pojmu „rozhodující významný vliv“ bude věcí právní nauky a samozřejmě též rozhodovací praxe soudů. Již nyní však panuje shoda na tom, že vlivná osoba není vůči ovlivněné obchodní korporaci v jakémsi zvláštním kvalifikovaném postavení, nejde o „status“ podobně jako v případě ovládnutí. Ovlivnění je tak záležitostí

může být pro věřitele náročné. Německá judikatura dokonce tento postup ze strany věřitelů dotčené obchodní korporace přímo odmítá. Srov. ČERNÁ, S. Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů insolventní společnosti? *Právní rozhledy*. 2009, roč. 17, č. 2, str. 54 a násl.

⁴¹¹ Podobně argumentuje R. Pelikán. Viz PELIKÁN, R. Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích. *OBCZAN.cz : komunitní portál o rekonstrukci* [cit. 2014-08-01]. Dostupný z www: <<https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export>>.

jednotlivých, relativně izolovaných zásahů, jimiž se *ad hoc* usměrňuje chování obchodní korporace. Soustavné ovlivňování jistě může přerůst v ovládnutí, tj. prosazování rozhodujícího vlivu, nutné to však není. Vlivná osoba se tak stává vlivnou osobou právě pro případ ovlivnění, a to navíc vždy pouze tehdy, vede-li ovlivnění k újmě.⁴¹²

Ovládnutí osobou je ten, kdo může v obchodní korporaci přímo či nepřímo uplatňovat rozhodující vliv (§ 74 odst. 1 ZOK). Síla vlivu ovládnutí osoby bude zpravidla vyšší než v případě osoby vlivné. Nemusí to však být pravidlem. Definice spíše směřuje na jakési „mocenské postavení“ ovládnutí osoby, jež jí dává potenciál rozhodujícím způsobem zasahovat do vnitřních poměrů ovládnuté obchodní korporace.⁴¹³ Konkrétní zásahy pak ale již mohou být i relativně slabé a status ovládnutí osoby se dokonce neztrácí ani tím, že se vliv neuplatňuje vůbec.⁴¹⁴

Z tohoto úhlu pohledu se jeví poněkud zjednodušujícím bez dalšího chápat ovládnutí osoby jako podskupinu širší skupiny osob vlivných.⁴¹⁵ Jestliže platí, že vlivná osoba musí vždy vykonat rozhodující významný ovlivňující zásah, zatímco ovládnutí osoba může být co do svých zásahů i zcela pasivní, nelze říci, že se tyto dvě množiny překrývají, resp. že jedna je podmnožinou druhé. Přesto však bude v dalším textu, i při vědomí této nepřesnosti, používán pojem vlivná osoba jako pojem zastřešující, jako souhrnné označení pro všechny osoby, jež vykonávají, či přinejmenším mohou vykonávat, vnější vliv na obchodní korporaci.

⁴¹² PELIKÁN, R. Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích. *OBCZAN.cz : komunitní portál o rekonstrukci* [cit. 2014-08-01]. Dostupný z [www: <https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export>](https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export).

⁴¹³ Koncepce potenciálního ovládnutí odpovídá čl. 28 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/30/EU ze dne 25. října 2012 o koordinaci ochranných opatření, která jsou na ochranu zájmů společníků a třetích osob vyžadována v členských státech od společností ve smyslu čl. 54 druhého pododstavce Smlouvy o fungování Evropské unie při zakládání akciových společností a při udržování a změně jejich základního kapitálu, za účelem dosažení rovnocennosti těchto opatření. Viz PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, str. 121.

⁴¹⁴ ČERNÁ, S., ČECH, P. Ke způsobům prosazování rozhodujícího vlivu v ovládnuté akciové společnosti, jeho podmínkám a důsledkům. *Obchodněprávní revue*. 2009, roč. 1, č. 1, str. 10 a násl.

⁴¹⁵ Viz např. ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 183.

Kvalifikovaným, cílevědomým, soustavným a dlouhodobým ovládním se ovládající osoba posunuje na vyšší úroveň, stává se osobou řídící (§ 79 odst. 1 ZOK). Zákon toto kvalifikované ovládní nazývá jednotným řízením a definuje je jako vliv řídící osoby na činnost řízené osoby sledující za účelem dlouhodobého prosazování koncernových zájmů v rámci jednotné politiky koncernu koordinaci a koncepční řízení alespoň jedné z významných složek nebo činností v rámci podnikání koncernu. Řídící osoba je vždy osobou ovládající (§ 74 odst. 3 ZOK) a potažmo i vlivnou.⁴¹⁶

Nejkrajnější variantou uplatňování vlivu v obchodní korporaci je faktické přebírání působnosti statutárního orgánu bez řádného povolání do funkce. Tzv. faktičtí vedoucí jsou kvalifikovanými vlivnými osobami, a jak bude ukázáno níže, dva ze tří případů zákonného ručení vlivných osob jsou v zásadě vyhrazeny jen pro ně.

Na tomto místě se dotkneme též problematiky plurality vlivných osob. Zkušenosti ukazují, že na ovlivňování chování obchodní korporace se může podílet více subjektů, a to jak souběžně, tak i postupně. Pluralita vlivných osob může vyplývat z jejich cílené a záměrné spolupráce (např. § 78 odst. 1 ZOK), z toho, že jedna vlivná osoba je jinou využita k zprostředkovanému prosazení vlivu v cílové obchodní korporaci (§ 71 odst. 4 ZOK), nebo může být dána i tím, že více osob ovlivňuje chování obchodní korporace nezávisle a bez předchozího vzájemného srozumění.

Speciální a zvláště upravený případ představuje tzv. jednání ve shodě. Pakliže více osob rozhodujícím způsobem ovlivňuje výkon hlasovacích práv v obchodní korporaci jinou osobou anebo tato hlasovací práva v obchodní korporaci přímo vykonává a činí tak za účelem ovlivnění této obchodní korporace, prohlašuje je zákon osobami jednajícími ve shodě a stanoví, že právní povinnosti z toho vyplývající, včetně povinnosti ručební, plní rukou společnou a nerozdílnou (§ 77 a § 78 odst. 1 ZOK). Prokázání jednání více osob ve shodě pak usnadňuje série zákonných vyvratitelných domněnek (§ 78 odst. 2 ZOK).

Nakládání s hlasovacími právy je však sice typickou a zřejmě nejběžnější formou uplatňování vlivu, leč nikoli formou výlučnou. Definice vlivné osoby je velice široká a podle okolností může zahrnout velkého (nebo dokonce monopolního) dodavatele či

⁴¹⁶ Podrobněji se pojmu koncernu a jednotného řízení věnuje S. Černá. Viz ČERNÁ, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újm. *Obchodněprávní revue*. 2014, roč. 6, č. 2, str. 33 a násl.

odběratele výrobků a služeb⁴¹⁷ stejně jako silnou financující banku anebo jednoduše kohokoli, kdo pro svůj vztah k členovi statutárního orgánu dokáže podle svého uvážení usměrňovat chování cílové obchodní korporace. Na tyto případy, je-li vlivných osob více, již speciální úpravu ručitelské solidarity při jednání ve shodě vztáhnout nelze.

Řešení nicméně nabízí obecná občanskoprávní úprava, která pasivní solidaritu zakotvuje jako univerzální princip ručitelské plurality (§ 2027 OZ). Ručí-li více osob za týž dluh, je jejich ručení vždy společné a nerozdílné, a to ať už je bezprostředním důvodem vzniku jejich ručitelského závazku táž právní skutečnost, nebo právní skutečnosti různé. Proto i vlivné osoby, budou-li *ex lege* osobně zajišťovat stejný dluh, budou vůči věřiteli i sobě navzájem v postavení solidárních spoluručitelů.

⁴¹⁷ V této souvislosti nelze vyloučit ani případy zakázaných kartelových dohod (§ 3 odst. 1 zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže) nebo zneužití kolektivní dominance (§ 11 odst. 1 ve spojení s § 10 odst. 1 zákona).

1. Ručení při neschopnosti ovlivněné osoby splnit dluh

Ručení vlivné osoby za dluhy osoby ovlivněné podle § 71 odst. 3 ZOK vzniká ze zákona tehdy, není-li ovlivněná osoba schopna být i zčásti dostát svým dluhům v důsledku újmy, již utrpěla ovlivněním svého chování ze strany vlivné osoby.

Ručení je v tomto případě zákonem o obchodních korporacích koncipováno jako univerzální sankce stíhající při naplnění znaků dané skutkové podstaty všechny vlivné osoby. Důležitou výjimku představují řídicí osoby stojící v čele koncernu (viz § 72 odst. 1 ZOK), což souvisí s celkově vstřícnou koncepcí nového koncernového práva, ale ani u nich není za určitých okolností použití pravidla o ručení za dluhy řízené osoby vyloučeno.

1.1. Předpoklady vzniku ručení

1.1.1. Ovlivnění k újmě ovlivněné osoby

Základním předpokladem vzniku zákonného ručení je ovlivnění chování obchodní korporace k její újmě. Věřitel tak musí v první řadě prokázat existenci ovlivnění či ovládnutí. Zatímco v případě ovládnutí v tom věřiteli budou nápomocny vyvratitelné i nevyvratitelné domněnky (§ 74 odst. 3 a § 75 ZOK, obě eventuálně ve spojení s § 78 ZOK), ovlivnění se nikterak nepresumuje. Rozdíl je to fakticky ale jen zdánlivý. Věřitel totiž musí vždy prokázat i konkrétní uplatnění vlivu. U ovlivnění to jde ruku v ruce, protože vlivná osoba se vlivnou osobou stává *ad hoc* vždy právě jen tehdy, kdy „rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní korporace“.⁴¹⁸ Ovládnutí je oproti tomu definováno skrze možnost uplatňovat rozhodující vliv, aniž by se jeho uplatnění přímo vyžadovalo (srov. § 74 odst. 1 ZOK).⁴¹⁹ I když tedy bude (být i nevyvratitelně) identifikována osoba, jež má vůči věřitelově dlužníkovi postavení osoby ovládající (typicky většinový či dokonce jediný společník), neznamená to, že rozhodující vliv reálně vykonává. Prokázání konkrétního ovlivňujícího jednání je přitom pro úspěch ve sporu podmínkou *sine qua non*.

⁴¹⁸ Viz PELIKÁN, R. Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích. *OBCZAN.cz : komunitní portál o rekonstrukci* [cit. 2014-08-01]. Dostupný z [www: <https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export>](https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export).

⁴¹⁹ PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, str. 121.

Újma, již ovlivněná korporace utrpí v důsledku ovlivnění, je svou povahou specifická. Nejde zde o to, že by tuto újmu bezprostředně způsobila vlivná nebo ovládající osoba sama. Závadné jednání tu spočívá v tom, že škůdce svým vlivem nebo ovládnutím přiměje poškozenou korporaci, aby se ona sama zachovala určitým způsobem ke své újmě.⁴²⁰ Zatímco se obecně újma, již si přivodí sám poškozený, neodškodňuje (§ 2918 OZ), v tomto případě je tomu s ohledem na jeho větší či menší (faktickou, nikoliv právní) nesamostatnost či závislost na škůdci právě naopak.⁴²¹ Tím se ale současně prodlužuje řetězec příčinné souvislosti: jednání vlivné či ovládající osoby musí být příčinou jednání ovlivněné či ovládané osoby, jež je dále příčinou vzniku újmy. Kauzální vztah se nepresumuje, a je tak na tom, kdo se jej dovolává, aby jej prokázal.

1.1.2. Neschopnost ovlivněné osoby splnit dluh

Z dikce zákona vyplývá, že ručení vlivné osoby zajišťuje ty dluhy osoby ovlivněné, jež tato není schopna zcela nebo zčásti splnit. Nemusí se přitom nutně jednat o platební neschopnost ve smyslu ust. § 3 odst. 1 IZ. Neschopnost aspoň částečného splnění dluhů podle § 71 odst. 3 ZOK je pojem o poznání širší, a to hned ve třech ohledech: v tom, že zahrnuje rovněž dluhy nepeněžité povahy, v tom, že nevyžaduje věřitelskou pluralitu,⁴²² a konečně v tom, že jeho znakem není kvalifikované (déle než třicetidenní) prodlení.

⁴²⁰ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 170 a násl. V této souvislosti srov. též rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 23 Cdo 3552/2009, v němž mj. stojí: „Rozhodování podnikatele je proces vytváření jeho vůle v určité otázce, jež se odehrává uvnitř podnikatelského subjektu. Oproti tomu jednáním podnikatele ve smyslu ustanovení § 13 odst. 1 obch. zák. se má na mysli projevení vytvořené vůle (přijaté rozhodnutí) navenek, s cílem přivodit vznik, změnu nebo zánik těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují, jde tedy o provádění právních úkonů ve smyslu ustanovení § 34 obč. zák. (srov. shodně např. Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 33 s.). Ovládající osoba může, na základě vlastního rozhodnutí (rozhodnutí jejího příslušného orgánu, jde-li o právnickou osobu), využít svého vlivu na ovládanou osobu při utváření její vůle (tedy působením "zevnitř"), jejímž projevem pak dojde k uskutečnění právního úkonu v intencích záměru ovládající osoby. Bez toho, že by ovládaná osoba takový právní úkon učinila, však účinky v právních vztazích nenastanou. Též k založení jakéhokoliv závazkového vztahu mezi osobou ovládající a osobou ovládanou je proto třeba právního úkonu, popřípadě jiné právní skutečnosti uvedené v ustanovení § 489 obč. zák.; samotné rozhodnutí ovládající osoby takovou skutečností není.“

⁴²¹ Zákaz zneužití závislosti jiného k jeho újmě je obecnou právní zásadou [viz § 3 odst. 2 písm. c) OZ].

⁴²² Podmínku věřitelské plurality přitom nesplňují případy pouhé aktivní solidarity. Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2007, sp. zn. 29 Odo 1121/2004.

Souvislost s platební neschopností jako jednou z forem úpadku přesto existuje. I když se totiž neschopnost ovlivněné osoby k plnění dluhů nemusí rovnat platební neschopnosti, zpravidla bude přinejmenším její předzvěstí. V případě peněžitých dluhů je to zřejmé, neboť obchodní korporace má málokdy jen jednoho věřitele a délka prodlení je vždy jen otázkou běhu času. Schopnost dlužníka plnit nepeněžité dluhy je sice z hlediska naplnění definičních znaků úpadku bez přímého významu.⁴²³ Prodlení s plněním nepeněžitých dluhů má však z tohoto pohledu význam nepřímý, když nesplnění nepeněžité závazkové povinnosti může založit sankční povinnost peněžitého charakteru (smluvní pokuta, náhrada újmy, povinnost vracet přijaté peněžité plnění při odstoupení od smlouvy apod.). Neschopnost plnit dluhy ve smyslu § 71 odst. 3 ZOK se tak již velmi blíží hrozícímu úpadku (tj. hrozící platební neschopnosti) podle § 3 odst. 4 IZ, i když ani je nelze ztotožnit a první pojem je stále o něco širší.

Ručení vzniká již tím, že se ovlivněná osoba pro svou neschopnost plnit splatný dluh ocitne v prodlení. Na rozdíl např. od povinnosti vlivné osoby nahradit újmu členům ovlivněné obchodní korporace není vznik ručení vázán až na marné uplynutí přiměřené lhůty (v zásadě ohraničené koncem příslušného účetního období), v níž má dojít k náhradě újmy ovlivněné osobě (§ 71 odst. 2 ZOK), resp. na náhradě této újmy není vznik ručení závislý vůbec.

1.1.3. Příčinná souvislost mezi újmou a neschopností splnit dluh

K tomu, aby ručení vlivné osoby vzniklo, musí být neschopnost ovlivněné osoby uspokojit své věřitele zapříčiněna újmou vzešlou z ovlivnění. Vazba mezi uplatněným vlivem a neschopností ovlivněné osoby plnit své dluhy je tedy zprostředkována újmou, která ovlivněné osobě v důsledku ovlivnění vznikla. Vlivná osoba neručí nerozlišeně za všechny dluhy osoby ovlivněné, nýbrž jen za ty, jež nemohou být splněny právě v důsledku újmy, již ovlivněná osoba ovlivněním svého chování utrpěla. Zákon tak mezi neschopnost plnit dluhy a újmu z ovlivnění klade příčinný vztah.

⁴²³ Platební neschopnost je insolvenčním zákonem přímo vymezena jako neschopnost plnit peněžité dluhy (§ 3 odst. 1 IZ). Oproti tomu definice předlužení výslovně omezení toliko na peněžité dluhy neobsahuje (§ 3 odst. 3 IZ). Odborná literatura se této otázce zpravidla vyhýbá. Skutečností však je, že úpadek je stav daný finanční kondicí dlužníka, a proto by i při testu předlužení („rozvahovém“ testu) měly být zohledňovány pouze dluhy peněžité povahy. Viz RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 195-196.

Vysledování příčinného vztahu mezi újmou a neschopností ovlivněné osoby uspokojit své věřitele nemusí být vůbec jednoduché, protože ekonomická kondice ovlivněné obchodní korporace bude vždy výslednicí mnoha souběžně působících faktorů. Pouhá časová souslednost kauzalitu sice může indikovat, sama o sobě ji však s jistotou neznačí.⁴²⁴ Vždy je proto třeba dovodit, že újma byla skutečně právně relevantní příčinou neschopnosti plnit dluhy.

Příčinná souvislost v českém právu tradičně detailně regulována není. Na tom v zásadě nic nemění ani nová občanskoprávní kodifikace. Záležitost tak převážně zůstává vyhrazena rozhodovací praxi soudů a právní teorii. Důležitý doktrinální přínos pro porozumění převažujícího pojmání příčinné souvislosti v evropských právních řádech představují Principy evropského deliktního práva (PETL). Přestože se Principy primárně soustředí na vztah mezi protiprávním jednáním a újmou, lze se jimi inspirovat i v námi rozebíraných souvislostech. Kauzální vazba je objektivní kategorií představující právně významnou spojnicí mezi příčinou a následkem, ať již jsou jakékoli. Proto není důvodu bránit se využití Principů ani zde, a to tím spíše ne, že česká judikatura vážící se k problematice odpovědnosti za škodu mnohá pravidla příčinné souvislosti obsažená v Principech zná a fakticky je již dlouhá léta sama uplatňuje.⁴²⁵ V zásadě tak lze říci, že Principy jen obecně shrnují to, k čemu kasuistická česká judikatura v oblasti kauzální souvislosti do značné míry, třebaže ne zcela, sama dospěla. Základním východiskem je zásada, že újma je příčinou soluční neschopnosti, jestliže by při její neexistenci tato neschopnost nenastala (čl. 3:101 PETL).

Vlivů působících souběžně na hospodářský stav ovlivněné osoby bude vždy více. Ovlivnění je pak nutno považovat za příčinu neschopnosti, je-li jednou z více konkurenčních příčin, z nichž každá by sama vedla k neschopnosti v též okamžik (čl. 3:102 PETL).

Je-li újma vzešlá z ovlivnění jednou z alternativních příčin, z nichž každá by byla sama dostatečnou příčinou nezpůsobilosti ovlivněné osoby dostát svým dluhům, přičemž však zůstává nejistým, která příčina nezpůsobilost ve skutečnosti způsobila, je situace složitější. Principy v těchto případech staví na kauzální proporcionální odpovědnosti,

⁴²⁴ Jednalo by se o typický logický omyl *post hoc ergo propter hoc*.

⁴²⁵ Srov. DOLEŽAL, A., DOLEŽAL, T. Uplatnění PETL při řešení některých složitých kauz v oblasti příčinné souvislosti v medicínskoprávních sporech. *Soudní rozhledy*. 2013, roč. 19, č. 7 – 8, str. 242 a násl.

kdy každá příčina musí být považována za příčinu v rozsahu pravděpodobnosti, v jaké mohla následek vyvolat (čl. 3:103 odst. 1 PETL). To není v našich souvislostech praktické. Vyjít je ale možno z občanského zákoníku, který každou z alternativních příčin samostatně považuje za relevantní příčinu nepříznivého následku, jestliže mohla každá z nich takřka s jistotou k následku vést (§ 2915 odst. 1 druhá věta OZ).

Jestliže mohla být újma potenciální příčinou neschopnosti, která však již dříve nastala z jiných příčin, nelze kauzální souvislost dovodit, ledaže by újma neschopnost hradit dluhy dále prohloubila anebo způsobila její pokračování (čl. 3:104 PETL).

Problematiku neurčité dílčí kauzality (čl. 3:105 PETL), kdy je jisté, že žádná ze souběžně působících příčin sama o sobě k následku nevedla, pak judikatura českých soudů tradičně řeší tak, že právně relevantní příčina nemusí být jedinou příčinou daného následku a stačí, jde-li o jednu z příčin, která však musí být „*důležitá, podstatná a značná*“.⁴²⁶ Právě závěr, že újma způsobená ovlivněním musí být dostatečně významnou příčinou neschopnosti plnit dluh (tzv. teorie gradace příčinné souvislosti⁴²⁷), je tomto v kontextu velice důležitý, neboť tyto případy budou v praxi zřejmě nejčastější.

Podmínka kauzálního vztahu mezi újmou a neschopností plnit dluhy dokládá, že úprava funkčně usiluje o internalizaci negativních externalit⁴²⁸ vznikajících z chování vlivné osoby: vlivná osoba se svým chováním nepříznivě dotýká jak ovlivněné osoby, tak nepřímo i jejích věřitelů a negativní důsledky jejího chování jsou na ni přenášeny („internalizovány“) jednak odpovědností za újmu, jednak ručením. Jinými slovy vlivná osoba ručí za dluhy osoby ovlivněné ne snad proto, aby obecně posílila postavení veškerých věřitelů ovlivněné osoby, ale proto, aby pocítila důsledky uplatnění svého vlivu. Racionálně uvažující vlivná osoba tak při analýze nákladů a výnosů realizace vlivu musí vzít v potaz i „náklady“ vznikající na straně věřitelů ovlivněné osoby.⁴²⁹

⁴²⁶ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 5. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1946/2000, nebo ze dne 30. 1. 2002, sp. zn. 25 Cdo 245/2000.

⁴²⁷ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 170-171.

⁴²⁸ URBAN, J. *Základy teorie národního hospodářství*. 1. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2003, str. 66 – 69, 372 a násl.; MACÁKOVÁ, L. a kol. *Mikroekonomie. Základní kurs*. 8. vydání. Praha : Melandrium, 2003, str. 218 a násl.

⁴²⁹ K tomu je třeba doplnit, že třetí skupinu osob, jež mohou být vlivem nepříznivě dotčeny, tvoří společníci (resp. širěji členové) ovlivněné osoby. Pro ty zákon o obchodních korporacích přichází

Takto pojata působí úprava ručení vlivné osoby logičtěji než obdobná úprava ručení členů orgánů za dluhy právnické osoby při nenahrazení škody, kterou jí způsobili výkonem své funkce (§ 159 odst. 3 OZ). Ti totiž ručí bez rozdílu za všechny dluhy „své“ právnické osoby, aniž by mezi škodou a vznikem dluhu či neschopností právnické osoby splnit jej byla jakákoli souvislost. Vazba mezi újmou a ručením se sice projevuje rozsahem ručení, to je ovšem jen zákonná konstrukce bez nějakého hlubšího (ekonomického) smyslu. Ručení podle § 159 odst. 3 OZ se tak *de facto* stává „jen“ nepřímým nástrojem sanace újmy utrpěné právnickou osobou, když jednak motivuje členy orgánů k poskytnutí náhrady, jednak díky přechodu uspokojené pohledávky na plnivšího člena orgánu (§ 1937 odst. 2 OZ) nabízí další způsob sanace újmy cestou započtení. Ručení vlivné osoby podle § 71 odst. 3 ZOK je v tomto ohledu „upřímnější“, neboť ústřední postavou, v jejímž zájmu je zákon zakládá, je skutečně věřitel.

Prokázání kauzality mezi újmou a neschopností splnit dluh je věcí žalujícího věřitele. Zákon mu přitom jeho důkazní pozici nijak neulehčuje i přes to, že na jiných místech regulace podnikatelských seskupení se dělení důkazního břemene nebání. Tak domáhali se člen ovládané osoby toho, aby od něj ovládající osoba odkoupila jeho podíl (§ 89 ZOK), musí zásadně prokázat pouze to, že objektivně došlo k zhoršení jeho postavení (§ 90 odst. 1 ZOK). Naopak příčinný vztah mezi ovládním a zhoršením postavení člena ovládané osoby zákon zásadně presumuje s tím, že eventuální důkaz opaku musí přinést ovládající osoba (§ 90 odst. 2 ZOK). Obdobně jako v případě presumce protiprávnosti výkonu funkce člena orgánu (§ 52 odst. 2 ZOK) ani zde není zákon rigidní a dává soudu možnost rozvrhnout důkazní břemeno mezi účastníky pře jinak.

Obdobný model zákon pro věřitele nezavádí a jakkoli se nabízí úvaha o postupu *per analogiam legis*, nezdá se, že by tudy vedla cesta. Z důkazní teorie analýzy norem (Rosenbergovy normové teorie dělení důkazního břemene), již uznává jak tuzemská a zahraniční právní nauka,⁴³⁰ tak i judikatura,⁴³¹ vyplývá, že dovolává-li se strana

s řešením v podobě náhrady újmy, k níž je vlivná osoba subsidiárně povinna tehdy, nenahradí-li v přiměřené lhůtě újmu přímo ovlivněné osobě (§ 71 odst. 2 ZOK). Ekonomicky (funkčně) jde stále o internalizaci negativní externality.

⁴³⁰ Aktuálně viz PULKRÁBEK, Z. O dokazování negativních skutečností v civilním soudním řízení (a o některých zásadách zjišťování skutkového stavu vůbec). *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 17, s. 573 a násl. a literatura tam citovaná. Dále např. LAVICKÝ, P. Důkazní břemeno a dokazování výše nároku. *Právní fórum*. 2012, roč. 9, č. 11, s. 488 a násl.

právního následku, je na ní, aby dokázala skutkové předpoklady, s nimiž právní norma následek spojuje.⁴³² Má-li se uplatnit jiné dělení důkazního břemene, měl by to zákon normovat výslovně. Jakkoliv by tedy domněnka příčinné souvislosti mezi újmou vzešlou z ovlivnění a neschopností ovlivněné osoby splnit dluh byla vhodná a efektivitě sankčního ručení vlivné osoby by jistě prospěla, zákon ji nezavádí a pro analogii zde

⁴³¹ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2013, sp. zn. 22 Cdo 3108/2010, v jehož důvodech čteme: „Dovolací soud [...] vychází z tzv. Rosenbergovy teorie dělení důkazního břemene, označované jako teorie analýzy norem, která je i současnou civilistickou doktrínou považována za primární a odpovídající procesním pravidlům obsaženým v účinném občanském soudním řádu [...]. Tato teorie vychází ze struktury právních předpisů a na důkazní břemeno usuzuje podle právních účinků tvrzených jednou nebo druhou procesní stranou. Podle teorie analýzy norem je nutno vycházet ze základního pravidla, podle něhož každá strana má tvrdit a dokazovat skutečnosti, které odpovídají skutkovým znakům právní normy, na niž zakládá svůj nárok nebo námitky v daném řízení. Rozhodujícím kritériem dělení důkazního břemene jsou v tomto pojetí právní normy. Předmětem dokazování jsou sice skutečnosti, ale v souvislosti s otázkami dělení důkazního břemene je nutno je posuzovat pouze jako bezprostřední předpoklady určitých právních účinků, resp. následků, které nastávají ve vlastním slova smyslu jako důsledky působení právních norem na lidské chování. Základní pravidlo dělení důkazního břemene vycházející z této teorie stanoví, že procesní strana, jejíž procesního cíle nelze dosáhnout bez použití určité právní normy, nese břemeno tvrzení i břemeno důkazní ohledně splnění skutkových předpokladů uplatnění této normy. Každá strana má proto dokázat skutkové předpoklady právní normy, která je této straně příznivá. Při úvaze o tom, které normy mají být pokládány za příznivé žalobci a které za příznivé žalovanému, se vychází z principu stavby norem, který je dán vzájemným postavením tzv. základní normy a protinormy. Základní norma zakládá určitý právní nárok či právo. Protinorma se pak vyznačuje tím, že působí ve dvojitějším možném směru proti normě základní. Bud' zabraňuje vzniku účinků základní normy, takže tyto její účinky se vůbec nemohou uplatnit a právní výsledek jejího působení nenastane, anebo nastane situace, kdy protinorma uplatní své působení později, takže právo, které vzniklo a uplatnilo se jako účinky normy základní, bude později působením účinků protinormy zrušeno (Macur, J.: Dělení důkazního břemene v civilním soudním sporu, Brno, Masarykova univerzita, 1996, str. 65 a násl.). Občanský soudní řád v ustanovení § 79 odst. 1 o. s. ř. ukládá žalobci, aby v žalobě vyličil rozhodující skutečnosti a označil důkazy, jichž se dovolává. Z návrhu musí být patrné, čeho se žalobce domáhá. Podle § 120 o. s. ř. jsou účastníci povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Z této zákonné úpravy vyplývá, že zákonodárce předpokládá uplatnění základního abstraktního pravidla o dělení důkazního břemene, podle něhož má procesní strana dokazovat skutečnosti, jež odpovídají skutkovým znakům právní normy, která je straně příznivá. Jinak řečeno, každá procesní strana má dokazovat skutkový stav předpokládaný právní normou, na jejímž základě uplatňuje své právo. Bez této souvislosti s celou základní koncepcí civilního soudního řádu by uvedená ustanovení pozitivního práva ztrácela svůj smysl a význam. Označení důkazů je totiž prvním nezbytným krokem k tomu, aby procesní strana mohla dokazovat skutečnosti, ohledně kterých ji zatěžuje důkazní břemeno.“

⁴³² Domáhá-li se jedna strana právního následku, může se tomu druhá strana bránit buď tím, že bude popírat skutkové předpoklady právního následku, nebo tím, že se bude dovolávat jiného právního následku, který brání vzniku prvního nebo jej ruší. V tomto případě musí dokázat skutkové předpoklady jiného právního následku. Právní norma stanovící první následek se označuje „základní norma“ a právní norma stanovící jiný právní následek „protinorma“.

není místo, neboť absence této domněnky nevytváří mezeru v právu, jak to předpokládá § 10 odst. 1 OZ.⁴³³

Celkově vzato jsou předpoklady vzniku ručení podle § 71 odst. 3 ZOK zákonem nastaveny poměrně komplikovaně a pro věřitele domáhajícího se plnění z ručení v případné soudní při jsou jen velmi obtížně prokazatelné. Ačkoliv nelze předjímat, kudy se vydá praxe, lze odhadovat, a to i při zkušenostech s aplikací ust. § 194 odst. 6 ObchZ,⁴³⁴ že informační nerovnováha mezi věřitelem na straně jedné a dlužníkem (ovlivněnou osobou) a ručitelem (vlivnou osobou) na straně druhé funkčnost daného ustanovení podlomí do té míry, že jeho praktický význam nebude takový, jak by se mohlo na první pohled zdát.

1.2. Koncernová výjimka

1.2.1. Důvody odlišného režimu řídicích osob

Výše bylo zmíněno, že zákon o obchodních korporacích v souvislosti s rozebíraným případem sankčního ručení počítá s důležitou výjimkou pro řídicí osoby. To vyplývá ze specifik koncernových seskupení, jež jsou odůvodněna především realitou hospodářského života a jeho potřebami a jež si ani pozitivní právo nemůže dovolit přehlížet.⁴³⁵ Tuto skutečnost ostatně reflektuje i evropské právo, a to nejen ve své veřejnoprávní (soutěžněprávní) složce, ale též, třebaže zatím jen v rovině úvah, v části soukromoprávní.⁴³⁶

⁴³³ Viz GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, str. 186 – 187. Obdobně BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 183 – 184.

⁴³⁴ Zmíněné ustanovení je předchůdcem současného § 159 odst. 3 OZ. Pochybnosti o jeho reálné efektivitě byly v odborné literatuře vyjadřovány opakovaně. Srov. ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, s. 252; BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, s. 613 a násl.; VRBA, M. Sankční ručení členů orgánů při způsobení škody obchodní společností. In VRBA, M. (ed.) *Odpovědnost a ručení v právu obchodních společností*. 1. vydání. Praha : Univerzita Karlova Praze, Právnická fakulta, 2013, str. 115.

⁴³⁵ Detailněji viz PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, str. 99 a násl.

⁴³⁶ Viz WINNER, M. Evropský vývoj ve společenském právu. In Zoufalý, V. (ed.) *XXI. Karlovarské právnícké dny*. Praha : Leges, 2013, str. 341 a násl.

Soukromé právo je obecně založeno na principu, že působit jinému újmu není přípustné. Zásada *neminem laedere* je obecnou zásadou právní, prolínající celým (soukromým) právem. V ekonomické teorii tomuto principu odpovídá Paretův standard efektivity: podle tohoto standardu je ekonomicky efektivní takové jednání, jež přináší prospěch jednomu, aniž by současně působilo újmu někomu jinému.⁴³⁷ To ve své podstatě jen jinými slovy vyjadřuje i ust. § 3 odst. 1 OZ. Paretův standard je individualistický, neboť nedovoluje komukoliv působit újmu jinému, byť by to bylo v zájmu širšího celku.

Konkurenční Kaldor-Hicksův standard se liší v tom, že za ekonomicky efektivní považuje jakékoliv jednání, jež sice vytváří újmu ve sféře jednoho, tato újma je však více než vyvážena užitkem ve sféře jiného. Kaldor-Hicksova efektivnost tedy přímo počítá s redistributivními efekty.⁴³⁸ Současně jde o přístup kolektivistický, upřednostňující agregovaný prospěch celku před dílčími individuálními zájmy jednotlivých jeho členů. Tím, že toto pojetí zásadně neodpovídá obecně sdílenému vnímání spravedlnosti, nachází v soukromém právu moderního demokratického právního státu oporu jen obtížně. Pokud se přesto výjimečně uplatní, je vždy namíste jistá obezřetnost a spíše restriktivní výklad, dbající specifického cíle právní úpravy a setrvávající v mezích nutných k jeho naplnění.

Základní rozdíl mezi § 71 a § 72 ZOK spočívá právě v rozdílném paradigmatu, v odlišnosti obecného Paretova a zvláštního Kaldor-Hicksova principu.

Působení újmy ovlivněné nebo ovládané osobě prostřednictvím vlivu nebo ovládaní ze strany osoby vlivné nebo ovládající je podle § 71 odst. 1 ZOK protiprávní, přičemž sankcí stíhající škůdce je povinnost tuto újmu v určené době nahradit. Jde o standardní povinnost k náhradě újmy vyplývající z porušení obecné zákonné povinnosti vystříhat se jednání ke škodě jiného (§ 2900 OZ), resp. případně též zvláštní povinnosti korporální loajality, je-li vlivná osoba členem ovlivněné korporace (§ 212 odst. 1 OZ).⁴³⁹

⁴³⁷ Podrobněji viz BLAUG, M. *Economic theory in retrospect*. Fifth edition. Cambridge : Cambridge University Press, 1997, str. 570 a násl.

⁴³⁸ Viz RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 60 a násl.

⁴³⁹ Právní vztah vzniklý z porušení této právní povinnosti je závazkem *ex delicto*. Sporné může být, zda je použitelná obecná úprava § 2910 a eventuálně též § 2909 OZ, nebo je namíste chápat ust. § 71 odst. 1 ZOK jako speciální skutkovou podstatu objektivní odpovědnosti aplikovatelnou přednostně.

To ovšem neplatí pro osoby řídící, stojící na vrcholu koncernové struktury. Koncern podrobený jednotnému řízení představuje entitu, jíž sice právo upírá samostatnou právní osobnost, je však ekonomickou realitou tlačeno k tomu, aby k němu přinejmenším v některých ohledech přistupovalo jako k svébytnému celku. Charakteristickým rysem a zároveň i východiskem regulace koncernů se tak stává zásadní akceptace primátu (celo)koncernového zájmu nad jednotlivými zájmy osob v něm začleněných. Výjimečný Kaldor-Hicksův standard je tedy v rámci koncernu (ovšem právě jen v tomto rámci) právem aprobován: řídící osoba, vykonává-li řízení v zájmu koncernu, zásadně nejedná protiprávně, způsobí-li svým řízením újmu osobě řízené.

České koncernové právo se tak zřetelně hlásí k principu koncernového otevření, když do značné míry uvolňuje jednotné řízení a výslovně aprobuje preferenci skupinového zájmu před dílčími zájmy členů skupiny. Tím se na jedné straně uvolňuje ekonomický potenciál skupiny, odvrácenou stranou jsou však zvýšená rizika pro řízené osoby, jejich členy a věřitele.

Koncernová výjimka, odstiňující řídící osobu od sankčních důsledků, jimž jinak v obecném režimu § 71 ZOK podléhají vlivné a ovládající osoby, se proto nemůže uplatnit vždy a bez dalšího. Zákonnými předpoklady požívání koncernového privilegia ze strany řídících osob je jejich povinnost zajistit sanaci řízením způsobené újmy v přiměřené době, předchodzí uveřejnění existence koncernu a absence úpadku řízené osoby. Všechna rizika tím sice eliminována nejsou, to už je ale daň za koncernově vstřícnou regulaci.

Vzhledem k obchodněprávním souvislostem věci by bylo zřejmě vhodnější přiklonit se k druhé možnosti, když v opačném případě bychom museli pracovat se subjektivním prvkem v podobě zavinění vlivné či ovládající osoby. Shodně PELIKÁN, R. Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích. *OBCZAN.cz : komunitní portál o rekonstrukci* [cit. 2014-08-01]. Dostupný z www: <<https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export>>. Na druhou stranu liberační důvod je v citovaném ustanovení formulován tak, že jeho prokázání de facto vylučuje i zavinění, byť v nejmírnější formě nevědomé nedbalosti. Ve výsledku se tak rozdíl mezi subjektivní odpovědností s presumovaným zaviněním a odpovědností objektivní do značné míry, ne-li zcela, stírá. Obdobnou myšlenku vyjadřuje B. Havel, když dovětek ust. § 71 odst. 1 ZOK nepovažuje za exonerační důvod, jehož prostřednictvím se lze zprostit objektivní odpovědnosti, nýbrž o důvod exkulpační, prokazující nedostatek zavinění. Viz ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 173-174.

1.2.2. Vyrovnaní újmy v přiměřené době

Hlavní podmínkou uplatnění koncernové výjimky, vylučující mj. ručební povinnost řídicí osoby a dluhy osoby řízené, je vyrovnaní újmy, jež vznikla z jednotného řízení (§ 72 odst. 1 ZOK).

Závazek, jehož obsahem je povinnost vyrovnat újmu, není závazkem z porušení zákonem uložené ani smluvně převzaté povinnosti. Z hlediska teoretického bychom jej zařadili do zbytkové kategorie závazků „z různých právních důvodů“ (*obligationes ex variis causarum figuris*). Právní skutečností vedoucí ke vzniku tohoto závazku je vznik újmy z (legálního) řízení v rámci koncernu, a to za dále rozvedených podmínek, že existence tohoto koncernu byla předem uveřejněna (§ 79 odst. 3 ZOK) a že řízením nebude řízená osoba dovedena do stavu úpadku (§ 72 odst. 3 ZOK).

Bližší vymezení povinnosti k vyrovnaní újmy obsahuje § 72 odst. 2 ZOK: újma musí být vyrovnána v rámci koncernu, prokazatelnými výhodami plynoucími z členství v koncernu a v přiměřené době.

Vyrovnaní újmy v rámci koncernu je opět logickým důsledkem uplatněného Kaldor-Hicksova standardu. Újma byla řízené osobě způsobena v zájmu koncernu a ať už bylo cíle sledovaného nevýhodným pokynem dosaženo, nebo ne, koncern musí být tím, kdo tuto újmu také sanuje. Solidaritu koncernových osob, jež by ve spojení s objektivní odpovědností za škodní událost nebyla nemyslitelná, zákon o obchodních korporacích nezavádí.⁴⁴⁰ Formálně (právně) je tak nositelem dluhu řídicí osoba, materiálně (ekonomicky) však tato povinnost tíží koncern jako celek. Poměrně časté proto zřejmě budou případy plnění dluhu třetí osobou – jiným členem koncernu. Plnivší řízená osoba pak může při plnění požadovat cesi pohledávky na vyrovnaní újmy (§ 1936 odst. 2 OZ), nebo jí samotné vznikne nové újma, k jejímuž vyrovnaní je pak povinována opět řídicí osoba. Koneckonců nic nebrání ani tomu, aby bezprostředním poskytovatelem plnění byla osoba nezačleněná do koncernové struktury.⁴⁴¹ Taková osoba však, jedná-li

⁴⁴⁰ Otázce solidarity subjektů vytvářejících společně podnik ve smyslu evropského práva se zevrubně věnuje PELIKÁNOVÁ, I. Solidarita pokut v kartelovém právu EU. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2012, roč. 59, č. 3, str. 7 – 29. Dostupný také z [www: <http://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404047096>](http://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404047096).

⁴⁴¹ ČERNÁ, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnaní újmy. *Obchodněprávní revue*. 2014, roč. 6, č. 2, str. 40.

racionálně, což se ovšem v podnikatelských vztazích předpokládá, musí být za toto plnění adekvátně kompenzována, čímž se ekonomická tíže vyrovnání újmy ve finále opět lokalizuje dovnitř koncernu.

Prokazatelnou výhodou z členství v koncernu je podle zákona zejména protiplnění přiměřené povaze a rozsahu utrpěné újmy. Není ovšem řečeno, v čem má toto protiplnění konkrétně záležet, má-li jít o protiplnění peněžité či nepeněžité apod. Jiné výhody plynoucí z členství v koncernu budou mít naturální podobu vždy. Povahu výhod daných členstvím v koncernu zákon konkrétně neupřesňuje, avšak tím, že jako příklad uvádí přiměřené protiplnění, naznačuje, tyto výhody musejí být z pohledu řízené osoby s takovým protiplněním ekonomicky srovnatelné.⁴⁴²

Větší volnost ve způsobech vyrovnání újmy je vyvážena nižší právní i ekonomickou jistotou. Nejde jen o nejasné hodnocení přiměřenosti poskytnutého protiplnění a tím i nejasnosti stran splnění podmínek pro to, aby se řídicí osoba vůbec mohla dovolávat koncernových výhod.⁴⁴³ Bude-li protiplnění záležet v poskytnutí zboží nebo služeb za podmínek výhodnějších, než jakých lze dosáhnout na trhu, otevírá se potenciálně prostor pro zpochybnění příslušného právního jednání odpůřčí žalobou,⁴⁴⁴ přičemž

⁴⁴² Na druhou stranu je třeba korektně přiznat, že diskuse o tom, zda je nová koncernová regulace v otázce vyrovnání újmy založena na konzervativní zásadě ekonomické ekvivalence, nebo naopak novátorsky zavádí mnohem liberálnější model založený na pouhých převažujících výhodách plynoucích z příslušnosti ke koncernu v dlouhém období, byla v odborné literatuře sotva otevřena, natožpak aby dospěla k nějakým jednoznačným závěrům. Viz ČERNÁ, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy. *Obchodněprávní revue*. 2014, roč. 6, č. 2, str. 38 – 39. Dále např. Havel, B. In ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 177-178. Rovněž PELIKÁN, R. Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích. *OBCZAN.cz : komunitní portál o rekodifikaci* [cit. 2014-08-01]. Dostupný z www: <<https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export>>.

⁴⁴³ Nezapomeňme, že splnění této podmínky podle § 72 odst. 1 ZOK prokazuje řídicí osoba.

⁴⁴⁴ Relativní neúčinnost je upravena v ust. § 589 a násl. OZ. Nejde-li přímo o bezúplatné právní jednání, což je třeba vždy posuzovat materiálně (§ 591 OZ), vyžadují jednotlivé skutkové podstaty vědomost či zaviněnou nevědomost druhé strany o dlužníkově zkracujícím úmyslu, resp. o mrhání jeho majetkem (§ 590 OZ). Jako nesprávně paušalizující se v tomto ohledu jeví závěr Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 29 Cdo 758/2012, podle kterého „[k]dyby bylo prokázáno (jak tvrdí dovolatel), že žalobce pozdějšího úpadce v rozhodné době ovládal (k pojmu ovládající osoba v době uzavření kupní smlouvy z 30. dubna 2000 srov. § 66a obch. zák., v rozhodném znění), pak by ovšem závěr, že pozdější úpadce měl (jako prodávající) v úmyslu zkrátit uzavřením kupní smlouvy z 30. dubna 2000 ostatní věřitele, nutně vedl k závěru, že stejný úmysl měl (jako kupující) i žalobce jako osoba, která pozdějšího úpadce v době uzavření kupní smlouvy ovládala (ovládaná osoba logicky

zvláště v insolvenčním řízení je režim odporovatelnosti právních jednání činěných ve prospěch koncernových osob velmi přísný.⁴⁴⁵ Toto riziko platí zejména v případech výše naznačené soluční substitute. Úpadek sanujícího člena koncernu, resp. povinnost původně sanovaného člena vydat do majetkové podstaty i po mnoha letech plnění, jež z ní odporovaným právním jednáním ušlo, tak hrozí vyvoláním řetězové reakce, na jejímž konci může stát úpadek všech koncernových osob.

Závazek k vyrovnání újmy je závazkem alternativním, jež lze splnit různými způsoby. Volba způsobu plnění náleží řídicí osobě (§ 1926 odst. 1 OZ) s tím, že od jednou provedené volby nemůže bez souhlasu řízené osoby ustoupit (§ 1926 odst. 3 OZ). Doba, v níž musí řídicí osoba volbu provést a závazek zkoncentrovat, vyplývá nepřímo z doby, v níž musí k vyrovnání újmy dojít, tj. z doby přiměřené povaze a rozsahu utrpěné újmy v každém jednotlivém případě (§ 72 odst. 2 ZOK). Marným uplynutím této doby však nedochází k přechodu práva volby na újmu utrpivší řízenou osobu (viz § 1926 odst. 2 OZ) ani jiným obecným právním důsledkům prodlení s plněním dluhu (§ 1968 a násl. OZ), nýbrž vůbec ke ztrátě koncernové výhody a překlopení kauzy do obecného režimu § 71 ZOK.⁴⁴⁶

Doplňme, že vyrovnání újmy ve smyslu § 72 odst. 1 a 2 ZOK se za příslušnou řízenou osobu může domáhat nejen statutární orgán, ale za určitých podmínek též orgán

nemohla projevit jiný úmysl, než osoba, která ji ovládala).“ Detailněji k občanskoprávní úpravě odporovatelnosti viz LEBEDA, M. Relativní neúčinnost v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 6, str. 222 a násl., PULKRÁBEK, Z. Vyhlídky odpůřícího práva (tzv. relativní neúčinnosti) podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 11, str. 381 a násl., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. Relativní neúčinnost právních jednání dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 21, str. 747 a násl.

⁴⁴⁵ V insolvenčním řízení mohou být odpůřící žalobou napadána všechna právní jednání dlužníka, jejichž důsledkem bylo zkrácení nebo zvýhodnění věřitelů (§ 235 odst. 1 IZ). Bylo-li právně jednáno ve prospěch koncernové osoby, presumuje se nejen úpadek dlužníka v rozhodné době (§ 240 odst. 2 a § 241 odst. 2 IZ), ale také vědomost koncernové osoby o dlužníkově zkracujícím úmyslu (§ 242 odst. 2 IZ). V případě neekvivalentních a zvýhodňujících právních jednání se též výrazně prodlužuje doba, v níž mohou být tato jednání napadána, a to až na 3 roky nazpět před zahájením insolvenčního řízení (§ 240 odst. 3 a § 241 odst. 4 IZ), a vylučuje se dobrodíní dobré víry, jíž se jinak mohou žalovaní z odpůřících žalob dovolávat [§ 240 odst. 4 písm. d) a § 241 odst. 5 písm. b) IZ].

⁴⁴⁶ ČERNÁ, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy. *Obchodněprávní revue*. 2014, roč. 6, č. 2, str. 38. Shodně Viz ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 178.

kontrolní⁴⁴⁷ nebo člen (společník),⁴⁴⁸ čímž šance na sanaci újmy a tím i posílení postavení věřitelů opět vzrůstá. Věřitel sám se splnění pohledávky na vyrovnání újmy domáhat nemůže; tato pohledávka však může být předmětem výkonu rozhodnutí.⁴⁴⁹

Skutečnost, že újma z jednotného řízení byla nebo bude v rámci koncernu v přiměřené době vyrovnána, podle výslovné dikce zákona prokazuje řídící osoba (§ 72 odst. 1 ZOK). Procesní postavení věřitele řízené osoby je tím usnadněno.

1.2.3. Uveřejnění existence koncernu

Podle ust. § 79 odst. 3 ZOK je povinností všech členů koncernu uveřejnit na svých internetových stránkách fakt, že byl koncern ustaven, bez zbytečného odkladu poté, co k tomu došlo.⁴⁵⁰ Sankcí za nedodržení tohoto příkazu je vyloučení koncernových výhod podle § 72 ZOK.

Koncernová deklaráce je jen vyjádřením názoru koncernových osob na existenci skupiny, v níž je jednotným řízením prosazován skupinový zájem, nikoliv skutečností koncern konstituující.⁴⁵¹ Vzhledem ke zřejmým výhodám s touto deklarácí spojeným je dokonce pravděpodobné, že bude spíše nadužívána, než naopak; věřiteli však v takovém případě alespoň poskytuje informaci o existenci skupiny, třebaže ta nemusí v každém případě skutečně dosahovat kvalit koncernu.

⁴⁴⁷ Pro kapitálové společnosti viz § 159 ve spojení s § 201 odst. 2 písm. c) ZOK a § 374 (event. ve spojení s § 456 odst. 2) ZOK.

⁴⁴⁸ V kapitálových společnostech jsou k podání derivativní žaloby oprávněni společníci společnosti s ručením omezeným [§ 157 odst. 3 písm. b) ZOK] a kvalifikovaný menšinový akcionář či akcionáři (§ 372 odst. 2 ZOK).

⁴⁴⁹ Výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky je možný zásadně jen u peněžitých pohledávek (§ 312 a násl. OSŘ), což u pohledávek na náhradu nebo vyrovnání újmy zdaleka není automatické. Nepeněžitou pohledávku pak podle § 320 odst. 1 OSŘ lze exekučně postihnout za podmínky, že má majetkovou hodnotu, je převoditelná a není spojena s osobou povinného (tj. věřitele – poškozené obchodní korporace). Zejména poslední podmínka je v tomto kontextu problematická, když např. výhody plynoucí z členství v koncernu může sotva požívat jiná než koncernová osoba.

⁴⁵⁰ Povinnost zřídit internetové stránky je obecně uložena toliko akciovým společnostem (§ 7 ZOK). Pro jiné osoby přináležející ke koncernu tato povinnost plyne právě až z § 79 ZOK. S jinou formou uveřejnění existence koncernu se možnost požívat koncernových výhod nespojuje. Viz ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 191.

⁴⁵¹ Podrobněji ČERNÁ, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy. *Obchodněprávní revue*. 2014, roč. 6, č. 2, str. 33-34.

Uveřejnění existence koncernu má zajistit, aby věřitelé vstupovali do právních vztahů s řízenými osobami s vědomím toho, že jde právě o řízené osoby. Taková ochrana ovšem z povahy věci dopadá jen na konsenzuální věřitele, a to navíc jen na ty, jejichž smluvní vztah s řízenou osobou vznikl po uveřejnění koncernu a jejichž faktické (zejm. hospodářské) postavení jim reálně dovoluje smlouvu s řízenou osobou neuzavřít.⁴⁵²

1.2.4. Úpadek řízené osoby

Koncernová výjimka se neuplatní, přivede-li řídící osoba svými zásahy řízenou osobu do stavu platební neschopnosti nebo předlužení (§ 72 odst. 3 ZOK). Na rozdíl od povinnosti uveřejnit existenci koncernu poskytuje vyloučení koncernového privilegia při úpadku řízené osoby univerzální věřitelskou ochranu.

Jde o jasný projev toho, že výjimečný Kaldor-Hicksův princip musí být v souladu se svým účelem držen výlučně v mantinelech koncernu a nelze jej rozšiřovat vně koncernové struktury. Jinak řečeno řízení vedoucí k újmě člena koncernu může být legální zásadně jen tehdy, přináší-li (či mělo-li přinést) pozitivní užitek koncernu jako celku a nevytváří-li negativní externality doléhající na osoby mimo koncern.

Problémem, jež nelze zcela pominout, však zůstává, že věřitelé řízené osoby mohou být řízením nepříznivě dotčeni i tehdy, není-li výsledkem její úpadek, na kteréžto situace ostatně pamatuje právě § 71 odst. 3 ZOK. Důsledně vzato tedy kritérium úpadku postavení věřitelů řízených osob ve srovnání s věřiteli ovlivněných či ovládaných osob objektivně zhoršuje.

Na druhou stranu, hypotéza § 71 odst. 3 ZOK vždy předpokládá minimálně blízkost úpadku ve formě platební neschopnosti, tj. zpravidla hrozící úpadek ve smyslu § 3 odst. 4 IZ. Dlužník se sice může ve stavu hrozícího úpadku nacházet poměrně dlouhou dobu, těžko se tak ale bude dít při zachování neměnné struktury dluhů. Jinak řečeno nelze dlouhodobě setrvávat ve stavu hrozícího úpadku s těmiž dluhy, aniž by nenarůstalo riziko, že hrozící úpadek přeroste v (přínejmenším presumovanou) platební neschopnost (viz § 3 odst. 2 IZ). Věřitel, jemuž řízená osoba není s to v důsledku řízení poskytnout plnění, proto může spoléhat na to, že se mu buď dostane uspokojení jeho pohledávky

⁴⁵² ČERNÁ, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy. *Obchodněprávní revue*. 2014, roč. 6, č. 2, str. 38.

v relativně dohledné době, nebo budou naplněny definiční znaky úpadku řízené osoby a pak se zvláštní koncernová úprava nepoužije. Jisté oslabení pozice věřitelů oproti obecnému režimu § 71 ZOK tu tedy je, a potud lze novou úpravu i kritizovat, jeho míra ovšem není natolik velká, aby pro věřitele představovalo zásadní ohrožení.

Zákon o obchodních korporacích v případě úpadku řízené osoby upírá řídicí osobě ochranu před ručením podle § 71 odst. 3 ZOK jen tehdy, byl-li tento úpadek zapříčiněn zásahy v rámci jednotného řízení. Opět se zde tedy nastoluje požadavek na příčinný vztah. Co bylo výše řečeno o problematice příčinné souvislosti mezi újmou způsobenou ovlivněním a neschopností ovlivněné osoby splnit své splatné dluhy, platí *mutatis mutandis* i zde.⁴⁵³

1.3. Rozsah a trvání ručení

Ručení vlivné osoby za dluhy, které v důsledku ovlivnění k újmě ovlivněné osoby tato není schopna sama splnit, není co do rozsahu omezeno. Vlivná osoba tudíž za dluhy ručí neomezeně celým svým majetkem.

Vzhledem k tomu, že vznik ručení vlivné osoby činí zákon závislým na předchozím způsobení újmy osobě ovlivněné, může být sporné, zda též zánik ručení není po vzoru § 159 odst. 3 OZ vázán na sanaci této újmy. Proti tomu lze namítnout, že konstrukce obou sankčních ručení se liší. V obou případech sice vznik ručení předpokládá neschopnost právnické osoby – dlužnice plnit své dluhy. Avšak zatímco u obecného občanskoprávního ručení členů orgánů za dluhy „své“ právnické osoby kodex tuto neschopnost explicitně váže na nenahrazení škody, pro ručení vlivné osoby je bez dalšího významný samotný vznik újmy. To ostatně podtrhuje i srovnání hypotéz prvního a druhého odstavce § 71 ZOK.

Náhrada újmy zpravidla povede k tomu, že ovlivněná osoba přestane být nezpůsobilá plnit své dluhy, v kterémžto případě nutně zaniká i ručení. Pokud totiž – v ideálním případě – vlivná osoba nahradí veškerou újmu, již svým vlivem způsobila, a tak uvede ovlivněnou osobu do stavu před závadným ovlivňujícím zásahem, ručení nadále funkčně postrádá smysl.

⁴⁵³ K otázce kauzality, a to speciálně ve vazbě na úpadek, srov. též VRBA, M. Test úpadku při výplatě zisku v kapitálové společnosti. *Obchodněprávní revue*. 2014, roč. 6, č. 2, str. 41 a násl.

Nelze ale *a priori* vyloučit situaci, kdy i náhrada újmy nepovede k obnově původní solventnosti ovlivněné osoby. Problémem je totiž rozsah odpovědnosti za újmu, který není bezbřehý.

Rozsah reparaovatelné újmy je omezen především její předvídatelností.⁴⁵⁴ Princip, že nepředvídatelná újma se nenahrazuje, znal starý obchodní zákoník (§ 379 ObchZ) a třebaže není v novém občanském zákoníku výslovně vyjádřen, vyplývá z doktríny adekvátní příčinné souvislosti, jež je ovšem co do svých důsledků širší.⁴⁵⁵ Škůdce tedy nenahrazuje újmu, jejíž vznik by průměrná osoba v obdobném postavení nemohla rozumně předpokládat,⁴⁵⁶ a to i když tato újma objektivně následkem škůdcova protiprávního jednání je.

Jiné omezení rozsahu nahrazované újmy představuje teorie ochranného účelu. Podle této teorie se nahrazuje jen újma spadající do ochranné působnosti normy z hlediska osobního (norma je určena právě k ochraně konkrétní dotčené osoby), z hlediska předmětu ochrany (norma chrání právě onen právní statek, na němž újma vznikla) a z hlediska způsobu porušení normy (zásah do chráněného statku proběhl právě

⁴⁵⁴ PELIKÁNOVÁ, I. Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva. In Zoufalý, V. (ed.) XX. *Karlovarské právnícké dny*. Praha : Leges, 2012, str. 221.

⁴⁵⁵ Srov. rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05: „*Teorie adekvátnosti kauzálního nexu vychází z toho, že smyslem subjektivní odpovědnosti za škodu je nařídít náhradu škody tam, kde škůdce škodu způsobil, ačkoli mu lze vytknout, že ji způsobil nemusel, že mohl jednat jinak. Tato odpovědnost tedy předpokládá, že vůbec bylo v lidských silách předvídat, že předmětné jednání bude mít za následek danou škodu. Základním kritériem, ze kterého vychází teorie adekvátnosti, je tedy předvídatelnost škodního následku. Tím se velice podobá dalšímu předpokladu subjektivní odpovědnosti za škodu, a to kritériu zavinění, přesněji její nedbalostní formě. Odlišují se jen subjektem, podle které se předvídatelnost následku poměruje. V případě zavinění je jím sám (typizovaný) jednající subjekt, zatímco při zjišťování adekvátnosti příčinné souvislosti je kritériem hypotetický zkušený (tzv. optimální) pozorovatel, tedy myšlená osoba, které zahrnuje veškerou zkušenost své doby (srov. např. Kötz, H.: *Deliktsrecht*, 8. vydání, Neuwied, Kristel 1998, m.č. 151; Larenz, K.: *Lehrbuch des Schuldrechts, sv. I., Allgemeiner Teil*, 14. vydání, München 1987, str. 439, 440). Tento optimální pozorovatel tak personifikuje znalosti a zkušenost své doby. Je zřejmé, že, co je předvídatelné pro konkrétní subjekt, musí být předvídatelné i pro tzv. optimálního pozorovatele. Každý nedbalostně zaviněný následek je tedy též adekvátním následkem příslušného jednání.“ Rovněž rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 1. 2014, sp. zn. 30 Cdo 1729/2013. Z literatury viz ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 711.*

⁴⁵⁶ Relevantní bude vždy objektivní hledisko abstraktní průměrné osoby – viz § 4 OZ.

způsobem normou předvídaným).⁴⁵⁷ Teorii ochranného účelu nově zakotvuje druhá věta § 2910 OZ, jež je recepcí tzv. malé generální klauzule obsažené v § 823 odst. 2 německého občanského zákoníku. Není dosud uzavřena otázkou, zda odpovědnost za újmu podle § 71 odst. 1 ZOK spadá pod obecný § 2910 OZ a je tedy vystavěna na subjektivním principu,⁴⁵⁸ nebo jde o zvláštní skutkovou podstatu objektivní odpovědnosti.⁴⁵⁹ To ale v rozebraných souvislostech není až tak významné. Doktrína ochranného účelu normy je univerzální a s pojmem zavinění přímo nesouvisí. Jestliže byla judikatura s to aplikovat tuto teorii i na případy porušení smluvní povinnosti,⁴⁶⁰ pak není důvodu nepočítat s ní i ve vztahu k § 71 odst. 1 ZOK. Potom ovšem platí, že újma, ač zapříčiněna ovlivněním, nebude nahrazována, neprojde-li testem ochranné působnosti normy.

Jiným omezením je náhrada „újmou jako takové“, kterou se rozumí již samotný zásah do právem chráněného zájmu. Ztotožnění samotného zásahu do chráněného statku s újmou zbavuje poškozeného nutnosti prokazovat konkrétní ztrátu, jež je ostatně v případě nemajetkové újmy, o niž tu jde především, prokazatelná jen obtížně. Občanský zákoník s konceptem újmy jako takové patrně nepočítá a snad její náhradu i přímo vylučuje.⁴⁶¹ Na druhou stranu nelze nevidět, že tuzemská soudní praxe byla pod vlivem judikatury Evropského soudu pro lidská práva k akceptaci tohoto pojmu, třebaže jen v určitých úzce vymezených případech, dotlačena.⁴⁶²

⁴⁵⁷ V podrobnostech viz PIPKOVÁ, P. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 OZ). *Právník*. 2013, roč. 152, č. 9, s. 869 – 882.

⁴⁵⁸ Havel, B. In ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 170.

⁴⁵⁹ PELIKÁN, R. Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích. *OBCZAN.cz : komunitní portál o rekonstrukci* [cit. 2014-08-01].

⁴⁶⁰ Srov. rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05: „*Teorie ochranného účelu je založena na tom, že dlužník neodpovídá za všechny následky porušení smlouvy, nýbrž jen za porušení těch zájmů, jejichž ochrana byla účelem příslušné smlouvy, přičemž ohledně ochranného účelu není rozhodné výslovné vyjádření smluvních stran, nýbrž to, zda tyto zájmy leží věcně ve směru a v rámci smlouvou převzatých povinností.*“

⁴⁶¹ PELIKÁNOVÁ, I. Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva. In Zoufalý, V. (ed.) *XX. Karlovarské právnícké dny*. Praha : Leges, 2012, str. 232 – 233.

⁴⁶² Srov. stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, v němž se uzavírá, že „*Evropský soud vychází ze „silné, ale vyvratitelné*

Zákonná úprava odpovědnosti za újmu tedy z rozsahu nahrazované újmy jisté typy újmy vyčleňuje. Vlivná osoba tak sice svým působením újmu způsobit může, nemusí však za ni nést odpovědnost, resp. není povinována tuto újmu sanovat. Příčinou neschopnosti ovlivněné osoby dostát svým dluhům ve smyslu § 71 odst. 3 ZOK je přitom jakákoli újma vzešlá z ovlivnění, nikoliv jen ta, za niž vlivná osoba podle zákona odpovídá. A tak přestože náhrada (reparované) újmy pravidelně povede k obnovení schopnosti ovlivněné osoby plnit své dluhy, nelze říci, že to bude bezvýjimečným pravidlem. I z tohoto důvodu náhradu újmy bez dalšího za právní skutečnost vedoucí k zániku ručení považovat nelze.

domněnky“; že nepřiměřená délka řízení znamená pro stěžovatele morální újmu a žádné důkazy v tomto ohledu v zásadě nevyžaduje (viz Apicella, odst. 93, nebo Kmec, J. K vyšší zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení, Právní zpravodaj, srpen 2006, str. 12 a násl.), neboť újma vzniká samotným porušením práva. [...] Uvedené neznamená, že poškozený žalobce nemusí nemajetkovou újmu – jako předpoklad jeho nároku vzniklou mu v důsledku nepřiměřeně dlouze vedeného řízení vůbec tvrdit (viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4761/2009). Takové tvrzení bude zpravidla přinejmenším obsahově vyjádřeno v potřebném rozsahu v žalobě poměrem vylíčení rozhodujících skutečností a toho, čeho se žalobce domáhá (§ 79 odst. 1 o.s.ř.) v rovině alespoň povšechného vysvětlení motivace k uplatňování nároku. Náhrada nemateriální újmy má sloužit ke kompenzaci stavu nejistoty, do níž byl poškozený v důsledku nepřiměřeně dlouze vedeného řízení uveden a v níž byl tak udržován. Jde tedy o psychickou kategorii, jejíž hloubka a rozsah jsou co by rozhodně skutečnosti obtížně prokazovatelné, i proto by bylo nadbytečným zjišťovat je prostřednictvím výsledku účastníka dle § 131 o.s.ř. Uvedené však působí jen pro stav nejistoty účastníka nepřiměřeně dlouze vedeného řízení. Byla-li by újma spojována s jiným následkem, uplatní se plně procesní povinnosti a břemena včetně důkazního. Popření tvrzení o nemajetkové újmě ve shora uvedeném obecném smyslu vzniklé v důsledku nepřiměřeně dlouze vedeného řízení je na žalovaném škůdci, jenž má ke své obraně a ke svému zájmu povinnost uvést skutečnosti vylučující pravdivost tvrzení takového škodního předpokladu.“

2. Ručení při úpadku ovlivněné osoby

Málokteré ustanovení nového zákona o obchodních korporacích vyvolalo takové kontroverze jako to, jež zavádí ručení vlivné osoby za dluhy osoby ovlivněné pro případ jejího úpadku (§ 68 ve spojení s § 76 odst. 3 či § 69 odst. 2 ZOK).⁴⁶³

Soud může podle tohoto pravidla založit ručební povinnost vlivné osoby tehdy, pokud věděla nebo alespoň měla a mohla vědět o hrozícím úpadku ovlivněné osoby a v rozporu s péčí řádného hospodáře nevykonala k jeho odvrácení vše potřebné a rozumně předpokládatelné. Na rozdíl od sankčního ručení podle § 71 odst. 3 ZOK tak představuje ručení při úpadku ovlivněné osoby zásadně trest za pasivitu, nečinnost záležející v neodvrácení úpadku s péčí řádného hospodáře.

Ust. § 76 odst. 3 ZOK normuje, že sankce má postihovat osoby vlivné a ovládající, jestliže svým vlivem či ovládním podstatně přispěly k úpadku ovlivněné (resp. ovládané) osoby. Jazykový výklad by naznačoval, že se pravidlo nevztahuje na osoby řídící, věcně však takováto výjimka opodstatnění nemá. Řídící osoba sice obecně požívá privilegia vyloučení odpovědnosti a ručení podle § 71 ZOK, to ale vždy jen tenkrát, nedovedla-li svými zásahy řízenou osobu do stavu úpadku (§ 72 odst. 3 ZOK). V této logice by se měl interpretovat i odkaz na obdobné použití pravidla o *wrongful tradingu*. Řízení vedoucí k úpadku je vždy protiprávní a protiprávnost nemůže být chráněna (§ 6 odst. 2 a § 8 OZ). Proto je na místě uzavřít, že do osobní působnosti rozebírané normy spadají i řídící osoby.⁴⁶⁴

⁴⁶³ K tématu se mezi jinými vyjadřovali S. Černá [ČERNÁ, S. Ručení členů statutárních orgánů českých obchodních korporací po rekonstrukci soukromého práva (vybrané otázky). In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds.) *Právo, obchod, ekonomika II. Sborník vědeckých prac.* Praha : Leges, 2012, str. 40 a násl.; ČERNÁ, S. Ještě k ručení vlivné a ovládající osoby za porušení povinnosti odvracet hrozící úpadek. *Obchodněprávní revue.* 2013, roč. 5, č. 6, str. 169 a násl.; Černá ČERNÁ, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy. *Obchodněprávní revue.* 2014, roč. 6, č. 2, str. 33 a násl.], P. Čech (ČECH, P. Nad několika rekonstrukčními nejasnostmi. *Obchodněprávní revue.* 2012, roč. 4, č. 11 – 12, str. 324 a násl.) a B. Havel (HAVEL, B. O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. *Obchodněprávní revue.* 2013, roč. 5, č. 1, str. 13 a násl.; HAVEL, B. Svoboda a zájem : Viktor Knapp v tenatech komercialistiky. *Právník.* 2013, roč. 152, č. 12, str. 1197 a násl.).

⁴⁶⁴ HAVEL, B. Svoboda a zájem : Viktor Knapp v tenatech komercialistiky. *Právník.* 2013, roč. 152, č. 12, str. 1204.

Zvláštní podmnožinu vlivných osob tvoří fiktivní vedoucí. Jedná se o osoby, jež se co do míry a intenzity vlivu na obchodní korporaci fakticky staví na roveň členům statutárních orgánů, přestože jimi formálně nejsou. Na tyto osoby pamatuje § 69 odst. 2 ZOK, rovněž příkazující obdobnou aplikaci pravidla o ručení podle § 68 ZOK.

Lze tak uzavřít, že cestou odkazů obsažených v § 76 odst. 3, resp. § 69 odst. 2 ZOK je možné sankční ručení podle § 68 ZOK teoreticky uplatnit na celé spektrum vlivných osob. Jinou věcí je ale to, že vlivné osoby v naprosté většině případů nenaplní znaky příslušné skutkové podstaty, čímž se reálný aplikační dosah daného zákonného ustanovení výrazným způsobem zužuje.

2.1. Předpoklady vzniku ručení

2.1.1. Povinnost odvracet úpadek

Ručení vlivné osoby podle § 76 odst. 3 ve spojení s § 68 ZOK je sankcí za porušení povinnosti odvracet úpadek ovlivněné osoby. Přestože zákon o obchodních korporacích s žádnou takovou povinností výslovně nepočítá, bylo by zjednodušením uzavřít, že vlivná osoba tuto povinnost nikdy nemá.

Povinnost vlivné osoby odvracet za jistých okolností úpadek osoby ovlivněné je možno dovodit z obecné povinnosti aktivně odvracet hrozící újmu podle ust. § 2901 OZ. Úpadek může být na jedné straně zapříčiněn újmou, kterou obchodní korporace utrpí, současně ale vždy sám o sobě pro obchodní korporaci újmu představuje. Obchodní korporace je povinna svůj úpadek řešit cestou insolvenčního řízení (§ 98 odst. 1 IZ), přičemž nepodaří-li se prosadit řešení úpadku reorganizací, což je v praxi stále spíše výjimkou,⁴⁶⁵ vše zásadně směřuje k jejímu zániku, který lze z pohledu dané obchodní korporace považovat za újmu nejtěžší.⁴⁶⁶ I když se úpadek podaří odvrátit nebo

⁴⁶⁵ Jak dokládají oficiální statistiky insolvenčních řízení, v roce 2013 bylo vydáno pouze 12 rozhodnutí o povolení reorganizace a 16 rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu. Po novele insolvenčního zákona, jež s účinností k 1. 1. 2014 změkčila podmínky přípustnosti reorganizace a tím tento sanační způsob řešení úpadku zpřístupnila širšímu okruhu subjektů (viz nové znění ust. § 316 IZ), lze sice vysledovat určitý nárůst počtu povolených reorganizací (8 za první čtvrtletí roku 2014), stále se však i po přepočtu na celý rok jedná nanejvýš o desítky případů. Statistiky jsou dostupné na <http://insolvenčni-zakon.justice.cz/expertni-skupina-s22/statistiky.html> .

⁴⁶⁶ Jedinou alternativou reorganizace je prohlášení konkursu na majetek obchodní korporace. Dva hlavní důvody zrušení konkursu, tj. splnění rozvrhového usnesení [§ 308 odst. 1 písm. c) IZ] a

překonat, čemuž nemusí být nutně na překážku ani formální zahájení insolvenčního řízení,⁴⁶⁷ újma v podobě poškození reputace podnikatele je již zpravidla nenávratně napáchána. To se pak následně projevuje i ve sféře majetkové, kdy mohou být nové obchody zmařeny anebo budou realizovány za zhoršených podmínek (typicky vyšší úrok za poskytnutí úvěru).

Občanský zákoník v § 2901 stanoví, že vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, stíhá aktivní prevenční povinnost každého, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo nad ní má kontrolu, anebo odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami. Stejnou povinnost má ten, kdo může podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž ví nebo musí vědět, že hrozící závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit.

Okolnosti, s nimiž občanský zákoník spojuje vznik zakročovací povinnosti, lze rozčlenit do dvou skupin podle toho, zda se povinná osoba sama (nepříznivě) přičinila o to, že ohrožení osoby, na jejíž ochranu je zakročovací povinnost stanovena, nastalo, nebo ne.

Základní a z pohledu věřitelů nejdůležitější okolnost, při níž se zakročovací povinnost uplatní, patří právě do první skupiny a je jí vytvoření nebezpečné situace, čemuž lze rozumět jako vyvolání situace hrozící vznikem újmy. Tuto hrozící újmu lze pro účely tohoto výkladu lišit na újmu obecnou a újmu kvalifikovanou, vedoucí k úpadku obchodní korporace.

V případě hrozící obecné újmy se štěpí režim osob vlivných a ovládajících na straně jedné a osob řídicích na straně druhé. Způsobení újmy řízené osobě zásadně není nelegální, je-li činěno v zájmu koncernu a bude-li újma v rámci koncernu vyrovnána. Za těchto podmínek zakročovací povinnost řídicí osoby dovodit nelze, když v opačném případě by byl popřen celý smysl zvláštní koncernové úpravy. Na druhou stranu ale bude řídicí osoba povinována obecnou újmu odvracet tehdy, nebude-li existence koncernu předem veřejně deklarována (§ 79 odst. 3 ZOK).

nedostatečnost majetku [§ 308 odst. 1 písm. d) IZ], jsou zároveň důvody zrušení obchodní korporace jako právnické osoby, a to zásadně bez likvidace (§ 173 odst. 2 IZ).

⁴⁶⁷ Srov. např. ŘEHÁČEK, O. Odvrácení úpadku platebně neschopného dlužníka po podání insolvenčního návrhu. *Bulletin advokacie*. 2012, roč. 42, č. 1 – 2, str. 27 – 28.

Oproti tomu nebezpečí vzniku kvalifikované újmy, v jejímž důsledku se obchodní korporace může ocitnout v úpadku, je již z pohledu věřitelů natolik závažné, že se koncernová výjimka neuplatní. Přivést jednotným řízením řízenou osobu do stavu úpadku je vždy nezákonné (§ 72 odst. 3 ZOK), a proto bude odvracení kvalifikované újmy (a potažmo úpadku) řídicí osobě uloženo v každém případě úplně stejně, jako je tomu v případě osoby vlivné a ovládající. Z pohledu věřitele jde o důležitý závěr, neboť právě úpadek dlužníka je pro ně tím, co jej ohrožuje nejvíce.

Zbylé okolnosti vedoucí ke vzniku zakročovací povinnosti společně tvoří druhou skupinu. Povinná osoba v těchto případech nemá na vyvolání hrozby újmy žádný podíl. Uvažováno z hlediska ochrany věřitelů obchodní korporace začleněné v podnikatelském seskupení jde o jakýsi nadstandard či bonus, se kterým by jinak nemohli počítat.

Za prvé vzniká aktivní prevenční povinnost tenkrát, odůvodňuje-li to povaha poměru mezi dotčenými osobami. Bude jistě věcí konkrétního posouzení každého jednotlivého případu, zda takovýto kvalifikovaný poměr bude možno dovodit. Nahlíženo prizmatem úpravy podnikatelských seskupení lze nicméně obecně konstatovat, že čím intenzivněji, dlouhodoběji a soustavněji budou zásahy vůči obchodní korporaci uplatňovány a čím více závislá, resp. méně fakticky samostatná tato obchodní korporace bude, tím spíše bude předmětný kvalifikovaný (právní i faktický) vztah dán. Na škále mezi osobami vlivnými a řídicími osobami se bude četnost těchto případů zvyšovat s rostoucí mírou vlivu na chování obchodní korporace.

Vlivná osoba je vlivnou osobou jen *ad hoc* tehdy, použije-li svého vlivu v obchodní korporaci, aby tak rozhodujícím významným způsobem ovlivnila její chování (§ 71 odst. 1 ZOK).⁴⁶⁸ Poměr odůvodňující vznik zakročovací povinnosti mezi vlivnou a ovlivněnou osobou zpravidla dán nebude a vlastně ani nemusí, neboť dojde-li k ovlivnění, z něž ovlivněné osobě hrozí újma, vznikne povinnost tuto újmu odvracet jednoduše již samotným tímto ovlivněním.

Ovládající osobou je osoba, která může v obchodní korporaci přímo či nepřímo uplatňovat rozhodující vliv (§ 74 odst. 1 ZOK). Nedokonavý vid slovesa uplatňovat

⁴⁶⁸ PELIKÁN, R. Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích. *OBCZAN.cz : komunitní portál o rekonstrukci* [cit. 2014-08-01]. Dostupný z [www: <https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export>](https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export).

naznačuje, že nepostačí jen jednotlivé *ad hoc* ovlivnění.⁴⁶⁹ Na druhou stranu je vztah ovládání definován skrze pouhou možnost (schopnost, způsobilost) rozhodující vliv vyvinout, aniž by se jeho užití reálně žádalo.⁴⁷⁰ Ovládající osobou tak může být i osoba, která svůj potenciální rozhodující vliv vůbec neuplatňuje, k čemuž ostatně ani není povinna. Pro účely výkladu § 2901 OZ pak bude významný skutečný rozsah realizace rozhodujícího vlivu v ovládané osobě.

Určujícím znakem koncernu je jednotné řízení, tj. vliv řídící osoby na činnost řízené osoby sledující za účelem dlouhodobého prosazování koncernových zájmů v rámci jednotné politiky koncernu koordinaci a koncepční řízení alespoň jedné z významných složek nebo činností v rámci podnikání koncernu (§ 79 odst. 1 a 2 ZOK). Koncern tedy *ex definitione* předpokládá aktivní, cílené a dlouhodobé uplatňování kvalifikovaného vlivu v řízené osobě. Je zřejmé, že poměr mezi osobou řídící a řízenou bude povahy odůvodňující vznik zakročovací povinnosti dosahovat nejpravděpodobněji, ačkoliv nelze *a priori* říci, že tomu tak bude vždy.

Za druhé povinnost zakročit na ochranu jiného zakládá kontrola nad nebezpečnou situací. Nejde zde o to, že by vlivná, ovládající nebo řídící osoba nebezpečnou situaci sama svými zásahy vytvořila, ale o to, že je s to tuto nebezpečnou situaci kontrolovat. Půjde o případy spíše výjimečné, mnohdy ani nesouvisející s existencí ovlivnění, ovládání či řízení.

Třetí a poslední okolností, s níž občanský zákoník spojuje vznik zakročovací povinnosti bez ohledu na předchozí závadné jednání povinné osoby, je možnost snadno odvrátit újmu, o níž je nebo musí být dotyčnému známo, že hrozící závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit. Obdobně jako v případě zakročovací povinnosti toho, kdo má kontrolu nad nebezpečnou situací, ani zde často nebude rozhodující, že jde právě o vlivnou, ovládající nebo řídící osobu, jelikož možnost újmu snadno odvrátit s tím nemusí nikterak souviset.

⁴⁶⁹ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 181.

⁴⁷⁰ PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, str. 121.

Sankcí za porušení (primární) zakročovací povinnosti je (sekundární) povinnost k náhradě újmy, která v příčinné souvislosti s tímto protiprávním jednáním vznikla,⁴⁷¹ a ovšem i ručení za dluhy upadnuvší ovlivněné osoby. Posledně uvedená sankce nicméně nastupuje pouze tenkrát, neodvrací-li vlivná osoba úpadek s péčí řádného hospodáře. Jinak řečeno sám fakt, že zákon vlivné osobě v určitých specifických situacích zakládá povinnost zasadit se o odvrácení úpadku ovlivněné osoby, ještě zdaleka neznamená, že jsou vytvořeny dostatečné předpoklady pro vznik ručení.

2.1.2. Povinnost péče řádného hospodáře

Skutečnost, že předpokladem vzniku ručení vlivné osoby za dluhy upadnuvší ovlivněné obchodní korporace je porušení povinnosti vlivné osoby odvracet úpadek s péčí řádného hospodáře, výrazným způsobem zužuje možný aplikační dosah daného ustanovení. Vlivné osobě totiž povinnost kvalifikované péče zásadně uložena není.

Je-li vlivnou osobou člen obchodní korporace, pak obsahem jeho členského vztahu je povinnost chovat se vůči korporaci čestně a zachovávat její vnitřní řád (§ 212 odst. 1 OZ). Tuto povinnost korporální loajality⁴⁷² ovšem s povinností péče řádného hospodáře

⁴⁷¹ Právě otázka příčinného vztahu bude v této souvislosti nanejvýš důležitá. Výslovnou úpravu příčinné souvislosti v občanském zákoníku nenalezneme, opřít se však lze o Principy evropského deliktního práva (PETL) a jejich úpravu potenciálních příčin. Z Principů vyplývá, že jestliže určité jednání vedlo definitivně a neodvratně ke způsobení škody poškozenému, následné jednání, které by samo způsobilo tu samou škodu, tj. zřejmě i porušení povinnosti hrozící škodu odvracet, nebude bráno v potaz, ledaže by toto jednání škodu dále prohloubilo anebo způsobilo její pokračování (čl. 3:104 PETL). Pak ovšem bude moci osoba nedbající své prevenční povinnosti odpovídat právě jen za onu případnou „dodatečnou“ újmu. Zakročovací povinnost vyplývá ze zákona, odpovídat se tedy bude za zaviněné porušení zákonné povinnosti (§ 2910 OZ). Poškozené ovlivněné, ovládané nebo řízené osobě pak její procesní pozici usnadňuje nejen obecná presumpce nedbalosti na straně škůdce (§ 2911 a § 2912 OZ), ale též zvláštní domněnka protiprávnosti v případě, kdy se za ni, je-li kapitálovou obchodní společností, práva na náhradu újmy domáhá její společník nebo kvalifikovaná akciová minorita [§ 4 odst. 1 ve spojení s § 157 odst. 3 písm. b) a § 372 odst. 2 ZOK].

⁴⁷² Právní nauka o povinnosti loajality člena (obchodní) korporace nepochybovala ani před účinností nového občanského zákoníku. Viz ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 185. Dále např. DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ I., ČECH, P., KRŽÍŽ, R. *Akciové společnosti*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 355–359, nebo ČECH, P. K povinnosti loajality společníka vůči společnosti a ostatním společníkům. In PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. díl. Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2009, str. 54 a násl. Z článkové literatury lze zmínit JOSKOVÁ, L. Povinnost loajality v akciové společnosti. *Obchodněprávní revue*. 2011, roč. 3, č. 9, str. 259 – 267.

v žádném případě ztotožňovat nelze. Korporační loajalita ze strany člena korporace málokdy vyžaduje aktivní chování. Pro člena z ní zásadně vyplývá jen povinnost zdržet se jednání, jímž by korporaci poškodil.⁴⁷³ To dokládá i srovnání se zahraničím.⁴⁷⁴

Pokud vlivná osoba členem obchodní korporace není, stíhá ji pouze obecná povinnost počínat si v právním styku poctivě (§ 6 odst. 1 OZ), nepůsobit jinému bezdůvodně újmu (§ 3 odst. 1 OZ) a nezneužívat jeho závislosti [§ 3 odst. 2 písm. c) OZ], resp. vůbec nezneužívat svých subjektivních práv nebo svého postavení (§ 8 a § 6 odst. 2 OZ). Opět se jedná o povinnosti vedoucí vlivnou osobu nanejvýš k pasivitě, zdržení se či upuštění od závadného jednání.

Na základě uvedeného někteří autoři dokonce uzavírají, že norma je vzhledem k nesplnitelnosti hypotézy zcela neaplikovatelná.⁴⁷⁵

To v podstatě připouští i B. Havel, který však současně argumentuje, že povinnost péče řádného hospodáře může vlivné osobě výjimečně svým rozhodnutím založit soud.⁴⁷⁶ Tuto svou myšlenku autor později rozvinul tak, že k „přenosu fiduciárních povinností“

⁴⁷³ Srov. též známé rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006, v němž je konstatováno, že „*teorie již dříve dovodila, že jednou ze zásad, kterými se řídí obchodní zákoník, je princip loajality společníka vůči společnosti, který je základním východiskem všech jeho povinností. Princip loajality je výkladovým pravidlem, v jehož rámci je třeba interpretovat jednotlivé dílčí povinnosti společníka vůči společnosti (viz Černá, S.: Obchodní právo. Akciová společnost. 3. díl, ASPI, Praha 2006, str. 185 a násl.). Za použití principu loajality pak lze nepochybně dovodit, že jednou z povinností společníka při převodu obchodního podílu je, aby převodem obchodního podílu neúměrně a neodůvodněně neohrozil další činnost a existenci společnosti, resp. aby právo převést obchodní podíl nezneužil k obejití povinností, jež by mu jinak plynuly z případné likvidace či prohlášení konkursu na majetek společnosti.*“ Obdobně rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005 a ze dne 22. 2. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3704/2009.

⁴⁷⁴ Jestliže americká právní nauka hovoří o fiduciární povinnosti akcionáře, je to možná zavádějící, protože v tomto případě je tomuto pojmu dáván podstatně odlišný obsah než u fiduciárních povinností členů orgánů. Anglické právo obchodních společností aplikaci požadavků fiduciární péče na akcionáře výslovně vylučuje. Kontinentálně evropské jurisdikce pak vycházejí zejména ze zásad poctivosti, dobré víry, důvěry, věrnosti a ohleduplnosti (srov. především německou *Treupflicht*). Podrobněji PIHERA, V. K obecným limitům akcionářských práv. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 10, str. 361 a násl.

⁴⁷⁵ Za všechny ČECH, P. Nad několika rekonstrukčními nejasnostmi. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 11 – 12, str. 324 a násl.

⁴⁷⁶ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 185. Obdobně HAVEL, B. O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 1, str. 13 a násl.

by měl soud přikročit tehdy, kdy „vlivná a ovládající osoba jsou ve skutečnosti v postavení člena orgánu, zejména z důvodu jejich reálného vlivu, a proto by měly nést obdobné riziko jako formální člen orgánu, jehož dílčí působnost tím může být navíc potlačena.“⁴⁷⁷

Slabina této úvahy spočívá v tom, že soud může vydávat konstitutivní rozhodnutí pouze v případech, kdy je k tomu zákonem explicitně zmocněn. Civilní soudy zásadně rozhodují deklaratorně a konstitutivní rozhodnutí vždy vyžaduje zákonný podklad.⁴⁷⁸ Toho se tu však soudu nedostává a svévolně si soud tuto pravomoc uzurpovat nemůže (srov. i čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod). Ba co víc, i kdyby zákon soudu takovou pravomoc svěřoval, účinky konstitutivního rozhodnutí nastávají až s jeho vykonatelností, jež v tomto případě spadá časově vjedno s právní mocí (§ 161 odst. 2 OSŘ).⁴⁷⁹ Vlivná osoba potom logicky nemůže být zpětně sankcionována za to, že porušila právní povinnost, již v rozhodné době ještě ani neměla.

S autorem je přesto třeba souhlasit v tom, že pokud se někdo staví do role člena orgánu, aniž by jím *de iure* byl, musí nutně pro sebe přijmout i odpovědnost s tím spojenou. Tento závěr se přitom nemusí opírat o konstitutivní rozhodnutí soudu. Lze jej dovést přímo ze zákona, přičemž úlohou soudu je nanejvýš posouzení věci coby předběžné otázky.

Pro osoby, jež *de facto* přebírají působnost statutárního orgánu bez toho, že by do této funkce byly řádně povolány, se vžilo označení faktičtí vedoucí (*de facto directors, dirigeants de fait*).⁴⁸⁰ Jedná se o úzkou výseč z jinak mnohem rozsáhlejší množiny vlivných osob, jež lze vzhledem k míře, intenzitě a soustavnosti zásahů do vnitřního života obchodní korporace srovnávat s postavením člena statutárního orgánu. Závazek mezi obchodní korporací a faktickým vedoucím je závazkem kvazikontraktním,

⁴⁷⁷ HAVEL, B. Svoboda a zájem : Viktor Knapp v tenatech komercialistiky. *Právník*. 2013, roč. 152, č. 12, str. 1202 – 1203.

⁴⁷⁸ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2011, str. 265 – 266.

⁴⁷⁹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2011, str. 297. Dále BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 745 – 747.

⁴⁸⁰ Viz PELIKÁNOVÁ, I., ČERNÁ, S. a kol. *Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva*. II. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 61 - 62. Nebo též ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 255 – 256.

v podstatě jen zvláštní typem nepřikázaného jednání podle § 3006 a násl. OZ.⁴⁸¹ Obsah tohoto kvazismulvniho závazku je oproti obecnému režimu jednání bez příkazu modifikován v tom ohledu, že s funkcí člena statutárního orgánu jakékoli právnické osoby je neoddělitelně spjata povinnost zvláštní péče – péče řádného hospodáře (§ 159 odst. 1 OZ).⁴⁸² Proto tím, že na sebe faktický vedoucí *de facto* přebírá působnost statutárního orgánu, aniž by jím *de iure* byl, dává najevo, že je schopen s péčí řádného hospodáře jednat; v případě, že jedná bez této péče, jde to k jeho tíži (§ 5 odst. 1 OZ).⁴⁸³

⁴⁸¹ Podle ust. § 3006 OZ platí, že vmísí-li se někdo do záležitostí jiné osoby, ač k tomu není oprávněn, jdou k jeho tíži následky z toho vzniklé. Jak vysvětlil Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 31. 10. 2013, sp. zn. 20 Cdo 1574/2013, „[j]ednání bez příkazu definuje právní nauka jako vědomé obstarání záležitosti jiného, k němuž jednatel nemá dostatečný právní důvod. Na základě jednání nepřikázaného jednatele spočívajícího v tom, že se bez svolení dotčené osoby vmísí do cizí záležitosti, vzniká závazkový právní vztah (viz Občanský zákoník II, Komentář, 2. vydání 2009, C. H. Beck, str. 2237 a násl.). Obsah právního vztahu – práva a povinnosti jednatele a jiné osoby – je odlišný v závislosti na tom, zda jde o jednání nutné, při kterém se do cizí záležitosti zasahuje proto, aby se odvrátila hrozící škoda na majetku jiné osoby (§ 742 obč. zák.), nebo o jednání užitečné, při kterém jednatel zasahuje do záležitosti jiného bez jeho souhlasu a k jeho prospěchu, aniž by odvracel hrozící škodu (§ 743 odst. 1, 2 obč. zák.). V obou případech zákon hovoří o obstarání „cizí záležitosti“, resp. „záležitosti jiného“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. prosince 2010, sp. zn. 33 Cdo 1248/2009).“ Činnost faktického vedoucího bude mít zpravidla rysy jednání užitečného ve smyslu ust. § 3009 OZ. Nejvyšší soud ČR k tomu v rozhodnutí ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 33 Cdo 3480/2011 doplňuje, že „[ch]arakteristickými znaky jednání užitečného, o které v projednávané věci šlo, jsou - vedle úmyslu obstarat cizí záležitost k prospěchu jiného a absence právního důvodu k obstarání cizí záležitosti - vlastní činnost jednatele, která může mít faktickou nebo právní povahu, a okolnost, že jednatel obstarává nikoliv svoji záležitost, nýbrž záležitost jiné osoby. Spočívá-li činnost jednatele v právním jednání, tj. v tom, že činí právní úkon, musejí být předmětem takového právního úkonu věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty jiného, neboť nepřikázaným jednáním se zasahuje do individuální sféry této jiné osoby. Jestliže jednání bez příkazu - pojmově - předpokládá zásah do cizího jmění, vypadají tak z jeho okruhu právní jednání, která byla provedena sice v úmyslu jednat na vrub druhého, ale jimiž majetkové hodnoty jiné osoby nebyly dotčeny (srovnej Občanský zákoník II, Komentář, 2. vydání 2009, C.H.Beck, str. 2237 a násl., a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. 33 Cdo 1248/2009).“

⁴⁸² Nemůže být sporu o tom, že ust. § 159 odst. 1 OZ je kogentní, a to přinejmenším v tom ohledu, že neumožňuje nároky kladené na členy orgánů právnických osob snížit. V opačném směru, tj. ve směru k zpřísnění až na úroveň odborné péče, sice smluvní modifikace možná jistě je, v poměrech rozebírané problematiky to ale není relevantní. Viz např. PETROV, J. *Obecná odpovědnost členů představenstva v česko-americko-německém srovnání*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2007, str. 37. Opačně VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 150.

⁴⁸³ Ustanovení § 5 odst. 1 OZ navazuje na první větu § 1299 OZO, jež zněla: „Kdo se veřejně hlásí k úřadu, k umění, k živnosti nebo řemeslu; nebo kdo bez nutnosti dobrovolně převezme jednání, jehož

Závěr to není nijak nový ani převratný, protože totéž platilo již za účinnosti obchodního zákoníku. Podle ust. § 66 odst. 6 obchodního zákoníku se ustanovení tohoto kodexu a zvláštních zákonů o odpovědnosti a ručení členů orgánů vztahovala i na faktické vedoucí.⁴⁸⁴ Vzhledem k tomu, že odpovědností a ručením jsou v daném kontextu míněny sankce za protiprávní výkon funkce člena orgánu obchodní korporace, logicky se tím faktickým vedoucím ukládaly i primární povinnosti, jejichž porušení je těmito sankcemi stíháno, a to přirozeně včetně povinnosti kvalifikované péče.⁴⁸⁵ V literatuře se v této souvislosti někdy hovořilo o fikci smluvního vztahu,⁴⁸⁶ není ale důvodu nekvalifikovat vztah faktického vedoucího a obchodní korporace jako kvazismluvní jednatelství bez příkazu (§ 742 a násl. OZ 1964), co do obsahu modifikované obchodním zákoníkem.

Uzavřeme-li, že vlivná osoba, která se vlastním přičiněním *de facto* ujala role statutárního orgánu ovlivněné obchodní korporace, je vůči této povinována péčí řádného hospodáře, není důvodu nestíhat porušení této péče též podle § 68 ZOK. Otázkou však může být, zda je k tomu účelu nezbytný odkaz § 76 odst. 3 ZOK, anebo si vystačíme s obecným § 69 odst. 2 ZOK, podle nějž se pravidlo o *wrongful tradingu* použije obdobně i na osobu v postavení obdobném postavení člena statutárního orgánu.

Osobou v postavení obdobném jako člen statutárního orgánu zcela jistě nemusí být jen osoba s obchodní korporací formálně právně (smluvně) svázaná (typicky likvidátor, prokurista). Srovnatelnost se členem statutárního orgánu je nutno posuzovat materiálně,

provedení vyžaduje zvláštních uměleckých znalostí nebo neobyčejné pílě, dává tím na jevo, že důvěřuje své nutné pílě a potřebným neobyčejným znalostem; musí tedy státí za jejich nedostatek.“ Formulace obecného občanského zákoníku je možná o něco jednoznačnější alespoň v tom, že výslovně pamatuje na osoby, které bez nutnosti dobrovolně převezmou jednání vyžadující vyšší míru péče; vzhledem k § 5 odst. 1 OZ to má bezpochyby interpretační význam. K tomu srov. i rozhodnutí Vážný 5840/1926 a Vážný 16620/1938.

⁴⁸⁴ Přesné znění ust. § 66 odst. 6 ObchZ bylo následující: „*Ustanovení tohoto zákona a zvláštních právních předpisů o odpovědnosti a ručení orgánů a členů orgánů společnosti se vztahují také na osoby, které na základě dohody, podílu na společnosti či jiné skutečnosti ovlivňují podstatným způsobem chování společnosti, přestože nejsou orgány ani členy orgánů společnosti, bez zřetele k tomu, jaký vztah ke společnosti mají.*“

⁴⁸⁵ Shodně PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, str. 120 - 122.

⁴⁸⁶ Viz PIHERA, V. K obecným limitům akcionářských práv. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 10, str. 361 a násl.

nejen toliko formálně.⁴⁸⁷ Z tohoto úhlu pohledu nelze v ust. § 69 odst. 2 ZOK nevidět jistou kontinuitu s výše vzpomínaným ust. § 66 odst. 6 obchodního zákoníku.⁴⁸⁸

Jestliže si vskutku osvojíme závěr, že § 68 ZOK bude na faktické vedoucí obdobně aplikovatelný již skrze odkaz obsažený v § 69 odst. 2 ZOK, vyvstává otázka, na jaké jiné případy může ust. § 76 odst. 3 ZOK dopadat. Presumpce racionálního zákonodárce, jako jedno z pomocných interpretačních vodítek,⁴⁸⁹ by nás měla vést k tomu, že o pouhou redundantní, nepoužitelnou součást právního řádu nejde. Nalézt případy, na něž by se toto ustanovení mohlo vztahovat, lze však jen obtížně.

V literatuře se objevil názor, že § 68 ZOK se prostřednictvím odkazu § 76 odst. 3 ZOK použije na vlivnou osobu, povede-li její vliv k tomu, že člen statutárního orgánu zůstane nečinný namísto toho, aby v souladu s péčí řádného hospodáře odvracel úpadek ovlivněné obchodní korporace, je-li jím akutně ohrožena.⁴⁹⁰ Spektrum takto postižitelných vlivných osob je potenciálně mnohem širší a nejen že se neomezuje pouze na faktické vedoucí, ale zahrnuje i ty vlivné osoby, jež třeba předtím svůj vliv na obchodní korporaci vůbec neuplatňovaly.

Své *ratio* takový výklad jistě má. Tím, že svým vlivem přiměje člena orgánu ovlivněné osoby ke kvalifikované nečinnosti v situaci, kdy má naopak aktivně odvracet úpadek, porušuje vlivná osoba imperativ poctivosti (§ 6 odst. 1 OZ), zákaz zneužití závislosti ovlivněné osoby [§ 3 odst. 2 písm. c) OZ], jakož i obecnou povinnost vystříhat se jednání k újmě jiného (§ 3 odst. 1 a § 2900 OZ). Statutární orgán se stává loutkou, nástrojem v rukou vlivné osoby, jež musí za toto své úmyslné jednání převzít důsledky, přičemž kvalifikovaná nečinnost člena statutárního orgánu a její vynucení ze strany vlivné osoby takřka splývají vjedno.

⁴⁸⁷ Shodně ČERNÁ, S. Ještě k ručení vlivné a ovládající osoby za porušení povinnosti odvracet hrozící úpadek. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 6, str. 169 a násl. Opačně HAVEL, B. Svoboda a zájem : Viktor Knapp v tenatech komercialistiky. *Právník*. 2013, roč. 152, č. 12, str. 1203.

⁴⁸⁸ Viz PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. V. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, str. 68.

⁴⁸⁹ Srov. např. rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. III.ÚS 677/07 a dále ze dne 27. 3. 2014, sp. zn. III.ÚS 2264/13.

⁴⁹⁰ Viz ČERNÁ, S. Ještě k ručení vlivné a ovládající osoby za porušení povinnosti odvracet hrozící úpadek. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 6, str. 169 a násl. Kladně se k takovému výkladu vyslovil i B. Havel. Viz HAVEL, B. Svoboda a zájem : Viktor Knapp v tenatech komercialistiky. *Právník*. 2013, roč. 152, č. 12, str. 1203.

Takto pojatá skutková podstata v podstatě odpovídá skutkové podstatě § 66c zrušeného obchodního zákoníku, jež postihovala každého, kdo pomocí svého vlivu ve společnosti, byť i jednorázového a zdaleka ne rozhodujícího,⁴⁹¹ úmyslně přiměl člena orgánu, prokuristu nebo jiného zmocněnce korporace jednat ke škodě korporace nebo jejích členů.⁴⁹² I zde bylo sankcí ručení, to však bylo orientováno dovnitř, neboť zajišťovalo toliko povinnost k náhradě škody, jež vznikla v souvislosti s takovým jednáním.⁴⁹³

Ust. § 68 ve vazbě na § 76 odst. 3 ZOK oproti tomu ručení obrací směrem navenek, k věřitelům ovlivněné obchodní korporace. Ochrana je tedy poskytována třetím osobám – věřitelům obchodní korporace, nikoliv obchodní korporaci samotné. To je pozitivní posun, protože sama obchodní korporace je dostatečně chráněna institutem odpovědnosti za újmu (§ 71 odst. 1 ZOK, ale i zcela obecný § 2909 OZ), což ostatně platí i o jejích členech (§ 71 odst. 2 ZOK).

Pragmaticky nahlíženo je však v těchto případech postup věřitele podle § 76 odst. 3 ZOK málo pravděpodobný. Alternativní cesta v podobě § 71 odst. 3 ZOK je totiž mnohem schůdnější. Bude-li věřitel natolik důkazně vybaven, že bude s to prokázat ovlivnění obchodní korporace, za níž má neuspokojenou pohledávku, k tomu, aby neusilovala o odvrácení svého hrozícího úpadku, může mezi oběma zákonnými ustanoveními volit. Skutkové podstaty se v obou případech překrývají. Ovlivnění ke kvalifikované nečinnosti, jejíž znaky formuluje § 68 odst. 1 písm. b) ZOK, je totiž současně ovlivněním k újmě ovlivněné osoby, která – nastane-li úpadek ovlivněné osoby – je zřejmou příčinou neschopnosti ovlivněné osoby splnit své dluhy. Racionální věřitel se pak jistě bude raději dovolávat zákonného ručení vlivné osoby podle § 71 odst. 3 ZOK, nežli neprakticky koncipovaného ručení dle § 68 ZOK vznikajícího teprve až z rozhodnutí soudu.

⁴⁹¹ ČERNÁ, S., ČECH, P. Ke způsobům prosazování rozhodujícího vlivu v ovládané akciové společnosti, jeho podmínkám a důsledkům. *Obchodněprávní revue*. 2009, roč. 1, č. 1, str. 10 a násl.

⁴⁹² Ust. § 66c obchodního zákoníku znělo: „Každý, kdo pomocí svého vlivu ve společnosti úmyslně přiměje osobu, která je statutárním orgánem nebo jeho členem, členem dozorčího orgánu, prokuristou nebo jiným zmocněncem společnosti, jednat ke škodě společnosti nebo společníků, ručí za splnění povinnosti k náhradě škody, jež vznikla v souvislosti s takovým jednáním.“

⁴⁹³ Podrobněji ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 263. Dále např. ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 256, nebo PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 217.

2.1.3. Další předpoklady

Vedle porušení povinnosti odvracet s péčí řádného hospodáře úpadek ovlivněné obchodní korporace tvoří další předpoklady nezbytné pro založení ručební povinnosti vlivné osoby vědomost či zaviněná nevědomost o hrozícím úpadku ovlivněné osoby a formální rozhodnutí o jejím úpadku. Ručení nevzniká ze zákona, nýbrž až z konstitutivního rozhodnutí soudu vydaného ve sporném řízení, jež může být zahájeno jen na podkladě žaloby insolvenčního správce upadnuvší ovlivněné osoby nebo některého z jejích věřitelů.

V podrobnostech lze odkázat na výklady věnované ručení členů orgánů.

2.2. Rozsah a trvání ručení

Ručení vlivné osoby při úpadku osoby ovlivněné není do svého rozsahu zákonem omezeno. Věřitelé upadnuvší ovlivněné obchodní korporace jsou tak postaveni do poměrně komfortní situace, kdy namísto dlužníka v úpadku získávají plnohodnotného dlužníka náhradního. Na druhou stranu nikde není řečeno, že vlivná osoba musí být nutně majetkově silnější než ta, kterou ovlivňovala. Nadto platí, že úpadek jednoho članku podnikatelského seskupení mnohdy signalizuje hospodářské potíže seskupení jako celku.⁴⁹⁴

Trvání ručení není nijak speciálně upraveno a podléhá proto obecnému režimu. Trvání ručení není na překážku (částečný) zánik dluhu v rámci reorganizace upadnuvší ovlivněné obchodní korporace (§ 356 odst. 1 a 3 IZ) ani případný její výmaz z obchodního rejstříku (§ 2026 odst. 2 OZ a § 311 IZ).

⁴⁹⁴ PELIKÁN, R. Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích. *OBCZAN.cz : komunitní portál o rekodifikaci* [cit. 2014-08-01]. Dostupný z [www: <https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export>](https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export).

3. Ručení při nedodržení podmínek diskvalifikace

Zvláštní případ sankčního ručení vlivné osoby představuje ručení toho, kdo poruší zákaz vykonávat funkci člena statutárního orgánu obchodní korporace uložený mu rozhodnutím o vyloučení (§ 66 odst. 2 ZOK).

Ručební povinnost v tomto případě nestíhá jakoukoli vlivnou osobu, nýbrž jen jejich malou podmnožinu, tzv. faktické vedoucí (*de facto directors, dirigeants de fait*).⁴⁹⁵ Jedná se o osoby, jež sice *de iure* členy statutárního orgánu nejsou a vzhledem ke svému vyloučení z výkonu funkce ani nemohou být, přesto se tak *de facto* chovají.

Faktické přebírání působnosti člena statutárního orgánu osobami, které do této funkce formálně nebyly povolány, sice není žádoucí, právní řád je však zásadně toleruje, není-li obchodní korporaci (resp. šířeji kterékoli právnické osobě) na újmu. Proto se také regulace výkonu vlivu na chování obchodní korporace zabývá jen takovým vlivem (ovlivněním), z něž korporaci vznikla újma, a nezajímá se o vliv, který k újmě obchodní korporace nevede.⁴⁹⁶

Z této zásady nicméně existuje jedna důležitá výjimka, jíž je faktické nahrazování výkonu funkce člena statutárního orgánu tím, jemuž byl výkon takové funkce zakázán. Jde o jednání, které je vždy protiprávní, neboť porušuje povinnost (zákaz) uložený soudním rozhodnutím. V rovině trestního práva může takové jednání naplňovat znaky trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 TZ.⁴⁹⁷ V rovině práva soukromého lze toto protiprávní jednání postihnout odpovědností za újmu, to ovšem jen v případě, že újma vznikne.

Ručení podle § 66 odst. 2 ZOK tak z pohledu vlivné osoby – faktického vedoucího představuje speciální soukromoprávní sankci za porušení podmínek diskvalifikace, která (na rozdíl od odpovědnosti za újmu) nastupuje vždy a bez dalšího. Z pohledu

⁴⁹⁵ Viz PELIKÁNOVÁ, I., ČERNÁ, S. a kol. *Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva*. II. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 61 - 62. Nebo též ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 255 – 256.

⁴⁹⁶ ČERNÁ, S., ČECH, P. Ke způsobům prosazování rozhodujícího vlivu v ovládané akciové společnosti, jeho podmínkám a důsledkům. *Obchodněprávní revue*. 2009, roč. 1, č. 1, str. 10.

⁴⁹⁷ Ust. § 337 odst. 1 písm. a) TZ zní: „Kdo maří nebo podstatně ztěžuje výkon rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci tím, že vykonává činnost, která mu byla takovým rozhodnutím zakázána nebo pro kterou mu bylo odňato příslušné oprávnění podle jiného právního předpisu nebo pro kterou takové oprávnění pozbyl, [...] bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“

věřitelů ovlivněné obchodní korporace se jedná o mimořádně silný ochranný nástroj. Institucí neomezeného ručení za veškeré dluhy obchodní korporace vzniklých v době, kdy se vyloučená osoba protiprávně stavěla do role statutárního orgánu, dochází k prolomení majetkové samostatnosti obchodní korporace. Pro věřitele je zcela bez významu, je-li faktický vedoucí jeho přímým dlužníkem, ať samostatně či solidárně s obchodní korporací, nebo dlužníkem náhradním – ručitelem. Rozhodující je jen to, že se věřiteli k uspokojení jeho pohledávky vedle majetku obchodní korporace – dlužnice dává k dispozici celá majetková základna faktického vedoucího.

3.1. Předpoklady vzniku ručení

3.1.1. Vyloučení při úpadku obchodní korporace

Ust. § 63 a § 64 ZOK dává insolvenčnímu soudu v průběhu insolvenčního řízení na majetek obchodní korporace oprávnění rozhodnout o tom, že člen jejího statutárního orgánu je vyloučen z výkonu funkce člena statutárního orgánu jakékoli obchodní korporace a ani nesmí být osobou v obdobném postavení, a to po dobu 3 let od právní moci tohoto rozhodnutí.

Vyloučena z výkonu funkce může být osoba, která byla členem statutárního orgánu v době vydání rozhodnutí o úpadku nebo po něm a její výkon funkce s přihlédnutím ke všem okolnostem případu vedl k úpadku obchodní korporace (§ 63 odst. 1 ve spojení s § 64 odst. 1 ZOK), a to i když se členem statutárního orgánu stala až po zahájení insolvenčního řízení, přispěla-li zřejmě svým jednáním ke snížení majetkové podstaty a k poškození věřitelů (§ 64 odst. 2 ZOK). Stejným způsobem lze postihnout i osobu, která v době vydání rozhodnutí o úpadku členem statutárního orgánu obchodní korporace již nebyla, ale jejíž jednání k úpadku obchodní korporace zřejmě přispělo (§ 63 odst. 2 ZOK).

Zákon zná i negativní podmínku, když stanoví, že z výkonu funkce nebude vyloučen ten člen statutárního orgánu obchodní korporace dlužníka, který prokáže, že jednal s péčí řádného hospodáře [§ 64 odst. 3 písm. b) ZOK] a ani ten, který se stal členem statutárního orgánu upadnuvší obchodní korporace až v době jejího hrozícího úpadku, ledaže jeho jednání před zahájením insolvenčního řízení s přihlédnutím ke všem okolnostem případu vedlo k úpadku obchodní korporace [§ 64 odst. 3 písm. a) ZOK].

Kromě členů nebo bývalých členů statutárního orgánu upadnuvší obchodní korporace může být z těchto důvodů uložen zákaz výkonu funkce člena statutárního orgánu též zástupcům člena statutárního orgánu, byla-li jím právnická osoba (§ 69 odst. 1 ZOK), osobám v postavení obdobném postavení člena statutárního orgánu (§ 69 odst. 2 ZOK).

Zákon o obchodních korporacích rozšiřuje aplikační dosah pravidel o diskvalifikaci i na vlivné a ovládající osoby, jestliže svým vlivem podstatně přispěly k úpadku ovlivněné obchodní korporace (§ 76 odst. 2 ZOK). Sporné může být, zda sankci v podobě diskvalifikace vztáhnout i na řídící osobu. Vzhledem k tomu, že jednotné řízení není ničím jiným než soustavným, cílevědomým a kvalifikovaným ovládnutím, je každá řídící osoba současně osobou ovládající, což výslovně potvrzuje i § 74 odst. 3 ZOK. Zdá se proto logické, že osobní působnost normy vyjádřené v § 76 odst. 2 ZOK dopadá i na řídící osoby. Ostatně není žádný důvod řídící osoby jakkoli chránit, když řízení vedoucí k úpadku řízené osoby je vždy protiprávní a vždy vylučuje uplatnění koncernových výhod (viz i § 72 odst. 3 ZOK).⁴⁹⁸ Úprava diskvalifikace se na vlivné osoby nepoužije v celé šíři: zákon z příkazu k obdobnému použití vyjímá ust. § 67 ZOK dávající soudu možnost modifikovat zákonné důsledky vyloučení. Zřejmě se přitom nejedná o nedopatření, mezeru v právu, jež by měla být překlenuta analogií.⁴⁹⁹

Jak uvedeno výše, rozhodnutí o vyloučení z výkonu funkce zákon o obchodních korporacích svěřuje insolvenčnímu soudu [§ 9 odst. 4 o.s.ř., § 2 písm. b) IZ]. Ustanovení, podle něž vydání předmětného rozhodnutí může navrhnout každý, kdo na něm má důležitý zájem (§ 63 odst. 3 ZOK), je redundantní, platí-li, že se touto otázkou musí insolvenční soud zabývat *ex officio* i bez návrhu (§ 63 odst. 1 ZOK).⁵⁰⁰

⁴⁹⁸ Opačně argumentuje B. Havel, ale jeho jazykový („textualistický“) výklad nepůsobí přesvědčivě. Nakonec na něj i on sám při interpretaci § 76 odst. 3 ZOK rezignuje. Srov. ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 183-185.

⁴⁹⁹ Shodně ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 185

⁵⁰⁰ Dikci zákona o obchodních korporacích potvrzuje i důvodová zpráva, v níž stojí: „V případě rozhodování o diskvalifikaci v souvislosti s úpadkem se zahajuje řízení *ex officio* a soud je povinen kladné rozhodnutí vydat, jsou-li splněny podmínky zákona, tedy je souvislost mezi úpadkem a jednáním člena orgánu obchodní korporace; odkaz na hrozící úpadek je odkazem na nový institut zavedený novým insolvenčním zákonem.“

Jsou-li pro to splněny všechny zákonné předpoklady, insolvenční soud je povinen rozhodnutí o vyloučení vydat (zákon užívá formulaci „soud rozhodne“).⁵⁰¹ Uvážení insolvenčního soudu je připuštěno pouze potud, pokud se jedná o vyloučení z výkonu funkce člena statutárního orgánu jiné obchodní korporace než té, vůči níž je vedeno příslušné insolvenční řízení. V takovém případě insolvenční soud může rozhodnout, že osoba, u níž jsou dány důvody pro vyloučení, může za podmínek stanovených v tomto rozhodnutí zůstat členem statutárního orgánu jiné obchodní korporace, pokud okolnosti případu dokládají, že dosavadní výkon její funkce v této obchodní korporaci neodůvodňuje vyloučení z výkonu funkce, a pokud by vyloučení mohlo vést k poškození oprávněných zájmů této obchodní korporace nebo jejích věřitelů (§ 67 odst. 2 ZOK).

Věcná a místní příslušnost insolvenčního soudu, před nímž se vede insolvenční řízení řešící úpadek obchodní korporace, unikátně založená zákonem o obchodních korporacích jakožto předpisem hmotného práva, vzbuzuje určité pochybnosti, a to hned ve vícero ohledech.

Za prvé, není věcného důvodu, proč by měl o vyloučení rozhodovat právě insolvenční soud. Insolvenční řízení je soudním řízením, jehož předmětem je (hrozící) úpadek dlužníka a způsob jeho řešení [§ 2 písm. a) IZ]. Touto úpravou se předmětem insolvenčního řízení poněkud neorganicky, nad rámec jeho zákonného účelu [§ 1 písm. a) IZ] stává také rozhodování o vyloučení osob, jež jsou členy dlužníkovy statutárního orgánu, a to nikoliv toliko ve vztahu k tomuto dlužníkovi, ale generálně ve vztahu ke všem obchodním korporacím, v nichž dotyčné osoby zastávají (či by v budoucnu chtěly zastávat) tutéž funkci.

Námítka, že v insolvenčním řízení může vyvstat potřeba ochránit upadnuvší obchodní korporaci (potažmo její věřitele) před členem jejího statutárního orgánu, při bližším zkoumání neobstojí. Vzhledem k zákonné úpravě dispozičních oprávnění k majetku úpadce může být tento argument relevantní jen v době před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku a pak tehdy, je-li úpadek řešen reorganizací.⁵⁰² V prvním případě lze již

⁵⁰¹ Shodně PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. V. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 75.

⁵⁰² V době do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku je osobou s dispozičním oprávněním zásadně insolvenční dlužník [§ 229 odst. 3, § 140 odst. 1 IZ]. Úpadek obchodní korporace může být řešen

dnes věc řešit vydáním předběžného opatření (§ 112 a § 113 IZ), ve druhém případě je záležitost řešitelná vydáním rozhodnutí podle ust. § 332 IZ, resp. odpovídající úpravou dispozičních oprávnění v reorganizačním plánu (§ 353 odst. 1 IZ).⁵⁰³

Za druhé, není zcela jasné, jak má řízení o vyloučení, konané v rámci insolvenčního řízení, vůbec vypadat. Důvodová zpráva k zákonu o obchodních korporacích vysvětluje, že podmínění vzniku překážky výkonu funkce rozhodnutím soudu „je odůvodněno zejména tím, že o právech a povinnostech jednotlivce může rozhodnout pouze nezávislý soud, navíc se vždy musí jednat o řízení sporné“. Autoři důvodové zprávy pak přímo odkazují k ust. § 9 odst. 3 písm. h) OSŘ (ve znění účinném do 31. 12. 2013).⁵⁰⁴

Možnost, aby bylo o vyloučení rozhodováno v rámci incidenčního sporu, nepřichází do úvahy, neboť výčet incidenčních sporů je taxativní a tato věc mezi nimi uvedena není [§ 2 písm. d), § 159 odst. 1 IZ]. Formát incidenčního sporu však pro rozhodování o vyloučení není vhodný ani věcně. Pomineme-li, že není jasné, kdo by byl žalobcem ve sporu zahájeném samotným insolvenčním soudem, je vcelku zřejmé, že „spor zahajovaný bez návrhu“ je sám o sobě *contradictio in adiecto*.⁵⁰⁵

konkursem nebo reorganizací. Pokud je zvolen sanační způsob řešení úpadku insolvenčního dlužníka, zůstává mu dispoziční oprávnění zásadně zachováno [§ 229 odst. 3 písm. c) IZ]. Je-li úpadek řešen konkursem, přechází dispoziční oprávnění k majetkové podstatě na insolvenčního správce [§ 229 odst. 3 písm. b) a § 246 odst. 1 IZ].

⁵⁰³ *De lege ferenda* se lze jistě také bavit o změně ust. § 333 odst. 2 IZ. Dle stávajícího právního stavu totiž nejvyššímu orgánu obchodní korporace – insolvenčního dlužníka i po rozhodnutí o povolení reorganizace zůstává zachováno právo jmenovat nebo volit a odvolávat členy statutárního a kontrolního orgánu. Jakkoliv se k účinnosti tohoto rozhodnutí vyžaduje souhlas věřitelského výboru, resp. zástupce věřitelů (popř. schůze věřitelů, která si udělení tohoto souhlasu vyhradila), nemohou věřitelé (žádný věřitelský orgán) sami rozhodnout o odvolání žádného ze členů statutárního orgánu, resp. o jeho nahrazení jinou osobou. Tato skutečnost pak v praxi začasté vede k tomu, že věřitelé, kteří rozhodují o způsobu řešení úpadku (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 1. 2011, sp. zn. KSBR 27 INS 3089/2009, 29 NSCR 30/2010) odmítají podpořit sanační způsob řešení úpadku insolvenčního dlužníka (tj. reorganizaci) a preferují jeho likvidaci (tedy konkurs). Pozitivním posunem, který k 1. 1. 2014 přinesla novela insolvenčního zákona, je alespoň to, že v případě reorganizace povolené na základě návrhu na povolení reorganizace podaného věřitelem nebo nemá-li dlužník právo sestavit reorganizační plán, náleží právo jmenovat nebo volit a odvolávat členy statutárního orgánu dlužníka a dozorčí rady dlužníka věřitelskému výboru.

⁵⁰⁴ Toto ustanovení hovoří o ve sporech mezi obchodními společnostmi (družstvy) a jejich statutárními orgány, likvidátory nebo jinými orgány a o sporech mezi společníky (členy) a statutárními orgány, likvidátory či jinými orgány, jde-li o vztahy týkající se výkonu funkce těchto orgánů.

⁵⁰⁵ Charakteristickými rysy sporného řízení jsou zásada dispoziční (řízení je zahajováno jen na návrh) a zásada projednací (skutkový stav je soudem zásadně zjišťován v rozsahu účastníky tvrzeném a za

Vše zřejmě v rozporu s představami předkladatelů nasvědčuje tomu, že diskvalifikační řízení probíhající v rámci insolvenčního řízení je *cum grano salis* jakýmsi „incidenčním nesporem“, na nějž se na základě odkazu obsaženého v ust. § 7 IZ přiměřeně použije úprava zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“ nebo „ZZŘS“), konkrétně úprava řízení o některých otázkách týkajících se právnických osob [§ 3 odst. 2 písm. a) a § 85 a násl. ZZŘS].⁵⁰⁶

S tím pak souvisí i problematika účastenství. Insolvenční zákon se neumí vypořádat s tím, že se má v rámci insolvenčního řízení rozhodovat o právech a povinnostech člena statutárního orgánu upadnuvší obchodní korporace, jakož i všech obchodních korporací, jež mají být rozhodnutím o vyloučení rovněž dotčeny.⁵⁰⁷ Přestože může být v soudním řízení rozhodováno jen o právech a povinnostech účastníků,⁵⁰⁸ insolvenční zákon účastenství ani vedlejší účastenství jmenovaných osob na řízení nezakládá (§ 14 a § 15 IZ). Jejich účast na insolvenčním řízení se proto musí opřít o § 6 odst. 1 ZZŘS ve spojení s § 7 IZ s tím, že uplatňování jejich procesních práv by mělo zůstat v mezích diskvalifikačního řízení. Hovořit proto o procesně relativně izolovaném incidenčním nespore se nezdá příliš od věci.

pomoci důkazů účastníky označených). Naopak zásada oficiality a zásada vyšetřovací jsou typické pro řízení nesporné.

⁵⁰⁶ Shodně Šuk, P. In ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 159.

⁵⁰⁷ K tomu srov. rovněž rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 8. 2013, sp. zn. 29 Cdo 488/2012, v jehož důvodech se dočteme, že „[o]tázku účastenství v řízení o určení, že navrhovatel je společníkem společnosti s ručením omezeným, Nejvyšší soud obecně vyřešil již v usnesení ze dne 24. června 2008, sp. zn. 29 Cdo 1759/2008, jež je stejně jako další rozhodnutí zmíněná níže, není-li uvedeno jinak veřejnosti dostupné na webových stránkách tohoto soudu, když uzavřel, že rozhodnutí o návrhu na určení, kdo je společníkem společnosti s ručením omezeným, řeší celý obsah a dosah sporného právního vztahu a vytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu tj. společnosti, osob, které jsou jako společníci dovolatelky zapsány v obchodním rejstříku a osob, které se tohoto postavení domáhají. Okruh účastníků v takovém řízení je obdobný okruhu účastníků v řízení o určení, že navrhovatel je členem družstva, který Nejvyšší soud určil např. v usnesení ze dne 26. října 2010, sp. zn. 29 Cdo 4323/2009, uveřejněném v časopise *Soudní judikatura* číslo 3, ročníku 2012, pod číslem 37, či v usnesení ze dne 15. února 2012, sp. zn. 29 Cdo 4786/2010 (jejich závěry, byť se týkají určení členství v družstvu, jsou obdobně použitelné též v případě určení, že navrhovatelka je společnicí společnosti s ručením omezeným). Z povahy věci se rozumí, že v řízení o tom, kdo je společníkem společnosti s ručením omezeným, bude jednáno i o právech a povinnost příslušné společnosti.“ Týž závěr musí platit i v diskvalifikačním řízení.

⁵⁰⁸ Viz WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2011, str. 129 a násl.

3.1.2. Vyloučení při porušení péče řádného hospodáře

Další dvě diskvalifikační skutkové podstaty se váží na porušení péče řádného hospodáře.

Podle § 65 odst. 1 ZOK lze rozhodnout o vyloučení člena statutárního orgánu, který v posledních třech letech opakovaně a závažně porušoval péči řádného hospodáře, případně jinou péči spojenou podle jiného právního předpisu s výkonem jeho funkce. Podle § 65 odst. 2 ZOK potom může být vyloučen i ten, kdo je povinen k náhradě újmy vzniklé z porušení péče řádného hospodáře. V obou případech lze rozhodnutí vydat na návrh kohokoli, kdo prokáže důležitý zájem (§ 63 odst. 3 ve spojení s částí věty za středníkem § 65 odst. 1 ZOK), nebo i bez návrhu.

Vedle členů statutárních orgánů mohou být takto postiženi i jejich zástupci (§ 69 odst. 1 ZOK), osoby v postavení, jež je obdobné jako postavení členů statutárních orgánů (§ 69 odst. 2 ZOK), a rovněž osoby vlivné a ovládající (bezpochyby však i řídící – viz výše), přispěly-li svým vlivem podstatně k úpadku obchodní korporace (§ 76 odst. 3 ZOK).

V posledně uvedeném případě opět narážíme na problém, že vlivné osoby povinnost péče řádného hospodáře zásadně nemají. Jedinou výjimku představují fiktivní vedoucí, jejichž vliv na obchodní korporaci je natolik intenzivní, že je již lze *de facto* srovnávat s členy statutárních orgánů. Protože je s funkcí člena orgánu pojmově spjata povinnost péče řádného hospodáře (§ 159 odst. 1 OZ), dává faktický vedoucí svým počínáním najevo, že je schopen této péči dostát, neboli sám na sebe tuto povinnost svým faktickým konáním bere, a to se všemi důsledky (§ 5 odst. 1 OZ).⁵⁰⁹

O vyloučení podle § 65 ZOK rozhoduje soud, přičemž na rozdíl od insolvenčního soudu vedoucího diskvalifikačního řízení podle § 64 ZOK je při svém rozhodování nadán diskreční pravomocí (arg. slovy „*soud může rozhodnout*“).

Diskvalifikační řízení podle § 65 ZOK je řízením nesporným spadajícím mezi řízení o statusových věcech právnických osob [§ 3 odst. 2 písm. a) a § 85 a násl. ZZŘS]. Věcná příslušnost náleží krajským soudům [§ 3 odst. 2 písm. a) ZZŘS], místně příslušný je soud, u nějž je korporace zapsána v obchodním rejstříku (§ 86 odst. 1 ZZŘS).⁵¹⁰

⁵⁰⁹ V podrobnostech srov. výklady k ručení vlivné osoby při úpadku osoby ovlivněné.

⁵¹⁰ Šuk, P. In ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 159.

Je-li řízení zahájeno na návrh, je účastníkem řízení navrhovatel, jinak jen ti, o jejichž právech a povinnostech má být jednáno (§ 6 odst. 1 ZZŘS), tzn. kromě osoby, o jejíž vyloučení se jedná, též obchodní korporace, v nichž tato osoba v pozici statutárního orgánu působí.

3.1.3. Porušení zákazu plynoucího z rozhodnutí o vyloučení

Právní mocí⁵¹¹ rozhodnutí o vyloučení přestává být osoba, které se rozhodnutí týká, členem statutárního orgánu ve všech obchodních korporacích.⁵¹² Diskvalifikované osobě je tak zakázáno vykonávat činnost, jež je náplní činnosti člena statutárního orgánu.

Působnost statutárního orgánu občanský zákoník vymezuje jako zbytkovou (§ 163 OZ), a je proto velice široká. Zjednodušeně lze působnost statutárního orgánu obchodní společnosti rozčlenit na působnost vnější, kdy je člen statutárního orgánu ze zákona oprávněn společnost zastupovat ve všech záležitostech (§ 164 odst. 1 OZ), a vnitřní, jež se dále rozpadá na působnost vázící se k obchodnímu závodu společnosti (obchodní vedení) a působnost týkající se vnitřních záležitostí společnosti jako organizovaného útvaru nadaného právní osobností (vedení seznamu společníků či akcionářů, vztah k jiným orgánům aj.).

⁵¹¹ Formulace vázící účinky rozhodnutí na právní moc je nepřesná, když správně jde o vykonatelnost. Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí sice v daném případě nastanou ve stejný okamžik (§ 161 odst. 2 OSŘ), zaměňovat je je však nesprávné. Viz Winterová, A. a kol. Civilní právo procesní. 6. vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2011, str. 297. Ostatně okamžik, kdy soudní rozhodnutí začíná vyvolávat účinky, je věcí procesního práva a jeho úprava v hmotněprávním předpise je vůbec pochybná.

⁵¹² Účinky vyloučení člena statutárního orgánu obchodní korporace se pojí s právní mocí příslušného rozhodnutí insolvenčního soudu; změna zápisu v obchodním rejstříku má toliko deklaratorní význam. Aby byl zajištěn soulad mezi skutečným stavem a stavem zápisu v obchodním rejstříku, zákon o obchodních korporacích ukládá soudu, jenž o vyloučení rozhodl, povinnost oznámit tuto skutečnost rejstříkovému soudu (§ 66 odst. 1 ZOK). Na druhou stranu však není stanovena povinnost rozhodnutí o vyloučení doručovat či jinak oznamovat dotčeným obchodním korporacím. Pokud je o této skutečnosti včas nezprávi sám vyloučený člen statutárního orgánu, může být zejména u kapitálových společností velice obtížné (ne-li nemožné) dostát povinnosti zvolit do 1, resp. 2 měsíců nového jednatele či člena představenstva (§ 198 odst. 1 ZOK, § 443 ZOK). V takovém případě se společnost vystavuje riziku, že soud k návrhu osoby, jež na tom má právní zájem, dočasně jmenuje nového člena statutárního orgánu, nebo i bez návrhu společnost zruší a nařídí její likvidaci (§ 198 odst. 3 ZOK, § 443 ZOK).

Faktický vedoucí svou činností málokdy zahrne celé spektrum působnosti statutárního orgánu, postačí ale, zasahuje-li do oblastí vyhrazených statutárnímu orgánu v podstatném rozsahu. Zejména přitom půjde o zásahy do obchodního vedení a jednání za společnost navenek. Nalézt v konkrétním případě přesnou míru zásahů, od níž již činnost vyloučené osoby dosáhne kvalit činnosti člena statutárního orgánu, nemusí být vůbec snadné. Důkaz o tom, že vyloučená osoba porušuje podmínky diskvalifikace, navíc musí přinést žalující věřitel obchodní korporace. Vzhledem k tomu, že do vnitřních poměrů korporace věřitel zpravidla nemá potřebný vhled, může být toto dokazování velice náročné.

3.1.4. Doba vzniku dluhu

Zákonné ručení vyloučené osoby nezajišťuje nerozlišeně všechny dluhy obchodní korporace, v níž vzdor zákazu fakticky vykonává činnost příslušející členu statutárního orgánu, nýbrž jen za ty, jež vzniknou v době, kdy tak činí.

Ke vzniku dluhu, resp. jemu korelativně odpovídající pohledávky dochází na základě příslušné právní skutečnosti, zejména právního jednání. Jsou-li účinky právního jednání vázány na suspenzivní podmínku (§ 548 OZ) nebo určitou počáteční dobu (§ 549 OZ), vzniká pohledávka až jejich naplněním. Od vzniku pohledávky je třeba odlišit její splatnost. Pohledávka může existovat, nemusí však být splatná, a přesto bude ručením zajištěna, přičemž to, že věřitel bude moci na dlužníka i ručitele nastoupit až s její splatností, je věcí zcela jinou.

3.2. Rozsah a trvání ručení

Rozsah ručení zákon nijak neomezuje. Hrozba nelimitovaného osobního ručení za dluhy obchodní korporace výrazně posiluje diskvalifikaci coby významný deterrent ovlivňující (usměrňující) chování dotčených osob *ex ante* a zároveň poměrně přísnou sankci, srovnatelnou s trestem zákazu činnosti, zabraňující opakování závadného jednání *ex post*. Sankční ručení podle § 66 odst. 2 ZOK je tedy faktorem, jenž zásadně umocňuje individuálně i generálně preventivní účinek diskvalifikačního rozhodnutí.

Pokud jde o trvání ručení, toto není nijak zvlášť upraveno; ručení zaniká z obecných důvodů. Důvodem zániku ručení není skutečnost, že faktický vedoucí od porušování zákazu vysloveného v rozhodnutí o vyloučení dodatečně upustí. Stejně tak ručení nezaniká uplynutím doby, po kterou byl zákaz uložen.

V. Závěr

Bylo řečeno, že zákonné ručení se v právu kapitálových společností vyskytuje v různých situacích a slouží různým účelům. Rozmanitost okolností, za nichž zákonné ručení vzniká, může naznačovat, že jednotlivé jeho případy mají vcelku jen málo společného. Přesto je možné rozčlenit je do několika skupin, vzájemně se překrývajících, a to z hlediska funkce, již v systému práva kapitálových společností plní.

Ručení je svou podstatou subsidiárním a akcesorickým zajišťovacím právním nástrojem, a tak je zřejmé, že zajišťovací funkce je vlastní rovněž zákonnému ručení. Základní úloha zákonného ručení proto spočívá v posílení ekonomického postavení věřitelů. Jde o funkci, kterou zákonné ručení plní, resp. má plnit vždy. Ručení v naprosté většině případů směřuje navenek společnosti, zajišťuje její dluhy a chrání její věřitele. V některých případech je však orientováno i opačně, dovnitř kapitálové společnosti, a je tak stanoveno na ochranu jí samotné coby věřitelky. Příkladem za všechny budiž ručení členů představenstva či statutárního ředitele akciové společnosti za dluh akcionářů spočívající ve vrácení neoprávněně získaného plnění při zjednodušeném snížení základního kapitálu.

Zákonné ručení díky své zajišťovací roli v některých situacích funguje jako dočasný či trvalý substitut jiného prostředku věřitelské ochrany. Tak je tomu například při ručení společníků společnosti s ručením omezeným, jehož rozsah a trvání jsou vázány na míru (ne)splacení základního kapitálu, který – jakkoli byl jeho význam zákonem o obchodních korporacích dále oslaben – má být pro věřitele základní garancí uspokojení jejich pohledávek. Obdobně to platí pro ručení správce vkladů, jenž ve svém prohlášení uvede nesprávný rozsah splnění vkladové povinnosti společníků – zakladatelů.

Ještě intenzivněji se role ručení coby svého druhu náhražky obecného mechanismu ochrany věřitele projevuje při převodech podílů v kapitálových společnostech, je-li jejich součástí též majetková povinnost vůči společnosti (typicky povinnost vkladová). Změna závazku v osobě dlužníka je obecně možná jen se souhlasem věřitele, to ovšem v souvislosti s převodem podílu v kapitálové společnosti není praktické a někdy, má-li být převoditelnost podílu garantována jako neomezená, ani možné. Ručení převodce podílu

za dluh převáděný na jeho nabyvatele je alternativou, na níž by společnost, měla-li by možnost do převodu podílu promluvit, přistoupila vždy. Kogentní stanovení ručební povinnosti převodce podílu tak jen anticipuje dohodu, k níž by strany nejspíše tak jako tak dospěly. V tomto smyslu ručení snižuje transakční náklady dispozic s podílem a zároveň podtrhuje význam loajality společníka, jenž v osobě nabyvatele podílu pro společnost vybírá budoucího dlužníka. V každém případě je však zákonné ručení náhradou za obecnou úpravu převzetí dluhu, jejíž aplikace je zde vyloučena.

Ručení vzniklé ze zákona může sloužit také jako motivační faktor, a to tehdy, jsou-li jeho vznik a trvání závislé na (ne)splnění určité právní povinnosti. Za těchto okolností bude ručitel nepochybně motivován svou povinností splnit a ručební povinnosti se tím zbavit. S motivační funkcí se setkáváme například u společníků společnosti s ručením omezeným, kteří ručí v rozsahu sumy nesplacených vkladů podle stavu zápisu v obchodním rejstříku, anebo u ručení členů orgánů nenahradivších „své“ právnické osobě škodu, již jí způsobili protiprávním výkonem své funkce.

Často se lze setkat s tím, že ručení plní roli jakéhosi postihu, sankce za protiprávní jednání. V těchto případech zajišťovací funkci tohoto institutu konkuruje funkce sankční, přičemž někdy je tím zajišťovací povaha zákonného ručení dokonce zcela zastíněna.

Pojetí zákonného ručení jako sankce *sui generis* je typickým jevem zejména v právní úpravě postavení členů orgánů a vlivných osob. Ručení těchto osob za dluhy kapitálové společnosti do určité míry relativizuje její právní a majetkovou samostatnost, to však zpravidla jen potud, byla-li tato samostatnost jimi samými již dříve prolomena nebo zneužita. Tento „legální průlom“ právní osobnosti kapitálové společnosti potom v podstatě eliminuje potřebu případného průlomu judikatorního, čímž v poměrech kapitálových společností přispívá právní jistotě.

Neomezené zákonné ručení za dluhy společnosti je sankcí potenciálně velice citelnou. Pro věřitele, jenž výhod sankčního ručení požívá, má však význam jen potud, nakolik je zákonný ručitel majetkově silný. Platí to ale i opačně: majetková sankce, ať už v podobě odpovědnosti za újmu, nebo ručení, má pro toho, jemuž je ukládána, relevanci jen do té míry, v jaké nepřekročí velikost jeho aktuálního či očekávaného majetku. Nad tuto mez jakákoli majetková sankce, a ručení není v tomto ohledu výjimkou, význam logicky ztrácí, neboť pro dotyčného již žádný dodatečný negativní stimul usměrňující jeho

chování nepředstavuje. V tomto ohledu nelze nelimitované osobní ručení jako sankci úplně přeceňovat.

S tím souvisí otázka efektivitý zákonného ručení jako sankce za porušení právní povinnosti. Efektivitu sankce je třeba poměřovat dvěma jejími vlastnostmi, a to výší a neodvratitelností. Zejména druhá vlastnost bývá mnohdy opomíjena, její význam je přitom zcela klíčový, neboť míra pravděpodobnosti, s jakou sankce na toho, kdo jedná proti právu, dolehne, přímo určuje, jak silný individuálně (ale též generálně) preventivní účinek tato sankce má.

Podmínky vzniku sankčního zákonného ručení jsou zpravidla stanoveny velice složitě a jejich prokázání je pro věřitele, který obvykle nemá do vnitřních poměrů obchodní společnosti či skupiny společností potřebný vřled, velmi náročné. Právní úprava přitom na problém informační asymetrie v těchto souvislostech v zásadě nereaguje vůbec nijak, ačkoliv zakotvením vyvratitelných domněnek, jimž se na jiných místech nebrání, mohla tento problém alespoň zmírnit. Velmi snadno se proto může stát, že se věřitel o ručení zajišťujícím jeho pohledávku ani nedozví, tím méně, aby se jej aktivně dovolával. Efektivita sankce v podobě ručení, resp. její *ex ante* účinek na chování člena orgánu či vlivné osoby je tak vážně zpochybněna.

Jednou ze vstupních hypotéz, s nimiž byla práce psána, bylo to, že zákonné ručení nemusí být vždy a za všech okolností nejvhodnějším institutem, pokud jde o naplnění cílů, jež zákonodárce jeho zakotvením sledoval. Tuto tezi potvrzuje například konstrukce ručení člena statutárního orgánu jako zvláštní sankce za porušení povinnosti odvracet úpadek obchodní korporace, jež se při bližší analýze z řady důvodů ukazuje jako zcela nevhodná.

Lze uzavřít, že zákonné ručení na řadě míst svou úlohu plní: podle okolností motivuje k řádnému plnění právních povinností, nahrazuje obecné prostředky věřitelské ochrany, není-li jejich uplatnění vřhledem k specifikům práva kapitálových společností možné či účelné, snižuje transakční náklady nebo trestá předchozí protiprávní jednání. Na jiných místech se ale jeho užití jeví jako málo efektivní, ba přímo nepatřičné. Nelze je tedy využívat mechanicky a bez adekvátní analýzy všech relevantních souvislostí.

Anotace

Jednotlivé případy zákonného ručení jsou v právu kapitálových společností poměrně četné. Nakolik dosud schází dílo, jež by se tomuto tématu věnovalo komplexně a dostatečně podrobně, klade si disertační práce za cíl takovéto komplexní zpracování tématu nabídnout. První kapitola analyzuje ručení jako institut obecného závazkového práva. Poukazuje na hlavní vlastnosti ručení a zabývá se právy a povinnostmi dotčených subjektů. Pozornost je věnována subrogaci, spoluručení, zániku ručení a promlčení práv z ručení plynoucích. Druhá kapitola je věnována zákonnému ručení společníků kapitálových společností. Je ukázáno, že společníci mohou ručit jak za dluhy, tak za pohledávky společnosti. Třetí kapitola se soustředí na ručení členů orgánů. Vedle odpovědnosti za újmu využívá korporální právo ručení jako zvláštní sankci za porušení povinností členy orgánů. Jednotlivé případy jsou podrobeny kritické analýze. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na ručení vlivných osob. Rozebírá ručení vznikající ze zneužívajícího ovlivnění, neodvracení úpadku ovlivněné osoby a porušení podmínek diskvalifikace z výkonu funkce člena orgánu. V závěru jsou shrnuty hlavní funkce zákonného ručení.

Název: Zákonné ručení v právu kapitálových společností

Klíčová slova: kapitálová společnost, zákonné ručení, společník, člen orgánu, vlivná osoba

Abstract

Particular cases of statutory secondary liability in the law of limited companies are relatively frequent. Forasmuch as a publication providing comprehensive analysis of the subject matter is still missing, the aim of the thesis is to offer thorough treatise of the issue in its whole broadness. The first chapter analyses the secondary liability as the institution of the general law of obligations. Fundamental features of the secondary liability are pointed out and respective rights and duties of the relevant parties are outlined. The issue of subrogation, joint secondary liability, termination of the secondary liability and statutory bar of the rights arising therefrom are discussed. The second chapter deals with the statutory secondary liability of the members (shareholders) of the limited companies. The thesis shows that both debts and claims of company may be subject to secondary liability of its shareholders. The third chapter focuses on the statutory secondary liability of the members of company bodies (directors). Besides primary liability for the harm caused, the company law punishes the director's failure to observe his or her duties by means of secondary liability for the company's debts as well. Particular cases are critically analysed. The fourth chapter concentrates on the statutory secondary liability of the so-called influential persons. The issues of secondary liability resulting from undue influence employed upon business corporation, failure to avert insolvency of influenced person and violation of court's disqualification order are discussed. Eventually, the main functions of the statutory secondary liability are highlighted.

Title: Statutory Secondary Liability in the Law of Limited Companies

Key words: limited company, statutory secondary liability, shareholder, director, influential person

Shrnutí

Právo kapitálových společností patří k oblastem, jimž je věnována stálá a intenzivní pozornost. Není divu, vždyť triáda kapitálových společností, tedy společnost s ručením omezeným, akciová společnost a evropská společnost patří v tuzemsku k nejatraktivnějším formám obchodních korporací a k nejčastěji zřizovaným právnickým osobám vůbec. Projekt čtvrté kapitálové společnosti, tj. evropské soukromé společnosti sice prozatím skončil neúspěchem, když Komise v květnu 2014 návrh statutu této společnosti stáhla jako bezpředmětný, lze se však nadít, že v budoucnu i tato forma rodinu kapitálových společností rozšíří.

Problematika zákonného ručení v právu kapitálových obchodních společností je značně rozsáhlá, neboť jednotlivé jeho případy jsou poměrně četné. Významně se jednotlivé případy zákonného ručení liší okolnostmi, za nichž toto ručení vzniká, charakterem dluhů, jež jsou tímto způsobem zajištěny, osobami, kterým jako ručitelům, věřitelům nebo dlužníkům ze zákonného ručení vznikají práva a povinnosti, a v neposlední řadě také důvody, které zákonodárce vedly k tomu, aby ručební povinnost zakládal.

Nelze říci, že by se odborná literatura zákonnému ručení v oblasti práva kapitálových společností nevěnovala, ale výklady jsou to spíše dílčí a zřejmě právě kvůli popsané rozmanitosti zatím schází dílo, jež by se touto problematikou zabývalo komplexně a dostatečně podrobně. Cílem předkládané disertační práce je proto takovéto komplexní zpracování tématu nabídnout.

První kapitola analyzuje ručení jakožto institut obecného závazkového práva. Ačkoliv občanský zákoník obsahuje pouze úpravu smluvního ručení, jsou příslušná ustanovení přiměřeně použitelná též na ručení vznikající ze zákona. Práce poukazuje na dvě hlavní vlastnosti ručení, totiž akcesority a subsidiaritu. Akcesorická povaha ručení činí tento závazek zásadně závislým na závazku hlavním, k jehož zajištění slouží, avšak právní úprava není rigidní a na tomto principu nelpí za všech okolností. Subsidiarita ručení odkazuje k jeho podpůrné úloze, jež respektuje fakt, že primárním nositelem dluhu je dlužník. Kapitola se dále zabývá vzájemnými právy ručitele, věřitele a dlužníka.

Zvláštní pozornost je věnována povinnosti poctivosti věřitele a jejím konkrétním, v tuzemské literatuře dosud spíše opomíjeným projevům. Velkým novem, jež s sebou přináší nový občanský zákoník, je úprava ručiteléské subrogace. Disertační práce se dále podrobně věnuje problematice spoluručení, zániku ručení a promlčení práv z ručení plynoucích.

Druhá kapitola je věnována zákonnému ručení společníků kapitálových obchodních společností. Na rozdíl od společníků osobních společností společníci kapitálových společností za dluhy „své“ společnosti obvykle neručí. V případě akcionářů to za trvání společnosti platí absolutně, v případě společníků společnosti s ručením omezeným je ručení jen omezené a jeho rozsah je vázán na velikost sumy nesplacených vkladů podle stavu zápisu v obchodním rejstříku. Za jistých okolností mohou společníci, včetně akcionářů, ručit za dluhy společnosti po jejím zániku. Kapitola si všímá i toho, že vedle ručení za dluhy společnosti zná právní úprava i některé případy ručení za její pohledávky. S tímto typem ručení se setkáváme především při převodech podílů, je-li jejich součástí nesplněná majetková povinnost (dluh) vůči společnosti. Obligaturní ručení za převáděný dluh pak nahrazuje obecnou úpravu převzetí dluhu, jež se v daném případě z povahy věci nemůže uplatnit.

Třetí a nejrozsáhlejší kapitola přesouvá pozornost k ručení členů orgánů kapitálových společností. Porušení povinností členy orgánů je standardně stíháno odpovědností za újmu, avšak v právu společností je vcelku běžným jevem, že roli zvláštního druhu sankce plní i zákonné ručení. Rozebráno je nejprve ručení členů orgánů za dluhy společnosti při nenahrazení újmy, již společnosti protiprávním výkonem své funkce způsobili. Následně se práce pokouší nabídnout podrobnou a kritickou analýzu ručení při úpadku obchodní korporace. Tvůrci nového zákona o obchodních korporacích se jako k inspiračnímu vzoru odvolávají k deliktu anglického insolvenčního práva označovanému jako *wrongful trading*. Práce dokládá, že přenos instituce cizího práva do tuzemského právního řádu, navíc nevhodně provedený, působí řadu nezamýšlených problémů, jimž by předchozí důkladná analýza mohla předejít. Nakonec je zkoumáno zákonné ručení členů orgánů v některých zvláštních, většinou poměrně úzce vymezených případech.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na zákonné ručení tzv. vlivných osob a je rozdělena na tři části. První část se věnuje ručení vlivné osoby, jež ovlivnila obchodní korporaci k její újmě. V této souvislosti je zmíněna důležitá výjimka stanovená ve prospěch řídících osob a jsou vysvětleny její důvody. Druhá část se zabývá zákonným ručením vlivné osoby při úpadku osoby ovlivněné. Všímá si významných interpretačních úskalí a aplikačních problémů, jež jsou s předmětným zákonným ustanovením spjaty. Třetí část se věnuje sankčnímu ručení při porušení podmínek diskvalifikace z výkonu funkce člena statutárního orgánu.

Práce uzavírá, že zákonné ručení na řadě míst svou úlohu plní: podle okolností motivuje k řádnému plnění právních povinností, nahrazuje obecné prostředky věřitelské ochrany, není-li jejich uplatnění vzhledem k specifikům práva kapitálových společností možné či účelné, snižuje transakční náklady nebo trestá předchozí protiprávní jednání. Na jiných místech se ale jeho užití jeví jako málo efektivní, ba přímo nepatřičné.

Summary

The law of limited companies belongs to the areas to which is paid permanent and intensive attention. This is rather not surprising since the triad of the limited companies, i. e. limited liability company, joint stock company and European company rank among the most drawing forms of the business corporations and the most frequent legal entities at all. Although the project of the fourth limited company, i. e. the European private company, ended up so far unsuccessfully as the Commission only recently withdrew the draft regulation as obsolete, one can assume that the form shall enrich a family of limited companies at some time in the future.

The issue of statutory secondary liability in the law of limited companies is very vast since the particular cases thereof are relatively frequent. These cases vary very significantly in respect to the circumstances, under which the secondary liability arises, to the nature of the secured debts, to persons affected with the secondary liability and – last but not least – to the reasons leading the lawmaker to enact them.

It would not be appropriate to say that the literature fails to pay attention to the statutory secondary liability in the law of limited companies. On the other hand, the treatise usually focuses on rather partial issues. Forasmuch as a publication providing comprehensive analysis of the subject matter is still missing, the aim of the thesis is to fill the gap and make an attempt to offer thorough treatise of the issue in its whole broadness.

The first chapter analyses the secondary liability as the institution of the general law of obligations. Despite regulating the secondary liability arising from the agreement between surety and creditor, the Civil Code provisions shall be applicable to the statutory secondary liability too. The text points out two main features of the secondary liability, namely its accessory and subsidiary nature. Accessory nature of the secondary liability makes it dependent on the main obligation to security of which it serves, however the regulation fails to rigorously adhere to the principle at all times. As the term suggests, the secondary liability is a subsidiary means of creditor's satisfaction taking place only after the principal debtor fails to perform his or her obligation as it falls due. The chapter

further outlines respective rights and duties of surety, creditor and debtor. Especially the duty of fair dealing (fairness, “good faith”) on the part of the creditor is emphasized. The analysis then moves on to the issue of subrogation. Finally the joint secondary liability, the termination of the secondary liability and statutory bar of the rights arising therefrom are discussed.

The second chapter deals with the statutory secondary liability of the members (shareholders) of the limited companies. Unlike the members of personal companies, the members of limited companies usually are not liable for their debts. In the course of the existence of the joint stock company, the shareholder does not bear the liability for its debts at all. The same rule applies to the shareholder of the European company. In the limited liability company, the secondary liability of the member is limited up to the amount of the unpaid contributions to the registered capital as stated in the Commercial Register. Under some circumstances, members of both limited liability company and joint stock company are liable for company’s debts after the company ceases to exist. The chapter notes, that besides the debts of the company the secondary liability of shareholders may secure the claims thereof too. This takes place upon the transfer of the share in the company that encompasses debt owed to the company. In this case, the statutory secondary liability serves as the substitution for the general regulation of an intercession of a debt which cannot be applied.

The third and the largest chapter shifts the focus to the statutory secondary liability of the members of company bodies (directors). Violation of duties of a director usually results in his or her primary liability for the harm caused. Nevertheless, the company law punishes the director’s failure to observe his or her duties by means of secondary liability for the company’s debts as well. Then, the secondary liability serves as special kind of sanction. To begin with, the secondary liability of directors in case of infliction of damage to the company is examined. After that, the thorough and critical analysis of the director’s secondary liability for the debts of insolvent company is made. Authors of the new Companies Act suggest that the provision was inspired by the tort of wrongful trading known from the English insolvency law. The thesis shows that the reception of foreign legal institutions must be accompanied with prior analysis so that any unintended consequences are eliminated. Eventually the secondary liability of company directors in some special cases is surveyed.

The fourth chapter concentrates on the statutory secondary liability of the so-called influential persons. It is subdivided into three parts. Part one addresses the issue of secondary liability resulting from undue influence employed by the influential person upon the influenced business corporation. In this respect, the major exception for the holding-type groups of companies is discussed and the grounds thereof are explicated. Part two is concerned with the secondary liability of the influential person in case of insolvency of the influenced person and highlights some notable interpretation difficulties related thereto. Part three deals with the secondary liability of those who breach the court's disqualification order and *de facto* perform function of company's executive body despite being ordered not to do so.

The thesis draws the conclusion that the statutory secondary liability fulfils various functions: it motivates to duly perform duties, it substitutes general instruments of the creditor protection where the application thereof is not feasible, it reduces transaction costs or punishes wrongful action. Nevertheless, in some cases the usage of this institution turns out to be ineffective and inappropriate.

Seznam literatury

Monografie

- ANDREWS, G. *Law of Guarantees*. 3rd edition. London : Sweet and Maxwell, 2000. 627 s. ISBN 0-7520-0589-8 .
- BARTOŠÍKOVÁ, M., ŠTENGLOVÁ, I. *Společnost s ručením omezeným*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. 660 s. ISBN 80-7179-441-4.
- BLAUG, M. *Economic theory in retrospect*. Fifth edition. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 725 s. ISBN 0-521-57153-7.
- DĚDIČ, J., ČECH, P. *Evropské právo společností včetně úplného znění předpisů komunitárního práva*. 1. vydání. Praha: Polygon, 2004. 554 s. ISBN 80-7273-110-6.
- DĚDIČ, J., KRÍŽ, R., ŠTENGLOVÁ, I. *Akciové společnosti*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003. 747 s. ISBN 80-7179-733-2.
- DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ, I., ČECH, P., KRÍŽ, R. *Akciové společnosti*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. 920 s. ISBN 978-80-7179-587-2.
- DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ I., ČECH, P., KRÍŽ, R. *Akciové společnosti*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 672 s. ISBN 978-80-7400-404-9.
- DVOŘÁK, T. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 1. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2005. 971 s. ISBN 80-7357 120-X.
- DVOŘÁK, T. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 2. vydání. Praha : ASPI, 2009. 886 s. ISBN 978-80-7357-430-7.
- DVOŘÁK, T. *Společnost s ručením omezeným*. 3. vydání. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2008. 428 s. ISBN 978-80-7357-344-7.
- GIESE, E., DUŠEK, P., PAYNE-KOUBOVÁ, J., DIETSCHOVÁ, L. *Zajištění závazků v České republice*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003. 356 s. ISBN 80-7179-658-1.
- GRIFFIN, S. *Company Law: Fundamental Principles*. Harlow : Pearson, 2006. 478 s. ISBN 0-582-78461-1.
- HURDÍK, J. *Právnícké osoby a jejich typologie*. Praha : C. H. Beck, 2003. 107 s. ISBN 80-7179-790-1.

- KEAY, A. *Company Directors' Responsibilities to Creditors*. Abingdon : Routledge-Cavendish, 2007. 393 s. ISBN 978-1-84568-075-6.
- LOWRY, J., DIGNAM, A., PADFIELD, N. *Company Law*. 3rd edition. Oxford : Oxford University Press, 2006. 502 s. ISBN 0-19-928446-6.
- MANKIW, G. *Zásady ekonomie*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 1999. 763 s. ISBN 80-7169-891-1.
- PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 174 s. ISBN 978-807-3577-452.
- PETROV, J. *Obecná odpovědnost členů představenstva v česko-americko-německém srovnání*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2007. 98 s. ISBN 978-80-210-4386-2.
- RADA, I. *Jednatelé s. r. o. Představenstvo a. s.* 2. vydání. Praha : Linde, 2004. 199 s. ISBN 80-86131-55-6.
- RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008. 471 s. ISBN 978-80-7357-329-4.
- ŘEHÁČEK, O. *Představenstvo akciové společnosti a postavení jeho členů*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. 184s. ISBN 978-80-7400-346-2.
- SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. *Ekonomie*. 18. vydání. Praha : Svoboda, 2007. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.
- SKŘEJPEK, M. *Prameny římského práva – Fontes iuris romani*. 2. vydání. Praha : Lexis Nexis, 2004. 375 s. ISBN 80-86199-89-4.
- VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012. 374 s. ISBN 978-80-7357-862-6.
- VRBA, M. (ed.) *Odpovědnost a ručení v právu obchodních společností*. 1. vydání. Praha : Univerzita Karlova Praze, Právnická fakulta, 2013. 185 s. ISBN 978-80-87146-78-1.
- WESTBROOK, J. *Global View of Business Insolvency systems*. Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2010. 300 s. ISBN 978-0-8213-8103-8.
- ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996. 1241 s. ISBN 019876426X.

Komentáře

BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. 1042 s. ISBN 80-7179-378-7.

DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002. 892 s. ISBN 80-7273-071-1.

DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002. 1308 s. ISBN 80-7273-071-1.

DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002. 1020 s. ISBN 80-7273-071-1.

ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde, 2008. 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7.

ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 2. svazek. 1. vydání. Praha : Linde, 2008. 1242 s. ISBN 978-80-7201-687-7.

KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-2.

MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 1. vydání. Praha : Leges, 2011. 793 s. ISBN 978-80-87212-75-2.

MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář*. Svazek I. Praha: Leges, 2013. 649 s. ISBN 978-80-87576-73-1.

PACHL, L., KOZÁK, J., BUDÍN, P., DADAM, A. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 1. vydání. Praha : ASPI, 2008. 928 s. ISBN 978-80-7357-375-1.

PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998. 1306 s. ISBN 80-7201-130-8.

PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004. 574 s. ISBN 80-86395-99-5.

PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998. 543 s. ISBN 80-7201-120-0.

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 6. Praha : Linhart, 1937. 600 s.

ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. 994 s. ISBN 978-80-7400-480-3.

ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. 1508 s. ISBN 80-7179-487-2.

ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. 1375 s. ISBN 978-80-7400-055-3.

ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 13. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. 1447 s. ISBN 978-80-7400-354-7.

ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. 1465 s. ISBN 80-7179-486-4.

Učebnice

BAKEŠ, M. a kol. *Finanční právo*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. 741 s. ISBN 80-7179-431-7.

BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. 536 s. ISBN 978-80-7179-781-4.

BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. 542 s. ISBN 978-80-7400-337-0.

BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004. 348 s. ISBN 80-7357-030-0.

ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. III. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006. 360 s. ISBN 80-735-7164-1.

ČERNÁ, S., PLÍVA, S. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. 1. vydání. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. 156 s. ISBN 978-80-87146-76-7.

- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2013. 429 s. ISBN 978-80-7478-325-8.
- ELIÁŠ, K., BARTOŠÍKOVÁ, M., POKORNÁ, J. a kol. *Kurs obchodního práva. Právníkové osoby jako podnikatelé*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005. 617 s. ISBN 80-7179-391-4.
- ELIÁŠ, K., POKORNÁ, J., DVOŘÁK, T. *Kurs obchodního práva. Obchodní společnosti a družstva*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. 508 s. ISBN 978-80-7400-048-5.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. 311 s. ISBN 978-80-7380-233-2.
- KLUNZINGER, E. *Grundzüge des Gesellschaftsrechts*. 13. Auflage. München : Vahlen, 2004. 366 s. ISBN 3-8006-3077-X.
- KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. I. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2005. 523 s. ISBN 80-7357-127-7.
- KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2006. 612 s. ISBN 978-80-7357-131-5.
- KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K., ZUNT, V. *Úvod do práva mezinárodního obchodu*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova : Aleš Čeněk, 2003. 302 s. ISBN 80-86473-32-5.
- MACÁKOVÁ, L. a kol. *Mikroekonomie. Základní kurs*. 8. vydání. Praha : Melandrium, 2003. 275 s. ISBN 80-86175-38-3.
- NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. 583 s. ISBN 978-80-7357-509-0.
- PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo*. I. díl. 1. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2005. 458 s. ISBN 80-7357-062-9.
- PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. V. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 356 s. ISBN 978-80-7357-714-8.

PELIKÁNOVÁ, I., ČERNÁ, S. a kol. *Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva*. II. díl. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006. 545 s. ISBN 80-7357-149-8.

PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006. 333 s. ISBN 80-7357-202-8.

URBAN, J. *Základy teorie národního hospodářství*. 1. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2003. 423 s. ISBN 80-86395-72-3.

WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha : Linde Praha, a. s., 2006. 729 s. ISBN 80-7201-595-8.

WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0.

Stati ve sbornících

ČECH, P. K povinnosti loajality společníka vůči společnosti a ostatním společníkům. In PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. díl. Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2009, s. 54 – 70.

ČERNÁ, S. K některým aspektům zájmu kapitálové společnosti. In ČERNÁ, S., ČECH, P. a kol. *Pocta Ivaně Štenglové k sedmdesátým narozeninám*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 63 – 79.

ČERNÁ, S. Lze prolomit hranice majetkové samostatnosti obchodní společnosti? In PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. díl. Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2009, s. 28 – 46.

ČERNÁ, S. Ručení členů statutárních orgánů českých obchodních korporací po rekodifikaci soukromého práva (vybrané otázky). In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds.) *Právo, obchod, ekonomika II. Sborník vědeckých prac*. Praha : Leges, 2012, s. 40 – 50.

MARKS, S. The Separation of Ownership and Control. In Bouckaert, B., De Geest, G. (eds.) *Encyclopedia of Law and Economics. Volume III. The Regulation of Contracts*. Cheltenham : Edward Elgar, 2000, s. 692 – 710. Dostupné také z WWW: <<http://encyclo.findlaw.com/5630book.pdf>>.

PATĚK, D. K možnosti prolomení majetkové samostatnosti české společnosti s ručením omezeným. In PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. díl. Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2009, s. 46 – 54.

PELIKÁN, R. K úpravě právnických osob v novém českém občanském zákoníku. In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds.) *Právo, obchod, ekonomika II. Sborník vědeckých prac*. Praha : Leges, 2012, s. 613 – 620.

PELIKÁNOVÁ, I. Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva. In Zoufalý, V. (ed.) *XX. Karlovarské právnické dny*. Praha : Leges, 2012, s. 213 – 235.

PELIKÁNOVÁ, I. Struktura právnické osoby jako forma aktivity ve společnosti. In ČERNÁ, S., ČECH, P. a kol. *Pocta Ivaně Štenglové k sedmdesátým narozeninám*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 211 – 224.

SCHÖNFELD, J., SMRČKA, L., KISLINGEROVÁ, E. Skutečné výsledky insolvenčních řízení v ČR – předběžná zpráva výzkumného týmu. In KISLINGEROVÁ, E., ŠPIČKA, J. (eds.) *Insolvence 2014: Hledání cesty k vyšším výnosům*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Oeconomica, 2014, s. 118 – 132. Dostupné také z WWW: <<http://www.vyzkuminsolvence.cz/data/files/vedecke-konference/cnb-2014/sbornik-2014-final.pdf>>.

ŠTENGLOVÁ, I. Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností po rekodifikaci. In Zoufalý, V. (ed.) *XIX. Karlovarské právnické dny*. Praha : Leges, 2011, s. 174 – 183.

TÉGL, P. Poctivost a důvěra jako jeden ze základních principů evropského smluvního práva. In PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. díl. Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2009, s. 99 – 121.

WINNER, M. Evropský vývoj ve společenském právu. In Zoufalý, V. (ed.) *XXI. Karlovarské právnické dny*. Praha : Leges, 2013, s. 325 – 344.

WINTEROVÁ, A., SMOLÍK, P. Hromadné žaloby. In PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2009, s. 353 – 374.

Odborné články

BALARIN, J. Poznámky k (absenci) principu dobré víry v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 41, č. 1 – 2, s. 25 – 34.

BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, s. 613 – 624.

BOGUSKÝ, P. Ručení členů statutárního orgánu za dluhy obchodní korporace pro porušení povinnosti usilovat o odvrácení jejího úpadku. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 11 – 12, s. 313 – 318.

BROULÍK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku a riziko. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 6, s. 161 – 167.

BŘEŇ, M. Správce vkladu u společnosti s ručením omezeným. *Právní rozhledy*. 2000, roč. 8, č. 5, s. 197 – 200.

CAMPBELL, R. B., FROST, C. W. Managers' Fiduciary Duties in Financially Distressed Corporations: Chaos in Delaware (and Elsewhere). *Journal of Corporation Law*. 2007, vol. 32, no. 3, s. 491 a násl.

COASE, R. The Problem of Social Cost. *Journal of Law and Economics*. 1960, vol. III, s. 1 – 44. Dostupný také z WWW: <www.econ.ucsb.edu/~tedb/Courses/UCSBpf/readings/coase.pdf>.

ČECH, P. Akcie po rekodifikaci. *Právní rádce*. 2012, roč. 20, č. 10, s. 34 – 37.

ČECH, P. Akcie ve víru rekodifikace aneb nevtělené, zaknihované a kusové akcie v návrhu zákona o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*. 2011, roč. 3, č. 10, s. 294 – 303.

ČECH, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu I. *Právní rádce*. 2007, roč. 15, č. 5, s. 16 – 22.

ČECH, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu II. *Právní rádce*. 2007, roč. 15, č. 6, s. 23 – 29.

- ČECH, P. Nad několika rekodifikačními nejasnostmi. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 11 – 12, s. 324 – 329.
- ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, roč. 15, č. 3, s. 4 – 16.
- ČECH, P. Promlčení práv vůči dlužníku a ručiteli v obchodních závazkových vztazích. *Právní rádce*. 2012, roč. 20, č. 8, s. 28 – 31.
- ČECH, P. Smluvní pokuta versus úrok z prodlení. *Právní rádce*. 2008, roč. 16, č. 4, s. 21 – 30.
- ČECH, P. Započtení - rovnocenná alternativa splnění? *Právní rádce*. 2008, roč. 16, č. 7, s. 4 – 10.
- ČECH, P., PAVELA, L. Právní povaha úkonů spojených s valnou hromadou. *Právní rádce*. 2006, roč. 14, č. 12, s. 24 – 31.
- ČERNÁ, S. Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů insolventní společnosti? *Právní rozhledy*. 2009, roč. 17, č. 2, s. 54 – 60.
- ČERNÁ, S. Důsledky porušení povinnosti členem představenstva akciové společnosti. *Právo a podnikání*. 1997, roč. 6, č. 7–8, s. 6 – 8.
- ČERNÁ, S. Ještě k ručení vlivné a ovládající osoby za porušení povinnosti odvracet hrozící úpadek. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 6, s. 169 – 171.
- ČERNÁ, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy. *Obchodněprávní revue*. 2014, roč. 6, č. 2, s. 33 – 41.
- ČERNÁ, S., ČECH, P. Ke způsobům prosazování rozhodujícího vlivu v ovládané akciové společnosti, jeho podmínkám a důsledkům. *Obchodněprávní revue*. 2009, roč. 1, č. 1, s. 10 – 17.
- DĚDIČ, J., DEJL, P., KASÍK, P., KAŠPÁREK, M. K některým problémům akciového práva. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 2, s. 55 – 68.
- DEMSETZ, H. Towards a Theory of Property Rights. *The American Economic Review*. 1967, vol. 57, no. 2, s. 347 – 359.
- DOLEŽAL, A., DOLEŽAL, T. Uplatnění PETL při řešení některých složitých kauz v oblasti příčinné souvislosti v medicínskoprávních sporech. *Soudní rozhledy*. 2013, roč. 19, č. 7 – 8, s. 242 a násl.

- ELIÁŠ, K. K některým sporným otázkám souvisejícím s vklady do obchodních společností. *Právní praxe v podnikání*. 1996, roč. 5, č. 4, s. 1 – 7.
- ELIÁŠ, K. Následná nemožnost plnění se zřetelem k obchodním závazkům. *Právní praxe v podnikání*. 1995, roč. 3, č. 10, s. 21 – 28.
- ELIÁŠ, K. Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným. *Bulletin advokacie*. 1996, roč. 7, č. 8, s. 55 a násl.
- ELIÁŠ, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. *Právní praxe*. 1995, roč. 43, č. 7, s. 394 a násl.
- GLÜCKSELIG, R. Průlom do právní autonomie obchodních společností. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 5, s. 219 – 224.
- HÁMORSKÁ, A. Povinnost členů orgánů obchodních korporací jednat s péčí řádného hospodáře po rekodifikaci. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 9, s. 250 – 256.
- HARDIN, G. The Tragedy of the Commons. *Science*. 1968, vol. 162, no. 3859, s. 1243 – 1248. Dostupný také z WWW: <<http://www.sciencemag.org/content/162/3859/1243.full>>.
- HAVEL, B. O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 1, s. 13 – 16.
- HAVEL, B. Společnost s ručením omezeným na úsvitu rekodifikace. *Obchodněprávní revue*. 2011, roč. 3, č. 12, s. 351 – 355.
- HAVEL, B. Svoboda a zájem : Viktor Knapp v tenatech komercialistiky. *Právník*. 2013, roč. 152, č. 12, s. 1197 – 1205.
- HURDÍK, J. Kogentnost a dispozitivnost ustanovení nového občanského zákoníku o právnických osobách. Ke vzájemné použitelnosti ustanovení o nadacích a nadačních fondech. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 7, s. 229 – 233.
- CHALUPA, L. Otázka určitosti a promlčení ručení v režimu obchodního zákoníku. *Právní rádce*. 2005, roč. 13, č. 1, s. 31.
- JOSKOVÁ, L. Povinnost loajality v akciové společnosti. *Obchodněprávní revue*. 2011, roč. 3, č. 9, s. 259 – 267.

- KEAY, A., MURRAY, M. Making Company Directors Liable: A Comparative Analysis of Wrongful Trading in the United Kingdom and Insolvent Trading in Australia. *International Insolvency Review*. 2005, vol. 14, no. 1, s. 27 – 55.
- KOLESÁR, P., HAVEL, B. Něco málo k hysterii okolo (staro)nové návrhové povinnosti pro předlužení. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 2, s. 42 – 45.
- LA ROCCA, M., CARIOLA, A., LA ROCCA, E. T. Overinvestment and underinvestment problems: determining factors, consequences and solutions. *Social Science Research Network* [online]. 2005 [cit. 2014-08-01]. Dostupný z WWW: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=835364>.
- LAVICKÝ, P. Důkazní břemeno a dokazování výše nároku. *Právní fórum*. 2012, roč. 9, č. 11, s. 488 – 492.
- LAVICKÝ, P. K historii, pojmu a vzniku solidárních závazků. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 2, s. 45 – 53.
- LEBEDA, M. Relativní neúčinnost v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 6, s. 222 – 223.
- LOKAJÍČEK, J. Doktrína Piercing the Corporate Veil neboli prolomení majetkové samostatnosti právnické osoby a její možnosti v českém obchodním právu. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 12, s. 425 – 437.
- MACUR, J. Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*. 2000, roč. 8, č. 5, s. 200 – 205.
- MILLON, D. Piercing the Corporate Veil, Financial Responsibility and the Limits of Limited Liability. *Washington & Lee Legal Studies Paper No.* 2006-08. Dostupný také z WWW: <<http://ssrn.com/abstract=932959>>.
- NOVÝ, Z. Princip „pochivosti“ dle Draft Common Frame of Reference jako inspirace pro výklad § 6 odst. 1 návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 2, s. 46 – 54.
- PEJŠEK, V. Ručení za závazky. *Právní rádce*. 2002, roč. 10, č. 8, s. 26 – 27.
- PELIKÁN, R. Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích. *OBCZAN.cz : komunitní portál o rekodifikaci* [cit. 2014-08-01]. Dostupný z WWW: <<https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export>>.

- PELIKÁNOVÁ, I. Ochrana věřitelů v akciové společnosti. *Obchodní právo*. 1997, roč. 6, č. 7, s. 20 a násl.
- PELIKÁNOVÁ, I. Ručení. *Právník*. 1996, roč. 135, č. 5, s. 401 a násl.
- PELIKÁNOVÁ, I. Solidarita pokut v kartelovém právu EU. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2012, roč. 59, č. 3, str. 7 – 29. Dostupný také z [www: <http://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404047096>](http://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404047096).
- PIHERA, V. K obecným limitům akcionářských práv. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 10, s. 361 – 364.
- PIHERA, V. Tvrdé jádro a měkká slupka. Úvaha o odpovědnosti managementu kapitálových společností. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 5, s. 142 – 148.
- PIHERA, V. Vztah dlužníka a ručitele. *Právní rádce*. 2000, roč. 8, č. 3, s. 33 – 34.
- PIPKOVÁ, P. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ). *Právník*. 2013, roč. 152, č. 9, s. 869 – 882.
- PLÍVA, S. Majetkové vklady do obchodních společností – 2. část. *Právo a podnikání*. 1994, roč. 3, č. 6, s. 4 a násl.
- PLÍVA, S. Ručení v obchodních vztazích. *Bulletin advokacie*. 1995, roč. 25, č. 6 – 7, s. 20 – 28.
- POHL, T. Odpovědnost za škodu podle insolvenčního zákona. *Bulletin advokacie*. 2010, roč. 40, č. 7 – 8, s. 33 – 42.
- PULKRÁBEK, Z. O dokazování negativních skutečností v civilním soudním řízení (a o některých zásadách zjišťování skutkového stavu vůbec). *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 17, s. 573 – 580.
- PULKRÁBEK, Z. Vyhlídky odpůřícího práva (tzv. relativní neúčinnosti) podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 11, s. 381 – 387.
- RICHTER, T. Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku - základní otázky a obecná úprava. *Obchodněprávní revue*. 2013, roč. 5, č. 7 – 8, s. 193 – 203.
- ŘEHÁČEK, O. Odvrácení úpadku platebně neschopného dlužníka po podání insolvenčního návrhu. *Bulletin advokacie*. 2012, roč. 42, č. 1, s. 27 – 28.
- ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. Nová úprava obchodních korporací a některé její souvislosti s insolvenčním právem. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 10, s. 360 – 366.

- ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. Pohledávky neuspokojované v insolvenčním řízení. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 3, s. 77 – 85.
- ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. Relativní neúčinnost právních jednání dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 21, s. 747 – 756.
- SHEINFELD, M. M., PIPPITT, J. H. Fiduciary Duties of Directors of a Corporation in the Vicinity of Insolvency and after Initiation of a Bankruptcy Case. *Business Lawyer*. 2004, vol. 60, no. 1, s. 79 a násl.
- TARANDA, P. Nad definicí úpadku v novém insolvenčním zákoně. *Daňová a hospodářská kartotéka*. 2007, roč. 15, č. 3, s. 25 – 28.
- TÉGL, P. K úpravě dobré víry v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 41, č. 1 – 2, s. 35 – 42.
- VLASTNÍK, J. Námitka promlčení závazku dlužníka uplatněná ručitelem. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 7, s. 249 – 252.
- VRAJÍK, M., HUML, O. Péče řádného hospodáře a povinnosti s tím spojené. *Daňová a hospodářská kartotéka*. 2011, roč. 19, č. 20, s. 18 – 25.
- VRBA, M. Test úpadku při výplatě zisku v kapitálové společnosti. *Obchodněprávní revue*. 2014, roč. 6, č. 2, s. 41 – 48.
- VRBA, M. Zákonné ručení společníků společnosti s ručením omezeným podle zákona o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 6, s. 173 – 179.
- ZÁDĚRA, F. Statutární orgán versus zaměstnanec ve vztahu k obchodní společnosti. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 12, s. 1347 – 1358.
- ŽIŽLAVSKÝ, M. Kvadratura kruhu - společný zájem věřitelů a pokyny zajištěného věřitele při provozu podniku dlužníka v insolvenční. *Bulletin advokacie*. 2013, roč. 43, č. 7 – 8, s. 41 – 45.

Seznam judikatury

Ústavní soud ČR

Rozhodnutí jsou dostupná v systému ASPI nebo na internetových stránkách Ústavního soudu ČR <http://www.usoud.cz>

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 25. 9. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 85/06

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. III. ÚS 677/07

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 27. 11. 2008, sp. zn. III. ÚS 307/06

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 21. 10. 2009, sp. zn. II. ÚS 2199/09

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 14/10

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 25. 4. 2012, sp. zn. I. ÚS 1607/11

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 27. 3. 2014, sp. zn. III. ÚS 2264/13

Nejvyšší soud ČR

Rozhodnutí jsou dostupná v systému ASPI, na internetových stránkách Nejvyššího soudu ČR <http://www.nsoud.cz> nebo v insolvenčním rejstříku <http://isir.justice.cz>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 1. 1973, sp. zn. 1 Cz 78/72

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 1982, sp. zn. 3 Cz 14/82

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 10. 1999, sp. zn. 31 Cdo 870/99

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 6. 2000, sp. zn. 29 Cdo 281/2000

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 10. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2507/99

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 5. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1946/2000

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2002, sp. zn. 25 Cdo 245/2000

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 5. 2002, sp. zn. 29 Odo 657/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 2002, sp. zn. 33 Odo 716/2002

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2004, sp. zn. 29 Odo 629/2003

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2004, sp. zn. 29 Odo 301/2002

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2005, sp. zn. 29 Odo 407/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 6. 2005, sp. zn. 29 Odo 563/2003
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1523/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 11. 2005, sp. zn. 32 Odo 901/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 29 Odo 1061/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2005, sp. zn. 29 Odo 742/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 12. 2005, sp. zn. 29 Odo 1339/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 2. 2006, sp. zn. 21 Cdo 1198/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 3. 2006, sp. zn. 29 Odo 136/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2006, sp. zn. 33 Odo 1221/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 11. 2006, sp. zn. 29 Odo 953/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2007, sp. zn. 29 Odo 1121/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2007, sp. zn. 29 Odo 1278/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 5 Tdo 440/2007
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 6. 2007, sp. zn. 32 Cdo 2024/2007
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2007, sp. zn. 29 Odo 1216/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 2007, sp. zn. 29 Odo 1310/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 29 Odo 1205/2006
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 29 Cdo 212/2008
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 4 Tz 72/2007
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 4. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2631/2007
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 7. 2008, sp. zn. 32 Cdo 683/2008
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 9. 2008, sp. zn. 32 Cdo 4961/2007
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 1. 2009, sp. zn. 23 Cdo 4194/2008
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 2. 2009, sp. zn. 23 Cdo 148/2009
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3864/2008

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2417/2007
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 10. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4824/2007
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 4. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2308/2008
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 7. 2010, sp. zn. 5 Tdo 724/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 9. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1657/2009
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2010, sen. zn. 29 NSČR 6/2008
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 29 Cdo 3509/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 12. 2010, sp. zn. 5 Tdo 348/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 1. 2011, sp. zn. 29 NSČR 30/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 1. 2011, sp. zn. 33 Cdo 3923/2008
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3704/2009
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 23 Cdo 3552/2009
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 3. 2011, sp. zn. 29 Cdo 4276/2009
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2011, sp. zn. 22 Cdo 1371/2009
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2011, sp. zn. 29 Cdo 752/2011
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 11. 2011, sp. zn. 20 Cdo 2973/2011
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2011, sen. zn. 29 NSČR 23/2011
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 32 Cdo 3911/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2011, sen. zn. 29 NSČR 14/2011
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 1. 2012, sp. zn. 29 Cdo 2881/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 33 Cdo 624/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 2. 2012, sp. zn. 3 Tdo 82/2012
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 6. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3542/2011
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 7. 2012, sen. zn. 29 NSČR 15/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2013, sp. zn. 22 Cdo 3108/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 33 Cdo 3480/2011
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 8. 2013, sp. zn. 29 Cdo 488/2012

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2041/2012
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2013, sp. zn. 20 Cdo 1574/2013
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 1. 2014, sp. zn. 32 Cdo 3844/2012
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 1. 2014, sp. zn. 30 Cdo 1729/2013
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 29 Cdo 758/2012
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 29 ICdo 13/2012
Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010

Vrchní soud v Praze

Rozhodnutí jsou dostupná v systému ASPI nebo v insolvenčním rejstříku <http://isir.justice.cz>

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 6. 1996, sp. zn. 5 Cmo 505/95
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 1. 2010, sp. zn. 1 VSPH 771/2009, KSPA 48 INS 1513/2009
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 4. 2011, sp. zn. 2 VSPH 313/2011, MSPH 60 INS 628/2011
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 1. 8. 2011, sp. zn. 1 VSPH 663/2011-P226-10, KSPH 41 INS 2804/2010
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 11. 2012, sp. zn. 2 VSPH 227/2012-45, 139 ICm 57/2012, KSPL 20 INS 17347/2011

Vrchní soud v Olomouci

Rozhodnutí je dostupné v insolvenčním rejstříku <http://isir.justice.cz>

Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 2 VSOL 417/2009-P339-8, KSBR 31 INS 2875/2009

Krajský soud v Ostravě

Rozhodnutí je dostupné v systému ASPI

Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 17. 8. 2004, sp. zn. 15 Co 162/2004

Prvorepubliková rozhodnutí

Rozhodnutí jsou dostupná v systému ASPI nebo ve sbírce F. Vážného

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 10. 1919, sp. zn. Rv I 454/19 (Vážný č. 296/1919)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 4. 5. 1920, sp. zn. Rv II 58/20 (Vážný č. 507/1920)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 4. 1921, sp. zn. Rv I 9/21 (Vážný č. 1004/1921)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 5. 1924, sp. zn. Rv I 305/24 (Vážný č. 3840/1924)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 5. 1924, sp. zn. Rv I 376/24 (Vážný č. 3918/1924)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. 3. 1926, sp. zn. Rv I 1967/25 (Vážný č. 5840/1926)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 1. 1938, sp. zn. Rv I 2626/36 (Vážný č. 16620/1938)